

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME

**ALTERNATİF BANKACILIK KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aleyna FURUNCU

**MAYIS 2019
GÜMÜŞHANE**

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME

**ALTERNATİF BANKACILIK KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aleyna FURUNCU

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Handan ÇAM

**MAYIS 2019
GÜMÜŞHANE**

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Handan ÇAM danışmanlığında, Aleyna FURUNCU tarafından hazırlanan “Alternatif Bankacılık Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Çalışması” isimli bu çalışma, 23 / 05 / 2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ (Başkan)

[İmza]

Doç. Dr. Handan ÇAM (Danışman)

[İmza]

Prof. Dr. Fazıl KIRKBİR (Üye)

[İmza]

Unvanı Adı SOYADI (Üye) (Varsa)

[İmza]

Unvanı Adı SOYADI (Üye) (Varsa)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

23 / 05 / 2019

[imza]

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Alternatif Bankacılık Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Çalışması” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

23 / 05 / 2019

[İmza]

Aleyna FURUNCU

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenip bilgisini, manevi desteğini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen sayın danışmanım Doç. Dr. Handan ÇAM hocama rehberliği için saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süreci boyunca görüş ve önerilerinden yararlandığım, bilgi ve tecrübelerinin yanı sıra manevi desteğini ve sabrını esirgemeyip yapıcı eleştirileri ile bana her daim yol gösteren kıymetli hocam Doç. Dr. Yaşar AKKAN'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım sırasında gerek kaynak temininde gerekse veri toplama sürecinde bana kıymetli zamanlarını ayırıp hiçbir desteğini esirgemeyen ve üzerimde birçok emekleri olan değerli hocalarıma ve ayrıca ellerinden gelen her türlü fedakârlığı gösteren tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Bu uzun süreçte maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, aldığım her kararda yanımda olan, sabır ve anlayışlarıyla daima bana güç veren, en kıymetli servetim aile bireylerim; annem Güner FURUNCU, babam Bayram FURUNCU, kardeşlerim Feyza FURUNCU, Pınar AKKAN, Fazlı FURUNCU ve Hülya FURUNCU'ya minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca geçirdiğim bu zorlu ve meşakkatli süreçte her zaman yüzümde tebessüm olmasını sağlayan neşe kaynaklarım yeğenlerim Alya Nisa AKKAN, Alperen AKKAN ve Duru Sare FURUNCU'ya sonsuz sevgilerimi sunarım.

Gümüşhane - 2019

Aleyna FURUNCU

ÖZET

[FURUNCU, Aleyna]. Alternatif Bankacılık Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Kullanılmasına Yönelik Bir Model Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XVII+186).

Uluslararası literatürde İslami bankacılık, faizsiz bankacılık veya alternatif bankacılık olarak isimlendirilen katılım bankacılığı, faiz getirisi elde etmek istemeyen finansal tüketicilerin tercih ettiği bankacılık türüdür. Türkiye'de katılım bankaları 1983 yılından itibaren "özel finans kurumu" adıyla faaliyet göstermeye başlamış, 2005 yılından sonra "katılım bankası" adı altında çalışmaya devam etmiştir. Son dönemlerde bazı kamu bankalarının katılım bankacılığı sektörüne giriş yapması, tahminen sektörün büyümesine katkı sağlayacaktır. O halde bankacılık sektöründe yakın gelecekte önemli bir yere sahip olacağı varsayılan katılım bankaları ile ilgili araştırmaların, bu sektörün gelişimine yön vereceği düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, alternatif bankacılık kullanımını etkileyen faktörleri belirlemek ve yeni bir kabul modeli oluşturmaktır. Bu çalışma nicel araştırma desenine sahip olup, veriler TR90 bölgesinde yer alan altı ildeki (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane) katılımcılardan toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler hem betimsel hem de yapısal analiz tekniklerine göre analiz edilmiştir. Bu analizlerin çözümlenmesinde ise SPSS ve AMOS paket programlarından yararlanılmıştır. Sonuç olarak, katılım bankacılığı kullanımındaki uyumluluk, özel normlar, dış etkiler ve endişe müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemişken, kolaylaştırıcı koşullar, güven ve öz yeterlilik ise müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilememiştir. Ayrıca katılım bankacılığı kullanımındaki uyumluluk, kolaylaştırıcı koşullar, endişe ve güven müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemişken, özel normlar, dış etki ve öz yeterlilik müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememiştir. Ek olarak, katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı ile algılanan fayda müşterinin tutumunu, müşterinin tutumu niyetini ve müşterinin niyet ise davranışını olumlu yönde etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Alternatif Bankacılık, Katılım Bankacılığı, Kabul Modeli, Faktör Analizi

ABSTRACT

[FURUNCU, Aleyna]. A Model Study for Determining the Factors Affecting Alternative Banking Usage, Master's Thesis, 2019, (XVII+186).

Participation banking, which is also called as Islamic banking, Interest-free banking or Alternative banking in the international field (literature), is the type of banking preferred by financial consumers who do not want to obtain interest yield. The participation banks in Turkey since 1983, "special finance institution" has started to operate under the name, after 2005 the "participation banks" continued to work under the name. Recently, the introduction of some public banks into the participation banking sector will probably contribute to the growth of the sector. Therefore, it is thought that researches about participation banks which are assumed to have an important place in the banking sector in the near future will lead to the development of this sector. In this context, the aim of the study is to determine the factors affecting the use of alternative banking and to create a new acceptance model. This study has a quantitative research design and The data were collected from the participants in six provinces - Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin and Gumushane - in the TR90 region. The data obtained from the study were analysed according to both descriptive and structural analysis techniques. SPSS and AMOS package programs were used for the analysis of these analyses. As a result, while compliance, private norms, external effects and anxiety in the use of participation banking had a positive impact on the customer's perceived usefulness, facilitating conditions, confidence and self-efficacy did not positively affect the customer's perceived benefit. Moreover, while compliance, facilitating conditions, anxiety and confidence in the use of participation banking positively affected the customer's perceived ease of use, private norms, external effects and self-efficacy did not positively affect the customer's perceived ease of use. In addition, perceived ease of use and perceived usefulness in the use of participation banking is the customer's attitude, customer's attitude is his intention and customer's intention is his behaviour positively affected.

Keywords: Alternative Banking, Participation Banking, Acceptance Model, Factor Analysis

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XV
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	XVI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI.....	3-58
1.1. Katılım Bankacılığı Kavramının Özellikleri.....	3
1.2. Tarihsel Gelişim.....	4
1.2.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişim Süreci.	4
1.2.2. Katılım Bankacılığının Türkiye'deki Gelişim Süreci.....	8
1.3. Katılım Bankalarının İşleme Süreci	11
1.3.1. Geleneksel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Fark.	12

1.4. Katılım Bankalarının Mali Yapısı.....	14
1.4.1. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Toplamı.....	15
1.4.2. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Topladığı Fonlar.....	16
1.4.3. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Kullandığı Fonlar.....	17
1.4.4. Kullanılan Fonların Toplanan Fonlara Oranı.....	18
1.4.5. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kalitesi.....	19
1.4.6. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Kârlılık Oranları.....	19
1.4.7. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Kaynak Kârlılığı.....	20
1.4.8. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Sermaye Verimliliği.....	21
1.5. Katılım Bankaları ve Sermaye Piyasası.....	22
1.6. Katılım Bankalarının Kâr Elde Etme ve Kâr Dağıtım Sisteminin İşleyişi.....	23
1.7. Katılım Bankacılığında Kullanılan Yöntemler.....	24
1.7.1. Fon Toplama Yöntemleri.....	25
1.7.1.1. Cari Hesaplar.....	25
1.7.1.2. Yatırım Hesabı.....	27
1.7.1.3. Tasarruf Hesabı.....	28
1.7.1.4. Katılma Hesapları.....	29
1.7.2. Fon Kullanırma Yöntemleri.....	29
1.7.2.1. Mudâraba.....	30
1.7.2.2. Musaraka.....	35
1.7.2.3. Murabaha.....	38
1.7.2.4. İcara.....	44
1.7.2.5. Selem.....	45

1.7.2.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)	47
1.7.2.7. Kârz-ı Hasen (Karşılıksız Borç Verme)	48
1.7.2.8. Tekafül (İslami Sigortalama).....	49
1.7.2.9. Sukuk.....	51
1.8. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Genel Durumu	54
1.8.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.....	55
1.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	56
1.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.....	57
1.8.4. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	57
1.8.5. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	58

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜR TARAMASI	59-79
------------------------------------	--------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞI KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK MODELİN UYGULAMASI	80-141
---	---------------

3.1. Teknoloji Kabul Modeli.....	81
3.1.1. Teknoloji Kabul Modelinin Tanımı.....	82
3.1.2. Teknoloji Kabul Modelinin Önemi.	83
3.1.3. Teknoloji Kabul Modelinin İşleyişi.....	84
3.1.4. Teknoloji Kabul Modelinin Bileşenleri.....	85
3.1.4.1. Algılanan Fayda	86

3.1.4.2. Algılanan Kullanım Kolaylığı	86
3.1.4.3. Tutum	86
3.1.4.4. Niyet	88
3.1.4.5. Özel Normlar	88
3.1.4.6. İmaj.....	88
3.1.4.7. İşe Uygunluk	88
3.1.4.8. Çıktı Kalitesi.....	89
3.1.4.9. Sonuç Gösterilebilirliği	89
3.1.4.10. Deneyim	89
3.1.4.11. Gönüllülük.....	89
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	90
3.3. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	92
3.4. Araştırmanın Metodolojisi	95
3.4.1. Araştırmanın Yöntemi	95
3.4.1.1. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyum İyiliği Ölçüleri.....	98
3.4.2. Evren ve Örnekleme Süreci.....	99
3.4.3. Veri Toplama Araçları.....	100
3.4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	104
3.5. Araştırmanın Bulguları	104
3.5.1. Demografik Bulgular.....	104
3.5.2. Verilerin Analizi.....	107
3.5.3. Katılım Bankacılığını Kullanan Müşterilerin Tutum ve Algılarının Ölçülmesi	108
3.6. Güvenilirlik ve Geçerlilik Analiz Bulguları	117

3.6.1. Ölçeğin Güvenilirlik ve Geçerlilik Sonuçları.....	119
3.6.1.1. Algılanan Fayda Ölçeğinin Güvenilirliği.....	122
3.6.1.2. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğinin Güvenilirliği.....	123
3.6.1.3. Gerçekleşen Davranış Ölçeğinin Güvenilirliği	124
3.6.1.4. Uyumluluk Ölçeğinin Güvenilirliği	125
3.6.1.5. Tutum Ölçeğinin Güvenilirliği.....	126
3.6.1.6. Niyet Ölçeğinin Güvenilirliği.....	126
3.6.1.7. Kolaylaştırıcı Koşul Ölçeğinin Güvenilirliği	127
3.6.1.8. Endişe Ölçeğinin Güvenilirliği.....	128
3.6.1.9. Güven Ölçeğinin Güvenilirliği.....	129
3.6.1.10. Özel Norm Ölçeğinin Güvenilirliği.....	130
3.6.1.11. Dış Etki Ölçeğinin Güvenilirliği	130
3.6.1.12. Öz Yeterlilik Ölçeğinin Güvenilirliği.....	131
3.7. Yapısal Eşitlik Analizinin Bulguları	132
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	142
KAYNAKÇA	151
ÖZGEÇMİŞ.....	177
EK 1. Anket Formu	179
EK 2. Etik Kurul Onayı	183

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Katılım Bankalardaki ve Bankacılık Sektöründeki Gelişim.....	15
Tablo 1.2. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Aktif Toplamları ve Yüzde Değişimleri.....	16
Tablo 1.3. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Topladıkları Fonlar ve Yüzde Değişimleri	17
Tablo 1.4. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllar Bazında Kullandığı Fonlar ve Yüzde Değişimleri	18
Tablo 1.5. Kullandırılan Fonların Toplanan Fonlara Oranı	18
Tablo 1.6. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kalitesi	19
Tablo 1.7. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kârlılık Oranları.....	20
Tablo 1.8. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Kaynak Kârlılık Oranları .	21
Tablo 1.9. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Sermaye Yoğunlukları	22
Tablo 1.10. Katılım Bankalarının Personel ve Şube Sayısı	22
Tablo 1.11. Musaraka ve Mudâra Sözleşmeleri Arasındaki Farklılıklar	38
Tablo 1.12. Selem ve İstisna Sözleşmeleri Arasındaki Farklılıklar	48
Tablo 1.13. Sukuk, Bono ve Hisse Senetlerinin Karşılaştırması	52
Tablo 3.1. Kabul Gören Uyum İyiliği Ölçüleri.....	99
Tablo 3.2. İllerin Toplam Nüfusu, Azami Örneklem Sayısı ve Toplanan Anket Sayısı ...	100
Tablo 3.3. Araştırmanın Ölçek Yapıları ve Yararlanılan Literatür	102
Tablo 3.4. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	105
Tablo 3.5. Katılımcıların Katılım Bankacılığı Kullanım Bilgileri.....	107
Tablo 3.6. Ortalamaların Değerlendirme Aralığı.....	107

Tablo 3.7. Algılanan Fayda Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	108
Tablo 3.8. Algılanan Kullanım Kolaylığı Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	109
Tablo 3.9. Gerçekleşen Davranış Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	110
Tablo 3.10. Uyumluluk Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	111
Tablo 3.11. Tutum Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	111
Tablo 3.12. Niyet Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	112
Tablo 3.13. Kolaylaştırıcı Koşullar Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	113
Tablo 3.14. Endişe Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	114
Tablo 3.15. Güven Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	115
Tablo 3.16. Özel Normlar Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	115
Tablo 3.17. Dış Etki Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri..	116
Tablo 3.18. Öz Yeterlilik Faktör Değerlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	117
Tablo 3.19. Faktör Analizi Geçerlilik ve Güvenilirlik Analiz Sonuçları.....	119
Tablo 3.20. Algılanan Fayda Ölçeğinin Değişken İstatistiği	122
Tablo 3.21. Algılanan Fayda Ölçeğini Oluşturan Yapı.....	122
Tablo 3.22. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğinin Değişken İstatistiği.....	123
Tablo 3.23. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğini Oluşturan Yapı	123
Tablo 3.24. Gerçekleşen Davranış Ölçeğinin Değişken İstatistiği	124

Tablo 3.25. Gerçekleşen Davranış Ölçeğini Oluşturan Yapı.....	124
Tablo 3.26. Uyumluluk Ölçeğinin Değişken İstatistiği	125
Tablo 3.27. Uyumluluk Ölçeğini Oluşturan Yapı.....	125
Tablo 3.28. Tutum Ölçeğinin Değişken İstatistiği	126
Tablo 3.29. Tutum Ölçeğini Oluşturan Yapı	126
Tablo 3.30. Niyet Ölçeğinin Değişken İstatistiği.....	126
Tablo 3.31. Niyet Ölçeğini Oluşturan Yapı	127
Tablo 3.32. Kolaylaştırıcı Koşullar Ölçeğinin Değişken İstatistiği	127
Tablo 3.33. Kolaylaştırıcı Koşullar Ölçeğini Oluşturan Yapı.....	127
Tablo 3.34. Endişe Ölçeğinin Değişken İstatistiği.....	128
Tablo 3.35. Endişe Ölçeğini Oluşturan Yapı	128
Tablo 3.36. Güven Ölçeğinin Değişken İstatistiği	129
Tablo 3.37. Güven Ölçeğini Oluşturan Yapı	129
Tablo 3.38. Özel Norm Ölçeğinin Değişken İstatistiği.....	130
Tablo 3.39. Özel Norm Ölçeğini Oluşturan Yapı	130
Tablo 3.40. Dış Etki Ölçeğinin Değişken İstatistiği	130
Tablo 3.41. Dış Etki Ölçeğini Oluşturan Yapı.....	131
Tablo 3.42. Öz Yeterlilik Ölçeğinin Değişken İstatistiği.....	131
Tablo 3.43. Öz Yeterlilik Ölçeğini Oluşturan Yapı	131
Tablo 3.44. Araştırma Modelinin Uyum İyiliği Ölçüleri.....	133
Tablo 3.45. Modelin Standart Regresyon Yükleri	138
Tablo 3.46. Araştırma Modelinin Hipotezlerinin Değerlendirilmesi.....	140

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. İslami Bankacılık & Finansman Tarihi.....	5
Şekil 1.2. Kârz-ı Hasen Hesabının Yapısı.....	26
Şekil 1.3. Mudâra Modelinde İlk Basamak.....	32
Şekil 1.4. Mudâra Modelinde İkinci Basamak.....	33
Şekil 1.5. Murabaha Modelinin Modern Bankacılık Yapısındaki İşleyişi.....	43
Şekil 1.6. Sukuk Türleri	53
Şekil 1.7. Sukuk'un İşleyişi	54
Şekil 3.1. Teknoloji Kabul Modeli.....	83
Şekil 3.2. Teknoloji Kabul Modeli 2.....	83
Şekil 3.3. Üç Boyutlu Tutum Modeli.....	87
Şekil 3.4. Tutumun Öğeleri ile Tutum Arasındaki İlişki	87
Şekil 3.5. Araştırmanın Teorik Modeli ve Hipotezler.....	92
Şekil 3.6. Yapısal Eşitlik Modelinin Oluşturulma Adımları.....	98
Şekil 3.7. Araştırmanın Yapısal Eşitlik Modeli AMOS Çıktısı.....	134
Şekil 3.8. Araştırmada Çalışılan Model	135
Şekil 3.9. Değişkenlerin Model İçerisindeki Görünümü	136
Şekil 3.10. Modelin Regresyon Yönleri ve Standart Regresyon Yükleri	139

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAOIFI	: İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu
AGFI	: Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi
A.Ş.	: Anonim Şirket
BD	: Birim Değer
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BHD	: Birim Hesap Değeri
BİST	: Borsa İstanbul
CFI	: Karşılaştırmalı Uyum İndeksi
DEA	: Veri Zarflama Analizi
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DFA	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
GCC	: Körfez İşbirliği Konseyi
GFI	: İyilik Uyum İndeksi
HD	: Hesap Değeri
KGK	: Kamu Gözetimi Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
NFI	: Normlaştırılmış Uyum İndeksi
NNFI / TLI	: Normlaştırılmamış Uyum İndeksi
RFI	: Göreceli Uyum İndeksi
RMSEA	: Hata Kareler Ortalamasının Karekökü
ROA	: Aktif Kârlılık Oranı

ROE	: Öz Kaynak Kârlılığı
SPV	: Özel Amaçlı Kuruluşlar
SRMR	: Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
USD	: Amerikan Doları
YEM	: Yapısal Eşitlik Modeli
₺	: Türk Lirası
$\bar{x}$	: Ortalama
α	: Cronbach-Alpha
β	: Beta
χ^2	: Ki-Kare Uyum İndeksi
χ^2/df	: Serbestlik Derecesine Göre Ki-Kare

GİRİŞ

Dünya’da yaklaşık 50, Türkiye’de ise 30 yıldır faaliyet gösteren İslami veya faizsiz bankacılık olarak da bilinen katılım bankaları dünya çapında büyüyerek Pazar içerisindeki paylarını oldukça artırmışlardır. İlk olarak 1963’de Mısır’da (Mit Gamr Katılım Bankası) faaliyet göstermeye başlayan bu tür bankalar, 1975’den itibaren diğer Müslüman devletlerde de (örneğin; Dubai İslam Bankası vb.) kurulmuştur. Özellikle 1980 yılından sonra Körfez ve Ortadoğu ülkelerinin hızlı ekonomik gelişmelerine bağlı olarak katılım bankalarının sayısında ve ürün-hizmetlerinde artış meydana gelmiştir. İslami kurallara uygun olarak faaliyet gösteren bu banka türü, 1985 yılında Kuveyt Türk ve Albaraka Türk Katılım Bankalarının kurulması ile Türkiye’deki bankacılık sektörüne giriş yapmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de halkın bir kısmı, faiz gelirlerinden uzak durmayı tercih etmektedir. Bu nedenle geleneksel bankalara gitmeyen fonlar atıl kalmakta ve bu durum hem ülke ekonomisi hem de tasarruf sahipleri açısından bir kayıp oluşturmaktadır. Faizsizlik ilkesine göre çalışan katılım bankaları, geleneksel bankaların toplayamadığı fonları ülke ekonomisine kazandırmak ve bu fonlarını güvenle saklanmasına ve değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Faizsiz bankacılık İslam ülkelerinde doğması nedeniyle “İslam Bankacılığı” ismiyle anılmıştır. Ancak bu terim bir ihtiyacı karşılarsa da bazı nedenlerden dolayı dünyanın farklı bölgelerinde “Faizsiz Bankacılık” veya “Katılım Bankacılığı (Türkiye’de olduğu gibi)” kavramları tercih edilmiştir. Bu anlamda “katılım” kavramı bankacılık türünün kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.

Katılım bankaları ve geleneksel bankalar, bankacılık sektörü içerisinde farklı müşteri kitlelerine hitap eden iki farklı bankacılık türüdür. Katılım bankalarının kullanım oranının da artma olmasına rağmen halen daha istenilen seviyeye gelmediği anlaşılmaktadır. Ancak 2023 yılında bankacılık sektörünün %15’ini temsil etmesi planlanan katılım bankaları için mevcut katılım bankalarının dönüşüm çabaları ve yatırımları, kamu bankalarının katılım bankası kurma planı ve farklı eylem planları oluşturmada önemli adımlar olmakla birlikte bu bankacılık türüne ilişkin yapılacak bilimsel çalışmalarda sektöre yön vermeye katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışma ile alternatif bankacılık olarak değerlendirilen katılım bankacılığının mevcut ve potansiyel

müşteriler tarafından nasıl algılandığı ve kullanım yönündeki eylemlerinin hangi faktörlerden etkilendiğini belirlemek amacıyla bir model ortaya çıkarmaya çalışılacaktır. Literatürde özellikle belli bir gelir düzeyine sahip veya belli bir kitleyi baz alan çalışmalara, iki farklı bankacılık türünü karşılaştıran çalışmalara rastlanmıştır. Bu bağlamda araştırma literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak her düzeydeki gelir grubunu içermekle birlikte belli bir bölgede yaşayan mevcut ve potansiyel katılım bankası müşterileri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kütleden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulacak olan yapısal model, bu bankacılık sektöründeki mevcut bankaların yöneticilerine ve bu sektöre yeni girmeyi düşünen bankalara alacakları kararlarda bir yol haritası niteliğindedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılım bankacılığı kavramı, özellikleri, tarihsel gelişimi, işleme süreci, bankacılık sektörü içerisindeki mali yapısı, kâr elde etme ve kâr dağıtma sistemleri, fon toplamada ve fon kullandırmada kullanılan yöntemler ve Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının genel durumu incelenmiştir. İkinci bölümde katılım bankacılığıyla ilgili literatür taramasına yer verilmiştir.

Son bölümde ise, katılım bankası kullanımında etkisi olan faktörlerin belirlenmesiyle ilgili detaylara ve teknoloji kabul modeli kavramı, teknoloji kabul modelinin önemi, işleyişi ve bileşenlerine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölüm içerisinde araştırmanın önemi, amacı, araştırmanın modeli, hipotezleri açıklanmıştır. Araştırmanın metodolojik yapısı içerisinde yöntem, evren ve örnekleme süreci, veri toplama aracı, araştırmanın sınırlılıkları ve verilerin analizleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Ayrıca istatistiksel uygulamanın paralelinde bir başka uygulamada kullanılarak verilerin analizleri yapılarak elde edilen bulgular bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan bu değerlendirme neticesinde yeni bir model önerilmiştir. Sonuç ve değerlendirme kısmı ile çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KATILIM BANKACILIĞI

1.1. Katılım Bankacılığı Kavramının Özellikleri

Türk Dil Kurumu (TDK) banka kavramını “faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş.” şeklinde ifade etmektedir (TDK, 2006). TDK’nın yapmış olduğu bu tanım aslında geleneksel bankacılığı işaret etmektedir. Geleneksel bankacılık incelendiğinde, bankaların önceden belirledikleri faiz oranı ile fon sahiplerinden alınan nakdin, yine bankaların belirlemiş olduğu faiz oranı üzerinden bu fona ihtiyaç duyan kişilere kredi şeklinde aktardıkları görülmektedir (Özulucan ve Deran, 2009: 87). Ancak günümüzde katılım bankacılığı olarak bilinen faiz olmadan da bankacılık işlemlerinin sürdürüldüğü bir sistem mevcuttur.

Türkiye’de ilk 1983 yılında “Özel Finans Kurumları” adıyla katılım bankacılığı sektöründe yerini almıştır (Er ve Uysal, 2012: 366). Ulusal ve uluslararası literatürde “Faizsiz Bankacılık”, “Katılım Bankacılığı”, “İslami Finans”, “İslami Bankacılık” ve “Kâr-Zarar Ortaklığı Bankası” gibi çeşitli şekillerde de adlandırılmaktadır. Türkiye’de 19.10.2005 kabul tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda katılım bankacılığı “**Katılım bankası:** Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade eder.” şeklinde ifade edilmiştir.

Katılım bankaları İslami yasal çerçeve içinde düzenlenerek İslami sistemden ortaya çıkmıştır (Abdullrahim, 2010: 24). İslam dininde faiz ilk aşamada açık bir dille yasaklanmamıştır, Allah katında helal ve bolluğu olmayan bir kazanç olduğu ve bereketi azalttığından bahsedilerek faiz kötülenmiştir. Bu aşamada zihinlere faizin kötü olduğu algısı yerleştirilmiştir. Daha sonraki aşamada ise faiz alenen yasaklanmıştır. (Karaman vd., 2007: 670). Bazı hadis ve ayetlerde bu konuya şöyle değinilmiştir. “Faiz yiyenler (dirilişte) ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu,

onların, satım akdi de tamamen faiz gibidir demeleri sebebiyledir. Oysa Allah alış-verişi helâl ve faizi haram kıldı. Kime Rabbinden bir öğüt gelir (Rabbinin öğüdünü dinler) de faizden geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun işi Allah'a aittir. Kim faizciliğe geri dönerse işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır... Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız Allah ve resulü tarafından size bir savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, haksızlık etmemek ve haksızlığa uğramamak üzere anaparanız sizindir (el-Bakara: 2/275, 278, 279).” (Karaman, 2003: 203). Böyle yeni bir bankacılık sistemine ihtiyaç duyulmasının nedeni yukarıda da bahsetmiş olduğumuz İslam dinince faizin hoş karşılanmamasıdır. Müslümanların faizden kaçınmak amaçlı biriktirdikleri fonları ellerinde tutmaları, halk tabiri ile yastık altı yapmaları yeni bir bankacılık sistemini ortaya çıkarmıştır. Katılım bankalarının önemli işlevi ise elde tutulan fonun ekonomik sisteme kazandırılmasıdır (Özkan, 2012: 4).

Katılım bankacılığı, geleneksel sistemle aynı bankacılık faaliyetlerini yapmaktadır. İslam hukuku sabit ve önceden belirlenmiş faiz oranına karşıdır. İki banka arasındaki fark ise net bir şekilde bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Katılım bankacılığı, geleneksel sistemde olduğu gibi önceden belirlenmiş bir faiz oranına sahip değildir (Qambar, 2015: 80). Katılım bankaları, faizle fon alıp ihtiyaç sahiplerine farklı bir faiz oranı ile aktarmak yerine fon sahipleri banka ile kâr- zarar ortaklığı yapar (Civan vd., 2015: 181).

1.2.Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Bu çalışmada katılım bankacılığının tarihsel gelişim süreci, dünyadaki durum ve Türkiye'deki durum olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.

1.2.1. Katılım Bankacılığının Dünyadaki Gelişim Süreci

Faizsiz finans işlemleri çok eskilere dayanmaktadır. Bu alışveriş ilk zamanlar mal ile daha sonra para ile olmuştur. Geçmişteki bankacılık sistemleri incelendiğinde, banka adı altında kurulan birçok kuruluş ilk önce faizsiz çalışmışlar veya bu amaçla kurulmuşlar daha sonraları ise bu amacı aşarak faizli işlemler yapmaya başlamışlardır. Tapınak bankacılığı halkın mallarını güvence altına almak için din adamlarına olan

güvenden ve tapınakların dokunulmazlığından yararlanılarak ortaya çıkmıştır. Din adamlarına emanet edilen varlıkların başka kişilere emanet edilmesiyle iki farklı kişi arasında bağlantı kurma amacı taşımış ve zamanla bankacılık işlemleri biçim kazanmaya başlamıştır. Mezopotamya da banka işlevi gören ve en eski banka olarak bilinen Kızıl Tapınak, emanet aldıkları varlıkların hesaplarını tutmuş ve tapınaktaki rahipler iki bin yıl kadar mevduat ve kredi çalışmalarını devam ettirmişlerdir.

Faizsiz sürdürülen bankacılık işlemleri M.Ö. 2000'li yıllarda Mezopotamya'da ortaya çıkan ve tarihin en eski yazılı kanunlarından biri olan Hammurabi Kanunlarıdır. Babil kralının herkesçe bilinen Hammurabi Kanunlarında bankacılıkla ilgili kurallara yer verilmiştir. Bu kanunlarda mabetlerde yapılacak olan borç verme işlemleri, borç verilen paranın geri alınmasındaki yöntemler, alınacak faiz oranları ve rehin işlemleri, kefalet ve ipotek işlemleri yer almaktadır. Bugünkü katılım bankacılığının temel taşlarını oluşturan Hammurabi Kanunları'nın borçlanma işlerinin nasıl düzenleneceğini gösteren 100-107. bölümleri arasındaki kanunlar aşağıda görülmektedir.

- 100- ...aldığı paraya göre faiz verir ve bunu yazılı olarak bildirir ve de uzaklaştıkları gün tacire ödeme yapar.
- 101- Gittiği ülkelerde ticaret anlaşması yoksa kazandığı bütün parayı tüccara vermek amacıyla simsara bırakacaktır.
- 102- Bir tüccar yatırım için bir miktar parayı simsara emanet ederse ve simsar gittiği yerde bir miktar zarar ederse, anaparayı tüccara vermek zorundadır.
- 103- Seyahatte iken düşmanlar sahip olduğu her şeyi ondan alırlarsa, simsar Tanrı adına yemin eder ve yükümlülüğünden kurtulur.
- 104- Bir tüccar nakletmesi için simsara mısır, yün, yağ veya başka bir mal verirse, aracı aldığı miktarı belirten bir makbuzu tüccara vermelidir. Bundan sonra tüccara verdiği para için de ondan bir makbuz alır.
- 105- Simsar dikkatsiz ise ve tüccara verdiği para için bir makbuz almamışsa, faturalanmamış parayı kendi parası olarak sayamaz.
- 106- Simsar tüccardan parayı teslim alırsa; ancak, tüccarla arasında bir anlaşmazlık varsa (makbuzu reddediyorsa) o zaman tüccar Tanrı ve parayı simsara verdiği için tanıklık eden şahitlerin huzurunda yemin eder ve simsar toplam meblağın 3 katını ona öder.

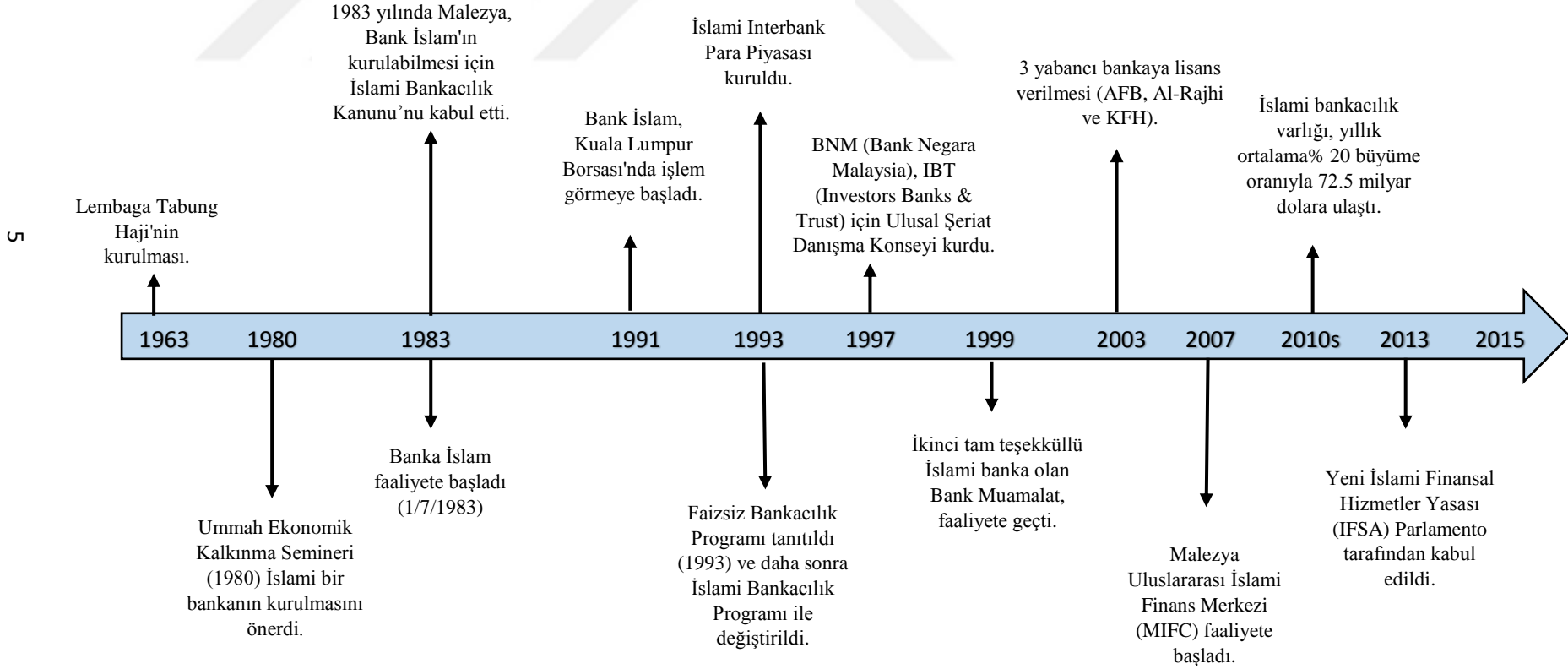
- 107- Eğer tüccar simsarı aldatırsa, yani simsar kendisine verilen her Şeyi geri getirdiği halde, tüccar kendisine geri verilen Őeylere ilişkin makbuzu inkar ediyorsa, o zaman simsar tüccarı yargıŐlar ve tanrı önünde suŐlar ve simsarin kendisine verdiği Őeyleri aldığını hala inkar ederse, simsara toplam meblağın 6 katını  der.

Faizsiz finansman işlemleri Hammurabi dönemine dayanmaktadır. Bu işlemler zaman içerisinde İslamiyet'in birÇok coğrafyaya ulaŐmasıyla geniş bir alana yayılmıŐtır (Akkuş, 2017: 15; Buldum, 2016: 15;  oban, 2016: 8; Karhan, 2015: 14; Kutval, 2014: 29; Ustaoglu, 2014: 19-20;  zkan, 2012: 9-10; Erdoğan, 2011: 3-4; Şen, 2011: 18; Yılmaz, 2010: 16; DarÇın, 2007: 5-6;  zg r, 2007: 40; Türkmenoğlu, 2007: 3; Erol, 2006: 10).

1963 yılında Mısır'da kurulan Mit Ghamr Yerel Tasarruf Bankası İslami bankaların ilki olarak tanımlamaktadırlar (Alharbi, 2015: 14). Faizsiz bankacılık sistemi Mısır, Malezya ve Pakistan gibi Müslüman ülkelerdeki banka sayılarından kaynaklı hızlı gelişim göstermektedir. Faizsizlik ilkesine dayanmıŐ olan İslami bankacılık yalnız İslamiyet'i benimseyen topluluklarda değil, aynı zamanda farklı inanıŐlara sahip ülkelerde de hızlı bir büyüme göstermektedir (Sole, 2007). 1963 yılından sonraki s reŐ ise aşağıdaki Őekildeki gibi gelişim göstermiştir.

Şekil 1. 1. İslami Bankacılık & Finansman Tarihi

Kaynak: URL-1

1.2.2. Katılım Bankacılığının Türkiye’deki Gelişim Süreci

Türkiye’deki tasarruf sahiplerinin birçoğu dini inançlarından dolayı birikimlerini ya ellerinde bulundurmışlar ya da gayrimenkul, döviz ve altın gibi üretime katkısı olmayan kaynaklara yönlendirmişlerdir. Bu tasarruflar finansal piyasaya sürülmediği için atıl kalmaktadır (Ustaoğlu, 2014: 24). 27 Kasım 1975 yılında yayınlanan KHK ile tasarruf sahiplerinin birikimlerini finansal ekonomiye aktarabilmek için ilk adım atılmıştır. Kararnamede, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) adı ile kalkınma ve yatırım bankasının kurulduğu duyurulmuştur. Bu banka, bankacılık faaliyetlerinde kâr/zarar ortaklığını temel alma ve faizsiz mevduat, kredi gibi finansman araçları sağlamak amacıyla kurulmuştur. DESİYAB’ın faizsiz ya da faizli olarak faaliyet sürdürmesi kararı yönetim kuruluna bırakılmıştır. Birikimlerini faizsiz olarak değerlendirmek isteyen küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet veren bu banka 1978 yılında yönetim kurulunun aldığı kararla faizli sisteme geçiş yapmıştır. Bu geçiş sürecine kadar vermiş olduğu hizmetler Türkiye’nin ileride atacağı faizsiz bankacılık adımları için önemli tecrübelerle sahip olmasını sağlamıştır (Şen, 2011: 80). Türkiye’nin faizsiz bankacılıkla ilgili bir diğer uygulaması “Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi”dir. 1975 yılındaki kararnamede belirtildiği üzere DESİYAB kâr zarar ortaklığına göre işlem yapma yetkisi verilmiştir. Maliye Bakanlığı 1981 yılında yayınladığı tebliğde Kâr Zarar Ortaklığı Belgesi’nin ismini “Kara İştirakli Tahvil” olarak değiştirmiştir (Yılmaz, 2010: 23).

Sudi Arabistan’ın ikinci büyükşehri Cidde’de 1975 yılında kurulan İslami Kalkınma Bankası, faizsiz bankacılıkla ilgili küresel olarak kendini tanıtan en önemli kuruluştur. Bankacılık sistemi olarak klasik batı bankacılığını örnek alan Türkiye, ilk defa bu tarihte kurucu üye olarak faizsiz bankacılıkla tanışmıştır. 1975 yılında kurulan bu banka görevini İslam Konferansı Teşkilatı’na üye devletlerin kalkınma programlarını destekleyerek hâlâ sürdürmektedir (Erdaş, 2015: 82). 1984 yılına gelindiğinde ise Türkiye sermaye artırımını ile bu bankanın en çok paya sahip üyelerinden biri haline gelerek, yönetim kurulunda sürekli üye bulundurma hakkı kazanmıştır. Türkiye hâlen bu banka üzerinde aynı haklara sahiptir. Kalkınma bankası özelliği taşıyan bu banka para ihtiyacını üye bankaların vermiş oldukları sermaye ve sermaye artırımlarından elde etmektedir (Özkan, 2012: 12). İslam Konferansı Teşkilatının aldığı karar üzerine kurulan İslam Kalkınma Bankası, kuruluşu üye olan ülkelerin dış ticaretini desteklemek

amaçlı bu ülkelerin altyapı projelerine kredi sağlamaktadır (Eker vd., 1993: 146-149). İslam Konferansı Teşkilatı'nın 1993 yılındaki bilgilere göre 55 üyesi vardır ve bu üyelere biri olan Türkiye Cumhuriyeti yapmış olduğu sermaye artırımını ile İslam Kalkınma Bankası üzerinde daha etkin hâle gelmiştir (Özgür, 2007: 52).

Türkiye'de katılım bankacılığı ilk 16.12.1983 tarihli ve 83/7506 sayılı kararnamede "Özel Finans Kurumları" adıyla bankacılık sisteminde yerini almıştır. Kararnamede geçen "Özel" kelimesi kurulacak olan şirketlerin devlet tarafından değil kişiler tarafından kurulacağını, "Finans" kelimesi ise finansal piyasalarda aracı bir kuruluş olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. Bunun ardından 1985 yılında İslami bankacılık mantığına göre kurulan ilk kurumlar Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.'dir. Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. 10912 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası yazısı ile çalışmalarına başlamıştır. Açılan özel finans kurumlarının tarihleri ve isimleri şöyle sıralanabilir (Aktepe, 2010: 81; Karhan, 2015: 43; Sümer ve Onan, 2016: 299):

- 1985 – Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.
- 1985 – Faisal Finans Kurumu A.Ş.
- 1989 – Kuveyt Türk Efkaf Finans Kurumu A.Ş.
- 1991 – Anadolu Finans Kurumu A.Ş.
- 1995 – İhlas Finans Kurumu A.Ş.
- 1996 – Asya Finans Kurumu A.Ş.
- 2001 – Family Finans A.Ş.
- 2005 – Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.
- 2014 – Ziraat Katılım A.Ş.

14 Ağustos 2017 tarihinde yayınlanan, 30 Haziran 2017 hesap dönemine ait Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'nin konsolide finansal tablolar ve sınırlı denetim raporu yukarıda yer alan bilgileri desteklemektedir.

Özel Finans Kurumları'nın alt yapısını güçlendirmek maksadıyla Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 19 Aralık 1999 tarihinde 23911 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu değişikliğe göre 1983 yılındaki kararnamede yer alan tüm mevzuat yürürlükten kaldırılarak artık Özel Finans

Kurumları'nın Bankalar Kanununa tabi olduğu belirtilmiştir. Fakat yeni düzenlemeler gelene kadar KHK'da yer alan Bankalar Kanununa aykırı olmayan hükümlerin uygulanmaya devam edileceği belirtilmiştir. Bu sayede katılım bankacılığın alt yapısı sağlam bir temele oturtulmuştur (Tat, 2014: 64).

İhlas Finans Kurumu yönetim zayıflığı yaşayarak 2001 yılında meydana gelen likidite ve döviz krizleriyle karşılaşmıştır. Yönetimde sıkıntı yaşayan İhlas Finans Kurumu bu krizin üstesinden gelememiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından faaliyetleri durdurulmuştur (Özsoy ve Yabancı, 2011: 1). Bu durum katılım bankacılığı sektörü için olumsuz bir model meydana getirmiştir. 2001 yılındaki kriz döneminde İhlas Finans Kurumu dışındaki katılım bankalarının hepsi kriz döneminde iyi tespitler yaparak bu dönemi iyi yönetmişlerdir. Krizin olumsuz etkilerinin üstesinden gelmeyi başararak olumlu örnek oluşturmuşlardır. Katılım bankaları bu zorlu süreçten başarıyla çıkarak ilerleyen dönemlerde sermayelerinin ve yapılarının çok daha kaliteli ve dayanıklı pozisyona gelmesini sağlayacak deneyimler edinmişlerdir (Tat, 2014: 66).

2001'de Özel Finans Kurumları baştan düzenlenmiş ve "Özel Finans Kurumları Birliği" kurulmuştur. Özel Finans Kurumları Birliği, Bankalar Birliği pozisyonunda olan ve bu kurumun işlevlerini Özel Finans Kurumları için üstlenen kurum olarak düzenlenmektedir (Özgür, 2007: 99). Bu birlik, 12.05.2001 tarihli 4672 sayılı kanunda belirtildiği üzere gerçek kişilerden toplanan tasarrufları güvence altına almak amacıyla "Güvence Fonu" kurmakla görevli ve yetkilidir. Bu fonun idaresi yine birliğe ait olup Güvence Fonu Yönetmeliği dâhilinde idare edilmektedir.

Özel Finans Kurumu adı altında Türkiye'de faaliyet gösteren faizsiz finans kurumları, ulusal ve uluslararası finans sektöründe kimlik ve tanınabilirlik gibi çeşitli konularda problem ile karşılaşmaktaydı, yaşanan bu sorunları gidermek amaçlı 2005 yılındaki 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda şu ifadelere yer verilmiştir (Aras ve Öztürk, 2011: 170):

- *"Halen faaliyette bulunan özel finans kurumları, bir yıl içerisinde ticaret unvanlarını katılım bankası ibaresinide kapsayacak şekilde değiştirmek ve mevcut durumlarını Kanunun finansal raporlamayla ilgili*

hükümlerine intibak ettirmek zorundadır. Özel Finans Kurumları Birliği Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak addolunur...”

- *“Diğer kanunlarda ve mülga 3182 sayılı Bakanlar Kanunu ve bu Kanunla yürürlükten kaldırılan 4389 sayılı Bakanlar Kanununda özel finans kurumlarına yapılan atıflar, katılım bankalarına yapılmış sayılır.”*

5411 sayılı kanun 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe girerek Katılım Bankası adı altında yeni bir kurumsal yapı oluşturulmuştur. Faize karşı hassasiyeti olan kişilerin birikimlerini ellerinde tutmaları atıl fonun oluşmasına neden olmuştur. Faizsiz bankacılık modelini esas alan Katılım Bankaları oluşan bu atıl fonun finansal ekonomiye girişini sağlamıştır. Bu bankaların esas dayanakları elinde fon fazlası olan ekonomik birimlerden fon ihtiyacı olan ekonomik birimlere faiz olmadan finansal kaynakların aktarılmasıdır (Özgür, 2007: 11).

Katılım bankaları Bakanlar Kurulu Kararına istinaden kurulup Bankalar Kanunu'na uygun olarak etkinliğini sürdürmektedir. Katılım bankaları aynı zamanda 24 yılı aşkın bir süredir atıl fonların toplanıp ekonomiye kazandırılması konusunda önemli görevleri üzerine almaktadır.

1.3.Katılım Bankalarının İşleme Süreci

Geleneksel bankacılık sisteminin esasını oluşturan faiz, bankacılık sistemine girmesiyle birlikte dinler ve din adamlarının yanı sıra insanlar ve filozoflar tarafından da eleştirilen bir kavram olmuştur (Çoban, 2016: 35). Faiz geçmişten bu yana din adamlarının, hukukçuların, iktisatçıların, ilâhiyatçıların, maliyecilerin, filozofların, muhasebecilerin üzerinde durdukları konulardan olmuştur. Konuyla ilgili bu alanlar da birçok araştırmalar, çalışmalar, tezler, yayımlanmış makaleler ve kitaplar ortaya koymuşlardır (Yazıcı, 1999: 9). İslam dininin, faiz üzerinde durduğu kadar bazı topluluklar üzerinde büyük etkiye sahip dinler de faizin karşısında olmuşlardır. Bunu birkaç örnekle açıklayacak olursak (Aktepe, 2010: 34-37; Çoban, 2016: 35; Yazıcı, 1999: 63-68):

- Tevrat'ta faizle ilgili şu tümce mevcuttur: *“Aranızda yaşayan bir yoksula ödünç para verirsiniz, ona tefeci gibi davranmayacaksınız. Üzerine faiz eklemeyeceksiniz”.*

“Eğer kavmıma, yanında olan bir fakire, ödünç para verirsen, ona murabahacı olmayacaksın; onun üzerine faiz koymayacaksınız.”

- İncil faizden şu şekilde bahsetmektedir: *“Birilerine, ondan bir şey karşılık ummak için ödünç verirsiniz, bunun için hangi teşekkür beklenir? Günahkârlar da, bir şey almak için birbirlerine ödünç verirler.”*

Faizin dinler tarafından kabullenilebilir bir işlem aracı olmadığı karşısında dini hassasiyeti olan bireyler geleneksel bankacılığa tedirginlikle yaklaştıklarından, birikimlerini ellerinde tutmayı tercih etmişlerdir. Bunun sonucunda, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere alternatif bir bankacılık olan İslami Bankacılık ülkemizde kullanılan adıyla Katılım Bankacılığı ortaya çıkmıştır (Özsoy vd., 2013: 188). Alternatif olarak geliştirilen bu bankacılık türü, İslami hukuk kuralları çerçevesinde düzenlenmiş bir yapıyı yansıtmaktadır. Çalışma prensiplerini ilk önce Kur'an-ı Kerime, Sünnetlere ve İslam kaynaklarına dayandırdığı finansal sistemdir. İslam dinine göre faiz haram kabul edilmektedir. Bu nedenle katılım bankaları risk paylaşımı yaparak faizsiz işlem gerçekleştirmektedirler. Katılım bankaları bu özelliğiyle geleneksel bankalardan ayrılır (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 398). Geleneksel bankaların verdiği aynı hizmetleri veren ve bu hizmetleri ortaklık sistemini esas alarak gerçekleştiren katılım bankalarını Bayındır (2007: 252) şu şekilde ifade etmektedir *“Bankanın faiz vererek topladığı parayı o, kâr ve zarara katılma(mudârebe) akdi ile toplar. O kredi vermez, akıllı ve ilerisini düşünen bir tüccar sıfatıyla çalışır.”*

1.3.1. Geleneksel Bankacılık ve Katılım Bankacılığı Arasındaki Fark

Geleneksel bankaların asıl işi bireylerin elindeki mevduatları toplamak ve talep eden bireylere kredi vermek şeklinde paranın ticaretini yapmaktır. Ayrıca geleneksel bankalar ticari kuruluşlar ve sınıai kuruluşlara paydaşlık ederek de faaliyet göstermektedirler (Darçın, 2007, 68). Katılım bankası denildiğinde bireylerin aklına bilinen klasik bankacılık sisteminden yalnızca faizin çıkartılıp yerine kâr kelimesinin getirilmesi gelmektedir. Fakat bu böyle değildir. Bu kuruluşların önemli işlevlerine farklı bir açıdan bakıldığında, paranın ticari bir mal gibi alınıp satılmasının önüne geçtiği görülmektedir (Sunbat, 2016: 44). Yani katılım bankaları para ticareti

yapmamaktadırlar. Bunun yerine mal ticareti yaparak faaliyetlerini sürdürürler. Bu iki banka yapısı arasındaki en önemli temel fark budur.

Geleneksel bankaların ve katılım bankalarının ticaret konularının farklı olması bir diğer ayrımı da ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel bankalar “faiz” kazancı sağlayıp faiz esasına dayanırken, katılım bankaları mal ticaretinin karşılığında “kâr” elde etmektedirler. Geleneksel banka faiziyle katılım bankası kârı arasında hem ekonomik açıdan hem de dini açıdan farklılıklar bulunmaktadır. *Ekonomik açıdan* faizi TDK şu şekilde tanımlamaktadır, “İşletmek için bir yere ödünç verilen para karşılığı alınan getiri”. Yazında kiralanın kira bedeli olarak da geçmektedir. Bu yönden faiz, herhangi bir ekonomik faaliyetten ve üretken kanallardan elde edilmemiş bir kazanç olabileceği gibi, zarara uğramış işletmelerden de alınmış olabilmektedir. Katılım bankalarının verdiği kâr ise her hâlükârda ticari bir faaliyete dayanmakla birlikte kesinleşmiş bir kazançtan itfa edilmektedir (Darçın, 2007, 68). *Dini açıdan* ele alınacak olursa; geleneksel bankalar mevduatları bireylerden toplarken vade başında bir oran belirlerler ve bunun üzerinden mevduat toplarlar. Aynı şekilde fon talep edenlere bu mevduatı verirken en başta belirlenen oran üzerinden vermektedirler. Şu şekilde özetleyecek olursak düşük faizle bireylerden mevduat toplayıp yüksek faizle fon talep edenlere kredi olarak vermektedirler (Darçın, 2007, 68). Faizin dinimizce bu kadar önemli olmasının sebebi Kur’ân-ı Kerîm’de dört suredeki (Rum Suresi 39. Âyet, Nisa Suresi 160-161. Âyet, Al-i İmran Suresi 130. Âyet, Bakara Suresi 275, 276, 277, 278, 279, 280 ve 281. Âyetler) hükümlerdir. Bu hükümlere bakıldığında faizin sert ve kat’i olarak yasaklandığı görülmektedir (Yanpar, 2015: 60-61). Allah-u Teâlâ Al-i İmran Suresi 130. Âyette şöyle buyurmaktadır: “*Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allaha karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.*”. Katılım bankaları ise bireylerden topladığı mevduatlara vade başında herhangi bir kazanç taahhütü vermemektedir (Darçın, 2007, 69). Katılım hesabı açılırken, vade sonu geldiğinde elde edilen kârın yüzde kaç bankaya yüzde kaç hesap sahibine ait ise belli durumdadır. Bu yüzdelik oran belirlenirken müşterinin açacağı hesap tutarı dikkate alınmaktadır. %75 müşteriye % 25 bankaya, %80 müşteriye %20 bankaya, %90 müşteriye %10 bankaya gibi değişiklik göstermektedir. Kısaca baştan belirlenen oran dağıtılacak kârın paylaşım oranını göstermektedir.

Katılım bankalarının hukuki yönden de geleneksel bankalardan farklılaştığı görülmektedir. Mevduat toplama konusunda vasıf olarak farklılıkları söz konusudur. Şöyle ki; katılım bankaları bireylerden topladıkları fonları, fon talep edenlere nakdi olarak değil ekipman/ mal temini, ekipman/ mal kiralaması veya ortak yatırım yoluyla ticaretlerinde bizzat kullanmaları gereken bankacılık kuruluşlarıdır. Yani katılım bankası müşterileri için mal alarak, alınan malı müşterisine satmaktadır. Bankacılık Kanununda katılım bankalarının topladıkları fonlar mevduat olarak nitelendirilmemiştir (Darçın, 2007, 69). Geleneksel bankalar ise bireylerden topladıkları mevduatları fon talep edenlere nakdi olarak aktarmaktadır.

1.4. Katılım Bankalarının Mali Yapısı

Türk mali sistemi içerisindeki finansal kurumları bankalar, sigorta şirketleri, yatırım kurumları, factoring şirketleri, leasing şirketleri, risk sermayesi şirketleri şeklinde sıralamak mümkündür (Kocaman, 2004). Bu kurumlarla birlikte son yıllarda öne çıkan bir diğer kurum, Özel Finans Kurumları adı altında piyasaya giriş yapan ve sonradan isim değişikliği ile Katılım Bankası olarak anılan bankalardır. Katılım bankalarının diğer finansal kurumlara kıyasla piyasadaki payı düşüktür. Katılım bankalarının piyasa içindeki paylarının böylesine düşük olmasının temel nedeni şube sayılarının az olması, mevcut ve potansiyel banka kullanıcılarına bu kurumların işlevleri hakkında yeterli bilginin doğru şekilde aktarılmaması olarak görülmektedir (Gudil, 2007: 29). Lakin zaman içerisinde sayısal veriler incelendiğinde katılım bankalarının sektör içerisinde adım adım büyüme kaydettiği görülmektedir.

Tablo 1.1. Katılım Bankalarındaki ve Bankacılık Sektöründeki Gelişim

Yıllar	Katılım Bankaları	Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Payı (%)
2000	1.863.000	-	70.305.000	2,65
2001	1.917.000	2,90	149.438.000	1,28
2002	3.206.000	67,24	145.594.000	2,20
2003	4.111.000	28,23	164.923.000	2,49
2004	5.992.000	45,76	203.386.000	2,95
2005	8.369.000	39,67	261.948.000	3,19
2006	11.237.000	34,27	324.069.000	3,47
2007	14.943.000	32,98	371.927.000	4,02
2008	19.210.000	28,56	472.695.000	4,06
2009	26.841.000	39,73	522.415.000	5,14
2010/Eylül	30.403.117	13,27	599.701.000	5,07

Kaynak: URL-3

Katılım bankacılığının mali yapısını, bankacılık sektörü ile karşılaştırmalı olarak sekiz ayrı başlık altında incelenecektir. Bunlar:

- Katılım bankasının ve bankacılık sektörünün aktif toplamı,
- Katılım bankasının ve bankacılık sektörünün topladığı fonlar,
- Katılım bankasının ve bankacılık sektörünün kullandığı fonlar,
- Kullandırılan fonların toplanan fonlara oranı,
- Katılım bankacılığının ve bankacılık sektörünün aktif kalitesi,
- Katılım bankacılığının ve bankacılık sektörünün kârlılık oranları,
- Katılım bankacılığının ve bankacılık sektörünün öz kaynak kârlılığı,
- Katılım bankasının ve bankacılık sektörünün sermaye verimliliği.

1.4.1. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Toplamı

Aktif hesaplar, bir kurumun sahip olduğu dönen ve duran varlıkların tümünü kapsamaktadır. Aktif hesaplar içerisinde hem bir yıldan önce (Dönen Varlık) hem de bir yıldan daha uzun sürede (Duran Varlık) likit hale getirilebilecek varlıklar yer almaktadır (Uysal ve Şenlik, 2009: 31-34). Katılım bankalarının aktifinde duran varlıklardan daha çok parasal varlıklar yer almaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 65). Tablo 1.2’de katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün yıllara göre aktif toplamları ve yüzde değişimleri verilmektedir.

Tablo 1.2. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Aktif Toplamları ve Yüzde Değişimleri

Yıllar	Aktif Toplam			
	Katılım Bankası	Bankacılık Sektörü	Katılım Bankası % Değişim	Bankacılık Sektörü % Değişim
2010	43.339	1.006.671	-	-
2011	56.153	1.217.711	29,6	21
2012	70.279	1.370.614	25,2	-12,6
2013	96.075	1.732.413	36,7	26,4
2014	104.242	1.994.238	8,5	15,1
2015	120.252	2.357.522	15,3	18,2
2016	132.874	2.730.942	10,5	15,8
2017	160.136	3.257.819	20,5	19,3

Kaynak: Katılım Bankaları, 2011: 73; Katılım Bankaları, 2012: 79; Katılım Bankaları, 2013: 81; Katılım Bankaları, 2014: 85; Katılım Bankaları, 2015: 79; Katılım Bankaları, 2016: 85; Katılım Bankaları, 2017: 89.

Tablo 1.2’de görüldüğü üzere katılım bankaları da bankacılık sektörü de her geçen yıl belli oranlarda büyüme kaydetmektedirler. Fakat bankacılık sektörünün 2012 yılındaki değişimine bakıldığında %-12,6’lık bir düşüş dikkat çekmektedir. Bu bankacılık sektörünün daralmaya gittiğini göstermektedir.

1.4.2. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Topladığı Fonlar

TDK mevduatı, “*Belli bir süre sonunda veya istenildiğinde çekilmek üzere bankalara faizle yatırılan para*” olarak tanımlamaktadır. Bankalar bu tanımdan farklı olarak da mevduat oluşturabilirler. Bir başka hesaba çekin keşide edilerek alacak kaydının oluşturulması, havalelerin kabul edilmesi, herhangi bir hesaptan başka hesaba aktarma yapılması gibi nakit hareketliliği şeklinde de mevduat oluşturulmaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 66). Tablo 1.3’de katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün yıllara göre topladıkları fonlar ve bunların yıllar bazında değişim oranları görülmektedir.

Tablo 1.3. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllara Göre Topladıkları Fonlar ve Yüzde Değişimleri

Yıllar	Toplanan Fonlar			
	Katılım Bankası	Bankacılık Sektörü	Katılım Bankası % Değişim	Bankacılık Sektörü % Değişim
2010	33.276	626.141	-	-
2011	39.519	707.716	18,8	13
2012	48.198	783.888	22	10,8
2013	61.495	949.318	27,9	22,5
2014	65.405	1.056.628	6,4	11,3
2015	74.362	1.250.016	13,7	18,3
2016	81.505	1.459.269	9,6	16,7
2017	105.310	1.719.149	29,2	17,8

Kaynak: Katılım Bankaları, 2011: 73; Katılım Bankaları, 2012: 79; Katılım Bankaları, 2013: 81; Katılım Bankaları, 2014: 85; Katılım Bankaları, 2015: 79; Katılım Bankaları, 2016: 85; Katılım Bankaları, 2017: 89.

Katılım bankalarının sektöre göre her yıl daha az mevduat topladığı görülmektedir. Bu da geleneksel bankaların ülkemizdeki şube sayısının fazla olmasıyla birlikte katılım bankalarının yaygınlığının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Dikkat çeken bir diğer nokta bankacılık sektörünün 2011 yılında 1.217.711 milyon TL fon toplamış, 2012 yılında 1.370.614 milyon TL fon toplamıştır. 2012 yılında toplanan fonlarda bir önceki yıla göre artış meydana gelmesine rağmen yüzdesel değişim %13'ten %10,8'e düşmüştür. Bu da sektörün daralmaya gittiğinin bir göstergesidir.

1.4.3. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Kullandığı Fonlar

Bankacılık sektörü faize dayalı olarak fon kullanırken, İslami esaslara göre işlemlerini yürüten katılım bankaları bu diğer bankaların aksine faizden uzak, haram gözetip garardan uzak şekilde müşterilerine fon kullanmaktadır. Kullanılan bu fonların temelde uydukları koşul yapılan sözleşmenin bütün hükümlerinin taraflara açıklanması ve belirsiz hiçbir noktanın bırakılmamasıdır (Yanpar, 2015: 139). Tablo 1.4'de katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün yıllar bazında kullandığı fonlar ve bunlara ait yüzde değişimler görülmektedir.

Tablo 1.4. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Yıllar Bazında Kullandığı Fonlar ve Yüzde Değişimleri

Yıllar	Kullandırılan Fonlar			
	Katılım Bankası	Bankacılık Sektörü	Katılım Bankası % Değişim	Bankacılık Sektörü % Değişim
2010	32.168	551.622	-	-
2011	41.140	708.257	27,9	28,4
2012	50.031	829.597	21,6	17
2013	67.219	1.094.132	34,4	31,9
2014	69.639	1.280.137	3,6	18,8
2015	79.191	1.513.969	14,1	19,9
2016	84.886	1.773.745	7,2	17,2
2017	106.733	2.145.479	25,7	21

Kaynak: Katılım Bankaları, 2011: 73; Katılım Bankaları, 2012: 79; Katılım Bankaları, 2013: 81; Katılım Bankaları, 2014: 85; Katılım Bankaları, 2015: 79; Katılım Bankaları, 2016: 85; Katılım Bankaları, 2017: 89.

1.4.4. Kullandırılan Fonların Toplanan Fonlara Oranı

Kullandırılan fonların toplanan fonlara oranlanması ile katılım bankalarının bireylerden topladıkları fonların ne kadarının kullandırıldığını yani krediye dönüştürüldüğüne bakılmaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 68). Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin yayınladığı yıllık sektör raporları incelenerek elde edilen veriler ışığında, 2010-2017 yılları arasında katılım bankalarının ve bankacılık sektöründeki diğer bankaların kullandıkları fonlar ile topladıkları fonların oranı yüzdesel olarak hesaplanıp Tablo 1.5'te gösterilmektedir.

Tablo 1.5. Kullandırılan Fonların Toplanan Fonlara Oranı

Yıllar	Kullandırılan Fon/Toplanan Fon	
	Katılım Bankası (%)	Bankacılık Sektörü (%)
2010	96,67	88,10
2011	104,10	100,08
2012	103,80	105,83
2013	109,31	115,25
2014	106,47	121,15
2015	106,49	121,12
2016	104,15	121,55
2017	101,35	124,80

Her iki bankacılık türünde de toplanan fonların hemen hemen tamamının kredi olarak kullandırıldığı görülmektedir.

1.4.5. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kalitesi

Bankalar yalnızca kredi sağlayan kuruluşlar değildir. Fakat toplam aktifler içerisinde yer alan kredilerinin payında artış meydana gelmesi yani bir bankanın müşterilerine fazla kredi sağlaması, riskinde artmasına neden olacaktır. Aktif kalitesinin formülizasyonu şu şekildedir (Türkmenoğlu, 2007: 69):

$$\text{Aktif Kalitesi} = \frac{\text{Kullandırılan Fonlar (Krediler)}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin yayınladığı yıllık sektör raporlarından yararlanarak katılım bankalarının ve sektördeki diğer bankaların aktif kalitesi yüzdesel olarak hesaplanarak Tablo 1.6'da sunulmuştur.

Tablo 1.6. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kalitesi

Yıllar	Aktif Kalitesi	
	Katılım Bankası (%)	Bankacılık Sektörü (%)
2010	74,22	54,80
2011	73,26	58,16
2012	71,19	60,53
2013	69,97	63,16
2014	66,81	64,19
2015	65,85	64,22
2016	63,88	64,95
2017	66,65	65,86

1.4.6. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Kârlılık Oranları

İşletmeler faaliyetleri neticesinde ulaştıkları başarıyı ölçmek amaçlı kârlılık oranlarını hesaplamaktadırlar. Hesaplanan bu kârlılık oranlarını yalnızca işletmeler kullanmamaktadır. İşletmenin diğer ortakları ya da ortak olmak isteyip firmanın hisselerini satın alacak olan yatırımcılar tarafından da incelenip diğer işletmelerin kârlılık oranları ile bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Birden fazla kârlılık oranı hesaplama yöntemi vardır. Bir takım önemli kârlılık oranları (Enginyurt, 2006: 92):

- Net kâr marjı
- Öz sermaye kârlılık oranı
- Aktif kârlılık oranı

Aktif kârlılık oranı, kurumların sahip olduğu ekonomik değerleri ne ölçüde verimli kullanıp kullanmadığını tespit etmek amaçlı kullanılan orandır. Bu oran kârlılık oranlarından biri olduğu için yüksek olması firmalar açısından olumlu bir sonucu ifade etmektedir (Enginyurt, 2006: 93). Bankalar ve fon yatırımcıları açısından incelendiğinde hesaplanan bu kârlılık oranı, yatırılan mevduatın getirisini ölçmek amaçlı kullanılmaktadır (Türkmenoğlu, 2007: 70). Yani bu mevduatlar ile yapılan yatırımlardan ne ölçüde yarar elde edileceğini belirlemeyi sağlamaktadır (Dağlı, 2001: 52). Aktif kârlılık oranı şu şekilde hesaplanmaktadır (Bakır ve Şahin, 2009: 147):

$$\text{Aktif (Yatırım)Kârlılık Oranı} = \frac{\text{Dönem Kârı}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin yayınladığı yıllık sektör raporlarından elde edilen verilerle katılım bankalarının ve sektördeki diğer bankaların aktif kârlılıkları hesaplanarak Tablo 1.7'de sunulmuştur.

Tablo 1.7. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörünün Aktif Kârlılık Oranları

Yıllar	Aktif Kârlılık	
	Katılım Bankası (%)	Bankacılık Sektörü (%)
2010	1,75	2,20
2011	1,43	1,63
2012	1,30	0,25
2013	1,09	1,42
2014	0,09	1,24
2015	0,34	1,11
2016	0,83	1,37
2017	0,99	1,51

1.4.7. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Kaynak Kârlılığı

Mali rantabilite kavramı sermaye ve kâr arasındaki ilişkiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Mali rantabilite hesaplamalarında;

$$\text{Mali Rantabilite} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Nominal Sermaye veya Ödenmiş Sermaye, Efektif Sermaye, Öz Sermaye}}$$

formülü kullanılmaktadır. Fakat kârlılık durumu analiz edilecek olan kurum için formülde payda kısmına öz sermaye yazılması daha anlamlı olacaktır. Formülün pay kısmında yer alan net kâr vergiden sonraki kârı ifade etmektedir (Akgüç, 2010: 63-64).

Öz kaynak kârlılık oranı, bankaya yatırımcılar tarafından yatırılan mevduatların ne ölçüde etkin ve verimli kullanıldığını belirlemek amaçlı hesaplanmaktadır. Çıkan oranların yüksek olması olumlu bir göstergedir. Aşağıdaki tabloda yer alan oranları elde etmek için kullandığımız formül şu şekildedir (Çabuk ve Lazol, 2009: 228);

$$\text{Öz Kaynak Kârlılığı} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Öz Kaynak}}$$

2010-2017 yılları arasında katılım bankalarının ve bankacılık sektörünün öz kaynak kârlılıkları Tablo 1.8’de gösterilmiştir. Bu topladaki oranların hesaplanmasında kullanılan net kârlara ve öz kaynaklara ilişkin veriler Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin yayınladığı yıllık sektör raporlarından alınmıştır.

Tablo 1.8. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Kaynak Kârlılık Oranları

Yıllar	Öz kaynak Kârlılığı	
	Katılım Bankası (%)	Bankacılık Sektörü (%)
2010	13,91	16,44
2011	12,97	13,72
2012	12,42	1,89
2013	11,84	12,74
2014	0,93	10,63
2015	3,81	9,94
2016	9,62	12,51
2017	11,60	13,68

1.4.8. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Sermaye Verimliliği

Sermaye verimliliği öz sermaye yoğunluğu ile hesaplanmaktadır. Bir işletmenin öz sermaye yoğunluğu da;

$$\text{Öz Sermaye Yoğunluğu} = \frac{\text{Öz Kaynaklar}}{\text{Aktif Toplamı}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Bu oran ile işletmenin sahip olduğu varlıklarının ne kadarının öz sermaye ile karşılandığı bulunmaktadır. Yani pasifler içerisindeki öz sermayenin payını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması olumlu bir sonuçtur. Çünkü işletmenin mali gücünün yüksek olduğunu ve işletmenin uzun vadeli borçlarını ödeyebildiğini göstermektedir (Çetiner, 2008: 155). Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin yayınladığı yıllık sektör raporlarından yararlanılarak katılım bankalarının ve

bankacılık sektörünün öz sermaye yoğunlukları hesaplanmıştır ve Tablo 1.9’da görülmektedir.

Tablo 1.9. Katılım Bankalarının ve Bankacılık Sektörünün Öz Sermaye Yoğunlukları

Yıllar	Öz Sermaye Yoğunluğu	
	Katılım Bankası (%)	Bankacılık Sektörü (%)
2010	12,59	13,37
2011	11,03	11,88
2012	10,50	13,27
2013	9,25	11,18
2014	9,22	11,63
2015	8,85	11,12
2016	8,65	10,99
2017	8,52	11,02

1.5. Katılım Bankaları ve Sermaye Piyasası

Katılım bankaları finansal sektöre girdiği yıldan beri gün geçtikçe büyüme kaydetmektedir. Geleneksel bankaların alternatifi niteliğinde olan katılım bankalarının sektör içerisinde bağlı olduğu üst birliği Türk Katılım Bankaları Birliği (TKBB)’dir. TKBB’nin düzenli olarak yayınladığı raporlar sayesinde katılım bankalarının sektör içerisinde ne ölçüde yer aldığı ve ne ölçüde ilerleme kaydettiği bilgilerine ulaşılmaktadır (Kara, 2006: 39). Tablo 1.10’da katılım bankalarının yıllara göre personel ve şube sayıları verilmektedir.

Tablo 1.10. Katılım Bankalarının Personel ve Şube Sayısı

Yıllar	Personel Sayısı	Şube Sayısı
	Katılım Bankası	Katılım Bankası
2010	12.677	607
2011	13.851	685
2012	15.356	829
2013	16.763	965
2014	16.249	990
2015	16.554	1.080
2016	14.465	959
2017	15.029	1.032

Kaynak: Katılım Bankaları, 2011: 73; Katılım Bankaları, 2012: 79; Katılım Bankaları, 2013: 81; Katılım Bankaları, 2014: 85; Katılım Bankaları, 2015: 79; Katılım Bankaları, 2016: 85; Katılım Bankaları, 2017: 89.

1.6. Katılım Bankalarının Kâr Elde Etme ve Kâr Dağıtım Sisteminin İşleyişi

Fon kullandırma işlemlerinin sonucuna bağlı olarak katılım bankaları bünyesinde açılan katılma hesaplarına dağıtılacak olan kâr belirlenmektedir. Toplanan fonların cinsine bağlı olarak ayrı ayrı havuzlarda toplanmaktadır. Eğer toplanan fon TL cinsindense banka bünyesindeki TL havuzunda toplanır, USD cinsindense USD havuzunda toplanmaktadır. Fon talebinde bulunan müşteriye talep ettiği para cinsinden ve paranın mevcut olduğu havuzdan mevduat sağlanmaktadır. Fon talep eden kişinin faaliyeti sonucunda oluşacak olan kâr ya da zarar mevduatın alınmış olduğu havuza dağıtılmaktadır. Fakat fon talep edenlere özel cari hesaplar ve öz kaynaklardan sağlanan mevduatlardan elde edilen kâr katılım bankasına kalmaktadır, müşteriye dağıtım yapılamamaktadır (Hazıroğlu, 2017: 270). Katılım hesabının açılması, mevduatın işletilmesi ve işlem sonucunda kâr/zarar evresinde bir takım değer ölçüleri kullanılmaktadır. Bunlar birim değer (BD), hesap değeri (HD) ve birim hesap değeridir (BHD) (Özgür, 2007: 84).

- **Birim Değer:** Fon havuzlarının kâr ve zarar durumlarına göre artış ve azalış gösteren bir değerdir. Günlük ve haftalık olarak hesaplanıp ilan edilen bu değer;

$$BD = \frac{\text{Mevcut Aktifler Toplamı}}{\text{Mevcut Hesap Değeri Toplamı}}$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Katılım bankası bünyesindeki katılma hesaplarına mevduat kabul edilen ilk gün, birim değeri 100 olarak alınmaktadır. Ardı sıra günlerde ise havuzda toplanan mevduat işlem görmektedir. Eğer işlem kâr ile sonuçlanmışsa havuzun aktif değerinde artış meydana gelmektedir. Aktiflerde oluşan bu artışın mevcut durumdaki hesaplara pay edilebilmesi için tekrardan birim değer hesaplaması yapılmaktadır (Hazıroğlu, 2017: 272).

- **Hesap Değeri:** 24529 sayılı resmi gazetede, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkındaki yönetmelikte hesap değeri şu şekilde tanımlanmaktadır. "Özel finans kurumunun katılma hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün, hesap sahibince yatırılan tutarın 100 olarak kabul edilen "Birim Değere" bölünmesi suretiyle, müteakip günlerde ise, para yatıran veya çeken kişiye ait hesap değerine, hesap sahibince yatırılan veya çekilen miktarın "Birim Değere" bölünmesi ile bulunacak tutarın, para yatırılmışsa eklenmesi, para

çekilmişse çıkarılması suretiyle hesaplanan ve katılma hesabı sahiplerinin fon mevcuduna katılma oranını gösteren katsayıyı ifade eder.” Hesap değerinin formülasyonu şu şekildedir (Özgür, 2007: 85):

$$HD = \frac{\text{Hesap Sahibinin Yatırdığı Fon Tutarı}}{\text{Bir Önceki Döneme Ait Birim Değer}}$$

- **Birim Hesap Değeri:** Katılma hesabının cari değerini belirlemeye yarayan bir değerdir. Bu değer üzerinde hesap sahibi hak iddia edebilir. Bir hesabın her hangi bir zaman dilimindeki durumunu göstermeye yarayan değer olarak da nitelendirilebilir ve şu şekilde formüle edilebilir (Hazıroğlu, 2017: 273):

$$BHD = \text{Birim Değer} * \text{Hesap Değeri}$$

1.7. Katılım Bankacılığında Kullanılan Yöntemler

Kâr, geleneksel bankaların olduğu kadar katılım bankalarının da amacıdır. Fakat geleneksel bankalardan farklı olarak, İslami kurallar kapsamında bir diğer ifade ile Şeriat Yasasının izin verdiği kurallar çerçevesinde işlemlerini yürütmektedirler (Salh, 2017: 50). Genel bir ifade ile katılım bankaları, bankacılık işlemlerini faizsiz olarak yürüten kuruluşlardır. Bu bankalar fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerini İslami kurallar çerçevesinde şekillendirmektedir (Özgür, 2007: 56). Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

- Fon toplama yöntemleri;
  - Cari Hesaplar
  - Yatırım Hesabı
  - Tasarruf Hesabı
  - Katılma Hesabı
- Fon kullandırma yöntemleri;
  - Mudâra
  - Musaraka
  - Murabaha
  - İcara
  - Selem
  - İstisna
  - Sukuk
  - Tekafül
  - Kârz-ı Hasen
  - İcara ve İktina

- Teverruk
- İslami Sendikasyon
- Joala
- Puan Sistemi
- Faktöring
- Müzaraa ve musakat

Çalışmada, fon toplama yöntemlerinin hepsi açıklanırken fon kullandırma yöntemlerinin bir kısmı açıklanmıştır.

1.7.1. Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları da 5411 numaralı Bankacılık Kanunu'nun 7. ve 10. maddesinde belirtildiği gibi asgari bir sermaye payı ile kurulmaktadır. Bu bankalar, fon talep edenlere sağladığı finansmanın esas kaynağını fon arz edenlerden topladığı fonlar ile karşılamaktadır. Bankacılık kanunu fon toplamanın esas ve usullerini yine 5411 numaralı kanunda “Mevduata ve Katılım Fonu Toplamaya İlişkin Hükümler” başlığı altında yer vermektedirler (Er ve Güneysu, 2016: 58).

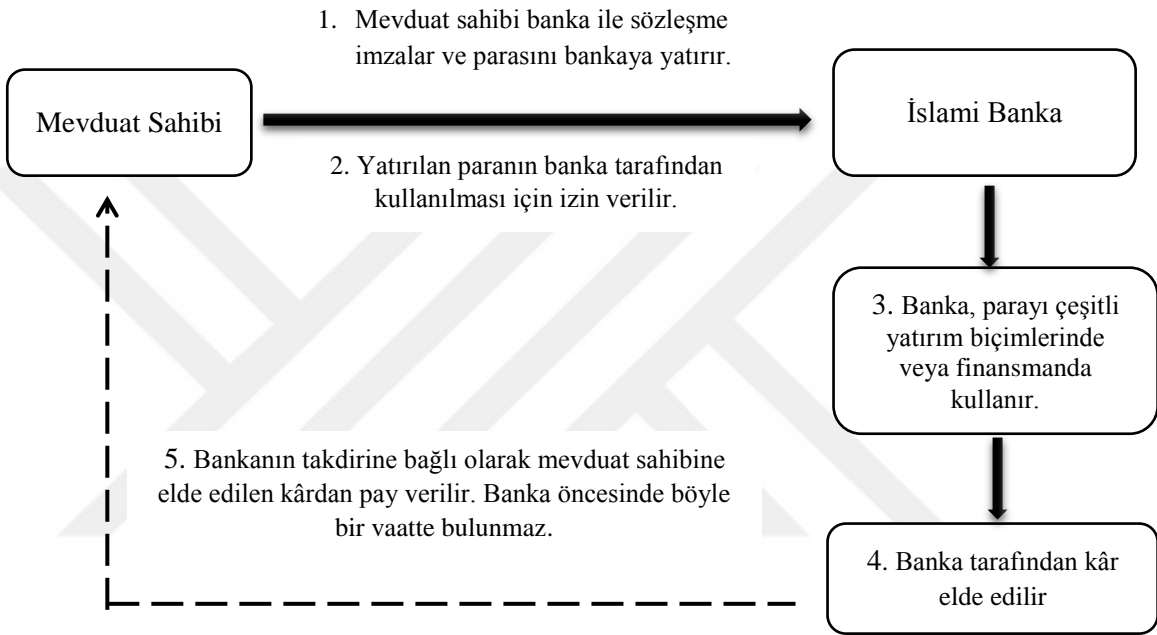
1.7.1.1. Cari Hesaplar

5411 Sayılı Bankacılık Kanununun 3. Maddesinde cari hesap, *katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar* olarak ifade edilmektedir. Bu tür yatırımların amacı paranın güvenliğini sağlamaktır. Katılım bankaları bu tip yatırımları, mevduat sahiplerinden aldıkları bir borç olarak kabul ederler. Mevduat sahipleri ise bunun karşılığında bir fayda sağlamamaktadır. Cari hesaplarla ilgili olarak kârz-ı hasen (karşılıksız borç verme) ve emanet yöntemi olmak üzere iki hâkim görüş mevcuttur (Ahmad, 1994).

Cari hesabı bir tür emanet gibi algılayan görüşe göre bankalar, mevduat sahiplerinden özel izin almadan hesaba yatırılan parayı kullanmamaktadırlar. Bankaya ait başka faaliyetlerde kullanılacaksa mevduat sahibinin onayı olması gerekmektedir (Özgür, 2007: 57). Kârz-ı Hasen görüşüne göre, bu hesaba yatırılan para, mevduat sahibinin bankaya verdiği faizsiz bir kredi olarak görülmektedir. Banka bu görüşe göre mevduat sahibinden özel izin almadan hesaptaki parayı kendi riskiyle kullanmakta özgürdür. Banka mevduat sahibine sadece ödünç aldığı kabul edilen asıl tutarı geri ödemekle yükümlüdür. Banka, mevduat sahibinden aldığı parayı kullandığı esnada kâr elde ederse hesap sahibi bu kârdan faydalanamayacağı gibi banka zarara uğrarsa, hesap

sahibi bu zarardan da etkilenmeyecektir (Ahmad, 1994). Özetleyecek olursak Kârz-ı Hasen görüşünde mevduat sahibinin faizi oluşturacak fonların kullanımında hiçbir getiri hakkına sahip değildir ve banka yatırılan paranın iade edileceğini garanti etmektedir. Kârz-ı Hasen hesaplarını İran gibi bazı ülkelerde kullanmaktadır (Shanmugam ve Zahari, 2009: 26). Kârz-ı Hasen hesabının işleyişi Şekil 1.2.'de gösterilmektedir.

Şekil 1.2. Kârz-ı Hasen Hesabının Yapısı

Kaynak: Shanmugam ve Zahari, (2009: 26)

Katılım bankaları, kısa vadeli iç borçlanma senetleri bulunduramadıklarından ayırmaları gereken karşılığı ayırmamaktadırlar. Katılım bankaları yalnızca cari hesaplar, katılma ve zarara katılma hesapları için ayırmaları gereken zorunlu karşılık oranları aşağıdaki gibidir (URL-2; Arabacı, 2007: 40);

- a) Türk Lirası Yükümlülüklerde % 6
- b) Yabancı Para Yükümlülüklerde % 11

Esasında aynı ilkelerle çalışan bu süresi sınırlandırılmamış hesaplar ülkeden ülkeye farklılık gösterebileceği gibi aynı ülkede bulunan bankalar arasında da farklılık göstermektedir (Yanpar, 2015: 130). Cari hesapların özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz (Ahmad, 1994; Er ve Güneysu, 2016: 59):

- Cari hesapları yönetirken, yaygın olarak bilinen mevduat ve mevduat taleplerini toplamaktır.
- Bankalar döviz cinsinden mevcut bakiye bulunduruyorsa ve döviz piyasasında faaliyet gösteriyorsa bu hesaplar, bireyler veya şirketler tarafından döviz cinsinden veya ulusal para birimi cinsinden açılabilmektedir.
- Cari hesaplardaki mevduatları, mevduat sahibinin talebi üzerine bankalar geri göndereceğini garanti etmektedir.
- Eğer hesaba yatırılan mevduat banka tarafından kullanılmış ve kâr elde edilmişse, mevduat sahibine bu kârdan herhangi bir pay veya başka bir şekilde getiri ödenmez. Aynı şekilde banka, bu kullanım sonucu bir zarara uğramışsa banka tarafından karşılanmaktadır.
- Bu hesap, katılım bankalarının vadeli hesaplarından ayrı olarak takip edilir.
- Bu hesaplar döviz, kıymetli maden, Türk lirası vs. olarak açılabilirler ve farklı muhasebe hesaplarında takip edilmektedir.
- Bu hesapların açılmasında alt limit koşulu olmadığı gibi para çekme işlemi de herhangi bir şarta bağlı olmamaktadır.
- Mevzuata göre katılım bankalarının tasfiyesi halinde devletin ve personelin alacaklarından sonra alacak önceliği cari hesap sahiplerine ait olmaktadır.

1.7.1.2. Yatırım Hesabı

Mevduat bankalarında vadeli mevduatın karşılığı olan yatırım hesabına, tasarruf sahipleri “yatırım” amacıyla para yatırmaktadırlar ve karşılığında kâr beklemektedirler. Bu hesap sahipleri faizden değil kârdan kazanç sağlamaktadırlar. Yatırım hesabı kâr zarar katılımı, sermaye ve emekten doğan ortaklık, mudâraba, güven yoluyla finans, kâr paylaşımı anlaşması vb. birçok şekilde anılmaktadır (Değer, 1991: 16). Bu tür mevduat sahipleri, atıl durumda paraları olan ve bu parayı faizsiz bir şekilde daha iyi getiri sağlamak isteyen yatırımcılardır. Mudaraba hesabı olarak da anılan yatırım hesabının işleyişinde; mevduat sahibi, banka ve iş adamı olmak üzere 3 farklı taraf ilişki içerisinde bulunmaktadır. Bu ilişkide mevduat sahibi sermaye sağlarken, iş adamı bu sermayeyi kullanarak kâr elde etmektedir. Bu karşılıklı ilişki arasında bulunan katılım bankası ise bir nevi girişimci, müteveli veya yatırımcı konumunda hareket etmektedir. Hesap sahibi ile banka arasında önceden kâr zarar oranı belirlemektedir ve anlaşma bu şekilde

yapılmaktadır (Thambiah, 2012: 30). Hesap sahibinin kazanılacak olan kârdan pay alabilmesi için parasını hesapta en az 3 ay tutması gerekmektedir. Banka işleri yürütmek için vekilliğini üstlendiği hesap sahibinden tam yetki almaktadır. Bu yetkiyle banka, iş adamı ile başka bir anlaşma yapmaktadır. Bankanın da sermayesini katması ile banka bünyesinde açılan her yatırım hesabı müşterek bir hesapta toplanmaktadır ve cari fon hesabı ortaya çıkmaktadır. Küçük tek başına kalan hesaplarda ortaklığa imkân vermeyecek derecede olduğundan bu şekilde değerlendirilmektedirler (Karhan, 2015: 35). Banka yatırımlarında kullanacağı fonları tasarruf sahiplerinden izinsiz olarak kullanamamaktadır. Her bir hesap fon yatıran tasarruf sahipleri adına açılmaktadır. Yatırımlarda kullanılan yatırım hesaplarına ait fonlar ile elde edilen toplam kâr, ilk önce anlaşılan oran üzerinden iş adamı ve banka arasında bölüşülmektedir. Daha sonra yine anlaşılan oran dâhilinde hesap sahibi ve banka arasında, toplam yatırım hesabı üzerindeki paylarına göre pay edilmektedir. Şayet bankanın yapmış olduğu bu yatırım zarar ile sonuçlanırsa kullanılan yatırım sermayelerine zarar pay edilmektedir. Fakat fon yatıran hesap sahiplerinin sorumlulukları yatırdıkları toplam fonla sınırlı kalmaktadır. Katılım bankacılığı fon toplama yöntemlerinde, en önemli olarak görülen yöntem yatırım hesaplarıdır (Değer, 1991: 17).

1.7.1.3. Tasarruf Hesabı

Bu hesap türü içerisinde çoğunlukla küçük tasarruflara sahip olan bireylerin küçük miktardaki mevduatlarından oluşmaktadır. Bireyler bu hesabı küçük miktardaki mevduatlarını biriktirmek veya korumak amacıyla kullandıkları gibi belli bir zaman dilimi sonunda da gelir sağlamasını beklemektedirler (Yanpar, 2015: 133; Günal, 2007: 81; Karhan, 2015: 36). Bu hesabı tasarruf sahipleri, genellikle mevduatlarını biriktirmek ya da korumak amacıyla kullandıklarından dolayı yatırım hesaplarıyla cari hesapları tamamlayıcı bir işlevi yerine getirmektedir. Bu hesapta hesap sahipleri herhangi bir asgari miktar sınırlaması olmadan para yatırılabilceği gibi istedikleri anda da para çekebilmektedirler. Küçük tasarrufçuların teşvikini amaçlayan bu hesap türü, para çekilişleri sonrasında arda kalan meblağ aynen yatırım haklarından yararlanabilmektedirler (Değer, 1991: 17).

1.7.1.4. Katılma Hesapları

Katılma hesapları, kişilere ait tasarrufların, belirli bir zaman dilimi içerisinde kullandırılması şartı ile kâr veya zarara katlanmayı kabul edip katılım hesaplarına yatırılan mevduatı içermektedir. Kâr payını temel alan bu sistemde yapılacak olan işlerde zarara uğranılması da mümkün olduğundan, verilecek olan kârın vade sonunda ne kadar olacağı belirtilmemektedir (Kaçmaz, 2009: 3). Bu nedenle katılım hesapları için mevduat sahiplerine, önceden belirlenen bir sabit getiri güvencesi verilmemektedir. Katılım hesabı sahiplerinden alınan fonlar ile yapılan işlemler neticesinde elde edilen kâr veya uğranılan zarar hesap sahiplerine paylaştırılmaktadır (Buldum, 2016: 23). Aslında katılım bankacılığı sisteminin temelini katılma hesapları oluşturur ve katılım bankacılığının önde gelen fon kaynaklarından birini oluşturmaktadır (Kutval, 2014: 32). Katılım hesaplarının oluşturmuş oldukları ortaklık, İslam hukukunda mudârabâ'ye (emek sermaye ortaklığına) karşılık gelmektedir (Aktepe, 2010: 82). Mudârabâ, iki tarafın var olduğu ve bir tarafın emeğiyle diğer tarafın sermayesiyle oluşturulan bu ortaklıkta yapılan iş neticesinde meydana gelen kârı paylaşma sözleşmesi olarak ifade edilmektedir (Riaz, 2014: 32).

1.7.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

İktisadi birimler için önemli bir yere sahip olan ve finansal sistemin başında gelen bankalar, bünyelerinde fon talep edenler için para bulundurmaktadırlar. Bünyelerinde paranın var olabilmesi için fon toplamaları gerekmektedir. Bu işleme fon kaynağı da denilmektedir. Fakat bankaların fon toplamaları işleyişleri için yeterli olmamaktadır. Banka topladığı bu paraları, fon talep edenlere aktarmaktadır. Buna da fon kullandırma denilmektedir. Bankalar, düşük maliyetlerle elde ettiği bu paraları fon talep edenlere aktarmak için birçok yöntem kullanmaktadır (Çolak, 2007: 271-272).

Katılım bankacılığında işlemlerin yürütülebilmesi ve içeriğinin düzenlenmesini sağlayan İslami hukuk ilkeleri İslam dininin ilk günlerine kadar gitmektedir. Orta çağda yaşamış İslam âlimleri detaylı uğraşları sonucunda ticaretin ve finansın temel ilkelerini oluşturmaktadırlar. Oluşturulan bu ilkeler Müslümanların ekonomik etkinliklerini yönetmektedir. İlkelerden en önemlisi, finansal işlem gerçekleştirilmeden önce belirlenen sabit bir getiri olan riba'nın yasaklanmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın

ribayı yasakladığı, ticarete izin verdiği belirtilmektedir. Riba üzerine yapılmış olan bu yasağın faiz yasağını ima ettiğine dair benimsenmiş bir algı mevcuttur. İslami bankalar ve dünyadaki parasal otoriteler tarafından çeşitli fon kullandırma teknikleri geliştirilmiştir. İslami bankaların bulunduğu ülkelerde, ekonomik yapılar farklılık gösterdiği gibi kullandıkları yöntemlerde değişiklik göstermektedir (Aggarwal ve Yousef, 2000: 96).

1.7.2.1. Mudârabâ

Literatür incelendiğinde kâr zarar katılımı, sermaye ve emekten doğan ortaklık, mudarebe, mudarabe, emek sermaye ortaklığı, kâr zarar ortaklığı, kâr paylaşımı anlaşması, mudarabah, güven yoluyla finans, ortaklık/ortak mülkiyet gibi birçok isimle anıldığı görülmektedir.

Fon arz eden tarafın sermayedar olarak sermayesini, diğer taraf yani fon talep edenin ise müteşebbis olarak emeğini bilgisini ve tecrübesini ortaya koyduğu bir ortaklık şekli olarak tanımlanabilmektedir. Mudârabâ ile gerçekleştirilecek olan işin bütün masrafları sermayedar tarafından üstlenilmektedir. İşin yönetim boyutunu ise emeğini, bilgi ve tecrübesini ortaya koyan müteşebbis tarafından gerçekleştirilir. Bu iki taraf arasında bağlantıyı ise katılım bankaları oluşturmaktadır. Yapılan bu iş ortaklığı tamamen güvene dayanmaktadır. Gerçekleştirilen bu ortaklık, kâr elde edilirse ilk başta belirlenen ve anlaşılan oran üzerinden taraflar arasında kâr paylaşımı yapılmasını; yapılan iş sonucunda şayet zarar elde edilirse zararın tamamıyla sermayedar tarafından karşılanmasını esas almaktadır. Müteşebbisin kârdan pay almak dışında ortaklıktaki varlık üzerinde hiçbir hakkı bulunmamaktadır. Mudârabâ sözleşmelerindeki bir diğer önemli konu ise kârın nasıl paylaşılacağıdır. Tarafların yapacağı kâr paylaşımını kısıtlayan bir hüküm şeriatte bulunmadığından taraflar özgür idareleri ile anlaşma yapabilmektedirler. Bunun yanı sıra aynı mudârabâ sözleşmesinin farklı iş alanlarını kapsaması halinde farklı oranlar ile anlaşmaya varılabilmektedir. Örneklendirecek olursak, tekstil ürünü alım satımı ile ilgili oluşturulan mudârabâ sözleşmesinde iç giyimden elde edilen kâr taraflar arasında %60 - %40 olarak paylaşılırken, dış giyimden elde edilecek kâr taraflar arasında %65 - %35 şeklinde paylaşılması üzerine anlaşılabilir (Mahmud, 2016: 7-8). Bir diğer değinilmesi gereken konu ise

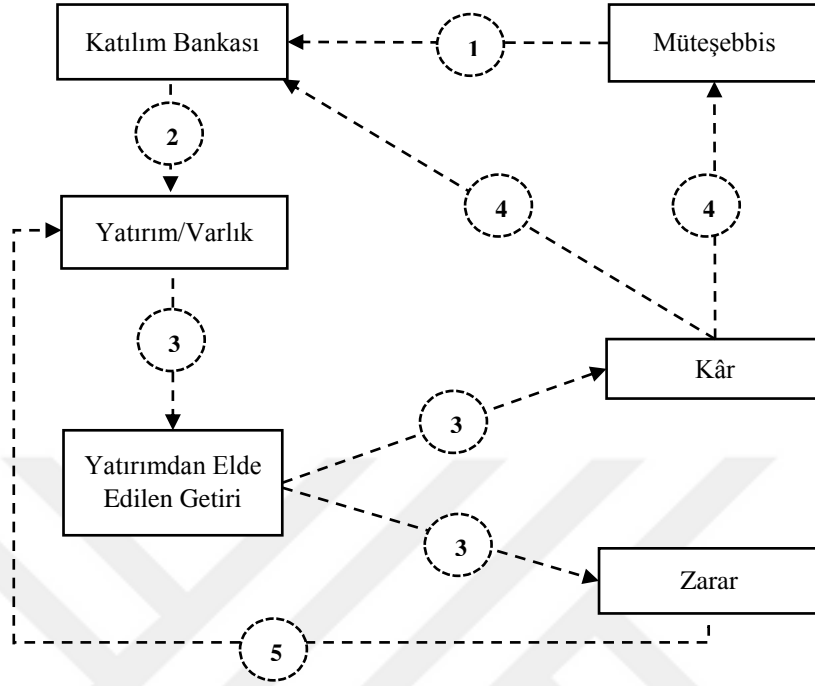

sözleşme sonucu yapılacak olan işin sınırlandırılmasına ilişkin hususlardır. Bu noktada iki mudârabâ çeşidi karşımıza çıkmaktadır. Birincisi sermayedarın herhangi bir sınırlama getirmeksizin girişimciyi ticaret işinde serbest bıraktığı mutlak (serbest) mudârabâdır. İkincisi sermayedarın anaparayı girişimciye verirken bazı şartlara uyma zorunluluğu (örneğin, sadece perakende sektöründe, sadece gıda sektöründe, sadece tekstil sektöründe vs. yatırım yapılacaktır.) getirdiği mukayyet (sınırlanmış) mudârabâdır (Döndüren, 2010: 437).

Mudârabânın günümüz uygulamasına bakıldığında; katılım bankaları tarafından ölçeğine ve güvencesine bakılmaksızın yeterliliği uygun görülen ve teknoloji üretme amaçlı her türlü projeye kâr/zarar ortaklığı esaslı girişime finansal kaynak sağlayan bir tür bankacılık işlemi olduğu görülmektedir (Bulut ve Er, 2009: 51).

Mudârabâ sözleşme modeline bankacılık sisteminde iki basamaklı olarak rastlamak mümkündür. İlk basamağında, bir tarafta elinde atıl fonu mevcut olan sermayedar bir diğer ifade ile fon arz eden vardır. Diğer tarafta ise sermayeyi işletecek girişimci rolünde katılım bankasının olduğu durumdur (Çürük, 2013: 63) . Bu ilk basamak Şekil 1.3.'de görsel olarak verilmiştir.

Şekil 1.3. Mudâraba Modelinde İlk Basamak

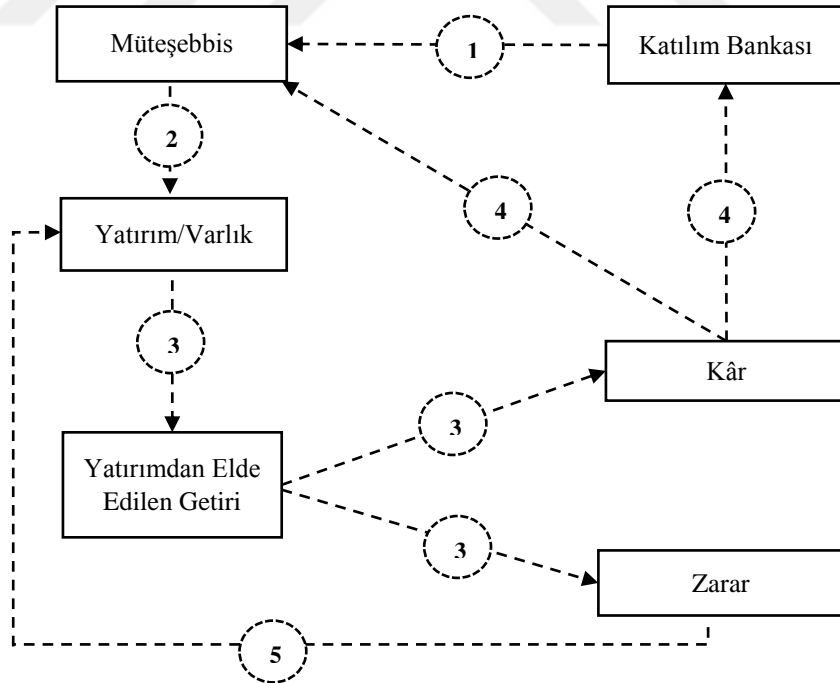
Kaynak: Obaidullah, 2005: 53.

Bu ilk basamak süreci şu şekilde işlemektedir (Çürük, 2013: 64):

- Elindeki atıl fonu değerlendirmek isteyen kişiler veya kurumlar katılım bankalarına başvurumaktadırlar,
- Katılım bankası başvuruyu değerlendirir ve sermayedar ile mudâraba sözleşmesi yapılmaktadır,
- Katılım bankasının sermayedardan aldığı atıl fonlar, banka tarafından gerçekleştirilen yatırımlar havuzuna dağıtılmaktadır,
- Gruplarına göre, ağırlık faktörleri periyodik olarak belirlenmektedir,
- Sağlanan kâr, sözleşme başında belirlenen orana göre pay edilmektedir,
- Katılım bankası önceden kararlaştırılmış bir işletim ücretini tahsil etmektedir,
- Katılım bankası arzu ederse kendisine düşen kâr payının bir kısmından feregat ederek artı kâr ödemesi yapmaktadır,
- Şayet yapılan yatırım zararlı sonuçlanırsa, yatırımcının ihmalden kaynaklı değilse banka zararı üstlenmektedir.

Mudâraba sözleşmesinin ikinci basamağında ise bir tarafta katılım bankası sermayedar konumunda iken diğer tarafta girişimci konumunda olan fon talep eden kişi ve kurumlardır. Böyle bir durumda katılım bankası girişimin bütün masraflarını üstlenmektedir. Fon talep eden girişimci işe gerçekleştirilecek faaliyet için emek ve ustalığını ortaya koymaktadır. Girişimci isterse ulusal isterse uluslararası seviyede faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Girişim sonucu oluşan kâr sözleşme başında belirlenen oran üzerinden banka ve girişimci arasında paylaşılır. Girişim sonucunda ne kâr ne de zarar durumlarından biri gerçekleşmemişse banka sadece sermayesini geri almaktadır. Şayet faaliyet sonucunda zarar oluşmuşsa zarar banka tarafından karşılanmaktadır. Girişimci faaliyet süresince boşa emek harcamış olmakla zaten yeteri kadar zarara uğradığından, zararı emeği ile karşıladığı yeterli görülmektedir. Yalnız, zararın meydana gelmesinde girişimciden kaynaklanan kasıt ve ihmal söz konusuysa bu zarar girişimciye ödetilmektedir (Küçükkocaoğlu, 2010: 7). Sözü ettiğimiz ikinci basamak Şekil 1.4’de görsel olarak verilmiştir.

Şekil 1.4. Mudâraba Modelinde İkinci Basamak

Kaynak: Obaidullah, 2005: 58.

Mudârabâ sözleşmesinin kendine has özellikleri şöyledir (Çürük, 2013: 65):

- Dengeli bir ortaklık vardır. Girişim ve bunun için gerekli olan sermaye tarafların isteklerine uygun bir şekilde; yetenek, emek ve maddi yeterlilikleri ölçüsünde bir noktada buluşturan ortak bir girişimdir.
- Adil kâr ve zarar dağılımı esastır. Kâr sözleşme başında belirlenen oranlar üzerinden tarafların arasında bölüştürülürken zarar tamamen fon arz edene aittir. İslami yaklaşıma göre emek açısından sorumluluğu yüklenen girişimcilere öncelik tanımakta ve girişimin zararlı sonuçlanması halinde emeğinin karşılığını alamadığından artı ödeyeceği bir mali yük adalet açısından adil bulunmamaktadır.
- Fon arz eden sermayedar, yatırım süresince girişimle ilgilidir. Klasik kredi işlemlerinde krediyi veren taraf, kredinin nasıl kullanıldığıyla pek ilgili değildir. Buna karşılık mudârabanın sonucunda oluşabilecek kâr ya da zarar durumu veya ikisinin de oluşmama ihtimali söz konusu olabilir. Bundan ötürü sermaye veren taraf böyle bir yatırıma ortak olurken girişimi gerçekleştirecek tarafın güvenilirliğine, etkinliğine, faaliyet kârlılığına vb. bilgilerle çok fazla ilgilidir. Kararlarda yer almasa bile sermaye veren taraf artık o girişimle yakından ilgili bir ortak konumunda yer almaktadır.
- Karşılıklı çıkarlarda uzlaşmaya varılır. İki tarafında nihai kazancı girişimin başarısına bağlı olduğundan, sermaye sağlayan kişinin ve müteşebbisin amaçları bir noktada birleştirmektedir.

Mudârabâ sözleşmesinin avantajlarını geleneksel finansal yapı ile şu şekilde karşılaştırmak mümkündür (Tlemsani, 2010: 267):

- Geleneksel yapı toplanan kaynakların verimsiz dağılımına yol açmaktadır. Çünkü yatırımlarda kullanılan fonlar üretken projesi olan girişimcilerden daha çok kredi değeri yüksek olan fon talep edenlere gitmektedir. Mudârabâ modelinde ise kârlılığı yüksek toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak girişimler hayata geçirilmektedir.
- Geleneksel yapı içerisinde para ilişkileri borç alıp vermeye dayanmaktadır. Bu sebeple ek para arzıyla üretim arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Mudârabâ modelinde ise sağlanacak artı bir değer için paranın muhakkak gerçek bir yatırımda kullanılması gerekmektedir.

- Kamu sektöründe borç alımları fiziksel varlıklarla desteklenmezse gelecek kuşaklara borç külfeti bırakır. İslami varlığı temel alan modellerde ise gelecek kuşaklara bir borç külfeti kalmaz. Çünkü borçları geri ödeyebilmek amacıyla nakit hale getirilebilecek varlıklar mevcuttur.
- Borç temelli finansman, özünde kararlılık bozucu bir yapı sunmaktadır. İslami varlık temelli finansman ise farklı seviyeler arasını dengede tutan bir işleyişe sahiptir.
- Geleneksel yapıdaki faizlerdeki oynama enflasyon düzeyini etkilerken islami sistem içerisindeki enflasyon minimal düzeldir.
- İslami sistemde birey ve toplum arasındaki iş birliği, ilişki, bütünleşme ve sorumluluk temeline dayandırılır. Oysa geleneksel sistemde bireysel bir yaklaşım mevcuttur.

1.7.2.2. Musaraka

Literatür incelemesi sırasında Musaraka sözleşmesinin; müşareke, sadece sermayeden doğan ortaklık, müşaraka, sermaye – sermaye, müşaraka, musharakah, eşit katılım, ortak girişim kârı, hisse katılımı gibi birden fazla isimle yazın içerisinde yer aldığına rastlanmıştır.

Musaraka sözleşmesinin aslında adi ortaklık türü olduğu söylenebilir (Mahmud, 2016: 8). 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 620'nci maddesinde adi ortaklık sözleşmesi şu şekilde ifade edilmektedir: “*Adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir.*”. Musaraka sözleşmesi ise literatürde benzer şekilde tanımlanmaktadır. Musaraka, iki ya da daha fazla kişinin ticaret yapıp bu ticaret sonucunda elde edilecek kârı paylaşmak amacıyla kurulan bir ortaklıktır (Er ve Güneysu, 2016: 62). Bu sözleşme türünde taraflar yalnız sermaye ya da sermayeye ek olarak emekte ortaya koyabilmektedirler. İşte bu kısımda mudâra ve Musaraka arasındaki fark ortaya çıkmaktadır. Mudâra da bir taraf sermaye diğer taraf emek ortaya koyarken, Musaraka da her iki tarafta emek ve sermayeyi aynı anda ortaya koyabilmektedir. Musaraka sözleşmesinde iki önemli şart vardır. Bunlardan birincisi taraflar arasında dağıtılacak olan kârın sözleşme kurulurken belirlenmesi gerekmektedir. Kâr dağıtım

oranı eğer belirlenmemişse yapılan Musaraka sözleşmesi şer-i kurallar açısından geçersiz sayılmaktadır. İkinci önemli husus ise taraflardan herhangi birine, yatırım ister kâr ile ister zarar ile sonuçlansın önceden belirlenmiş bir kâr dağıtımı ya da ödeme yapılmasıyla ilgili bir madde düzenlemesi yapılamamaktadır (Mahmud, 2016: 8).

Musaraka sözleşmesinin kâr dağıtım oranıyla ilgili hukuk sistemleri arasında görüş ayrılıkları mevcuttur. *Maliki ve Şafi hukuk sistemine göre* dağıtılacak kâr oranı tarafların projeye koydukları sermaye ile orantılı olarak belirlenmesi yönündedir. Örneğin, gerçekleştirilen proje için A tarafının toplam sermayedeki payı %60, B tarafının toplam sermayedeki payı %40 ise bu girişim sonucunda elde edilen kârın %60'ını A tarafı, %40'ını B tarafı alacaktır. *Hanbeli hukuk sistemine göre* dağıtılacak kâr oranını toplam sermaye içerisindeki paylarına bakmaksızın taraflar özgür iradesi doğrultusunda belirlemelidir. *Hanefi hukuk sistemi* ise bu iki ayrı görüş ortasında bir görüşü savunmaktadır. Şöyle ki normal şartlar altında taraflar serbest bir şekilde kâr oranını belirleyebilmektedirler. Fakat taraflardan biri mudâraba da olduğu gibi sadece sermaye koyup hiçbir şekilde oluşturulan ortaklık için emeğini ortaya koymamışsa, bu ortağın dağıtılacak olan kârdan alacağı oran toplam sermaye içerisindeki pay oranını geçmemektedir. Kâr dağıtımında bu kadar farklı görüşler olmasına rağmen, projenin zararlarla sonuçlanması noktasında bütün bu hukuk sistemleri aynı noktada hemfikir olmaktadır. İslam hukukçuları Musaraka sözleşmesi ile yapılan girişimin sonucunu bir zarar ile sonuçlanırsa taraflar toplam sermayedeki payları oranında zarardan etkilenecekleri konusunda fikir birliğine varmaktadırlar. Musaraka sözleşmelerinde sermayenin tipi İslam hukukçuları tarafından tartışma konusu olmakla birlikte hukuk sistemleri arasında da fikir ayrılıklarının neden olan bir konudur. Sermaye nakdi ve aynı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İslam hukukçularının büyük bir musaraka sözleşmelerinde sermayenin nakdi olması gerektiğini, aynı sermayeninse belli şartlar altında kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (Mahmud, 2016: 8-9).

Musaraka sözleşmesini katılım bankası ve müteşebbis iş birliği yönüyle inceleyecek olursak günümüzde genellikle banka müteşebbise karşı sadece istenilen sermayenin bir kısmını sağlama sorumluluğunu üzerine aldığı görülmektedir. Müteşebbis kendi mali imkânları düzeyinde ve yapılacak projenin özelliğine göre sermayenin geri kalan kısmını temin etmektedir. Müteşebbisin uzmanlığı sebebiyle

bankadan aldığı mali yardımın idaresi, denetimi ve gözetiminin sorumluluğunu üzerine almaktadır. Bu sorumlulukların hepsinin müteşebbise kalması Hanefî hukuk sisteminde de belirtildiği gibi müteşebbisin kârdan daha fazla pay alma hakkını kazandırmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu hususta tek önemli nokta sadece finansman temininde bulunan katılım bankasının kârdan pay alacağı oranının, proje sermayesine katkı oranını geçmemesidir (Obaidullah, 2005: 61).

Banka ve müteşebbis ortak bir yatırımda bulunabilmek için aralarında musaraka sözleşmesi yapmaktadırlar. Genellikle finansör konumunda yer alan banka bazen girişimdeki riski azaltmak amaçlı projenin denetim ve kontrol sürecinde de yer almak istemektedir. Bu noktada banka için yalnız finansör değil aynı zamanda projenin partneri de denilebilmektedir. Denetim ve kontrol süreçlerinde karşılaşılan zorluklar daha büyük risklerin oluşmasına sebep olabilmektedir. Musaraka sözleşmesi, özellikle az sayıda sermaye sabinin kaldıramayacağı büyük ölçekli projelerde menkul kıymetleştirilebilecek bir finansman şeklidir. Projenin her bir katılımcısına aktif kısmındaki payı gösteren musaraka sertifikası verilmektedir. Verilen musaraka sertifikası bir başkasına devredilebileceği gibi ikincil piyasalarda alım satımı da yapılabilmektedir. Mudâraba ve musaraka sözleşmeleri hisse temelli olup kâr paylaşımını öngörmesi yönünden benzer noktaları vardır (Çürük, 2013: 68). Bunun dışında iki sözleşme arasındaki farklılıklar Tablo 1.11.'de belirtilmiştir.

Tablo 1.11. Musaraka ve Mudârabâ Sözleşmeleri Arasındaki Farklılıklar

Musaraka Sözleşmesi	Mudârabâ Sözleşmesi
Ortakların tümü yatırım yapar.	Taraflardan sadece sermayedar yatırım yapar.
Ortakların tümü projenin yönetiminde yer aldığı gibi de çalışabilirler.	Sermayedar işin yönetimine karışmaz, sadece müteşebbis işin yönetimini üstlenir.
Projenin zararlı sonuçlanması halinde ortakların hepsi hisseleri oranında zarara katlanırlar.	Projenin zararını yalnız sermayedar karşılar. Fakat bu durumda girişimcinin hiçbir ihmâl ya da kasıtının bulunmaması gerekir.
İşletmenin borçları varlıklarını aştığı durumda işletme tekrar nakit elde etme yoluna gidebilir. Bu da ortakların borçlanmasının sınırsız olduğunu gösterir. Ortakların hepsi tarafından önceden belirlenen oranlarda ek sermaye koyması ile bu borçlanma karşılanır. Ya da tüm ortakların kabul etmesi ile tek bir ortak bu borcu karşılayarak işletme üzerindeki ortaklık payını artırabilir.	Sermayedarın borçlanması koyduğu sermaye ile sınırlıdır. Sermayedar izin vermediği sürece girişimci onun adına ek borçlanmaya gidemez.
Ortaklar mümkün olduğunca sermayelerini ortak bir havuzda toplar ve şirket varlıkları bütün ortakların sermayeye yaptığı katkı oranında hepsine ait olur. Ortakların hepsi varlıklarda meydana gelecek değer artışlarından payını alır.	Girişimci tarafından alınan varlıkların hepsi tamamen sermayedara aittir. Girişimci sadece kâr durumunda kâr üzerinden payını alır.

Kaynak: Çürük, 2013: 69

1.7.2.3. Murabaha

İlgili literatür incelendiğinde bazı kaynaklarda murabaha yerine maliyet artı finansman, murababah, maliyet artı markalama, maliyet artı satış, murabahah gibi kavramlarında kullanıldığı görülmüştür. “Ribh” kelimesinden türeyen murabaha kelimesi Arapçada fayda, temettü ve kâr elde etmek anlamlarına gelmektedir. Katılım bankacılığında yaygın biçimde kullanılan metotların başında gelen bu yöntem, özel bir satış çeşidini ifade etmek için kullanılan ve esasında finansmanla ilgisi olmayan İslam hukuku terimidir. Murabaha yönteminde taraflar ürünün bilinen maliyetinin üzerine konulacak kar payı/oranı için pazarlık yapmaktadırlar. Satıcı taraf malın mülkiyetine sahip oluncaya kadar katlandığı masrafları ve malın maliyetini artırıcı bütün masrafları alıcı tarafa bildirmek zorundadır. Buradaki dikkat edilmesi gereken önemli nokta malı

satan tarafın malı alan tarafa satış fiyatı içinde yer alan kâr oranını veya kâr miktarını açıklaması hususudur. Örneğin; satıcının

- “ Bu ürünün bana gelişi 300 liradır ve bu fiyatın üzerine 60 lira kâr ekleyerek 360 liraya satıyorum” veya
- “Bu ürünün bana gelişi 300 liradır ve bu fiyat üzerinden %20 kârla 360 liraya satıyorum.”

şekilde söyleyerek yapacağı alış veriş murabaha satışı olmaktadır. Bu tarz satışta ödeme peşin ya da vadeli olarak yapılmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise murabaha işlemi gerçekleştirilirken İslami finansın satış ile ilgili kurallarına uyulması gerektiğidir. Satılacak ürünün fiyatı ve ödeme tarihi daha en baştan belirlenmesidir. Belirlenen bu kriterlerin daha sonra değiştirilmesi söz konusu dahi olmamaktadır. Ürünü satın alan taraf borcunu vade tarihinden önce ödemesi halinde ödenecek meblağda bir azalma meydana gelmeyeceği gibi ödeme tarihinden sonra ödemesi halinde de meblağda bir artma olmamalıdır. Satış gerçekleşeceği zaman satışa konu olan ürün mevcut ve satıcının sahipliğinde olmalıdır. Malın satış ve teslimatı kesinlikle her hangi bir şarta bağlı veya belirsiz olmamaktadır. Ürünün bedeli vadeli olarak ödenecekse ödeme günleri ve periyodik miktarları kesin olmalıdır. Murabaha satışının şeriat kuralları açısından geçerli olabilmesi için yapılacak olan satış akdinin 10 temel kural çerçevesinde yapılması gerekmektedir (Mahmud, 2016: 9; Çürük, 2013: 48) .

İslam hukukunda satışta aranan 10 temel kural (Usmanı, 2002: 66-70):

1. Satışa konu olan ürün, satış akdinin gerçekleştiği anda var olmalıdır,
2. Satış akdinin gerçekleştiği anda satılacak ürün satıcının sahipliğinde olmalıdır,
3. Satış akdinin gerçekleştiği anda satıcı ürünün fiziki veya hukuki kontrolünü elinde bulundurmalıdır,
4. Satış o anda ve kesin olmalıdır,
5. Satışa konu olan ürün bir değer taşınmalıdır,
6. Satışa konu olan ürünün şeriatça haram kılınan amaçlarla ilgili olmamalıdır,
7. Satışa konu olan ürünün özellikleri alıcı tarafından bilinmelidir,

8. Satışa konu olan ürünün satın alan kişiye teslimi şansa ve tesadüfe bağlı olmayıp kesin olmalıdır,
9. Satışa konu olan ürünün fiyatı kesin bir şekilde belirlenmiş olmalıdır,
10. Yapılacak satış şarta bağlı olmamalıdır.

Murabaha yönteminde asıl amaç ticaret bilgisi ve deneyimi az olan tarafın alış veriş sırasında aldanmasını engellemektir. Bu sebepten ötürü murabaha'da aranan özellikleri Çürük (2013) şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Ticarete konun olan ürünün gerçek mal olmasının yanı sıra haklar ve telif hakkı gibi soyut ticari üründe olabilir.
2. Altın, gümüş, yabancı para türleri gibi satış anında eş zamanlı olarak değişebilecek değerli kıymetler murabahaya konu olamaz.
3. İslami finans içerisinde borç alınıp satılması yasak olduğundan, borçlanmayı gösteren belgeler murabahaya konu olamaz.
4. Ürünün gerçek maliyetini ve satış kârını taraflar net olarak bilmelidirler.
5. Satışa konu olan ürünle ilgili ayıplar, kusurlar ve diğer özellikler açıklanmalıdır.
6. Satışa konu olan ürünün fiyatındaki kâr payı tarafların hemfikir olduğu bir oran olmalıdır.
7. Satıcının satışa konu olan ürünün gerçek fiyatını açıklamadığı belirlendiğinde alıcı taraf ürünü alıp- almama konusunda karar verme hakkına sahiptir.
8. Satışla ilgili belirsizlik riski bulunmamalıdır.
9. Daha önce murabaha yoluyla satılmış ürün üzerine tekrardan satış yapılması uygun değildir.

Murabahanın günümüz uygulamaları, ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi aynı ülke içerisinde yer alan farklı kurumlar arasında da değişiklik gösterebilmektedir. Uygulama teorisi iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada müşteri kendisine ulaştırılan ürünü kesin olarak alacağına söz vermektedir, almak istediği söz konusu malın özelliklerini belirtmektedir ve bankaya sipariş vermektedir. İkinci aşamada ise banka aldığı malı müşterisi ile mutabık olduğu kâr oranı üzerinden vadeli olarak ya da taksitle müşteriye satışı gerçekleştirir (Wilson, 2008'den aktaran, Çürük, 2013: 49-50).

Murabaha yöntemi klasik bankalardaki bireysel konut/araç kredilerinin alternatifi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında farklı işletme faaliyetlerinin

finansmanında da uygulanmaktadır. Örneğin ticari ortamda işletmelerin hammadde ihtiyaçlarını karşılamalarında veya işletmenin faaliyetlerini devam ettirebilmesi için gerekli olan makine ve teçhizat alımı gibi durumlarda sıkça başvurulabilecek bir yöntemdir. Banka müşterinin talep ettiği ürünü satın alıp müşteriye teslim eder. Müşteride önceden belirlenmiş zamanlarda ödemelerini gerçekleştirir. Burada dikkat çeken nokta ise bankanın maliyete ait hesaplamaları nasıl yapacağıdır. Birçok bankanın, malı satın alma maliyetine ek olarak ortaya çıkan ulaştırma, çeşitli işlem harcamaları vb. giderlerin dağıtımının standart hâl alabilmesi için çeşitli politikalar hazırladığı görülmektedir (Vinnicombe. 2010: 59).

Murabaha, bankadan finansman talebinde bulunan müteşebbisin ihtiyacı olan mal, malzeme ve hizmet banka tarafından peşin olarak satın alınıp, müteşebbise vadeli ve daha yüksek bir meblağ ile satılması göz önüne alındığında ribâyâ (faize) benzediği düşünülmektedir. Vade farkı adı altında alınan fazlalık piyasa faiz oranlarının temel alınarak belirleniyor olması tartışmalara konu olmaktadır. Lakin direkt parasal bir borç verilmediğinden ve gerçek bir iktisadi bir malın aktarımını içerdiğinden murabahanın krediden farklı olduğu söylenebilmektedir (Orman, 2016: 125).

Murabaha yöntemi ile faizli krediler arasındaki farkları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz (Çürük, 2013: 50-51):

- Murabahada bankanın müteşebbise satacağı varlığın kâr oranı banka ve müşterinin ortak kararı ile belirlenirken, kredide faiz oranları bankanın tespiti ile olmaktadır.
- Murabahada, banka ödemeyi direkt satıcıya yapmaktadır. Müşteri bankadan nakdi kaynağı değil ihtiyaç duyduğu varlığı almaktadır. Kredi de banka nakit kredi ödemesini müşteriye yapmaktadır.
- Murabahada, alınıp satılan ticareti söz konusu olan reel bir maldır. Kredi de alınıp satılan paradır.
- Murabahada, yalnızca İslami finasta yasaklanmayan işlemlerin finansmanı mümkündür. Hâlbuki klasik bankacılık sisteminde işlem ayırt edilmeksizin kredi temin edilebilmektedir.
- Murabahada, satışa konu olan varlığın sahipliği ve bu sahiplikten doğacak olan riskler, mal müşteriye satılana kadar bankaya aittir. Kredi kullanımında ise

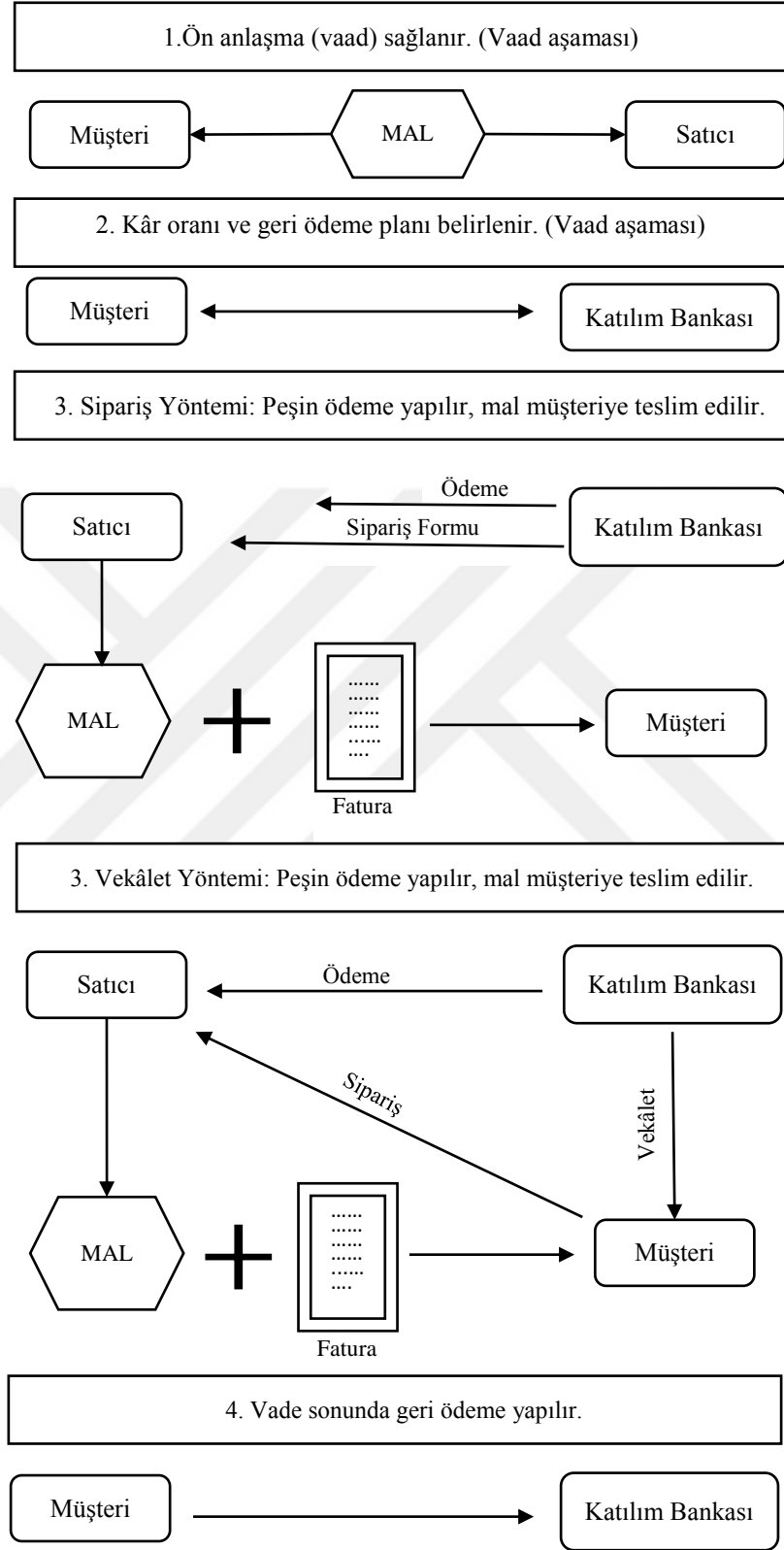
bankanın satıŖa konu olan varlıkla ilgili ne sahipliği vardır ne de bu sahiplikten doğacak olan riski vardır. Sahiplik krediyle alım yapan müşteriye ait olmaktadır.

- Murabaha işleminde kural olarak, müşteri bankadan satın aldığı malın bedelini erken ödemesi halinde ya da vadesinde ödememesi halinde malın fiyatı üzerinde artma ve azalma meydana gelmemektedir. Klasik bankacılıktaki kredili işlemlerde ise müşterinin ödeme yapacağı tarihe bağlı olarak faiz miktarında azalma ya da artma meydana gelmektedir.

Özsoy (2012), murabahanın modern bankacılık yapısındaki işleyişini aŖađıdaki gibi şekillendirmiştir.

Şekil 1.5. Murabaha Modelinin Modern Bankacılık Yapısındaki İşleyişi

Kaynak: Özsoy, 2012: 165.

Murabahada müşteri ve katılım bankası arasındaki ön anlaşma süreci iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlar sipariş (Murabaha to Purchase Orderer – Murabaha Satın Alma Siparişi) yöntemi ve vekâlet yöntemidir. *Sipariş yönteminde* müşteri, ihtiyacı olan ürünün detaylı bilgilerini sipariş formuna aktarmaktadır. Müşteri satıcıdan temin ettiği teklif niteliğinde olan proforma faturayı bankaya iletmektedir. Banka, proforma fatura üzerinde yazılı bulunan miktar ve birim fiyat üzerinden ürünü satıcıdan almaktadır. Uygulamada satışa konu olan malın faturası banka adına değil müşteri adına kesilmektedir ve ürün müşteriye temin edilmektedir. Bu işleymde dosyanın kapatılması için önce müşterinin kesin faturayı bankaya iletmesi gerekmektedir. Daha sonra müşteri önceden belirlenen şekilde ödemelerini bankaya yapmaktadır ve borcu tamamen bitince vade sonunda dosya kapatılmaktadır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken bir husus proforma faturadaki bilgiler ile kesin faturadaki bilgilerin tam olarak uyuşması gerekmektedir. İkinci model yöntem olan *vekâlet yönteminde* ise satışa konu olan ürünün alımını banka yapmamaktadır, bankanın vekâlet verdiği müşterisi yapmaktadır. Düzenlenen fatura banka adına düzenlense de ürünü müşteri satın almaktadır. Ürünün ödemesini banka satıcının hesabına yapmaktadır. Daha sonra banka vekâlet vererek aldırıldığı malı müşterisine vadeli olarak satışını yapmaktadır. Bu kısımdan sonra süreç sipariş yöntemiyle benzerlik göstermektedir. Yani müşteri önceden belirlenen şekilde ödemelerini bankaya yapmaktadır ve borcu tamamen bitince vade sonunda dosya kapatılmaktadır (Çürük, 2013: 52-54).

Katılım bankacılığında en çok uygulanan yöntem olarak karşılaştığımız murabaha yöntemidir. Bunun sebeplerine bakıldığında; düşük risk taşıması, kısa sürede geri ödemelerin tamamlanması, bu zamana kadar bilinen klasik yöntemlerle benzerlik göstermesi ve spesifik bir uzmanlık gerektirmediği gibi ek analiz süreçleri de gerekli olmamaktadır (Çürük, 2013: 55).

1.7.2.4. İcara

İslami bankalar, geleneksel bankaların işlemlerinde kullandığı pek çok yöntemden yararlanmaktadırlar. Fakat geleneksel bankaların yöntemlerini birebir değil şer'i kurallar çerçevesinde revize ederek kullanmaktadırlar. Kullanılan bu yöntemlerden biri de icara'dır. Arap kökenli olan icara kelimesi "kiralama karşılığı bir şey verme" anlamına gelmektedir (Yanpar, 2015: 160). Literatürde icâre, finansal kiralama, ijara,

satın almak için kiralama gibi çok çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Kiralama sözleşmeleri finansal ve faaliyet kiralaması olmak üzere iki farklı işlem üzerinden yürütülmektedir. Finansal kiralama, müteşebbislerin faaliyetlerini gerçekleştirmelerinde ihtiyaç duydukları makine, teçhizat, ekipman gibi maddi varlıkları banka, üçüncü kişilerden peşin olarak satın alınmaktadır. Satın alınan bu varlık müteşebbise kiralanmaktadır. Müteşebbis bankayla anlaştığı vadede ve anlaştığı şekilde kira ödemesini gerçekleştirmektedir. Sözleşme bitiminde ise kiraya konu olan malın mülkiyeti müteşebbise geçmektedir. Faaliyet kiralamasın da ise sözleşme bitiminde söz konusu varlık müteşebbise devredilmeyip geri alınmaktadır. Fakat bu işlemler isteğe bağlı olarak değiştirilebilmektedir (Er ve Güneysu, 2016: 63-64).

Yanpar (2015) İslami bankaların kullandığı icara'yı, geleneksel bankaların kullandığı leasingden ayıran beş temel noktayı şu şekilde belirtmektedir:

- *Kiraya veren, varlığa kiralama dönemi boyunca sahip olur.*
- *Kiracı temerrüde düşer veya ödemelerini geciktirirse kiraya veren faiz işletemez.*
- *Kiraya verilen varlığın kullanımına ilişkin şartlar (amaç-usul) sözleşmede açıkça yazılır.*
- *Kiralama, sözleşmenin akdedilmesi ile değil, kiraya konu varlığın kiracıya teslimi ile başlar.*
- *Kiralama sözleşmesinin sonunda kiralanan varlık kiracının mülkiyetine geçecek ise bu durum ayrı bir satış sözleşmesi ile gerçekleşir.*

1.7.2.5. Selem

Selem, ürünlerin üretiminden teslimine kadar geçen sürenin uzun olduğu ticari işlerde üreticinin nakit ihtiyacını karşılaması açısından önemlidir. İşletmelerin önemli konularından olan likidite, kârlılık oranı yüksek projelerde doğru nakit planlaması yapılmazsa proje başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Peşin para verip vadeli mal almak olarak ifade edilen selemi yerine selef, salam, salaf terimleri de kullanıldığına rastlanmaktadır. Selem vadeli alışverişin tersi olarak kaşımıza çıkmaktadır. Vadeli alışverişte, satışa söz konusu olan mal sözleşmeden hemen sonra alınmaktadır, karşılığında ödenecek meblağ ise önceden anlaşılan taksitler şeklinde vadeli olarak

ödenmektedir. Selemde ise satışı konu olan malın tutarı önceden peşin olarak satıcıya ödenmektedir. Ürün ise üretildikçe parti parti alıcıya sevkiyatı yapılmaktadır. Yani sonradan üretilecek mallar için önceden satış işlemi gerçekleştirilmektedir (Çürük, 2013: 55-56). Tutarı peşin olarak satıcıya ödenen ürün, sözleşme vadesi dolmadan alınmamaktadır. Şayet ürün için belirlenen teslim tarihinde alıcıya ürün teslimi yapılmazsa, alıcının isteğine bağlı olarak satıcıya yapılan ödeme geri alınabilmektedir (Ayaydın ve Barut, 2016: 217). Bu sözleşmede şart satışı konu olan malın özelliklerinin, miktarının, teslim yeri ve teslim tarihinin sözleşme anında kesinleşmesi gerekmektedir (Çürük, 2013: 56). Tarımsal ürünler gibi üretim süreci uzun süren malların finansmanında çoğunlukla bu yöntem kullanılmaktadır. Lakin miktarı ve kalitesi belirsiz olan mallarda bu yöntem tercih edilmemektedir (Öztürk, 2013: 30).

Selem yönteminin kendine has özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Yazman, 1964: 284):

- Satışı söz konusu olan ürünün var olma şartı yoktur. Yani ürünün hâlihazırda bulunmaması alıcı ve satıcı arasındaki selem sözleşmesinin yapılmasına engel teşkil etmemektedir. Ancak ileride teslimi mümkün bir ürün üzerinden selem sözleşmesi yapılmaktadır.
- Bu modelde satışı söz konusu olan mallar yerine yenisi konulabilen misli mallardan oluşmaktadır. Lakin misli olup selem sözleşmesine konu olmayan mallarda yer almaktadır. Bunlar taşınamaz nitelikteki gayrimenkul mallardır. Gayrimenkullerin bu yöntemle satışı yapılamazken sadece taşınabilir niteliğe sahip menkul mallar bu sözleşmenin konusu olabilmektedir. Bunun yanı sıra piyasada zaman içerisinde değerinde değişmeler meydana gelen mallarda selem dışı tutulmaktadır. Örneğin altın, döviz, gümüş, çek, poliçe vb.
- Muhayyerlik hakkı; seçme hakkı kendine tanınan taraf, seçme süreci içerisinde sözleşmeyi tek taraflı feshetme ya da sözleşmeyi onaylama yetkisine sahiptir. Ama selem sözleşmesinde tarafların hiç birine böyle bir hak tanınmaz. Bunun istisnası söz konusudur. Eğer satışı söz konusu ürünün özellikleri sözleşmede belirtilen koşullarla uyumuyorsa alıcı tarafın seçme hakkı doğmaktadır.

1.7.2.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna kelimesi Arapçada ‘bir kimseden bir şeyi yapmasını istemek’ anlamına karşılık gelmektedir. Sanatkârın belli bir işi yapmak üzere alıcı anlaşma sağlanması istisna sözleşmesi olarak ifade edilmektedir. Yapılacak iş ve işte kullanılacak olan malzemeler sanatkâr tarafından temin edilmektedir. Eğer malzeme sipariş veren kişi tarafından karşılanıyorsa bu sözleşme iş sözleşmesi niteliği kazanmaktadır (Döndüren, 2010: 324). İstisna da seleme benzer nitelik taşımaktadır. Taraflardan biri finansman sağlamaktadır, diğer taraf ise gelecekte anlaşılacak malın teslimini yapmaktadır. Finansman sağlayan taraf selem’de olduğu gibi sözleşme yapıldığında peşin olarak nakit ödemesinde bulunmak zorunda değildir. Malın bedelini, malın üretim süresi boyunca dilerse taksitler halinde dilerse vadesinde peşin olarak ödemektedir. Selem sözleşmesinden farkı ise bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu sözleşmede iki tarafta sorumluluğunu ileriki bir tarihte yerine getirmektedir. Bu iş sözleşmelerine örnek olarak tekstil ürünleri, mobilya takımları, kapı ve pencere imalatı, inşaat sektörü, gemi yapımı, makine yapımı vb. şeklinde çeşitlendirilebilmektedir (Aktepe, 2010: 61; Çürük, 2013: 58). Yapılacak iş neticesindeki ürünün özelliklerinin, miktarının, işin karşılığının ve vade bitiminin ne zaman olduğunun başta belirlenmesi gerekmektedir. Mal sözleşmede belirtilen özelliklere sahip olmazsa veya vade bitiminde hâlâ teslim aşamasına gelmeyip teslim edilmemiş işi sanatkâra veren tarafın seçme hakkına (muhayyerlik hakkı) sahip olmaktadır ve satıcı taraf yaptığı işin noksanlıklarından sorumlu tutulmaktadır. İstisna sözleşmesini katılım bankaları yarım kalan kooperatiflerin tamamlanmasında, müteahhitlik işlerinde, toplu konut finansmanlarında, uçak, gemi gibi büyük projeli işlerin finansmanında yapılmaktadır. Bu işleri üstlenip alt istisnalar ile taşeron şirketlerine işleri yaptırılabilir (Aktepe, 2013: 52).

Bazı özellikleri bakımında birbirine benzerlik gösteren selem ve istisna arasındaki farklar aşağıdaki Tablo 1.12’de verilmektedir.

Tablo 1.12. Selem ve İstisna Sözleşmeleri Arasındaki Farklılıklar

Selem Sözleşmesi	İstisna Sözleşmesi
Satışa söz konusu olan mal hâlihazırda bulunmayan bir mal olabileceği gibi, mevcut, standart bir malda olabilir.	Satışa söz konusu olan mal hâlihazırda bulunmayan, üretilmesi gereken ürün olmalıdır.
İleriki bir zamanda teslim alınacak olan ürünün bedeli peşin olarak ve tümüyle en başta ödenir.	İleriki bir zamanda satın alınacak olan ürünün bedeli peşin olarak tümüyle ödenebileceği gibi üretim süreci içerisinde taksitli bir şekilde de ödenebilir.
Bu yönteme yerine yenisi konulabilen mallar konu olur. Mesela pirinç gibi kendisi üretilemezse bile piyasadan satın alınıp yerine konulabilen mallar.	Bu yönteme yerine yenisi konulamayan mallar konu olur. Mesela müteahhit ile anlaşılan bir ev inşaatı gibi.
İki tarafı da bağlayan bir sözleşmedir. Sözleşmede yer alan her iki tarafında rızası dışında feshedilemez. Lakin bazı durumlar ayrı tutulur.	İşe başlanmadığı serece istisnanın bağlayıcı özelliği yoktur. Taraflardan herhangi biri sözleşmeyi feshedebilir.

Kaynak: Çürük, 2013: 59.

1.7.2.7. Kârz-ı Hasen (Karşılıksız Borç Verme)

İnsanların yaşantıları sırasında yahut iş yaşamlarında ihtiyaç duydukları mal ya da nakit gereksinimlerini karşılamak üzere kullanabilecekleri bir yöntem olan kârz-ı hasen, faiz şartı olmadan parayı ya da yerine yenisi konulabilen (misli) bir malı borç olarak vermektir. Herhangi bir kişiye misli bir malı/nakdi borç verip bir ihtiyacını karşılamasına katkıda bulunmak ve bir belli bir süre sonra verilen borca artı bir değer katılmaksızın yalnızca verilen borç miktarı kadarının geri alınması bir çeşit yardımlaşmadır ve Müslümanların yardımlaşması özendirilmiştir. Bu yöntemde bulunulan karşılıklı ilişkilerle borç veren tarafın lehine şart koşmamasının nedeni menfaat sağlanan borçların faiz olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Aktepe, 2010: 54). Alınan borcun vade süresinin uzaması söz konusu olduğunda verilen borca herhangi bir fazlalık eklenmemekte veya tazminat istenmemektedir. Bu yöntemle aynı işleyişe sahip ödünç verme işlemi birbirine benzetilmektedir. Bu iki işlem arasındaki fark; kârz-ı hasen'de alınan borç harcanarak yerine benzeri koyulur, ödünç vermede ise borç alınan mal aynen geri verilmektedir (Çürük, 2013: 45).

Bu yöntemin İslami esaslara göre çalışan bankalardaki uygulamaları incelendiğinde, genellikle sosyal içerikli ve kamu kuruluşlarını desteklediği görülmektedir. Kredi kartı uygulamalarında olduğu gibi geçici olan kısa süreli finansman açıklarını gidermek amaçlı diğer sözleşmelerle birlikte kullanılmaktadır (Obaidullah, 2005: 100).

1.7.2.8. Tekafül (İslami Sigortalama)

Sigortacılık sistemine Müslüman toplumlarının başlangıçta uzak durmalarının iki nedeni vardır. Birincisi toplumca kabul görmüş riskin azaltılmasının İslam'a uygun olmadığıdır. Bunun dayanağı ise dünyayla ilgili her şeyin Allah-u Teâlâ'dan geldiğine inanılması ve dolayısıyla davranışların sonucunda oluşabilecek maddi zararları azaltmaya/kaçınmaya çalışılmaması gerektiğidir. İkinci neden Müslüman toplumlarında yaygın olarak görülen ve batı medeniyetlerinde pek rastlanmayan yardımlaşma olgusudur. Yani Müslümanlar arasında bir kimse dara düştüğünde diğer Müslümanlar o kimseye yardımcı olmaktadır. Faizsiz olarak ve bir çıkar düşüncesi olmadan ellerindeki maddi imkânlar dâhilinde o kimseye yardımcı olmaktadır. Özellikle eski dönemlerde oluşturulmuş ve Müslüman olan tüccar topluluklarında rastlanan sandık ve lonca tarzındaki yapılanmalar günümüzdeki sigortacılık işlevini görmektedir. Fakat gün geçtikçe Müslüman toplumlarında meydana gelen yapısal değişim, ekonomik gelişim, teknolojik gelişimin artıp ticaretin farklı boyutlara taşınması gibi değişimler oluşabilecek risklerin boyutlarını arttırıp geleneksel yardımlaşma mekanizması ile karşılanamayacak düzeye getirmiştir. İslam hukukçuları hadisleri ve Âyet-i Kerime'leri göstererek sigorta sisteminin mantık olarak İslam'a aykırı olmadığını tam tersi zararlara karşı önlemler alınması gerektiği konusunda ortak noktada buluşmaktadır. Bu ılımlı tutumları ve hemfikir oluşları günümüz sigortacılık sistemi için geçerli değildir ve günümüzde kullanılan sigortacılık sistemi için İslam hukukçuları olumlu bir fetvâ verilmemektedir. İslam hukukçuları sigortacılık sistemini inlemeye aldıklarında klasik sigortalama sisteminin İslam prensibiyle 'belirsizlik (garar), kumar (meysir) ve faiz (riba)' noktasında çeliştiğini belirtilmektedir. Aykırı bulunan bu üç prensibe kısaca değinmek gerekirse (Yanpar, 2015: 255-257):

- **Belirsizlik (Garar):** İki taraf arasında imzalamam sigorta sözleşmesinde sözleşmenin şartları iki taraf içinde kesinlik taşımamaktadır. Sözleşmenin hükümleri şarta bağlıdır ve yalnızca hasar meydana gelmesi durumunda uygulamaya konulabilecektir. Bir diğer konu ise riskin gerçekleşmesi halinde ödenecek tazminat tutarındaki belirsizliktir. Risk oluştuğundan sonra taraflar arasında ödenecek tazminat tutarı konusunda anlaşmazlık çıkabilmektedir. Kısaca İslam hukukçuları sözleşmede tarafları oluşturanların haklarının ve yükümlülüklerinin belirsiz olmasından kaynaklı şeriate uygun olmadığını düşünmektedirler.
- **Kumar (Meysir):** Bir kısım İslam hukukçusu günümüz sigortacılık sisteminin kumara benzer bir yapıya sahip olduğunu dile getirmektedir. Bu konuya ilişkin ilk dikkat çekilen nokta sözleşmenin sınırlı bir süreye sahip olması ve süre bitiminde sigortaya konu olan riskin gerçekleşmemesi durumunda sigorta edilen kişinin ödediği meblağın tamamının sigorta yapan tarafa kalmaktadır. Bu nedenle şarta bağlanan bir olgunun gerçekleşmemesi durumunda bir tarafın verdiği parayı kaybetmesi şeklindeki bir yapı olmasından kaynaklı şeriat açısından kumar olarak değerlendirilmektedir. Tam tersi bir durum gerçekleşirse, yani büyük ölçekli bir risk yaşanırsa sigortalanan tarafa yüksek tutarlı ödemeler yapılacaktır ve bu seferde sigorta şirketi kaybeden taraf konumunda olacaktır.
- **Faiz (Riba):** Yukarıda belirttiğimiz belirsizlik ve kumar hakkındaki görüşleri İslam hukukçularının bir kısmı savunmaktadır. Lakin sigorta şirketlerinin topladıkları primleri bütün İslam hukukçuları faiz içeren araçlarda değerlendirmektedir. Bu hususta hepsinin hemfikir olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebepten ötürü, yalnızca faiz içermesinden kaynaklı olarak klasik sigortacılık sistemi içerisinde yer almayı uygun görmemektedirler.

Arapça kefaletten türetilmiş olan tekafül, karşılıklı güvence verme, yardımlaşma, dayanışma anlamlarına gelmektedir (Erdoğan, 2010: 560). Yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı İslami finans sigortayla benzerlik gösteren fakat faiz, garar ve kumar içermeyen tekafül sistemini geliştirmiştir. Bu yöntemde her katılımcı bağış, yardım, hediye adı altında İslami bankalara parayı verirler ve bankalar toplanan bu paraları ortak bir havuzda toplanmaktadır. Eğer havuza bağışta bulunan katılımcılardan biri dara

düŖerse o kiŖiye havuzda toplanan para ile yardımda bulunmaktadır. Havuzdaki paranın geriye kalan kısmı ise katılımcılara geri dağıtılmaktadır (Ayaydın ve Barut, 2016: 221). Bu sistemde gönüllülük esas olmakla birlikte toplanan bađıŖların sahipliği tamamen katılımcıların kendilerine aittir. Toplanan bu fonların yatırıma aktarılan kısımları İslami yöntemlere uygun yürütölen finansal araçlara yönlendirilmesi gerekmektedir. Tekaföl bu Ŗekliyle günümüz sigortacılık sisteminin İslami prensiplerle uyuŖmayan kısımlarından ayrılmıŖ olarak karŖımıza çıkmaktadır (Er ve Güneysu, 2016: 66).

1.7.2.9. Sukuk

Son zamanlarda yaygın bir finansal araç olarak kullanılan sukuk, Arapçada sak kelimesinden gelmektedir. Kelime anlamı olarak sertifika, vesika, senet gibi birden fazla anlamı karŖılamaktadır (Söyler, 2016: 19). Dikkat çeken bir hızla büyüyen sukuk, İslami bankalar önde gelmek üzere ölke hazinelerine, iŖletmelere, finansal kurum ve kuruluŖlara finansal piyasalar içinden İslam hukukuna uygun kaynak sağlayan bir araçtır (TekbaŖ, 2013: 6).

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim KuruluŖu (AAOIFI - Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) sukuk tanımını Ŗöyle yapmaktadır: *“Sukuk, ihraç edildikten sonra eŖit değerleri temsil eden; ihraçtan elde edilen tutarların önceden planlanma Ŗeklinde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzeri üzerindeki haklar ve payların (intifa-kullanım hakkı dahil) temsil edildiği ya da bir projede veya özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı veren sertifikalardır.”* (Altınkaya, 2014: 25).

Sukuk iki yönüyle diğer senet çeŖitlerinden ayrılır; öncelikle sukuk ihracı edecek borçlunun bir varlığa sahip olması gereklidir ve belli bir varlığa dayalı olarak çıkartılmalıdır. Bu bağlamda sukuk, sahiplik hakkını temsil eder ve gerçek bir ticari/yatırım ilişkisine dayandırılmaktadır (Büyökakın ve Bilel, 2015: 76). Tablo 1.13.’de sukuk diğer yatırım araçlarından olan bono ve hisse senedi ile kıyaslanmaktadır.

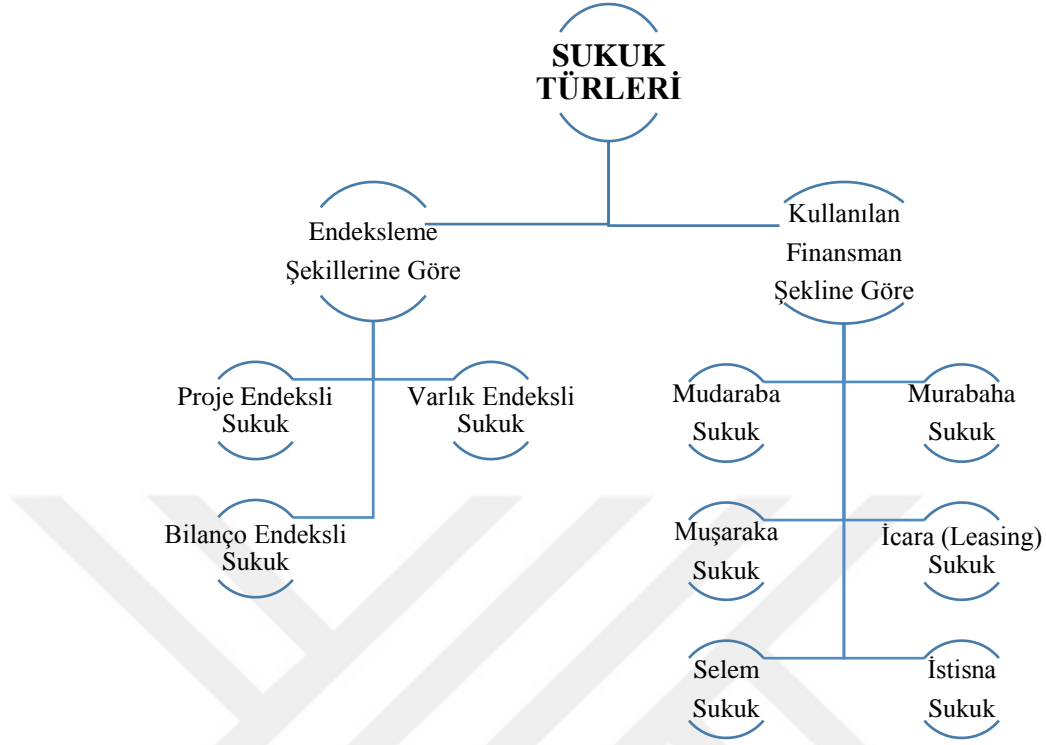
Tablo 1.13. Sukuk, Bono ve Hisse Senetlerinin Karşılaştırılması

	Sukuk	Bono	Hisse Senedi
İhraç Konusu	Borç senedi değildir. Belirlenmiş varlık ya da proje üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı söz konusudur.	İhraç edenin borcu söz konusudur.	Şirketin hissesinden sahiplik hakkı söz konusudur.
Varlığa Dayalı Olması Durumu	En az belirlenen oran nispetinde maddi varlık olmalıdır. (%51 sukuku icara için)	Genellikle gerekli değildir.	Gerekli değildir.
Teminat	Dayandığı varlıklar ya da proje üzerindeki sahiplik hakkı ile teminat sağlamaya ek olarak teminat artırımı ile de teminat sağlar.	İpotekli tahviller, teminatlı borç senetleri vb. dışında genellikle teminat içermezler.	Teminat içermezler.
Anapara ve Gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	İhraççı tarafından garanti edilmiştir.	Şirket tarafından garanti edilmemiştir.
Amaç	Sadece İslam hukukuna uygun amaçlar için ihraç edilebilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.	Her türlü amaca uygundur.
Senetlerin Satılması	Belirlenmiş varlık ya da proje üzerindeki sermaye payının satışı söz konusudur.	Bir borç senedinin satışı söz konusudur.	Şirketin hisselerinin satışı söz konusudur.
Senet Hamillerinin Sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında dayalı olduğu varlık/ teşebbüse bağlı olarak tanımlanmış bir sorumluluk söz konusudur.	Bono sahiplerinin ihraççının mali durumunu için herhangi bir sorumluluğu yoktur.	Sahip olunan şirket hisseleri oranında şirketin işlerinden sorumluluk söz konusudur.

Kaynak: Yılmaz, 2014: 84.

Fon toplama kaynakları içerisinde en sık kullanılan sukuk farklı yöntemlere göre çeşitlendirilmektedir. Endeksleme şekli ve kullanılan finansman şekline göre ikili bir ayırım yapılmaktadır (Büyükakın ve Bilel, 2015: 76). Yapılan bu ayırım Şekil 1.6'da açıkça verilmektedir.

Şekil 1.6. Sukuk Türleri

Kaynak: Büyükakın ve Bilel, 2015: 76-77.

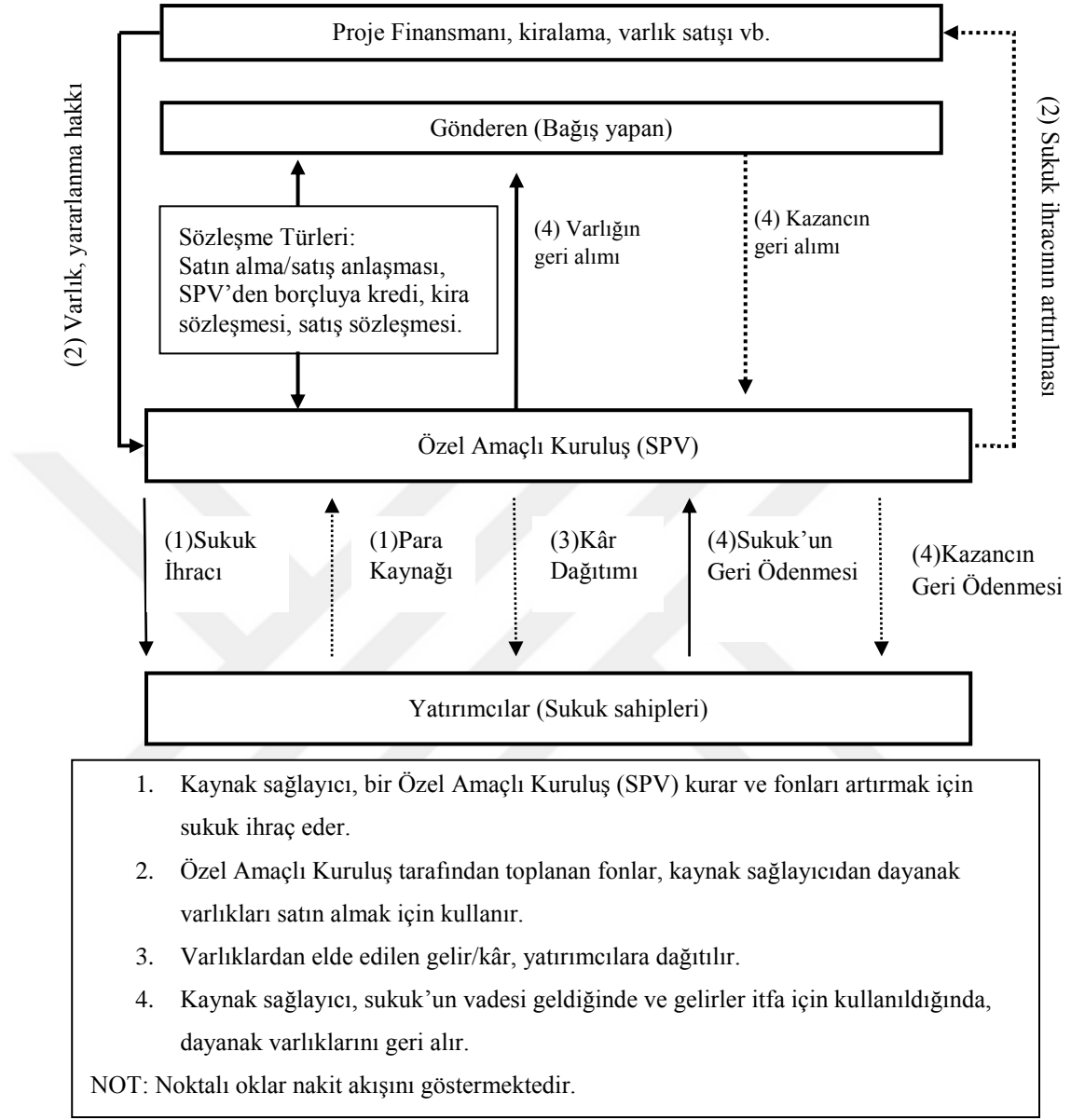
Genel olarak ele aldığımızda sukuk bir malın mülkiyetini veya yararlanma hakkını gösteren belgedir. Sukukta ortaya konulmak istenen yalnızca nakit akışını talep etmek değil, varlığın sahipliğini iddia etmektir. Bu durum sukuk'u geleneksel olan faizli menkul kıymetlerden farklılaştırarak, bir varlık üzerinde hak talebinde bulunulabilmeyi sağlayan sertifika haline getirmektedir (Dar Al Istithmar, 2006).

Sukuk'un işleyişi üç taraf arasında gerçekleşmektedir (Sevil, 2013: 129).

- Dayanak varlık sahipleri; kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, özel ve kamu sektöründe faaliyet gösteren varlık sahipleri vs.,
- Özel amaçlı kuruluşlar (SPV); sukuk ihracını gerçekleştiren ve sukuk alıcıları ile yükümlü arasındaki koordinasyonu sağlayan şirketler,
- Sukuk sahipleri; ihraçtan sukuk sertifikası alan yatırımcılar.

Sukuk'un işleyişi Şekil 1.7'de verilmiştir.

Şekil 1.7. Sukuk'un İşleyişi

Kaynak: Lackmann, 2015: 2.

1.8. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Genel Durumu

2019 yılı itibariyle Türkiye'de beş tane katılım bankası faaliyette bulunmaktadır. Bu katılım bankalarının isimleri ve şube sayıları şu şekilde verilmektedir (URL-4);

- Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. – 229 Şube
- Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. – 399 Şube

- Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. – 301 Şube
- Vakıf Katılım Bankası A.Ş. – 91 Şube
- Ziraat Katılım Bankası A.Ş. – 80 Şube

1.8.1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası resmi web sitesinden (URL-5) elde edilen bilgilerle Albaraka Türk'ü şu şekilde tanımlamak mümkündür. 1984 yılında kuruluş çalışmalarına başlayan Albaraka Türk Katılım Bankası, 1985 yılında faaliyetlerine başlamıştır. İlk yurt dışı şubesini 2011 yılında Irak Erbil'de açmıştır. 2012 yılında SİMURG dönüşüm programını başlatarak “Dünyanın En İyi Katılım Bankası Olma” yolunda ilerlemiştir. 2014 yılında, bankacılık tarihinde bir rekor kırarak 35 yeni şube açmıştır. 2017 yılında İslamîc Finance News dergisi tarafından “*Türkiye'nin En İyi Katılım Bankası*” seçilen Albaraka Türk Katılım Bankası, Start-Up hızlandırma merkezi olan Albaraka Garaj'ı hizmete sunmuştur.

Ulusal faaliyetlerini 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak gerçekleştirmektedir. 2018 yılında bankanın ortalık payı; %65,99'u yabancı ortak, %8,78'i yerli ortak ve %25,22'si halka açık ortaklıktır. Vizyonu “*Dünyanın en iyi katılım bankası olmak*” olan Albaraka Türk, kurumsal değerlerini şu şekilde sıralamaktadır;

- İşbirliği,
- Odaklanma,
- Samimiyet,
- Güvenilirlik,
- Sosyal Sorumluluk.

Engelsiz Bankacılık Programı'nda da yer alan bu banka engelli ve 70 yaş üzeri bireylerin hizmet alma kalitesini artırmak için geliştirdikleri birkaç hizmet şu şekildedir;

- Personellerini işaret dili öğrenmeleri konusunda teşvik etmek,
- Kullandıkları tüm tabela ve levhaların her müşterinin erişebileceği şekilde olmasına ve tabela üzerlerinde braille alfabesinin de bulunmasına özen göstermektedirler,

- Tüm sözleşmelerini kurumsal web sitelerinde yayınlarak müşterilerin erişimini sağlarken, erişim sağlayamayacak olan müşterileri içinse ekran okuyucu programlar sayesinde dinleme imkânı sunmaktadırlar,
- Engelli ve 70 yaş üstü müşterileri için özel müşteri temsilcileri atayarak bankacılık hizmetlerinden öncelikli olarak yararlanmalarını sağlamaktadırlar.

1.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım Bankası resmi web sitesinden (URL-6) elde edilen bilgilerle Kuveyt Türk'ü şu şekilde tanımlamak mümkündür. 31 Mart 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. adı ile türk bankacılık sektörüne giriş yapan Kuveyt Türk'ün temelleri Kuwait Finance House'un Türkiye pazarına girmesi ile atılmıştır. Bu banka da Albaraka Türk gibi Özel Finans Kurumu pozisyonunda faaliyetlerine başlamıştır. 1999 yılından bu yana Bankacılık Kanunu'nu benimseyerek hizmetlerini sürdürmektedir. Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 2006 yılında bugünkü ismi olan Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. adını almıştır. Kuveyt Türk'ün ortaklık yapısına bakıldığında %62,24'ü Kuveyt Finans Kurumu'na, %18,72'si Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kuruluşu'na ait olduğu görülürken geriye kalan %1.04'lük pay ise halka arz edilmiştir. Türkiye'deki katılım bankaları arasında öncü olduğunu ifade eden Kuveyt Türk 386 ulusal şubeye sahiptir. Çalışanlarının hemen hemen hepsini üniversite mezunu, genç ve dinamik yapıya sahip, işinde uzman kişilerden seçen bu banka 2017 yılsonu itibariyle personel sayısı 5.749'a ulaşmıştır.

Kuveyt Türk, 2016 yılında bankacılık sektörünün en iyilerini belirlemek amacıyla Global Finance'ın yaptığı araştırmada “*Türkiye'nin En İyi İslami Finansal Kuruluşu*” olarak seçilmiştir. Aynı yıl Islamic Finance News tarafından “*Türkiye'de Yılın İhraççısı*” ödülünü almıştır. Katılım bankaları arasında ilk kez bireysel bankacılık alanında faaliyette bulunan Kuveyt Türk aynı zamanda yüksek gelire sahip müşterileri de özel bankacılık alanında konumlandıran ilk katılım bankasıdır.

1.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans Katılım Bankası resmi web sitesinden (URL-7) elde edilen bilgilerle Türkiye Finans'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür. 2005 yılında hizmet vermeye başlayan Türkiye Finans Kurumu, Family Finans ve Anadolu Finans kurumlarının birleşmesi ile kurulmuştur. 2007 yılında National Commercial Bank Türkiye Finans'ın %60'lık hissesini satın alarak bankanın en büyük ortağı olmuştur. 2011 yılında uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarından biri olan Fitch'ten "BBB" kredi notu olarak Türkiye'nin kredi notu en yüksek ilk beş bankasından biri olmuştur. Bu banka 2014 yılında müşteri iletişim merkezlerinde İngilizcenin yanında Arapça dilinde de hizmet vererek üç farklı dilde telefon bankacılığı hizmeti vermeye başlamıştır. İlk yurt dışı şubelerini 2015 yılında Bahreyn'de açmıştır. Türkiye Finans 2018 yılında kurumsal kimliklerini değiştirerek "Hayata Katılım Bankası" ilkesi ile yeni bir döneme girmişlerdir. Bireysel ve kurumsal müşterilerine ilkeli finansman, yenilikçi ürünler ve yatırım çözümleri sunan kılavuz banka olmayı kendine vizyon edinen Türkiye Finans'ın kurumsal değerleri; üretmek paylaşım, müşteri odaklı hizmet anlayışı, memnuniyet, üstün hizmet kalitesi, ülke ekonomisine katkı, sürekli yenilenme ve ortak değerlere saygıdır. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. kurulduğu yıldan bu yana birçok çeşitli alanda ödül ve sertifikalara layık görülmüştür.

1.8.4. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası resmi web sitesinden (URL-8) elde edilen bilgilerle Ziraat Katılım'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür. 2014 yılında sermayesinin tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenerek kurulmuştur. 675.000.000 TL sermaye ile kurulan bu bankanın sermayesi, 2018 yılında Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı'nda alınan karar ile 1.750.000.000 TL'ye çıkarılmıştır. Sadece Türkiye ile sınırlı kalmayıp bölgesine de sürekli değer üretmek daha fazlasını müşterilerine önermeyi, universal, saygın, lider bir katılım bankası olmayı kendine vizyon edinmiş ziraat katılım, sadece müşteri ve hissedarları için değil tüm topluma değer katacak çalışmalarda bulunmak için faaliyete başladıklarını dile getirmektedir.

1.8.5. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası resmi web sitesinden (URL-9) elde edilen bilgilerle Vakıf Katılım'ı şu şekilde tanımlamak mümkündür. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni alan Vakıf Katılım Bankası A.Ş. 2015 yılında 6205 sayılı kuruluş izniyle kurulmuştur. Ödenmiş sermayesi 1.020.000.000 TL olup sermayesinin tamamını;

- Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- Bayezid Han-1 Sani (II. Bayezid) Vakfı,
- Mahmut Han-1 Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı,
- Mahmut Han-1 Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ve
- Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı paydaşlarını oluşturmaktadır.

Bu sektörün en genç üyesi olan Vakıf Katılım, katılım bankacılığı sektöründe referans kurum olmayı kendine vizyon edinmiştir. Vakıf geleneğinden aldıkları güç ile girdikleri bu sektörün gelişiminin ve büyümesinin sağlanmasını kendi görevleri olarak benimsemiştir. Vakıf Katılım'ın değerleri; ekip çalışması, müşteri memnuniyeti, güven ve yenilikçiliktir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. LİTERATÜR TARAMASI

Metawa ve Almassawi (1998) Bahreyn’de önde gelen iki İslami bankanın müşterilerinin farkındalıklarını, kullarımlarını, algılanan faydaları ve ürün ve hizmetlerden memnuniyet derecelerine ek olarak bu müşterilerin bankacılık alışkanlıklarını ve demografik özelliklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada müşterilerin bankacılık davranışlarını araştırmak için bir anket tasarlanmış ve 300 müşteriye uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde kapsamlı bir profil analizi ile ki-kare testi kullanılmıştır. Bulgular, İslami banka müşterilerinin çoğunluğu iyi eğitim aldığı, 25-50 yaş aralığında olduğu (yaklaşık %80’i), %50’den fazlasının ise altı yıldan fazla süredir İslami bankaları kullandığını ortaya koymuştur. Ayrıca tasarruf hesapları, cari hesaplar, yatırım hesapları ve ATM’lerle ilgili müşterilerin farkındalıkları ve kullanım oranlarını oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir. Müşterilerin, İslami banka ürün ve hizmetlerinden en sık kullandıkları yatırım hesapları ve banka personelinin hizmet sunumu en yüksek memnuniyet puanına sahiptir. Müşterilerin banka seçim kriterlerinden en önemlisinin “İslami ilkelere bağlılık” olduğu, arkadaş/aile önerisinin ve bankanın konumunun en az öneme sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Naser vd. (1999) Ürdün’deki bir İslami bankaya yönelik müşteri farkındalığı ve memnuniyet derecesi değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu amaç kapsamında literatürde yer alan İngilizce bir anket Arapçaya çevrilmiş ve 206 banka müşterisine uygulanmıştır. Sonuçlar, müşterilerin çoğunluğunun İslami bankanın birçok imkânından ve ürünlerinden memnun olduğunu ortaya koymuştur. Ancak bazıları İslami bankanın hizmetlerinden memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca müşteriler Murabaha Musharaka ve Mudaraba gibi birtakım özel İslami finansal ürünlerin farkında olduklarını belirtmelerine rağmen bu ürünlerle ilgilenmediklerini ifade etmişlerdir.

Othman ve Owen (2001) İslami bankacılık sektöründe hizmet kalitesi modelinin çok boyutluluğunu incelemiştir. Çalışma için, önde gelen İslami bankalardan (Kuwait Finance House) birinde hizmet kalitesindeki öğelerin önemini ölçmek için 34 maddelik CARTER (İslam hukuku ve ilkelerine tam olarak uyma, teminat, güvenilirlik, maddi duran varlık, empati, cevap verme yeteneği) veri toplama aracı uyarlanmıştır.

CARTER’i oluşturan 34 maddenin pozitif yüklenip yüklenmediğini belirlemek için faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Sonuçlar, İslami bankacılık sektöründe hizmet kalitesinin önemli bir konu olduğunu öne sürmüş ve 34 maddenin tamamının pozitif yüklendiği ortaya koymuştur. Çalışma da her ne kadar hizmet kalitesini çok boyutlu bir değişken olarak belirleyen CARTER modelinin İslami bankalarda müşterilerin beklentilerini benzersiz ve orijinal bir şekilde ölçtüğü iddia edilse de, CARTER modelinin özellikle dini ve kültürel faktörler açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiği de önerilmiştir. Ayrıca çalışma CARTER modelinin hem yöneticiler hem de akademisyenler için farklı sonuçlar verdiğini göstermiştir.

Ahmad ve Haron (2002) Malezya'daki kurumsal müşterilerin İslami bankacılık sistemine yönelik algılarını; geleneksel ve İslami bankacılık olanaklarının kullanımını, katılımcıların İslami bankacılık sistemi anlayışlarını, bu bankacılık ürünlerinin çeşitli yönleriyle ilgili kişisel görüşleri bağlamında incelemişlerdir. Bu tarama araştırması, Kuala Lumpur Borsasında listelenen şirketlerin mali işlerinden sorumlu 100 katılımcı ile yürütülmüştür. Çalışmanın verileri beş bölümden oluşan bir anket yardımıyla toplanmıştır. Sonuç olarak katılımcıların yarısı, İslami bankacılık sisteminin geleneksel sisteme alternatif olmada iyi bir potansiyele sahip olduğuna vurgu yapmışlardır. Ayrıca katılımcılar İslami bankacılık ürün ve hizmetleri ile ilgili müşterilerin bilgilendirilmesinin ve banka ürünlerinin pazarlanmasının yapılmadığını belirtmişlerdir. Katılımcılar, özellikle müşterilerin banka seçimleri ile algılarını etkileyen en önemli faktörlerin “hizmet ve ürünlerin maliyeti” olduğunu vurgu yapmışlardır.

Hassan ve Bashir (2003), banka özelliklerinin ve genel finansal piyasasının İslami bankaların performansını nasıl etkilediğini analiz etmişlerdir. Çalışmada 1994-2001 yılları arasında dünyadaki İslami bankaların performans göstergeleri ile ilgili banka verileri incelenmiştir. Bu amaçla karlılığı ve verimliliği tahmin etmek için çeşitli iç ve dış bankacılık özellikleri kullanılmıştır. Makroekonomik ortam, finansal piyasa yapısı ve vergilendirmenin kontrol edilmesi, yüksek sermaye ve borç-varlık oranlarının yüksek karlılığa yol açtığını göstermiştir. Regresyon sonuçları, örtük ve açık vergilerin banka performans ölçümlerini olumsuz etkilediğini, olumlu makroekonomik koşulların performans ölçümlerini ise olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca sonuçlar karlılık ile sabit giderler arasında güçlü bir pozitif korelasyon olduğunu göstermiştir.

Yudistra (2004) bu çalışma ile 1997-2000 yılları arasında 18 İslami bankanın performanslarını yeniden incelemiştir. Çalışmanın verileri Londra merkezli International Bank Credit Analysis LTD'nin BankScope veri tabanından konsolide olmayan gelir tablolarından ve on sekiz İslami bankanın bilançolarından elde edilmiştir. Çalışmada İslami bankacılığın teknik ve ölçek etkinliğini analiz etmek için Veri Zarflama Analizi kullanılmıştır. Sonuçlar genel verimlilik açısından değerlendirildiğinde, 18 İslami bankanın verimsizliklerinin %10'dan biraz daha küçük olduğunu göstermiş ve bu yüzdenin birçok geleneksel bankayla karşılaştırıldığında dikkate değer bir oran olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca bu İslami bankaların 1998-1999 küresel krizi sırasında küçük verimsizliklere sahip oldukları, ancak kriz döneminden sonra verimliliklerini artırdıkları ortaya çıkmıştır. Diğer bir sonuç ise küçük-orta ölçekli İslami bankalar için, birleşme ve satın alma işlemlerinin teşvik edilmesi gerektiğini belirten ölçek ekonomilerinin olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte parametrik olmayan teknik ve regresyon analizi, Orta Doğu bölgesindeki İslami bankaların bölge dışındaki bankalara göre daha az verimli olduğunu ve Orta Doğu'da yaygın olan pazar gücünün verimlilik üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermiştir.

Atar (2007), ilk olarak İslami finans kurumlarının dünyadaki tarihsel gelişimini ele almıştır. Daha sonrasında dünyadaki İslami bankacılığın büyüklüğünü geleneksel bankacılık ile karşılaştırarak değerlendirmiştir. Son olarak da İslami bankacılığın Türkiye'deki tarihsel sürecine değinmiş, uluslararası ve ulusal bankacılık sistemindeki yerini sayısal veriler kullanarak analiz etmiştir.

Burtan Doğan vd. (2007), katılım bankacılığın çalışma prensipleri ve bankacılık sektöründeki ilerlemesini ele almışlardır. Öncelikli olarak katılım bankacılığının genel bir tanımlamasını yapmışlardır. Daha sonrasında ortaya çıkış nedenlerine alt başlıklar halinde değinip dünyadaki tarihsel gelişimden bahsetmişlerdir. Katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerine alt başlıklar kullanarak açıklamada bulunmuşlardır. Son olarak Türkiye'deki katılım bankalarından bahsetmişler, Türkiye'deki bankacılık sektörü içerisindeki büyüklüğünü sayısal veriler kullanarak tablo yardımıyla açıklamışlardır.

Rammal ve Zurbruegg (2007) Avustralya'da yaşayan Müslümanların İslami bankacılık konusundaki farkındalıklarını, özellikle de kar - zarar paylaşım

sözleşmelerini incelemiştir. Amaçla ilişkili olarak özel sorular içeren kısa bir anket oluşturulmuş ve 300 müşteriye uygulanmıştır. Sonuçlar, ankete katılanların çoğunluğunun İslami banka hizmetlerini satın almakla ilgilendiğini, ancak bu ürünlerin işlevliği hakkında yeterince bilgilendirilmediklerini göstermiştir. Ayrıca çalışma, yalnızca kredi olanaklarının mevcut olduğu durumda İslami bankacılık ürünlerini satın almak isteyen katılımcılara rastlamanın olağan olduğunu ortaya koymuştur. İslami şeriat ahlakına aykırı olan bu durum İslami finans ilkelerinin anlaşılmadığını göstermiştir.

Viverita ve Skully (2007) 1998-2002 yılları arasında İslami bankaların ülke genelinde ve bölgesel bazda verimlilik değişimlerini veya ilerlemelerini Malmquist Veri Zarflama Analizi yöntemini kullanarak incelemiştir. Çalışmada elde edilen Malmquist toplam faktör verimlilik endeksi, daha sonra üretken ve teknik verimlilik bileşenlerinde yapılan değişiklikler dikkate alınarak ayrıştırılmıştır. Sonuç olarak bu dönem boyunca Asya en iyi bölge, Endonezya ve Yemen'in ise en gelişmiş ülkeler olduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, (bir ülke olarak) Birleşik Arap Emirlikleri ve (bir bölge olarak) Orta Doğu, verimlilik değişikliği için girdi ve çıktının en iyi şekilde kullanılmasını sağlamıştır. Teknik değişim verimliliği bağlamında, Endonezya ve Yemen en gelişmiş ülkeler ve Asya ise en iyi performans gösteren bölge olmuştur. Ayrıca verimlilik ile toplam faktör verimlilik değişiminin bankaların yaşlarıyla olumsuz yönde ilişkili olması nedeniyle, karar alıcıların girdi-çıktı kullanımı için Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki bankaları ve teknoloji kullanımı için de Endonezya veya Yemendeki bankaları incelemeleri önerilmiştir.

Amin ve Isa (2008) Malezya'daki İslami banka müşterilerinin hizmet kalitesi algısı ile memnuniyeti arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modeli yaklaşımı kullanarak incelemiştir. Çalışmada hizmet kalitesini ölçmek amacıyla altı boyuttan oluşan SERVQUAL ölçeği kullanılmıştır. Çalışma İslami bankaları kullanan müslüman ve gayrimüslim müşterilerle yürütülmüştür. Sonuçlar, Malezya'daki müslüman müşterilerin İslami bankaların ürünleri ve hizmetleri konusundaki farkındalıklarının, gayrimüslim müşterilere kıyasla daha yüksek olduğunu ve İslami banka müşterilerinin çoğunluğunun ise bankaların sunduğu genel hizmet kalitesinden memnun kaldığını ortaya koymuştur. Diğer bir sonuç ise hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkinin anlamlı olmasıdır.

Özgür (2008), Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının etkinlik düzeyini ölçmüştür. Etkinlik düzeyinin ölçümü için Veri Zarflama Analizi yöntemini ve girdi-çıkıtı veri kalemleri olarak bankaların topladıkları fonları, personel giderlerini, kâr payı giderlerini, kullandırdıkları fonları, kâr payı gelirlerini kullanmıştır. Yaptığı analiz sonucunda 2001-2005 yıllarını kapsayan zaman aralığında en istikrarlı etkinlik düzeyine sahip olan bankanın Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Al-Ajmi vd. (2009) Bahreyn'deki müşterilerin belirli bir bankayı seçme nedenlerini araştırmıştır. Çalışmanın verileri Bahreyn'deki üç farklı bankada (geleneksel bankalarda, İslami bankalarda ve her iki bankada hesabı olan müşteriler) hesabı bulunan 1000 müşteriye (% 65,5'lik yanıt oranı) uygulanan anketler aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler ve parametrik olmayan istatistikler (Mann-Whitney ve Kruskal-Wallis testleri) kullanılmıştır. Çalışma, İslami dini inanç ve sosyal sorumluluğun banka seçimini belirleyen en önemli iki faktör olduğunu ve en önemli üçüncü faktörün ise maliyet yardımı olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çalışma İslami banka müşterilerinin geleneksel banka müşterilerine göre şeriat için uygun olan ürün veya hizmetleri daha iyi bildiklerini göstermiştir.

Chong ve Liu (2009) İslami bankalar ile geleneksel bankaların mevduatlar için teklif ettiği yatırım oranları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma Malezya da yürütülmüş ve Malezya’daki İslami bankacılığın geleneksel bankacılıktan çok farklı olmadığı anlaşılmıştır. Yani çalışma, İslami banka finansmanının sadece ihmal edilebilir bir kısmının kesin olarak kar-zarar paylaşımına dayalı olduğu ve İslami banka mevduatların faizsiz olmadığını, bu bağlamda geleneksel banka mevduatlara yakından bağlı olduğunu göstermiştir. Ayrıca sonuçlar, İslami bankacılıktaki hızlı büyümenin kar-zarar paylaşımından kaynaklanmadığını, büyük ölçüde dünya çapındaki İslami canlanmaya bağlı olduğunu ve İslami bankaların, batılı bankalara benzer düzenlemelere tabi tutulması gerektiğini ortaya koymuştur.

Özulucan ve Deran (2009), sektör de yeni yeni gelişmekte olan katılım bankaları ile sektörün eskileri olan geleneksel bankaları muhasebe uygulamaları ve bankacılık hizmetleri yönünden karşılaştırmasını yapmıştır. Hizmet yönünden karşılaştırmasında çalışma yöntemleri, paranın fonksiyonları, fon toplama, fon kullandırma, finansal

kiralama, müşterilerin üstlendikleri risk ve sisteme duyulan güven, kullanılan fonun müşteriler açısından maliyeti, kullanılan fonun süresi, fon maliyetleri, denetim, iktisadi sistem, kredi ve diğer yatırımlar, müşteri getirisi, işlemlerinde kullandıkları finansal enstrüman, makro ve reel ekonomiye etkisi, üstlenilen risk vs. kriterlerini dikkate almıştır. Muhasebe uygulamaları yönünden karşılaştırılmasında ise tek düzen hesap planı, mali tablolar, muhasebe kayıtlarındaki sürat, fon toplamada kullanılan hesap çeşitliliği, yedek akçe ayırma ve alacakların/borçların reeskontu açısından, ticari defterlerin korunması açısından vs. kriterlerinin karşılaştırılmasını yapmışlardır. Yaptıkları bu karşılaştırmalar neticesinde, geleneksel bankaların faaliyetlerinin aynısını faizsiz olarak yerine getirmekte olan katılım bankalarının hedeflerine hızlı bir şekilde ulaşabilmeleri için diğer bankalardan farklı olan yönlerini ve uygulamalarını medya aracılığıyla daha sık açıklamaları gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ariss (2010) 2000-2006 yılları arasında küresel bankacılık sektöründeki 13 ülkede faaliyet gösteren İslami ve geleneksel bankalar arasındaki rekabet ortamındaki farklılıkları karlılık bağlamında analiz etmiştir. Sonuçlar İslami bankaların aktiflerinin geleneksel bankalara kıyasla finansman faaliyetlerine daha büyük bir pay ayırdığını ve İslami bankacılığın geleneksel bankacılığa göre daha az rekabetçi olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan diğer bir analiz, kârlılığın piyasa gücü ile birlikte önemli ölçüde arttığını, ancak bu durumun İslami bankalar için daha yüksek karlılık seviyelerini garanti etmediğini göstermiştir.

Khattak ve Rehman (2010) Pakistan'da faaliyet gösteren İslami banka müşterilerinin farklı demografik özelliklerine göre müşteri memnuniyeti ile farkındalık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Pakistan'ın farklı şehirlerinden seçilen 156 müşteriye anket uygulanmıştır. Demografik değişkenler ile memnuniyet ve farkındalık arasındaki ilişkiyi kontrol etmek amacıyla Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Demografik özelliklerden elde edilen bulgular, Pakistan'daki İslami banka müşterilerinin yüksek eğitimli, orta gelirli ve 21-40 yaş aralığında olduğunu ve bu müşterilerin diğer geleneksel bankalarla çalışma oranının ise %67 olduğunu göstermiştir. Çalışma sonucunda, müşterilerin birçoğunun dini sebeplerden dolayı İslami bankacılığı tercih ettiği, ancak işlemlerde banka verimliliği, müşteri gizliliği, çalışma saatleri vb. şeklindeki tercihlerin de müşterileri motive eden diğer faktörler olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma ile İslami banka müşterilerinin katılma hesabı ve cari hesap gibi

bankacılık ürünlerini kullanıp memnun olduğu, ancak diğer bankacılık ürünlerinin farkında olmadığı anlaşılmıştır.

Parlakkaya ve Çürük (2011), katılım bankalarının ve geleneksel bankaların finansal özelliklerini dikkate alarak bankacılık sektörünün bu iki farklı ucu arasında ayırım yapmaya çalışmışlardır. Bu ayırımı yapabilmek için TBB, TKBB ve bankaların resmi web sitelerinden aldıkları yıllık raporları veri olarak kullanmışlardır. Bu verilerin analizinde 23 farklı finansal analizden yararlanmışlardır. t-testi ve logistik regresyon yöntemlerini kullanarak bu iki banka arasındaki farklılıkların ortaya konulabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Ayrıçay vd. (2013), İzmir, İstanbul, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerinde katılım ve mevduat bankalarını çalışmalarına örneklem kitlesi olarak seçmişlerdir. Katılım bankacılığının önündeki engelleri banka çalışanlarının görüşleri ile tespit etmeyi amaçlamışlardır. SPSS paket programı kullanılarak analiz edilen veriler ışığında katılım bankasının gelişimindeki engellerle ilgili olarak, katılım bankası çalışanlarının ve mevduat bankası çalışanlarının farklı görüşlerde buldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Doğan (2013), Türkiye’de 2005-2011 yıllarında faaliyette bulunan katılım bankalarının ve geleneksel bankaların finansal performanslarını karşılaştırmıştır. Her iki bankacılık türünde yer alan bankaların finansal performanslarını ölçmek amaçlı finansal oranlar kullanmıştır. Bankalar arasındaki farklılığı tespit edebilmek için t-testini kullanan Doğan, geleneksel bankaların daha yüksek nakit gücüne, borç ödeme gücüne ve sermaye yeterliğine sahip olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca analizleri sonucunda iki banka arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır.

Ramadan (2013), Ürdün’de faaliyet gösteren İslami bankaların müşterilerinin hangi kriterler doğrultusunda bu bankaları tercih ettiğini araştırmıştır. Çalışmanın verileri Ürdün’de yer alan 37 farklı İslami banka şubesi müşterilerine uygulanan ve iki bölümden oluşan bir anket yardımıyla toplamıştır. Anketlerden elde edilen verilerin analizinde Freidman testi kullanılmıştır. İslami bankaların seçimi ile ilgili belirlenen on iki kriterin önem derecesine göre sıralanması istenmiş ve ilk üç sırada; güler yüzlü personel, ürünlerin fiyatı, İslami itibar ve imaj; son sıralarda ise bankanın konumu, eve yâda işe yakınlık durumu yer almıştır. Çalışma ile banka müşterilerinin sadece dini

sebepler nedeniyle İslami bankacılığı tercih etmediği belirtilmiştir. Çalışma sonucunda bankaların mevcut ve potansiyel müşterilerinin ihtiyaç ve beklentilerinin İslami bankalar tarafından düzgün tespit edilip geliştirilmesi önerilmiştir.

Terzi (2013), katılım bankalarının kuruluşundan bu yana konu olduğu tartışmalarda ulaşılan cevaplara değinmiştir. Çalışmasında İslam dininde faiz yasağına, katılım bankalarının kuruluşuna, katılım bankalarının Türkiye'deki tarihsel gelişimine, fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerine de değinmiştir ve çalışma sonunda bu konuyla ilgili önerilerde bulunmuştur.

Çanakçı (2014), İslami finans araçlarından olan sukuk'un Avrupa coğrafyasındaki ihraçlarının tarihi ve ekonomik olarak geldiği noktayı analiz etmiştir. Çalışma ile katılım modeli bütünüyle varlığa dayalı bir model olmasından kaynaklı olarak küçük ve orta ölçekteki şirketlerin mevduat ihtiyacının giderilmesi için sukuk ihracına önem verilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Ergenç vd. (2014), Eskişehir'de bulunan katılım bankası müşterilerinin bankacılık sistemi kullanımlarını araştırmıştır. Türkiye'deki katılım bankalarının sunduğu ürün ve hizmetlerin bir kısmını geleneksel (faizle çalışan) bankaların kendi ürün ve hizmetleriyle beraber sunması durumuna katılım bankası müşterilerinin bakış açısını değerlendirmek amacı doğrultusunda katılım bankası müşterisi olan 500 kişiye anket uygulanmıştır. Anketörlerin yüz yüze görüşme ile elde ettiği veriler doğrultusunda katılım bankası müşterilerinin, geleneksel bankalarında katılım bankacılığı faaliyetlerini sunmalarını destekledikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Gökalp (2014), kriz öncesindeki dönemde ve kriz sonrasındaki dönemde katılım bankalarının ve ticari bankaların kârlılıkları arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemeyi amaç edinmiştir. Bunun yanı sıra krizden önceki dönemde her iki bankanın da kârlılığını belirleyen faktörler açısından değişikliğin söz konusu olup olmadığını incelemiştir. t-testi tekniği kullanılan bu araştırma 2005-2013 dönemi baz alınmıştır. Bu çalışmanın kriz öncesi ve kriz sonrası dönem verileri Türkiye Bankalar Birliğinin resmi web sayfası üzerinden elde edilmiştir. Çalışmasında 6 ana (banka kârlılığı, sermaye yapısı, aktif kalitesi, bilanço yapısı, likidite ve maliyet yöntemi) ve 8 alt (varlık karlılığı, öz sermaye kârlılığı, öz sermaye/aktif toplamı, takibe düşen krediler/toplam krediler, toplam krediler/aktif toplamı, toplam mevduat/aktif toplamı,

dönen varlıklar/kısa vadeli yabancı kaynaklar ve genel giderler/aktif toplamı) finansal oranı kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda yaşanan finansal krizlerin her iki bankanın da kârlılığını etkilediği belirlenmiştir. Lakin son yaşanan finansal krizden katılım bankalarının etkilenmelerinde istatistiki olarak bir anlamlılık varken ticari bankaların kârlılığında anlamlı bir etkinin olmadığı gözlemlenmiştir. Bunlara dikkate alarak yapılan t-testi sonucunda ise krizden etkilenmenin düşük olabilmesi için bankaların aktif kalitesinin, sermaye yapısının ve likidite yani nakit oranlarının iyi duruma getirmenin önem arz ettiği belirtmiştir.

Hanif (2014) bu çalışma ile İslami ve geleneksel bankacılıktaki benzerlikleri ve farklılıkları tespit ederek, algısal sorunları ele alma girişiminde bulunmuştur. Sonuç olarak İslami bankacılığın, Şeriat'ın getirdiği bazı kısıtlamalar ile modern geleneksel bankacılık gibi uygulandığı anlaşılmıştır. Ayrıca İslami bankalar çok sayıda iş gereksinimini başarıyla ele almakta ve bu nedenle İslami bankacılığı iş dünyasına tamamen yabancı olarak algılamak doğru değildir. Bununla birlikte İslami bankacılığın geleneksel uygulamaların bir kopyası olmadığı, ancak İslami Finansal Kuruluşların (IFI) operasyonlarında geleneksel bankacılığa kıyasla büyük farklılıklar olduğu görülmüştür. İslami Finansal Kuruluşlar mevduat sahiplerinin gözünde güven oluşturmayı ve kar- zarar paylaşımı bazında fon almayı başardılar, ancak İslami bankalara sunulan yatırım ve finansman seçenekleri geleneksel bankalarla karşılaştırıldığında sınırlı.

Polat vd. (2014) Türkiye'deki banka müşterilerinin İslami banka seçiminde önemli olan bileşenlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Türkiye'de faaliyet gösteren dört İslami bankanın 341 müşterisine anket uygulanmıştır. Sonuç olarak Türkiye'deki İslami banka müşterilerinin banka seçimi ile ilgili üç özellik ön plana çıkmıştır; bankanın İslami esaslara göre işlem yapması, kaliteli ve hızlı hizmet sunması.

Alharbi (2015) bu çalışması ile İslami bankacılık sektörünün tarihi gelişimini ortaya koymuş ve dünyadaki birçok ülkedeki İslami bankacılık sektörünün gelişimi hakkında da bilgi sunmuştur. Çalışmada sunulan bilgiler, günümüz finansal uygulamalarını anlamada önemli bir içerik sağlamıştır. Ayrıca çalışma, İslami bankacılık sektörünün dünya çapında büyümesine paralel olarak İslami bankacılık sektörünü yön verecek yeni yasalara ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur.

Avcı ve Aktaş (2015) , katılım bankalarının müşterilerine ödedikleri kâr payları ile geleneksel bankaların müşterilerine verdikleri faiz oranlarının yaklaşık olarak aynı seviyede olmalarının nedenlerini araştırmışlardır. Türkiye’de 2010-2014 döneminde faaliyette bulunan bu iki farklı bankacılık türünden elde ettikleri verileri trend analizi yöntemini kullanarak analiz etmişler ve bu bankaların müşterilerine sağladıkları kâr payı ile faiz oranlarını karşılaştırmışlardır. Katılım bankalarının müşterilerine kullandırdıkları fonları yöntem ve miktar yönünden incelemişlerdir. Yaptıkları araştırma ve analiz sonucunda, katılım bankalarının fon kullandırma yöntemlerinden biri olan “murabaha” yöntemini “kâr zarara katılma” yöntemine oranla daha fazla kullandırdıklarından, katılım bankalarının dağıttıkları kâr paylarının geleneksel bankaların verdikleri faiz oranlarına neredeyse eşit olmasını sağladığını tespit etmişlerdir.

Gençtürk ve Çobankaya (2015), Batı Akdeniz bölgesinde yer alan katılım bankalarında işlem gerçekleştiren ve işlem gerçekleştirilmeyen müşterilerin katılım bankalarına karşı algılarını incelemişlerdir. Bu amaç doğrultusunda Antalya, Burdur ve Isparta illerinde anket çalışması yapmışlardır. Sonuç olarak, katılım bankası kullanan müşterilerin büyük bir çoğunluğu katılım bankası ile geleneksel banka arasında farklılık olduğunu, katılım bankası müşteri olmayanların ise bu iki banka arasında her hangi bir farklılık olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışma ile katılım bankasının tercih nedenlerinden biri olan dini hassasiyetin birincil neden olmadığı da tespit edilmiştir.

Hamzah vd. (2015) Malezya'daki İslami bankaların hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmada survey yöntemi kullanılmıştır. Bu amaç kapsamında araştırmacılar üç bölümden oluşan bir anket tasarlamış ve banka müşterilerine uygulamışlardır. Çalışma, müşteri memnuniyeti ile hizmet kalitesi yapıları - banka personeli, banka imajı, bankaların sunduğu hizmetler ve bankaların erişilebilirliği gibi- arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma aynı zamanda İslami bankaların zayıflıklarını ve güçlü noktalarını belirlemeye de izin vermiştir.

Toraman vd. (2015a), anket yöntemiyle mevcut ve potansiyel banka kullanıcılarının faizsiz bankacılık işlemlerine yönelik algılarını tespit etmeye çalışmışlardır. Evren olarak seçtikleri Gaziantep ilinde, kolayda örnekleme yöntemi

kullanarak 539 kişiyi çalışmaya dâhil etmişlerdir. İslami bir bankayla çalışmaya karşı olumlu tavrı olan, olumsuz tavrı olan ve kararsız olanlardan aldıkları yanıtlar arasında anlamlı bir farklılık olduğunu, alternatif bankacılık olarak görülen İslami bankacılığın banka müşterileri tarafından bilinmediği ve potansiyel müşteri konumundakilerinde bu konu hakkındaki bilgilerinin zayıf olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Toraman vd. (2015b), 2006-2014 yıllarında Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat ve katılım bankalarının performanslarını karşılaştırmalı olarak analiz etmişlerdir. Bu iki bankacılık türünün mali tablolarından elde ettikleri veriler ile finansal oran hesaplamaları yapmışlardır. Bu finansal oranları kullanarak bağımsız örneklem t-testi ve iki aşamalı genelleştirilmiş momentler metodunu kullanmışlardır. Yaptıkları t-testi sonucuna göre mevduat bankalarının katılım bankalarına oranla toplam aktif büyüklükleri açısından, likit aktif büyüklükleri açısından ve sermaye yeterliliği bakımından daha iyi bir konumda olduğu sonucuna varmışlardır. Bankaların kârlılıklarına etki eden faktörleri tahmin edebilmek için kullandıkları genelleştirilmiş momentler metodu sonucunda, operasyonel etkinlik ve sermaye yeterliliği ile bankaların kârlılıkları arasında pozitif yönlü, toplam kredilerin takipteki kredilere oranı ile negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır.

Esmer ve Bağcı (2016), katılım bankacılığının genel bir tanımlamasını yaptıktan sonra Türkiye’deki bankacılık sektörü içerisine giren katılım bankacılığının 2005-2014 yılları arasını kapsayan finansal performans ölçümlerini yapmışlardır. Bilanço ve gelir tablolarından elde ettikleri veriler ile rasyo ölçümler yaparak finansal performansın ölçülmesi için TOPSİS yöntemini kullanmışlardır. Bu yıllar arasında Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları arasında en yüksek finansal performansı Bank Asya’nın gösterdiğini, ancak TMSF’nin bankanın hesaplarına el koymasından dolayı ciddi derecede bir düşüş yaşadığını belirtmişlerdir. Karşılaşılan bu durumla gelir tablosu ve bilançoda yer alan sayısal verilerin ne derecede doğru olduğu düşünülür hale gelip finansal tablolara olan güvensizliğin artmasına neden olduğunu belirtmişlerdir.

Pehlivan (2016) katılım bankalarını; ortaya çıkış nedenleri, tarihi gelişimi, hukuki gelişimi, özellikleri, çalışma ilkeleri temel alarak incelemiştir. Ayrıca yeni olan bu sektörün ekonomiye katkıları, ülkemizdeki mevcut durumu, geleneksel bankalar ile karşılaştırılması ve bankacılık sektörü içerisindeki önemini belirlemeyi amaç

edinmiştir. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için 2006-2014 dönem aralığında, bankaların başlıca göstergelerini ve finansal oranları kullanarak değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirmeden sonra katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisinde artan bir öneminin ve payının olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sümer ve Onan (2016), katılım bankacılığının dünyadaki ve Türkiye'deki doğuşunu, fon toplama ve kullandırma yöntemlerini, konvansiyonel bankacılık sisteminden farklarını, avantajlarını ve dezavantajlarını incelemiştir.

Yıldırım ve Çakar (2016), müşterilerin katılım bankalarına bakış açısını araştırmak için İslami Finans Kabul Modeli adı ile bir model geliştirmişlerdir. Çalışmalarında hizmet kalitesi, bilinirlik, dini hassasiyet, şeffaflık ve güvenilirlik .... Dört hipotez geliştirmişlerdir. Türkiye'nin farklı üniversitelerinde görev yapmakta olan 5.600 akademisyenin mail adresine anket formunu göndermişlerdir ve yanıt gelen anketleri analize dâhil etmişlerdir. Analize dâhil ettikleri 708 anketi yapısal eşitlik modeli yardımıyla analiz etmişlerdir. Katılım bankacılığını kullanım niyetini etkileyen en önemli faktörün hizmet kalitesi olduğunu, dini hassasiyetin ise düşünülen aksine kullanım niyeti üzerinde bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca katılım bankacılığı kullanım niyetini etkileyen diğer faktörlerin bilinirlik, şeffaflık ve güvenilirlik olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Batır vd. (2017) Türkiye'deki bankacılık sisteminin etkinliğini analiz etmiş, İslami ve geleneksel bankaların verimliliğini karşılaştırmıştır. Bu amaç kapsamında Türkiye'deki geleneksel ve İslami bankaların teknik, tahsis ve maliyet verimliliğini veri zarflama analizi (DEA) yöntemi ile incelemiştir. Veri zarflama analizinin ardından, verimliliği etkileyen faktörleri belirlemek için Tobit regresyon analizi kullanılmıştır. Veri zarflama analizi sonuçları, her yıl ortalama İslami banka verimliliğinin ortalama geleneksel banka verimliliğinden yüksek olduğunu göstermiştir. Tobit regresyon analizi sonuçları, giderlerin ve kredi kalitesinin geleneksel bankaların verimliliği ile anlamlı bir negatif ilişki olduğunu, ancak İslami bankalarının verimliliği ile anlamlı bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca toplam kredilerin pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olsa da, dış değişkenlerin her iki bankacılık türünün verimliliği ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu belirlenmiştir.

Bildirici Çalık ve Aygün (2017), katılım bankaları ile geleneksel bankaların farklılıklarını irdelemişlerdir. Katılım bankalarının önemsenme nedenlerini araştırmışlar ve geleneksel bankalarla karşılaştırılmasını Basel III kriterlerini dikkate alarak performans analizinde bulunmuşlardır. 2010-2015 yılları arasında Türkiye’de faaliyette bulunan 10 geleneksel bankanın ve 2 katılım bankasının mali tablolarından elde ettikleri verileri kullanarak iki dönem halinde (Basel III öncesi dönem 2010-2012, Basel III sonrası dönem 2013-2015) incelemelerde bulunmuşlardır. Geleneksel bankalar ile katılım bankalarının karşılaştırılmasının yanı sıra Basel III öncesi dönem ve Basel III sonrası dönem olmak üzere iki farklı karşılaştırma yapan araştırmacılar, Basel III kriterlerinin iki bankacılık türünün de finansal yapılarında önemli değişikliklere neden olduğunu tespit etmişlerdir.

Doumpos vd. (2017) İslami bankalar ile geleneksel bankaları, bankaların genel finansal güç endeksini kullanarak İslami bir bakış açısıyla karşılaştırmıştır. Bu endeks, çok kriterli (giderlerin kontrolünde banka sermayesi gücü, varlık kalitesi, kazanç, nakit ve yönetim kalitesi) bir metodoloji ile geliştirilmiştir. Çalışma bu iki banka türünün bireysel finansal oranlar açısından önemli farklılıklar gösterdiğini, ancak hem tek değişkenli karşılaştırmalarla hem de çok değişkenli regresyon tahminlerinde İslami ve geleneksel bankalar arasındaki genel mali güç açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca Asya ve Körfez İşbirliği Konseyi bölgesindeki bankaların mali güçleri karşılaştırıldığında, geleneksel bankaların İslami bankaları geride bıraktığını, ancak İslami bankalar Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Senegal bölgelerinde daha iyi performans gösterdiği belirlenmiştir. Bununla birlikte genel mali güç endeksinin, ülkeye özgü farklı özelliklerden etkilendiği tespit edilmiştir.

Jawadi vd. (2017), coğrafi ortamın İslami bankacılığı etkileyip etkilemediği üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu amaç kapsamında 2007-2016 tarihleri arasında Afrika, Asya, Avrupa ve ABD’deki on iki İslam bankanın günlük verileri alınmıştır. Daha sonra bu verilerin analizinde farklı metodolojik yaklaşımlar – temel bileşen analizi, panel veri analizi ve oransal regresyon analizi - kullanılmıştır. Temel bileşen analizi, İslami bankaların performansının bölgelere göre değiştiğini göstermiştir. Panel veri analizi ise dışsallık etkilerinin önemini ortaya koyan coğrafi ortamın İslami bankacılığı olumlu ve önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmaya göre çevresel etki niceliklerle birlikte değişmektedir, yani İslami banka performansları ile İslami şariat

kurallarının farklı bölgelerdeki uygulamaları ilişkilidir. Bu sonuç, doğudaki İslami bankalar (Afrika ve Asya) ile batıdaki İslami bankalar (Avrupa ve ABD) arasındaki temel farkı açıklamayı ve yatırımcıların İslami bankaların ürünlerini bölgesel özelliklere göre değerlendirirken portföy seçimlerini düzenlemelerini sağlamaya yardım etmiştir.

Meslier vd. (2017) İslami ve geleneksel bankalardaki mevduat oranlarının belirleyicilerini analiz ederek, bu iki banka piyasasındaki rekabet sorununu ele almışlardır. Çalışmanın verileri 2000–2014 döneminde ikili bankacılık sistemine sahip 20 ülkeden toplanmış ve çalışmada ekonometrik model kullanılmıştır. Çalışma, iki farklı banka türünde de mevduat faiz oranlarının belirleyicileri arasında kayda değer farklılıklar olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ağırlıklı olarak Müslüman ülkelerde veya İslami bankaların çoğunlukta olduğu ülkelerde, geleneksel bankalar daha yüksek mevduat oranları belirlemişlerdir ve bu oranlar nispeten düşük piyasa gücüne sahip geleneksel bankalar için daha da yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, geleneksel bankaların İslami bankalar tarafından sunulan mevduat oranlarına duyarlı olduğu, İslami bankaların ise yalnızca benzerlerinden ve çoğunlukla Müslüman ülkelere etkilendiği ortaya çıkmıştır. Sonuçlar geleneksel ve İslami bankaların birlikte çalıştığı ikili piyasalarda ve özellikle de İslami bankaların ısrarla pazar payları kazandığı ülkelerde bankacılığın geleceği için önemli politika etkilerine sahip olacağını göstermiştir.

Nawaz (2017) bu çalışma ile İslami ve geleneksel bankaların sürdürülebilir ekonomik performansının (finansal ve piyasaya dayalı performans) belirleyicilerini araştırmıştır. Bu çalışmanın ampirik verileri Körfez İşbirliği Konseyine üye beş devlette faaliyet gösteren 31 İslami banka ile 31 geleneksel bankadan toplanmıştır. Aktif karlılık oranı analizi sonuçları, insan sermayesinin İslami veya geleneksel bankaların finansal performansı üzerinde olumlu yönde önemli bir etki yaptığını göstermiştir.

Sukmana ve İbrahim (2017) Malezyadaki İslami banka oranı ile geleneksel banka oranı ilişkilerini doğrusal olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (Autoregressive Distributed Lag - ARDL) yaklaşımı ile belirlemişlerdir. Çalışmada 1999-2016 yılları arasını kapsayan aylık ampirik analiz verileri kullanılmıştır. Sonuç olarak İslami bankaların yatırım oranları, geleneksel bankaların mevduat faiz oranlarındaki artışlara (azalışlara) karşılık olarak daha hızlı bir artış (daha yavaş bir azalış) sergilediği tespit edilmiştir. Ancak İslami bankaların simetrik olmayan fiyatlama

davranışının, vade uzadıkça zayıflama eğilimi gösterdiği anlaşılmıştır. Ayrıca İslami bankaların, geleneksel bankaların yatırım mevduat fiyatlandırılmasını kesinlikle takip etmedikleri belirlenmiştir.

Anaç ve Kaya (2017a), Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının tercih edilme nedenlerine dair literatüre katkı sağlamayı hedeflemişlerdir. İstanbul ilinde bulunan dört farklı katılım bankasının müşterilerini örneklem olarak seçip 423 müşteriye anket uygulayarak veri toplamışlardır. Yaptıkları faktör analizi sonucunda katılım bankalarının tercih edilmesinin en önemli nedeninin “katılım bankası ve faizsiz kurum olarak imaj ve popülaritesi” olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer tespit edilen nedenler sırasıyla “dini hassasiyetlerimin yönlendirmesi”, “ banka çalışanlarının müşterilere karşı yaklaşımı” şeklinde belirlemiştir.

Anaç ve Kaya (2017b), bireysel müşterilerin katılım bankacılığını tercih etme nedenleri araştırmışlardır. Çalışma için bilgi toplamak amaçlı anket yönteminin kullanıldığı bir saha araştırılması yapılmıştır. İstanbul’da yaşayan katılım bankası müşterileri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Örneklem kitlesinden elde ettikleri verileri SPSS paket programında frekans dağılımı, faktör analizi ve t-testi analizlerine tabi tutmuşlardır. Analizle sonucunda katılım bankası müşterilerinin bu bankacılığı tercih etme nedenleri sırasıyla şöyle verilmiştir: katılım bankası ve faizsiz kurum olarak imaj ve popülaritesi, dini hassasiyetimin yönlendirmesi, banka çalışanlarının müşteriye karşı yaklaşımı, samimi ve yardım sever personel.

Ak (2018), günümüz finansal sistemi doğrultusunda İslam hukukunun ticari işlemlere adapte ettirilebilir özelliklerini tartışmıştır. Çalışmada ilk olarak Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası hukukunun geliştirilebilmesinin yapı özelliklerini ve yolunu tartışmış, daha sonra İslam hukuku ele alınarak geçmişi ve uyum sağlamasındaki özellikleri incelemiştir. İslam hukuku gelişme gösterirken hukuki alt yapının da güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Söz konusu yasal alt yapının güçlendirilmesi durumunda İslam hukukunun adapte edilebilen özellikleri İslami finans sektöründe gelişme sağlayacak önemli kriterlerden biri olduğunu göstermiştir.

Alexakis vd. (2018) İslami ve geleneksel bankaların performansını ve verimliliğini finansal oranlar üzerinden iki ve dört bileşenli *Malmquist* toplam faktör *verimlilik endeksi* kullanarak değerlendirilmiştir. Çalışma, küresel finansal krizi

kapsayan 2006-2012 dönemini ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi bölgesini kapsamıştır. Sonuç olarak İslami bankaların; daha kötü maliyet ve kar performansı sergiledikleri, ancak gelir performansı açısından geleneksel bankalarla aynı performans gösterdikleri belirlenmiştir. Üst sınır *Malmquist* toplam faktör verimlilik endeksinin bileşenleri, geleneksel bankaların teknolojik alt yapısını, finansal krizin olduğu yıllarda belirgin bir şekilde iyileştirdiği ve daha sonra azalttığını ortaya koymuştur. İslam bankalar ise bu dönemde benzer fakat daha suskun bir yapı sergilemişlerdir. Ayrıca *Malmquist* toplam faktör verimlilik endeksi analizi, iki banka türünün küresel finansal krizin ardından daha uyumlu olduğunu göstermiştir.

Alsu vd. (2018), 2009-2015 yıllarını kapsayan zaman diliminde aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülkede faaliyet gösteren 18 İslami bankanın performanslarını incelemeye alarak bunlar arasında sıralama yapmaya çalışmışlardır. Yapılacak olan bu sıralamada TOPSİS yöntemi kullanmışlardır. Çalışmada analiz edilecek olan katılım bankalarının performans puanlarının hesaplanabilmek için ihtiyaç duyulan bazı finansal oranları, firmaların bilançoları ve gelir tablolarından elde ettikleri veriler ile hesaplamışlardır. Çalışma neticesinde daha iyi performans sergilediği gözlemlenen Suudi Arabistan ve Katar gibi ülkelerin katılım bankalarının üst sıralarda yer aldığı, Türkiye'deki bankaların ise orta sıralarda yer aldığını belirtmişlerdir. Türkiye'de bulunan katılım bankalarının kendi içindeki sıralamalarına bakıldığında Albaraka Türk Katılım Bankası'nın diğerlerine oranla daha yüksek performans puanına sahip olduğunu gözlemlenmişlerdir.

Çakar (2018), İslam İşbirliği Teşkilatı ülkelerinde gayrisafi yurtiçi hâsıla, kişi başı milli gelir, insani gelişmişlik endeksi ve İslam İşbirliği Teşkilatı teşkilat içi dış ticaret hacmi bilgileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çakar, yaptığı nedensellik testi sonucunda İslami bankacılık hacminin büyümesi ile İslami İşbirliği Teşkilatı üye ülkelerinin gayrisafi yurtiçi hâsılasında arttırıcı bir etkinin meydana geldiğine ulaşmıştır.

Dikici (2018), katılım ve mevduat bankalarının 2012-2016 yılları arasındaki performansını ölçmek amaçlı Türk bankacılık sektörü içerisinde faaliyette bulunan 26 bankayı ele alarak çok kriterli karar verme yöntemini kullanmıştır. TOPSİS ve VIKOR yöntemleri ile değerlendirdiği bankaları performanslarına göre sıraladığı bankaların

analizinde; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan elde ettiği öz kaynakları, sermaye yeterliliği oranları, toplam aktifleri, net bilanço pozisyonu, vergi öncesi kâr ve faiz gelirleri gibi verileri kullanmıştır. Analizler neticesinde katılım bankalarının mevduat bankalarına oranla daha düşük performansa sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Duramaz ve Erol (2018), katılım bankası kullanıcılarının demografik özelliklerine (yaş, gelir, cinsiyet) göre banka tercihlerini etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Ege Bölgesi'nde katılım bankası müşterisi olan 250 kişiye anket uygulaması yapılarak veri elde etmişlerdir. SPSS paket programı kullanılarak cronbach's alpha, t-testi, varyans ve korelasyon analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Analizlerden sonra müşterilerin yaş seviyelerine göre katılım bankası tercihlerinde farklılıklar olduğunu tespit etmişlerdir ve katılım bankası tercihini etkileyen farklı öğelerinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Durmuş ve Yardımcıoğlu (2018), Sakarya Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan ilahiyat öğrencilerine geleneksel finans ve İslami finans okuryazarlık düzeyini belirlemek amaçlı anket uygulamışlardır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilen verileri SPSS paket programında analiz etmişlerdir. İlahiyat öğrencilerinin İslami okuryazarlık seviyelerinin oldukça düşük olduğu sonucuna varmışlardır.

Ersoy vd. (2018), İslami muhasebeyi geleneksel muhasebenin sınırları içinde ele alarak teorik bir çerçeve ortaya çıkarmayı amaç edinmişlerdir. Çalışmada ilk olarak ilgili literatür taranmış, muhasebe ve İslami muhasebe kavramları irdelenerek karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde bu iki farklı muhasebe alanının dayandığı temel unsurlar bakımından ayrıldığı sonucuna varılmıştır. Ancak geleneksel muhasebe sisteminde geçerli olan temel özellikler ve varsayımların, büyük ölçüde İslami muhasebe sisteminde de geçerli olabileceğine vurgu yapılmıştır. Yurt dışında İslami finans merkezi sayılabilecek ülkelerde İslami muhasebenin bir hayli gelişme kaydetmesinden yola çıkarak, Türkiye'de de İslami bankacılığın ve İslami finans sektörünün gelişmesine bağlı olarak İslami muhasebenin de gelişebileceğini belirtmektedirler. Çalışmada İslami muhasebenin gelişebilmesi yolunda birkaç noktaya değinilmiştir. (1)İslami bankacılığın ve finansın yaygınlaştırılmasına önem verilirken aynı zamanda İslami muhasebenin de gelişimine aynı oranda önem verilmesi. (2) Hem

muhasebe alanında hem de İslam dininde uzman olan kişilerden komisyon oluşturularak neler yapılabileceğinin belirlenmesi. (3) Üniversitelerde İslami muhasebe ile ilgili alt birimlerin oluşturulup bu birimlerde görev alanların konferans, kongre, panel vb. bilimsel etkinlikler düzenlemesi gerektiği. Düzenlenen bu bilimsel etkinliklere yurt dışında İslami muhasebe alanında uzman olan kişilerin konuşmacı olarak çağrılıp bilgilerinden ve tecrübelerinden yararlanılabilir. (4) Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve Kamu Gözetimi Kurumu'nun (KGK) iş birliği ile yasal olarak ve kurumsal boyutta neler yapılabilir olduğunun belirlenebilir.

Gedikli ve Erdoğan (2018), Endonezya'daki İslami bankacılığı ve İslami finansı irdelemişlerdir. Bankacılık sektöründe İslami bankacılığı, İslami bankacılığın tarihsel gelişimi, İslami finansın tarihsel gelişimi, mevcut durumları ve performanslarının değerlendirilmesini diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak ele almışlardır. Çalışmanın sonunda Endonezya'nın küresel ortamda daha fazla pay alabilmesi için İslami bankacılık ve İslami finansın ülkede gelişmesine fayda sağlayacak alternatif politika önerilerinde bulunmuşlardır.

Haridan vd. (2018) bu çalışmada, İslami bankaların beklenen etik ve sosyal meşruiyetini yerine getirmek için gerekli olan kritik uyum değerlendirmesini yaparken Şeriat kurullarının sağladığı yönetim kalitesini ve dini güvenceyi incelemişlerdir. Araştırmacılar karmaşık davranış süreçlerini daha iyi anlamak için, Şeriat kurullarının yönetim kalitesini araştırmış ve yeni kabul edilen 2011 Malezya Şeriat Yönetim Çerçevesi ışığında yeterlilik, etkinlik ve bağımsızlıkla ilgili konuları değerlendirmişlerdir. Nitel bir çalışma olan bu araştırmanın verileri Malezya'daki iki İslami bankada görev yapan kişilerle yürütülen yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar, yeni uygulanan Şeriat Yönetim Çerçevesini tasarlayanların umduğu faydaların bazılarını kazandırdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışma ile dini denetim konusuna verilen önem nedeniyle, dini güvencenin kalitesini iyileştirilmesi güvenilirliğin artırdığı sonucu elde edilmiştir. Araştırmacılar, Şeriat kurul üyelerinin genel yeterlilik düzeyleri ile onların teknik bankacılık ve finans bilgisi eksikliğine ilişkin endişelerine vurgu yapmıştır ve yönetim kalitesini iyileştirmek, pazar ve paydaşların güvenini arttırmak için dış dini denetçilerin kullanılmasını önermiştir.

Harun vd. (2018), emlak döngüsü ile ilgili artan literatür ile finansal kurumlarla olan bağlantıları sistematik bir şekilde araştırmayı ve emlak döngüsü ile uğraşan yatırımcılar arasında ülkeler arası eğilim analizi finansal stratejisini aydınlatmayı amaçlayan meta analiz bir çalışma yapmışlardır. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, zirve noktası ya da kriz döneminde, çoğu yatırımcının riskten kaçındığını ve aynı zamanda emlak finansmanı riskini arttırdığını göstermiştir. Geleneksel emlak sektörlerinde hemen hemen her 10 yılda bir gerçekleşen bu emlak döngüsü, İslami yöntemleri kullanan İslami bankaların finansal krizlerden etkilenmediği sonucunu ortaya koymuştur. Ayrıca bankaların kredi sağlamanın aşırı derecede finansal krize yol açtığı ve emlak fiyatlarında artışa neden olduğu literatürden elde edilen diğer bir sonuçtur. Bu çalışma yatırımcılara, emlak döngüsü ile bunların İslami bankalar üzerindeki etkisini anlamalarını önermiştir.

Karakaya (2018), katılım bankalarının teknik ve ölçek etkinliklerini ülkeler düzeyinde değinmiştir. 2015 yılına ait 14 İslam ülkesinin verilerini kullanarak Veri Zarflama Analizi yapmıştır. Analiz, toplanan fonlar ve faaliyet giderleri olmak üzere iki girdiyle, kullanılan fonlar ve toplam gelirler olmak üzere iki çıktıyla, toplamda ise dört değişken ile yapılmıştır. Analiz sonucunda 5 İslam ülkesinin ölçek etkin, 7 İslam ülkesinin saf teknik etkin ve 5 İslam ülkesinin ise teknik etkin olduğu bulunmuştur.

Özdeş vd. (2018), bankalardan fon talep eden müşterilerin katılım bankalarını neden tercih etmediklerini araştırmışlardır. Atatürk Üniversitesi akademik personelinden elde ettikleri verileri, SPSS paket programını kullanarak Ki-Kare analizi uygulamışlardır. Analiz neticesinde katılım bankalarının tercih edilmeme nedenleri olarak finansman maliyetlerini yüksek olması, bankaların ürün çeşitliliğinin yetersiz olması, müşterilerin doğrudan finansman ihtiyaçlarını karşılayamamaları, katılım bankalarının şube ve ATM sayılarındaki yetersizlikler olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Platonova vd. (2018), 2000-2014 dönemleri arasındaki Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) İslami bankaları arasından seçtikleri örneklem üzerinde, kurumsal sosyal sorumlulukları ile finansal performansları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın analizinde kurumların kâr etkinliklerini ölçmek için aktif karlılık oranı olan ROA'yı ve analiz sürecinde sağlamlık kontrolleri için öz kaynak kârlılığını (ROE) kullanmışlardır. Analiz sonucunda elde ettikleri çıktılar, İslami bankaların finansal

performansları ile GCC ülkelerindeki kurumsal sosyal sorumluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ve İslami bankalarca GCC’de yürütülen sosyal sorumluluk etkinliklerinin, İslami bankaların finansal performansları üzerinde uzun vadeli bir etkisi olabileceğini tespit etmişlerdir. Bunun yanı sıra, finansal performansla kurumsal sosyal sorumluluk açıklama endeksi arasında pozitif yönlü bir ilişki olmasına rağmen, mevcut finansal performans ölçütüyle kurumsal sosyal sorumluluk açıklama endeksinin bireysel boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır.

Yiğiter vd. (2018), 2015-2017 yılları kapsamında BİST’te (Borsa İstanbul) işlem görmekte olan kamu ve özel sektör kira sertifikalarının kapanış değerlerini Bulanık Mantık Çıkarım Sistemi’nde analiz etmişlerdir. Çalışma ile yatırımcı açısından kamu ve özel sektör kira sertifikalarının hangisine yatırım yapmalarının daha iyi kazanç sağlayacağını belirlemektir. Yiğiter vd. yatırımcılar ve araştırmacılar kira sertifikaları verilerini kullanarak yapılacakları tahminlerde yapay zeka yöntemlerinin kullanılabilirliğini göz önünde bulundurarak başarılı tahminler elde edebileceklerini öne sürmektedirler. Kamu sektörünün kira sertifikası verilerini kullanarak analiz yapılabilirlerken, özel sektörle ilgili tutarlı bir sonuç elde edememişlerdir. Bunun nedeni olarak ise 2017 yılının Şubat ayında meydana gelen aşırı dalgalanmalar sonucu durum zaman serisi verilerinin bozulduğunu ve tutarlı sonuca ulaşmanın mümkün olmadığı belirtmişlerdir. Lakin tahminde kullandıkları bulanık mantık modeli yardımıyla ve veri setinin genişlemesiyle daha iyi kararlar alınabileceğini belirtmişlerdir.

Kartal (2018a), katılım bankacılığının kredi yapılandırma faaliyetleri metal borsası açısından incelenmiştir. İslami bankacılık sistemi içerisinde yüksek meblağlarla kredi yapılandırma işlemlerinin gerçekleştirildiği ve bu işlemleri yaparken Londra Metal Borsası’nın kullanıldığını, buna bağlı olarak yüksek tutarlı işlem hacimlerinin yurtdışında gerçekleştirilip yine yüksek tutarların komisyon olarak yurt dışına ödendiğini dile getirmiştir. Bu doğrultuda BİST yapısı içerisinde Londra Metal Borsası gibi bir metal piyasasının kurulması önermiştir. Bu sayede aracılar ödenen meblağlar yurt içinde kalarak finansal piyasalarda çeşitlilik olacağına ve buna bağlı olarak da katılım bankacılığı ve Türk bankacılık sektörüne katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Kartal (2018b), 1986-2017 yılları arasında yazılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerini incelemiştir. Yazılan bu lisansüstü tezlerini inceleyerek katılım bankacılığı alanındaki öncelikli araştırma konularını belirlemeyi amaç edinen Kartal, 20 doktora tezi, 131 yüksek lisans tezi olmak üzere toplamda 151 lisansüstü çalışmasını incelemiştir. Tezlerin konu dağılımlarında ağırlıklı olarak bankacılık, işletme ve ekonomi alanlarını çalışıldığı, tezlerin üniversitelere göre dağılımları incelendiğinde ise Marmara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde katılım bankacılığı hakkında daha fazla tez yazıldığını tablolar halinde vermektedir. Türkiye'deki üniversite sayısının 186 olduğunu ve bunun sadece 57 tanesinde katılım bankacılıkla ilgili tez çalışması gerçekleştirildiğine dikkat çekerken, bu durumun böyle olmasına ise çalışmayı gerçekleştirecek olan araştırmacıların verilere ulaşmalarında yaşadıkları zorlukların neden olduğunu belirtmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞI KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK MODELİN UYGULANMASI

Son yıllarda finansın İslami değerler ve İslam hukuku çerçevesinde gerçekleştirilmesi birçok bireyin dikkatini çekmektedir. Özellikle dini hassasiyeti olan bireyler geleneksel bankacılığın faizli bir sistemi olmasından kaynaklı olarak bu bankalarla işlem yapmaktan kaçınmaktadırlar. Fon arz eden açısından bakıldığında birikimlerini geleneksel bankalarda değerlendirmeyip atıl olarak ellerinde bulundurmaktadırlar, fon talep eden birey ya da kurum açısından bakıldığında faizli işlem yapmak istemediklerinden ve mevcut mevduatlarının yetersizliğinden kaynaklı olarak ya yeni girişimden vazgeçmekte ya da yeni iş fikirlerini uzun bir süreliğine ertelemektedirler. Bu durum da piyasanın durağanlaşmasına sebebiyet vermektedir. Hem piyasayı canlandırmak hem de dini hassasiyeti olan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için geleneksel bankacılığa alternatif olan İslami bankalar yani ülkemizde kullanılan adıyla Katılım Bankaları bankacılık sektörüne adım atmıştır. İslami değerler ve İslam hukuku çerçevesinde bankacılık işlemi yapan katılım bankaları, elinde fon fazlası bulunan bireylerden faizsiz bir şekilde mevduat toplar ve fon talebinde bulunan bireylere/kuruluşlara bu mevduatları yine faizsiz yöntemler kullanarak aktarmaktadır. Kısaca katılım bankaları faizsiz bankacılık işlemi yapmak isteyen iki taraf arasında aracılık görevi üstlenmektedir.

Katılım bankacılığının son dönemlerde kullanılmasına yönelik oluşan eğilim dikkate alınır, bu sistemi kullanma niyet ve tutumunu etkileyen dış etkenlerin neler olduğunu belirlemek için teknoloji kabul modelinin ölçeği kullanılmıştır. Genelde yeni bir teknolojinin kabullenme düzeyi ve bu düzeyi etkileyen sebeplerin araştırıldığı çalışmalarda kullanılan teknoloji kabul modeli ilk defa teknolojik bir yenilik olgusu değil, bir sistemin kabullenme düzeyinin ölçümü için kullanılmıştır.

3.1. TEKNOLOJİ KABUL MODELİ

Çağımız şartları gereği bilgi teknolojileri yaşantımızın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Bilgi teknolojileri, bazı sektörlerde adaptasyon sorunu yaşayıp dirençle

karşılaştıkça bazı sektörlerde kolay uyum sağlayıp hızlı yayılma göstermektedir (Aktaş, 2007: 21). Bilgi teknoloji sistemlerinin aktif olarak kullanılmasına engel, tam anlamıyla yeni sistemin benimsenmemesidir. Mevcut sistemden vazgeçememe, yeni sisteme direnç ve adaptasyonda yaşanan sorunların nedenlerinin araştırılması ve teknoloji kabulünün sağlanmasında iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi, işletmelerin ve araştırmacıların çözüm üretmeye çalıştıkları bir sorun olmalıdır (Erdem, 2011: 21).

Teknoloji kabulünün benimsenmesiyle ilgili günümüze kadar olan literatür incelendiğinde, farklı birden fazla model karşımıza çıkmaktadır. Bu modeller içinde en sık karşılaşılanlar;

- Sebepli Davranış Teorisi (Theory of Reasoned Action) (Ajzen ve Fishbein 1980),
- Yeniliklerin Yayılımı Teorisi (Innovation Diffusion Theory) (Rogers 1983), kitapmış
- Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model) (Davis, 1989; Davis ve diğerleri, 1989),
- Planlı Davranış Teorisi (Theory of Planned Behaviour) (Ajzen, 1991),
- Ayrıştırılmış Planlı Davranış Teorisi (Decomposed Theory of Planned Behaviour) (Taylor ve Todd, 1995),
- Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli/Teknoloji Kabul Modeli 2 (Extended Technology Acceptance Model/Technology Acceptance Model 2) (Venkatesh ve Davis, 2000),
- Birleştirilmiş Teknoloji Kabul ve Kullanımı Teorisi (Unified Theory of Acceptance and Use of Technology) (Venkatesh, ve diğerleri, 2003),

Sürekli bir değişim ve gelişim içinde olan dünya ve teknoloji şartlarına adaptasyon için modeller üzerindeki çalışmalar sürdürülerek modellerde geliştirilmektedir (Erdem, 2011: 21).

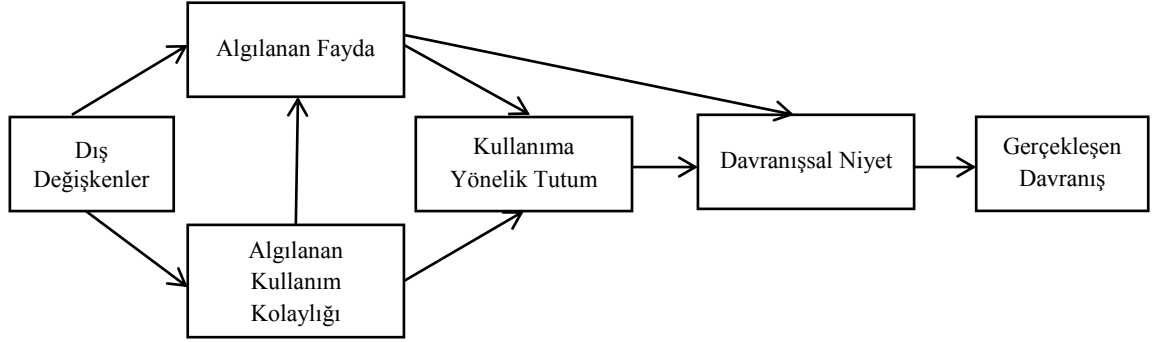
3.1.1. Teknoloji Kabul Modelinin Tanımı

Günümüz çağı gittikçe teknolojikleşen bir çağdır. Hem günlük hayatımızda hem de iş hayatımızda teknolojik sistemler vazgeçilmez bir yere sahiptir. İhtiyaçlarımıza her

geçen gün bir yenisi eklendikçe teknolojik ihtiyaçlara da bir yenisi eklenmektedir. Bunun bir gereği olarak da teknoloji gelişim göstermekte ve var olan teknolojinin üzerine sürekli yenilikler eklenmektedir. Böylesine ihtiyaçların hızlı değişiklik gösterdiği bir çağda teknolojinin kullanıcısı olan insanlarda bu gelişime hızlı adapte olabilmelidirler. Kolay adapte olabilmek içinse yeni sistemin kabullenilmesi ve yeni gelen sistemin neden kullanılması gerektiğiyle ilgili olumlu bir tavır sergilenmelidir. Teknolojik sistemin gelişiminin, tasarımının ve uygulanmasının temelinde kullanıcılar yer almaktadır (Solak, 2012: 14; Akbulut, 2015: 31). Teknoloji alanındaki bir hizmeti ya da ürünü birebir deneyimleyen kişi olan kullanıcıyı Akbulut (2015) araştırmasında şu şekilde tanımlamaktadır; *“Kullanıcı denildiğinde, iş birimlerinin kontrolü altında idari sorumluluğa sahip, verileri giren, çıktı raporlarını hazırlayan, bilişim teknolojisini kullanan, sistemin çıktularından fayda sağlayan kişi ya da kişiler anlaşılır.”* Lakin bilişsel sistemin yapıtaşını oluşturan kullanıcıların yeni teknolojik gelişmeleri özümsemelerinde ve kullanmalarında karşılaşılan isteksizlikler, organizasyonların yeni sistemden bekledikleri verimin sağlanmasını engelleyen faktörlerin başında gelmektedir. Araştırmacılar, kullanıcıların yeni oluşan teknolojik sistemleri neden red ya da kabul ettiklerini anlayabilmek ve davranışlarının nedenlerini belirleyebilmek için “niyet modelleri” önerilmektedir (Bağlıbel, Samancıoğlu ve Summak: 2010).

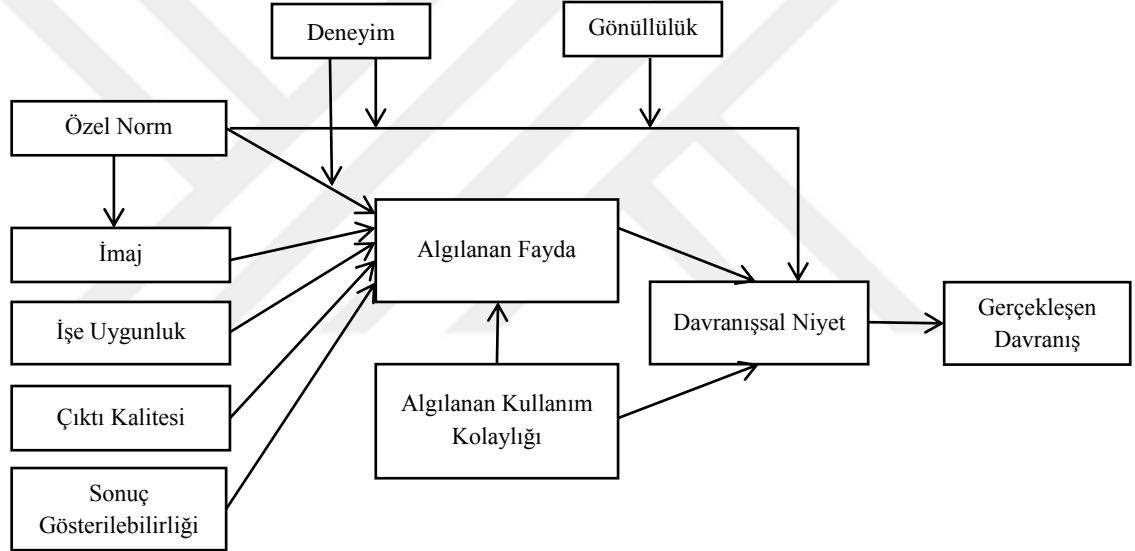
Teknoloji kabul modeli, yeni oluşturulan teknolojik sistemin kullanıcılarca kabulü ve kullanımı üzerinde, insanlar tarafından yeni sistemin algılanan faydası ve algılanan kullanım kolaylığı oldukça etkilidir (Davis, 1989). Demek oluyor ki kullanıcılara sunulacak yeni sistem, eskisine oranla daha faydalı ve kullanımı kolay olursa o sisteme daha kolay adapte olunacak ve kullanılma olasılığı daha da artacaktır. Venkatesh ve Davis 2000 yılında ki “A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies” adlı çalışmalarında teknoloji kabul modelinde var olan iki boyuta ek olarak “özel norm, gönüllülük, imaj, işe uygunluk, çıktı kalitesi, sonuç gösterilebilirliği” boyutlarını da ekleyerek modeli geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu model literatürde “Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli Extended Technology Acceptance Model)” ya da Teknoloji Kabul Modeli 2 (Technology Acceptance Model 2)” olarak geçmektedir. Şekil 3.1.’de Teknoloji Kabul Modeli ve Şekil 3.2.’de Teknoloji Kabul Modeli 2 gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Teknoloji Kabul Modeli

Kaynak: Davis vd., 1989: 985.

Şekil 3.2. Teknoloji Kabul Modeli 2

Kaynak: Venkatesh ve Davis, 2000: 188.

3.1.2. Teknoloji Kabul Modelinin Önemi

Mantıklı Eylem Kuramının bir uzantısı niteliğinde olan Teknoloji Kabul Modeli yazında birçok akademik çalışmayla doğrulanmaktadır. Farklı sektörlerde farklı teknolojilerden yararlanmayı ve bu teknolojilerin kabulünü etkileyen ögeler bu model aracılığıyla ortaya konmaktadır. Teknoloji Kabul Modeli bireylerin teknolojiye adaptasyonunda etkili kullanım kolaylığı, teknolojinin işlevselliği, bireylerin tutumları gibi ölçütlerin teknolojiyi kullanma eğilimi ve bireylerin davranışları üzerindeki pozitif yönlü etkilerini değişik sektör ve kişiler üzerinde aynı çıktılar elde edebilen bir model olarak yazındaki önemini korumaktadır (Göğüş, 2014: 6).

Literatürde yer alan birçok çalışmada teknolojiyi kullanma eğilimi üzerinde algılanan kullanım kolaylığı ve teknolojinin işlevselliğinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu konuda Teknoloji Kabul Modeli'nin açıklama gücünün yüksekliği, güvenilirliği ve önemi de farklı birçok çalışma ile kanıtlanmıştır (Göğüş, 2014: 7). Teknoloji Kabul Modeli'nin doğrulandığı bazı çalışmalar; öğrencilerin internet üzerinde öğrenme davranışı (Lee vd, 2005), satış ekibinin teknoloji kullanımı (Robinson vd., 2005), internetten vergi ödeme sisteminin kabulü (Chang vd., 2005), yapı üretim ve lojistik firmalarında teknoloji kullanımı (Zain vd., 2005; Bienstock vd., 2008), internet/web kullanımı (Lederer vd., 2000; Porter ve Donthu, 2006), Hong-Kong'ta internet bankacılığı kullanımı (Cheng vd., 2006), kurumsal kaynak planlaması sistemleri kullanımı (Amoako-Gyampah, 2007), mobil sağlık sisteminin sağlık çalışanları tarafından kabul edilmesi (Wu vd., 2007), 3G teknolojisini temel alan cep telefonu servisleri kullanımına olan uyum (Lopez-Nicolas vd., 2008), on-line öğrenme adaptasyonu (Lee, 2008; Tung ve Chang, 2008), otelin ön büro sistemlerinin kabulü (Kim vd., 2008), 3G mobil servis kullanımı (Lopez-Nicalas vd., 2008; Kuo ve Yen, 2009), kurumsal kaynak planlama sisteminin uygulamadaki başarısını (Akça ve Özer, 2012) esas alan farklı birçok çalışmadan bazıları bunlardır.

3.1.3. Teknoloji Kabul Modelinin İşleyişi

“Teknoloji Kabul Modelinin Tanımı” başlığı altındaki Şekil... de teknoloji kabul modelinde yer alan aşamalar gösterilmektedir. Sürecin ilk aşamasında “Dışsal Değişkenler”, ikinci aşamasında “Algılanan Fayda ve Algılanan Kullanım Kolaylığı”, üçüncü aşamada “Kullanıma Yönelik Tutum”, son aşama olan dördüncü aşamada ise “Davranışsal Niyet” yer almaktadır.

Sürecin ilk aşamasını temsil eden dışsal değişkenler; yönetim tarafından kontrol edilemeyen değişkenlerdir (AlGahtani ve King, 1999: 278). Bu dışsal değişkenleri şöyle ifade etmek mümkündür: kişinin demografik özellikleri ve çevresi, kişinin görev tanımı, sistemin teknik özellikleri (programı simgeleyen küçük resim, dokunmatik ekran, menü vb.), kişiler arasındaki karşılıklı güven, organizasyonel etmenler, belgeleme, eğitim düzeyi, bireyin kişisel yetenekleri/becerileri ve bireyin iş tecrübesi (Davis, Bogozzi ve Warshaw, 1989: 987-988; Kim ve Chang, 2007: 792; Legris, Ingham ve Collerette, 2003: 196; Szajna, 1996: 86; Taylor ve Todd, 1995: 148). Dışsal etkenler kişilerin

inançlarını yani nesneye karşı tutumlarını etkilemektedir (Gyampah ve Salam, 2004: 733). Kişinin belli bir teknolojiyi kullanmaya yönelik tutumunu öngörebilmek için bireyin o objeye karşı inançları kullanılabilir. İnançlar ise performans ile ilişkilidir (Carayannis ve Turner, 2006: 848).

Diğer üç aşamada bulunan değişkenlere “Teknoloji Kabul Modelinin Bileşenleri” başlığı altında incelenmektedir.

3.1.4. Teknoloji Kabul Modelinin Bileşenleri

1967 yılında Dr. Martin Fishbein tarafından geliştirilen Mantıklı Eylem Kuramı (Theory of Reasoned Action) Planlı Davranış kuramına ve Teknoloji Kabul Modeli’ne içerik itibarıyla temel oluşturmaktadır. Mantıklı Eylem Kuramında ilk olarak insanların bir nesneye karşı tutumları incelenmektedir. Daha sonrasındaysa bu nesneyi dâhil eden davranışlara karşı tutumları incelenmektedir. Mantıklı Eylem Kuramına göre tutum insanların inançları tarafından etkilenmektedir. Aynı zamanda niyetin, davranışı belirlemede önemli rol oynadığından bahsetmektedirler. Beraber çalışmalar yapmaya başlayan Fishbein ve Ajzen 1980’de Mantıklı Eylem Kuramını üzerinde çalışarak kuramı iyileştirmişlerdir ve Planlı Davranış Kuramını ortaya koymuşlardır (Ajzen ve Fishbein, 1980). Planlı Davranış Kuramının (Theory of Planned Behavior) esasında davranışı etkileyen benzer işlevsel ögeleri incelemektedir. Bu kuram insanların davranışlarını belirleyen faktörlerin var olan tutumları ve niyetleri olduğu savunulmaktadır. Teknoloji Kabul Modeli ise Mantıklı Eylem ve Planlı Davranış Kuramları üzerinden oluşturulan ve zamanla revize edilerek günümüzde de kullanılan bir modeldir. Model içinde barındırdığı öğelerle bireylerin davranışlarının ve kullanım niyetlerinin Teknoloji Kabul Modeli ile başarılı bir şekilde açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Çakar, 2018: 58- 67). Teknoloji Kabul Modeli’nin bileşenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

3.1.4.1. Algılanan Fayda: Davis’in (1989) yaptığı tanıma göre yeni teknolojik sistemi kullanmanın bireyin çalışma başarımına olumlu ya da olumsuz etki edeceği düşüncesi hâkimdir. Teknoloji Kabul Modeli kullanım niyetindeki değişkenliğin, büyük bir kısmını algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığı aracılığıyla açıklanabilmektedir (Plouffe vd., 2001). Davis vd. 1989

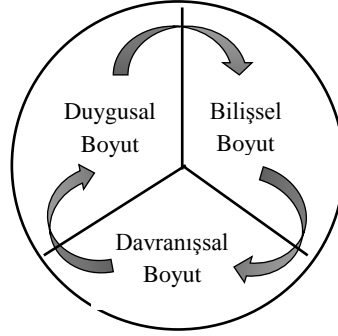
yılında Teknoloji Kabul Modelini yeniden revize edip geliştirerek algılanan fayda ve kullanım niyeti arasındaki bağı doğrulamışlardır.

3.1.4.2. Algılanan Kullanım Kolaylığı: Basit bir ifade ile birey, yeni teknolojiyi kullanırken fazla zorlanmayacağına olan inancı olarak ifade edilmektedir (Davis, 1989). Teknoloji Kabul Modeli 2’de ki algılanan kullanım kolaylığı, teknoloji Kabul Modeli 1’deki ile aynıdır. Yapısında herhangi bir değişme meydana gelmemiştir. Bireylerin kullandıkları veya kullanacakları teknoloji yapı olarak ne derece kolaysa bireyin bu teknolojiye karşı tutumu olumlu olacağı gibi yeni teknolojiye karşı kullanım niyetinde ve yarar algısında artış meydana gelecektir (Venkatesh ve Davis, 2000).

3.1.4.3. Tutum: Kişinin bir olaya veya bir bilgiye karşı zihinsel olarak aldığı tavrı veya duyguyu ifade etmektedir. Bireylerin olaylar, nesnelere veya fikirlere karşı olan tutumları doğuştan gelmemektedir. Sonradan yaşantı yoluyla/önceden yaşamış oldukları deneyimlerden etkilenerek oluşmaktadır. Buna bağlı olarak sonradan şekillenen tutumlar kalıcı olmamakla birlikte zaman içerisinde değişebilmektedir (Koç, 2012: 234). Tutum, bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak üç yapıdan meydana gelmektedir.

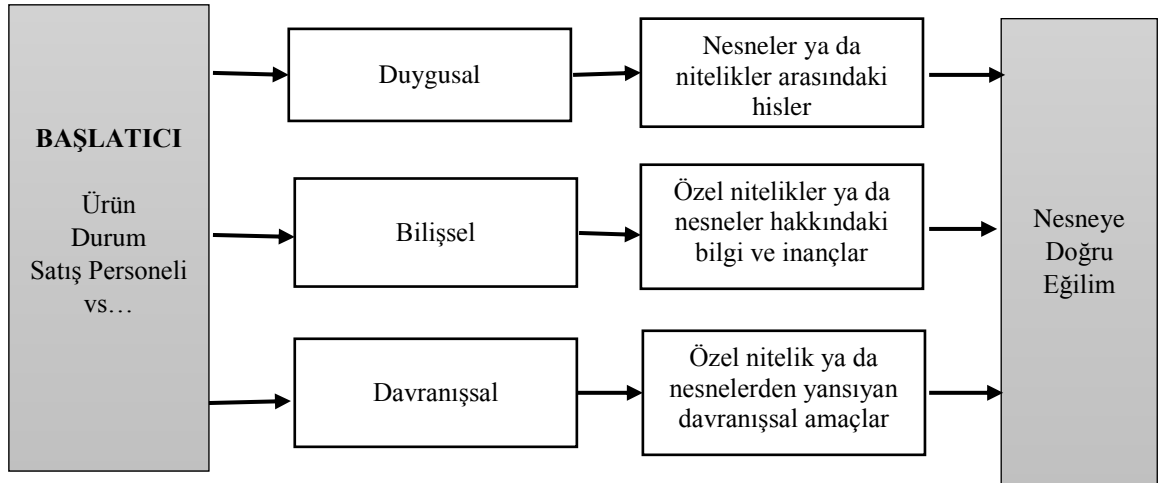
Şekil 3.3. Üç Boyutlu Tutum Modeli

Kaynakça: İslamoğlu ve Altunışık, 2008: 136.

Bilişsel boyutta, kişinin varlık hakkındaki düşüncesini, bilgisini ve inancını ifade etmektedir. Bilginin doğruluğuna veya yanlışlığına takılı kalınmaz asıl önemli olan bilgiye sahip olmaktır. *Duygusal boyut*, bilişsel boyuta oranla daha basit bir yapıdan oluşmaktadır. Kişinin nesneye karşı olan duygusunu ifade etmektedir. *Davranışsal boyutta*, duygusal ve bilişsel boyut çerçevesinde iki boyut uygun davranış sergilemektir. Varlıklar veya olaylar karşısında tepkide bulunma durumu veya tepki gösterme ihtimalidir (İslamoğlu ve Altunışık, 2008: 136-138). İslamoğlu ve Altunışık (2008), tutumun öğeleri ile tutum arasındaki ilişkiyi Şekil 3.4.'teki gibi göstermişlerdir.

Şekil 3.4. Tutumun Öğeleri ile Tutum Arasındaki İlişki

Kaynak: İslamoğlu ve Altunışık, 2008: 137.

Algılanan fayda ve algılanan kullanım kolaylığıyla belirlenen tutum, bireyin yeni bir sistemi kullanma isteğini değerlendirmektedir (Lederer vd., 2000).

3.1.4.4. Niyet: Tutum ve davranış arasındaki bağlantının kurulmasını sağlayan niyet, yapılacak olan şeyi isteyerek önceden planlayıp tasarlama olarak açıklanmaktadır (Mutlu, Çeviker ve Çirkin, 2011: 55). Niyetin temel belirleyicisi olan tutum olumlu ya da olumsuz oluşuyla niyeti etkileyerek davranışlar üzerinde önemli bir yere sahiptir. Niyet kısaca insanların bir davranışı sergilemeye hazır olarak bulunması şeklinde de ifade edilmektedir. Teknoloji Kabul Modeli, bir ferdin yeni bilişim teknolojisini kullanmayı kabul veya red etmesini bireyin niyeti ile ilişkilendirmektedir (Kahya, 2015: 63).

3.1.4.5. Özel Norm: Bir birey için önemli olan kimselerin fikirlerinin bireyin davranışlarını etkilemesidir. Birey önem verdiği kişinin düşüncesiyle ilgilenmektedir. Yani davranışı sergileyecek bireyin davranışı gösterimi sırasında birey için önemli olan insanın davranışına yönelik ne düşündüğü ile ilgilenmesidir. Şayet bireyin gösterdiği davranış önemli olan kişi tarafından memnuniyetle karşılanırsa bireyin davranışa olan tutumu olumlu olacağı gibi bu davranışı devam ettirme niyeti içerisinde bulunmaktadır. Bu sebeple özel norm, kullanıma yönelik niyet ve algılanan fayda ile pozitif yönlü ilişki içerisinde (Venkatesh ve Davis, 2000: 187).

3.1.4.6. İmaj: Birey söz konusu yeni teknolojiyi kullandığında bulunduğu sistemdeki statüsünde nasıl bir değişim olacağı yani bireye nasıl bir statü katacağıyla ilgilidir (Venkatesh ve Davis, 2000). Sistemi kullanacak olan birey bu yeni teknoloji kullanımıyla statüsünde yeni bir kazanım elde edeceği düşüncesinde olursa yeni teknolojiyi yararlı bulunmaktadır. Bundan dolayı imaj, algılanan faydaya doğrudan etki etmektedir (İşbulan, 2015: 18).

3.1.4.7. İşe Uygunluk: Kullanılacak olan yeni teknolojinin yapılan iş ile ne kadar uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Birey kullanacak olduğu teknolojiyi işi ile ilişkilendirip ne kadar işiyle uyumlu olduğuna inanırsa kullandığı yeni teknolojinin fayda sağladığını düşünmektedir. Bundan hareketle işe uygunluk, algılanan faydaya doğrudan etki etmektedir (Venkatesh ve Davis, 2000).

3.1.4.8. Çıktı Kalitesi: Bu değişken bireyin kullanacağı yeni teknolojinin işiyle ilgili görevlerini tamamlamada etkisinin ne kadar olduğunu ifade etmektedir. İşe uygunluğu çıktı kalitesinden ayıran en belirgin özellik yeni teknolojinin yapılacak olan işteki işlevlerini tamamlamadaki yeteneğidir. Bu noktada birey, kendisine sunulan iki teknolojiden işini en iyi şekilde yerine getireni tercih etmektedir. Bu sebeple çıktı kalitesi de algılanan faydaya doğrudan etki etmektedir (Venkatesh ve Davis, 2000).

3.1.4.9. Sonuç Gösterilebilirliği: Bireylerin kullandıkları teknolojinin etkisini gözlemleyebilmesi ve bu etkilerini yorumlayıp diğer kişilerle paylaşmasını ifade etmektedir. Eğer yeni teknoloji ile birey bunu gerçekleştirebiliyorsa, bireyin yeni teknolojiye karşı olumlu tavrında artış meydana gelecektir. Sonuç gösterilebilirliği ile algılanan fayda arasında pozitif yönde bir ilişki vardır (Venkatesh ve Davis, 2000).

3.1.4.10. Deneyim: Bireyin hali hazırda kullanmış olduğu teknolojiden elde ettiği deneyimler ile yeni teknolojinin de kullanılabileceğini ifade etmektedir (Kahya, 2015: 66). Özel norm, algılanan fayda ve kullanmaya yönelik niyet arasındaki ilişki zaman içerisinde azalma göstermektedir. Bunun nedeni ise deneyimdir. Bireyin deneyimlerinde artış oldukça birey için önemli olan kimselerin görüşlerinin etkisinde de azalış meydana gelecektir. Çünkü birey kullandığı teknolojiyi deneyimleri sonucunda özümseyerek teknolojinin faydasını veyahut zararını daha iyi kavrayacaktır ve üçüncü kişilerin görüşlerine ihtiyaç duymayacaktır (Venkatesh ve Davis, 2000).

3.1.4.11. Gönüllülük: Yeni bir teknolojik sistemin kişi tarafından özgür isteğiyle yeni sistemi gönüllü olarak kullanma davranışını ifade etmektedir (Kahya, 2015: 66). Hartwick ve Barki'nin 1994 yılındaki araştırmalarında zorunlu olarak kullanılan ve gönüllü olarak kullanılan sistemler karşılaştırılmıştır. Bireyin gönüllü olarak kullandığı sistemlerde Öznal Norm ile Algılanan Fayda arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye rastlanmıştır. Araştırmanın sonucunda verilen önerilerde, kişinin yeni bir teknoloji kullanımında kişi için önemli olan insanlar tarafından zorlanmamaları gerektiği bunun yerine

desteklenmesi gerektiğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda yeni teknolojik sistemlerin kullanımında gönüllülüğün zorunlu olduğu ortaya çıkarılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Katılım bankaları ve geleneksel bankalar, bankacılık sektörü içerisinde farklı müşteri kitlelerine hitap eden iki farklı bankacılık türüdür. Bu iki banka türünün kullanım oranları karşılaştırıldığında faizsiz bankacılık olarak da adlandırılan katılım bankalarının kullanım oranının da artma eğilimi içinde olduğu fakat belli bir hızın üstüne çıkamadığı görülmektedir. Katılım bankalarının sadece İslami çevre tarafından kullanılabilmesi algısının da ortada olduğu dikkate alınırsa bu tip bankacılığın sadece İslami yönünün değil diğer avantajlı yönlerinin de vurgulanması gerekmektedir. Bu noktada yapılan çalışmayla, alternatif bankacılık olarak değerlendirilen katılım bankacılığının mevcut ve potansiyel müşteriler tarafından nasıl algılandığı ve kullanım yönündeki eylemlerinin hangi faktörlerden etkilendiğini belirlemek amacıyla bir model ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda çalışma ile hedeflenen sonuçlar şöyledir;

- Katılım bankacılığının kullanım düzeyi belirlemek,
- İlgili bilim dalının da kullanılabilmesi bir model ortaya koymak,
- Yazındaki benzer çalışmalara referans oluşturmak,
- Modelin çıktıları ile katılım bankacılığı kullanım eğiliminin önünde yer alan engellerini tespit edip bu engellere çözüm yolları sunmak,
- Çalışmada sunulan model ve çıktılar, TR 90 bölgesinde (Trabzon, Gümüşhane, Ordu, Artvin, Giresun ve Rize) faaliyet gösteren katılım bankaları yöneticilerinin alternatif bankacılığını geliştirmek ve mevcut müşteri sayısını artırmak adına alacakları kararlarda yol haritası niteliğine sahip olmak,
- Katılım bankacılığı kullanımını etkileyecek olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla oluşturulan olan bu yeni modelden faydalanacak olan katılım bankaları, aldığı yeni kararlar ile TR90 bölgesindeki finansal tüketicilerin çalışmanın çıktılarından dolayı olarak faydalanabilmelerini sağlamak,
- Ayrıca çalışmanın evrenini oluşturan TR90 bölgesindeki örneklemin, her seviyeden gelir gruplarını içermesi, katılım bankalarının sunacakları yeni

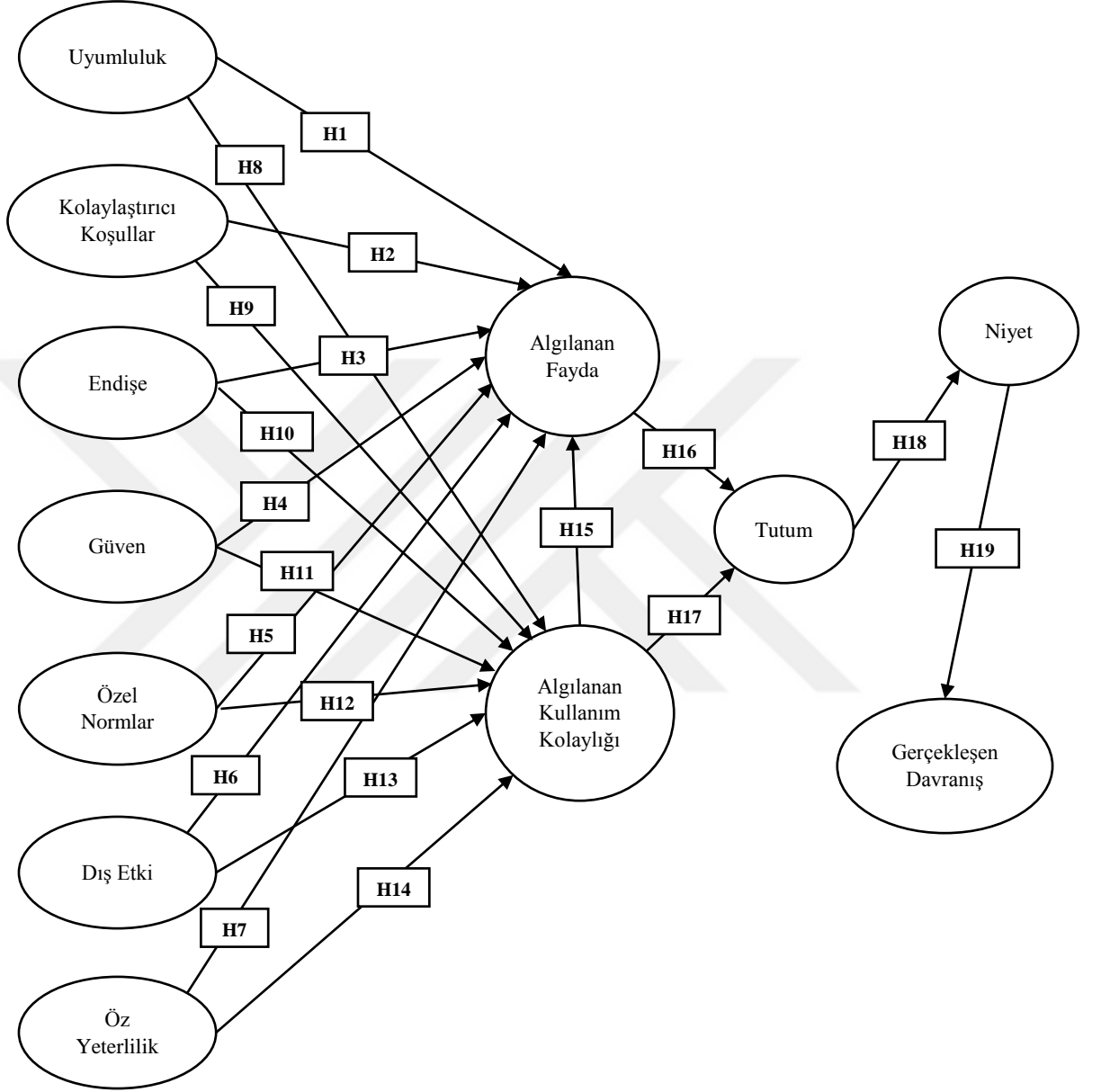
hizmetlerin mikro bir seviyede değil makro bir seviyede olmasını ve buna bağlı olarak geniş tüketiciler yelpazesine ulaşmalarını sağlamak,

- Bu çalışma ile elde edilecek sonuçlar TR90 bölgesindeki bankacılık sektörüne yeni giriş yapmayı düşünen katılım bankalarının giriş stratejilerine ışık tutmak,
- Çalışmanın temel hedefi olan TR90 bölgesindeki katılım bankacılığı kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenerek, teknolojik yenilik dışında yeni bir kabul modelinin oluşturulması ile literatürde ilk uygulanan araştırma olarak diğer çalışmalara kaynak oluşturmak.

3.3. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ

Şekil 3.5. Araştırmanın Teorik Modeli ve Hipotezler

H1: Katılım bankacılığı kullanımına gösterilen uyum, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

H2: Katılım bankacılığı kullanımının kolaylaştırıcı koşulları, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

H3: Katılım bankacılığı kullanımında yaşanan endişe algısı, müşterinin algıladığı faydayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Tung vd. (1999), bireylerin teknolojiyi kabul etmelerinde güven değişkeninin etkin rol oynadığını, çünkü bireyler kullanacakları teknolojinin güvenli ve tutarlı olduğunu hissettiklerinde teknolojiyi rahatlıkla kullanabileceklerini belirtmiştir. Bu doğrultuda H4 hipotezi öngörülmüştür.

H4: Katılım bankacılığı kullanımına duyulan güven algısı, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

Venkatesh ve Davis (2000), algılanan fayda ile özel norm arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu çalışmalarında tespit etmişlerdir. Sergilenen bir davranış, birey için önemli olan kişi tarafından nasıl karşılanacağına bağlı olarak tutumun yönünü (olumlu tutum ya da olumsuz tutum) belirleyeceğini belirtmişlerdir. Bu nedenle katılım bankacılığı sisteminde de aynı sonucun elde edilip edilemeyeceğini test etmek için H5 hipotezi kurulmuştur.

H5: Katılım bankacılığı kullanımındaki özel normlar, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

H6: Katılım bankacılığı kullanımındaki dış etkiler, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

H7: Katılım bankacılığı kullanımındaki öz yeterlilik düzeyi, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.

H8: Katılım bankacılığı kullanımına gösterilen uyum, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H9: Katılım bankacılığı kullanımının kolaylaştırıcı koşulları, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H10: Katılım bankacılığı kullanımında yaşanan endişe algısı, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumsuz yönde etkilemektedir.

H11: Katılım bankacılığı kullanımına duyulan güven algısı, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H12: Katılım bankacılığın kullanımındaki özel normlar, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H13: Katılım bankacılığı kullanımındaki dış etkiler, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H14: Katılım bankacılığı kullanımındaki öz yeterlilik düzeyi, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.

H15: Katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı, müşterinin faydasını olumlu yönde etkilemektedir.

Davis vd. (1989) ve Hong vd. (2011) çalışmalarında algılanan fayda ile tutum değişkeni arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Lederer vd.'ne (2000) göre bireyin yeni bir sistemi kullanmadaki isteğini değerlendiren, algılanan fayda ve tutum arasındaki ilişkidir. Ayrıca Davis'e (1989) göre yeni teknolojik sistemin kullanımı bireyin çalışma başarısını olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu bağlamlarda H16 hipotezi oluşturulmuştur.

H16: Katılım bankacılığı kullanımında algılanan fayda, müşterinin tutumunu olumlu yönde etkilemektedir.

Lederer vd.'ne (2000) göre bireyin yeni bir sistemi kullanmadaki isteğini değerlendiren bir diğer ilişki ise algılanan kullanım kolaylığı ve tutum arasındaki bağıdır. Venkatesh ve Davis (2000) kullanacak olan teknolojinin kolay bir yapıya sahip olması bireyin tutumunu olumlu yönde etkilediğini belirtmektedirler. Hong vd. (2011) algılanan kullanım kolaylığı ve tutum arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Bu doğrultularda H17 hipotezi kurulmuştur.

H17: Katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı, müşterinin tutumunu olumlu yönde etkilemektedir.

Hong vd. (2011) tutum ve davranışsal niyet arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir. Özer vd. (2010) çalışmalarında algılanan faydayla birlikte kullanıma yönelik tutumun niyet üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Legris vd. (2003) ise çalışmalarında tutum ve niyet arasındaki farklı ilişkileri

incelemektedirler. Ayrıca Davis vd. (1989) çalışmalarında tutum ile niyetin birbirini etkilediğini belirtmektedirler. Bunlardan yola çıkarak H18 hipotezi öngörülmüştür.

H18: Katılım bankacılığı kullanımında oluşan tutum, müşterinin niyetini olumlu yönde etkilemektedir.

Venkatesh vd. (2003) çalışmalarında niyet ve gerçekleşen davranış arasında bir korelasyon tespit etmişlerdir. Çivici ve Kale (2007), tutum olumlu/olumsuz oluşuyla niyet üzerinde etkiye neden olduğunu ve bu etkinin ise gerçekleşen davranışlar üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Yapmış oldukları çalışmada algılanan kullanım kolaylığı ve algılanan faydanın niyet üzerinde etkisi olduğunu ve niyetinde gerçekleşen davranışı etkilediğini tespit etmişlerdir. Bu bağlamda H19 hipotezi oluşturulmuştur.

H19: Katılım bankacılığı kullanımındaki niyet, müşterinin gerçekleşecek davranışını olumlu etkilemektedir.

Yukarıda belirtilen hipotezlerin tamamı teknoloji kabul modeli kapsamında yeni bir teknolojinin kullanıcılar açısından kabullenme ve bu kabullenmeyi etkileyen faktörleri sınavacak şekilde oluşturulmuştur. Bu çalışmada bir sistemin kullanım düzeyi ve sistemin kabullenme sürecini etkileyen faktörleri belirlemek için kullanılmıştır.

3.4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.4.1. Araştırmanın Yöntemi

Nicel araştırma desenine sahip bu çalışmada betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama (survey) tekniği kullanılmıştır. Nicel araştırma, içinde yaşadığımız dünya hakkında bilgi elde etmek amacıyla sayısal verilerin formal, objektif ve sistematik bir süreçte ele alınmasıdır. Verilen bir durumu aydınlatmak, değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasında olası ilişkiler ortaya çıkarmada kullanılan betimsel araştırmalarda çokça kullanılan tarama (survey) tekniğiyle bu çalışmada katılım bankacılık kullanımını etkileyen faktörleri tespit etmek amaçlanmıştır. Bu teknikte anketler yardımıyla nicel veriler toplanır ve örneklem oldukça geniş tutulur.

Araştırmada kullanılacak yöntem olarak seçilen YEM (Yapısal Eşitlik Modellemesi (Structural Equation Modelling – SEM)) birçok bilim dalı (sağlık bilimleri, sosyal bilimler, eğitim bilimleri, davranış bilimleri, spor bilimleri, ekonomi bilimleri vs.) tarafından kullanılmaktadır. Yapısal eşitlik modellemesi yapılırken her şey göz önünde bulundurulur ve veri tabanında yer alan tüm değişkenlerin model içinde bir ağırlığı bulunmalıdır. YEM'nin temelinde bütün değişkenlerin model içindeki etki değerlerinin gösterilmesi yer almaktadır. Bu nedenle kurulan modellerde sadece faktörel açıdan değil aynı zamanda değişken bazında da bir değerlendirme yapılmaktadır. Kısaca YEM, çok değişkenli modellerde kullanılan, belirli bir teorinin üzerine kurulu olarak gözlenebilen ve gizli değişkenlerin ilişkisel ve nedensel model içinde tanımlanmasını sağlayan istatistiksel bir yöntemdir. Doğrusal ve doğrusal olmayan, tekrarlanabilen ve tekrarlanamayan yapısal modellerin analizi için birçok paket program geliştirilmiştir. Yaygın olarak kullanılan AMOS, EQS, LISREL, Mx Graph programlarının yanı sıra istatistik ve matematik alanlarında sık kullanılan MAT-LAB, SAS, STATA, STATISTICA gibi paket programlarının içinde de YEM yer almaktadır (Özdamar, 2016: 161-164; Meydan ve Şeşen, 2015: 5).

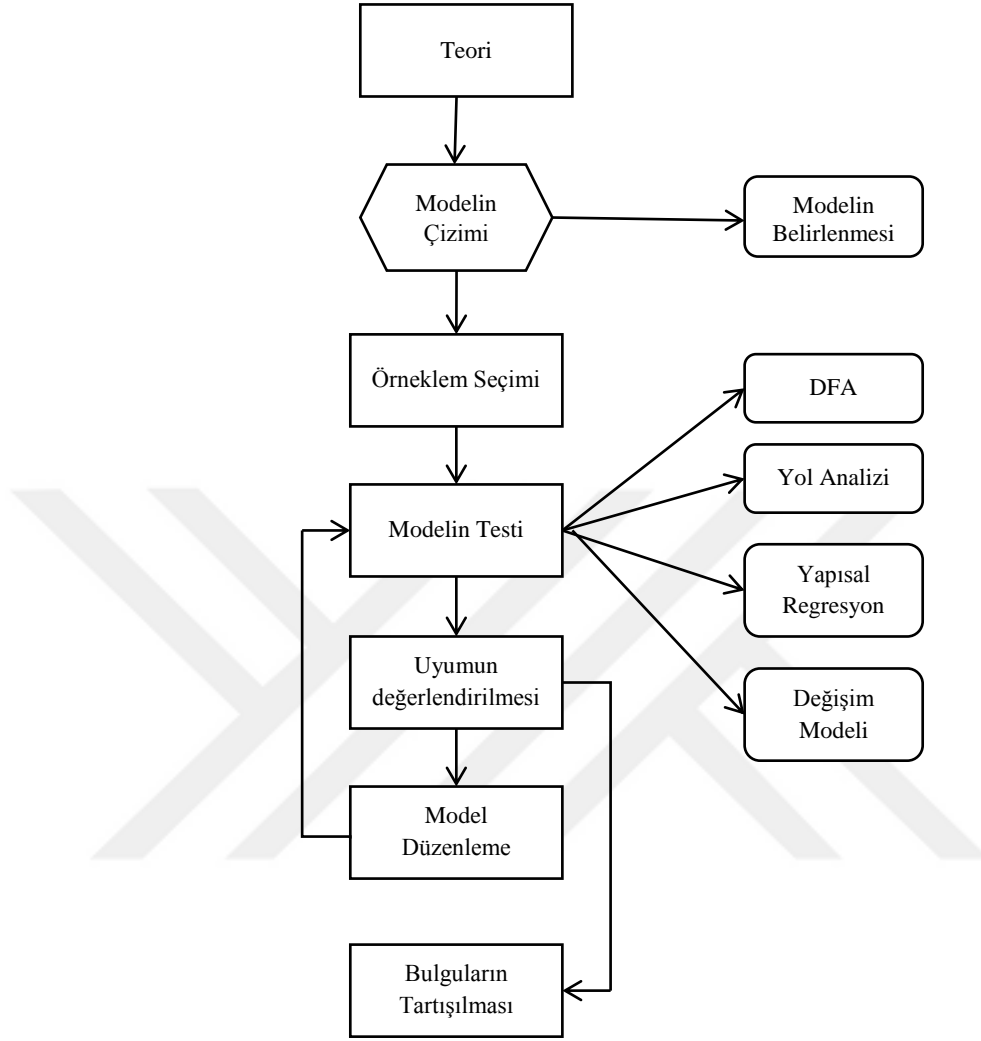
Yapısal eşitlik modelinin günümüzde birçok farklı alanda sıklıkla kullanılan bir model olmasının altında yatan nedenler; kavramları iyi bir şekilde temsil ediyor olması, birbirinden farklı olmasına rağmen birbiriyle ilişki içinde bulunan birden fazla bağımlılık ilişkilerini aynı anda ele alabilmesi, gözlenebilen ve gizli değişkenler arasındaki her türlü etkinin tek bir model aracılığı ile test edilebiliyor olması, istatistiksel tahmin yapabilmesi, geleneksel yöntemlerin aksine gözlenebilen değişkenlerin ölçme hatalarını hesaplayıp dikkate almasıdır (İlhan ve Çetin, 2014: 27; Hair vd., 1998: 584-585).

YEM modellerinde gözlemsel (gözlenebilen) değişkenler, gizli (örtük, gözlenemeyen) değişkenler, bağımlı (sonuç değişken, cevap değişken) değişkenler, bağımsız (açıklayıcı) değişkenler, içsel değişkenler, dışsal değişkenler, arabulucu (moderator/mediator) değişkenler ve karıştırıcı değişkenler kullanılmaktadır (Özdamar, 2016: 166-167). Genel olarak sosyal bilimciler motivasyon, sözlü ifade yeteneği, sosyal sınıf, örgütsel vatandaşlık davranışı, örgütsel sessizlik, güçsüzlük gibi doğrudan gözlenemeyen (gizil, örtük) değişkenlerle ilgilenmektedirler. Örtük değişkenler doğrudan gözlenemediklerinden, direkt olarak da ölçülememektedir. Bu değişkenin

ölçülebilir hale gelmesi için gizli değişkeni karşılayan ölçülebilir değişken/değişkenleri içeren ölçeklere ihtiyaç duyulmaktadır. Ölçek içerisinde bulunan bir takım ifadeler örtük değişkeni oluşturmaktadır. Bundan dolayı kullanılacak olan ölçeğin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Çünkü güvenilirliği ve geçerliliği olmayan bir ölçek, araştırmacıyı örtük değişkene ulaştırmayabilir (Meydan ve Şeşen, 2015: 10-11; Karagöz, 2016: 949-951).

Değişkenlerin arasındaki nedensellik ilişkilerini test etmek için yapısal eşitlik modelleri oluşturulur ve ilişkilerin oluşturulduğu süreçte önemli sonuçlar vermesi bakımından açımlayıcı faktör analizi ve korelasyon analizi kullanılmaktadır. Araştırmacılar yapısal modelin oluşturulması sürecinde üç farklı stratejiden yararlanabilirler. Araştırmacılar Jöreskog 'un önerdiği doğrulayıcı modelleme, alternatif modeller ve model geliştirme stratejilerinden hangisini benimserlerse benimsesinler, model oluşturma sürecinde belli adımları izlemeleri gerekmektedir. Sosyal bilimciler için yeterli olabilecek yapısal eşitlik modelini oluşturmasında gerekli adımlar Şekil 4.2'de verilmiştir (Meydan ve Şeşen, 2015: 17-19).

Şekil 3.6. Yapısal Eşitlik Modelinin Oluşturulma Adımları

Kaynakça: Meydan ve Şeşen, 2015: 19.

3.4.1.1. Yapısal Eşitlik Modelinin Uyum İyiliği Ölçüleri

Bir model için toplanmış olan verilerin o model için ne kadar uygun olduğunu sınamak için uyum iyiliği ölçüleri kullanılmaktadır. Bu uyum iyiliği indeksleri sayesinde modelin verilerle uyumlu mu yoksa uyumsuz mu olduğu tespit edilmektedir. Çalışmada kabul gören Ki-kare uyum indeksi (χ^2), serbestlik derecesine göre ki-kare (χ^2/df), normlaştırılmış uyum indeksi (NFI) / normlaştırılmamış uyum indeksi (NNFI), hata kareler ortalamasının karekökü (RMSEA), iyilik uyum indeksi (GFI), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (AGFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), göreceli uyum indeksi

(RFI) ve standartlaştırılmış hata kareleri ortalamasının karekökü (SRMR) uyum iyiliği indekslerinden yararlanılmıştır.

Tablo 3.1. Kabul Gören Uyum İyiliği Ölçüleri

Uyum İyiliği Ölçüsü	Tanımı	İyi Uyum Değerleri	Kabul Edilebilir Uyum Değerleri
χ^2	Orijinal değişken matrisinin varsayılan matrisinden farklı olup olmadığını test eder. $\chi^2=(N-1)F_{\min}$	($P>0,05$) arzulanmaktadır.	
χ^2/df	χ^2 istatistiğinin örneklem büyüklüğü karşısındaki duyarlılığını azaltmak esas alınmaktadır.	$\chi^2/df \leq 2$	$\chi^2/df \leq 5$
RMSEA	Büyük örneklem kütlesi olan bir modelin sadece χ^2 istatistiğine dayanılarak reddedilmesini önlemek için kullanılabilir ölçüdür.	$0.00 < RMSEA < 0.05$	$0.05 < RMSEA < 0.10$
GFI	Varsayılan modelce hesaplanan gözlenen değişkenler arasındaki genel kovaryans miktarını gösterir. Regresyon analizindeki R2 gibi açıklanabilir.	$0.95 < GFI < 1.00$	$0.90 < GFI < 0.95$
AGFI	GFI testinin yüksek örnek hacmindeki eksikliğini gidermek amacıyla kullanılan bir indekstir.	$0.90 < AGFI < 1.00$	$0.80 < AGFI < 0.90$
CFI	Mevcut modelin uyumu ile gizil değişkenler arası korelasyonu ve kovaryansı yok sayan sıfır hipotez modelinin uyumunu karşılaştırır.	$0.95 < CFI < 1.00$	$0.90 < CFI < 0.95$
NFI ve NNFI	Bu indeks varsayılan modelin temel ya da sıfır hipoteziyle olan uygunluğunu araştırır. Ayrıca modelin bir diğer modele ne oranda iyi uyum sağladığını ölçmektedir.	$0.95 < NFI < 1.00$	$0.90 \leq NFI < 0.95$
SRMR	Gözlenen ve beklenen kovaryans matrisleri arasındaki farkı göstermektedir.	$0.00 < SRMR < 0.05$	$0.05 < SRMR < 0.10$
RFI	RHO1 olarak da bilinir.	$0.90 < RFI < 1.00$	$0.85 < RFI < 0.90$

Kaynak: Çam, 2012: 102.

3.4.2. Evren ve Örnekleme Süreci

2001 yılında Türkiye’de istatistiki bölgelerin belirlenmesine başlanmış olup, bu bölgelerin belirlenmesinde Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı ve İçişleri Bakanlığı görevlendirilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması raporu 22

Eylül 2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır. 2002/4720 Sayılı Kararnamenin ekinde bu sınıflandırmalar tablo halinde verilmiştir (Şengül vd., 2003: 77). Bu tablodan yararlanarak çalışmanın evreni oluşturan TR90 bölgesindeki iller (Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin ve Gümüşhane) belirlenmiştir. Araştırmanın analizinde kullanılan verilerin tamamı birincil verilerden oluşmaktadır. Araştırma için belirlenen örneklem 700 kişiden oluşmaktadır. Bu örneklem sayısı üzerinden illerin nüfus sayısı oranına göre hesaplanan il bazında azami örneklem sayısı belirlenmiştir. İllerin toplam nüfus sayısı TÜİK'in yayınladığı verilerinden elde edilmiştir. İllerin 2017 nüfusu, toplam nüfusa göre yüzde oranları, yüzde oranlarına göre azami örneklem sayısı ve illere göre toplanan anket sayısı Tablo 3.2.'de verilmiştir.

Tablo 3.2. İllerin Toplam Nüfusu, Azami Örneklem Sayısı ve Toplanan Anket Sayısı

İLLER	2017 Nüfusu	Yüzde (%)	Azami Örneklem Sayısı	Toplanan Anket Sayısı
Trabzon	786 326	30	210	245
Ordu	742 341	28	196	233
Giresun	437 393	17	119	119
Rize	331 041	13	91	102
Gümüşhane	170 173	6	42	119
Artvin	166 143	6	42	79
Toplam	2 633 417	100	700	908

Elde edilen 908 veri ile analizler yapılmıştır ve analiz sonuçları doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

3.4.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışma ile ilgili veriler 2018 yılının Eylül, Ekim ve Kasım ayları içerisinde toplanmıştır. TR90 bölgesinde yaşayan bireylere anket uygulanırken dikkate alınan tek özellik katılımcıların en az bir banka ile bankacılık işlemi yapıyor olmasıdır. Bankacılık işlemlerini hiç kullanmayan ve bankaların hizmetlerinden yararlanmayan bireyler çalışmanın güvenilirliği açısından anket dışı tutulmuştur. Anket formu katılımcılarla yüz yüze görüşme, e-posta ve elektronik anket yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu EK-1'de ve etik kurul onayı EK-2'de verilmiştir.

Hazırlanan anket formunun ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 7 soru, banka kullanım sıklıklarını ve katılım bankacılığıyla ilgili davranışsal özelliklerini belirlemeye yönelik 3 soru yer almaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek için kullanılan değişkenler; katılımcının yaş aralığı, cinsiyeti, medeni durumu, işi, eğitim seviyesi, aylık gelir aralığı ve yaşadığı şehirdir. Bunun yanı sıra katılımcıların katılım bankacılığıyla ilgili davranışsal özelliklerini belirlemeye yönelik “Ne sıklıkla banka kullanıyorsunuz?, Katılım bankacılığı uygulamaları hakkında ne kadar bilgi sahibisiniz?, Bir kez dahi olsa katılım bankacılığı hizmetlerini kullandınız mı?” sorular yer almaktadır.

Anket formunun ikinci bölümünde ise katılım bankacılığında algılanan faydayı faktörünü ifade eden 6 soru, algılanan kullanım kolaylığı faktörünü ifade eden 6 soru, gerçekleşen davranış faktörünü ifade eden 6 soru, uyum faktörünü ifade eden 5 soru, tutum faktörünü ifade eden 6 soru, niyet faktörünü ifade eden 6 soru, kolaylaştırıcı koşul faktörünü ifade eden 8 soru, endişe faktörünü ifade eden 4 soru, güven faktörünü ifade eden 7 soru, özel norm faktörünü ifade eden 4 soru, dış etki faktörünü ifade eden 5 soru ve öz yeterlilik faktörünü ifade eden 3 soru olmak üzere toplamda 66 sorudan oluşmaktadır. Anket formunun ikinci bölümünde yer alan sorular, katılımcıların yazılan ifadeye ne oranda katıldığını belirlemeye yönelik olarak 1:Hiç Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4:Katılıyorum, 5: Tamamen Katılıyorum şeklindeki beşli likert ölçeği kullanılarak hazırlanmıştır. Yüz yüze görüşme ile yaptırılan anketlerde katılımcılara istekleri dâhilinde katılım bankacılığıyla ilgili ve Türkiye’deki mevcut katılım bankalarının hangileri olduğuyla ilgili bilgilendirme yapılmıştır.

Anket formunun ikinci kısmında yer alan değişkenler teknoloji kabul modelinin içerisindeki faktörlerin belirlenmesine yöneliktir. Bu faktörlerin içerdiği değişkenlerin birçoğu önceki birçok farklı çalışmada kullanılan değişkenlerden oluşmaktadır. Önceki çalışmalarda kullanılan ölçek, konu ve evren açısından farklılık göstermektedir. Bu nedenler dikkate alındığında, çalışmanın anket formunda kullanılan ölçek maddeleri önceki çalışmalardan yararlanılarak ve katılım bankacılığının da özellikleri göz önünde bulundurularak çalışmaya uygun biçimde yeniden revize edilmiştir. Araştırmanın ölçek yapısı ve yararlanılan önceki çalışmalar Tablo 3.3.’de belirtilmiştir. Tüm maddeler bir sistem kullanımını dikkate alarak uyarlanmıştır.

Tablo 3.3. Araştırmanın Ölçek Yapıları ve Yararlanılan Literatür

FAKTÖR	TANIM	DEĞİŞKENLER	LİTERATÜR
Algılanan Fayda	Katılım bankacılığı sistemi kullanmanın bireyin çalışma başarısına olumlu/olumsuz etkideceği düşüncesi	AF1, AF2, AF3, AF4, AF5, AF6	Davis (1989), Plouffe vd. (2001), Anderson and Schwager (2004), Amoako-Gympah and Salam (2004), Lee vd. (2005), Mohd ve Mohammad (2005), Wu and Wang (2005), Fu vd. (2006), Gümüşsoy vd. (2007), Kim vd. (2007), Chang vd. (2008), Kwak vd. (2010), Wu vd. (2011).
Algılanan Kullanım Kolaylığı	Bireylerin katılım bankacılığı sistemini kullanırken, bu sistemin kullanımında fazla zorlanmayacağına olan inancı	AKK1, AKK2, AKK3, AKK4, AKK5, AKK6	Davis (1989), Venkatesh ve Davis (2000), Lederer vd. (2000), Amoako-Gympah and Salam (2004), Anderson and Schwager (2004), Saade and Bahli (2005), Fu vd. (2006), Gümüşsoy vd. (2007), Chang vd. (2008), Kwak vd. (2010), Wu vd. (2011)
Gerçekleşen Davranış	Katılım bankası müşterilerinin ve potansiyel müşterilerinin gelecekte katılım bankacılığı sistemini kullanabilme yönündeki eğilimlerinin göstermektedir.	GD1, GD2, GD3, GD4, GD5, GD6	Lederer vd. (2000), Hu vd. (2003), Robinson vd. (2005), Kim vd. (2007), Bienstock vd. (2008), Kim vd. (2008), Zhou (2012).
Uyumluluk	Katılım bankacılığı sisteminin bireylerin işleriyle uygunluğunu göstermektedir.	U1, U2, U3, U4, U5	Shivers-Blackwell ve Charles (2006), Kwahk ve Lee (2008).

Tutum	Bireylerin katılım bankacılığı sistemini kullanmaya yönelik zihinsel olarak aldığı tavır veya duygu	T1, T2, T3, T4, T5, T6	Lederer vd. (2000), Ajzen (2002), Robinson vd. (2005), Shivers-Blackwell ve Charles (2006), Gümüşsoy vd. (2007), Al-Somali vd. (2009), Kuo ve Yen (2009), Wu vd. (2011), Koç (2012).
Niyet	Bireylerin katılım bankacılığı sistemini kullanmak için isteyerek önceden planlayıp, tasarlayıp çaba sarf etme isteğidir	N1, N2, N3, N4, N5, N6	Hu vd. (2003), Anderson and Schwager (2004), Lee vd. (2005), Mohd and Mohamad (2005), Fu vd. (2006), Chang vd. (2008), Kwak vd. (2010)
Kolaylaştırıcı Koşullar	Katılım bankacılığı sisteminin bireylerin iş/sosyal yaşamlarındaki olanaklarına uygunluğunu göstermektedir.	KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8	Sahni (1994), Wu vd. (2007), Kwahk ve Lee (2008), Duyck vd. (2008).
Endişe	Bireylerin katılım bankacılığı sistemini kullanacağı zaman duydukları tedirginlik duygusu	E1, E2, E3, E4	Wu ve Wang (2005), Fu vd. (2006), Saade ve Kira (2007), Tung vd. (2008), Duyck vd. (2008).
Güven	Katılım bankacılığı sistemini kullanacak olan bireylerin, bankanın ürün ve hizmetlerine karşı duyulan güveni	G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7	Duyck vd. (2008), Wu vd. (2011).
Özel Normlar	Katılım bankacılığını kullanacak olan bireyin davranışı gösterimi sırasında kendisi için önemli olan kişinin davranışına yönelik ne düşündüğü ile ilgilenmesi	ÖN1, ÖN2, ÖN3, ÖN4	Venkatesh ve Davis (2000), Shivers-Blackwell ve Charles (2006), Kwak vd. (2012).
Dış Etki		DE1, DE2, DE3, DE4, DE5	Lopez-Nicolas vd. (2008), Al-Somali vd. (2009).
Öz Yeterlilik	Katılım bankacılığı sisteminin kullanılmasında bireyin bilgi düzeyini göstermektedir	ÖY1, ÖY2, ÖY3	Gümüşsoy vd. (2007), Al-Somali vd. (2009).

3.4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, temel konusu itibariyle faizsiz bankacılık işlemi yapan katılım bankalarının, bireyler tarafından kullanımını ve kabulünü etkileyen değişkenler üzerine odaklanmıştır. Bu kapsamda alternatif bankacılık kullanımını etkileyen faktörler belirlenerek yeni bir kabul modeli oluşturulmuştur. Bu bağlamda çalışma, evreni oluşturan TR 90 bölgesindeki altı il ile sınırlıdır. Çalışma, TR 90 Bölgesi'ndeki illeri kapsadığı için, çalışma sonuçları tüm Türkiye'ye genellenemez.

3.5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

3.5.1. Demografik Bulgular

Bir bilimsel çalışma için toplanan verilerin yorumlanabilmesi amacıyla araştırmacılar bir takım istatistiki analizler kullanılmaktadır. Öncelikli olarak merak edilen konu ise değişkenlere verilen cevapların dağılımlarıdır. Bunu tespit etmeye yönelik olarak betimsel istatistiki analizler kullanılır. Araştırmacı yaptığı betimsel analiz sonucunda, değişkenler örneklem hakkında dağılımın frekanslarına ve ortalamalarına göre kabataslak bilgi elde ederek ön bilgiye sahip olur (Arslantürk ve Arslantürk, 2013: 191). Bu bağlamda, çalışmadaki örneklem hakkında ön bilgi elde etmek amacıyla tanımsal istatistiki analizler yapılmıştır. Tablo 3.4'de banka kullanıcılarının demografik değişkenler açısından değerlendirilmesinin sonuçları verilmiştir. Ankete katılan katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde %29,3'lük bir oran ile 17-22 yaş aralığındaki kişilerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Geriye kalan katılımcıların yaş aralıkları incelendiğinde, 23-28 yaş Aralığında 148 kişinin (%16,3), 29-34 yaş aralığında 169 kişinin (%18,2), 35-40 yaş aralığında 147 kişinin (%16,2), 41-46 yaş aralığında 85 kişinin (%9,4), 47 ve üzeri yaşa sahip 93 kişinin (%10,2) olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan katılımcıların %50,2'ini kadınlar, %49,8'ini ise erkekler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra bu örneklem kitlesinin %50,4'ü bekar, %49,6'sı evlilerden oluşmaktadır. Meslek dağılımı değişkeni incelendiğinde katılımcıların %8,5'i akademisyen, %16,4'ü memur, %19,2'si öğretmen, %33'ü üniversite son sınıf öğrencisi, %5,5'i esnaf, %5'i banka çalışanı ve %12,4'ü diğer meslek gruplarındandır. Katılımcılara yöneltilen mesleğiniz nedir sorusuna verilen diğer cevaplar; daire başkanı, terzi, pilot, doktor, muhasebeci, temizlik personeli, işçi,

mühendis, tekniker, araştırmacı, güvenlik görevlisi, hemşire, eczacı, satış danışmanı, optisyen, finansçı, polis, satış elemanı, mağaza m¼d¼r¼, m¼d¼r yardımcısı, emekli öğretmen, sigortacı, iş veren, lastikçi, mobilyacı, ev hanımı, tüccar, mimar, araç rehberi, iç mimar, jeoloji yüksek mühendisi, personel, özel sektör çalışanı, sekreter, servis elemanı, inşaat işçisi, halkla ilişkiler sorumlusu, kimyager, çağrı merkezi çalışanı, üniversite mezunu işsiz, tabelacı, tamirci, serbest meslek, garson, reklamcı, işletme sahibi, şoför. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun (%61,1) lisans düzeyi, çok küçük bir örnekleme kitlesinin (2,2) ilkokul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca lise ve ön lisans eğitim düzeyinde %20,6, yüksek lisans düzeyinde %10,5 ve doktora düzeyinde %5,6 oranında katılımcı çalışmaya katkı sağlamıştır. Katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde %50'si 3.000 ₺'den az, %35,8'i 3.000-5.000 ₺ arası gelir, %10,2'si 5.001-7.000 ₺ arası gelir ve %4'ü 7.001 ve üzeri gelir elde etmektedirler. TR 90 bölgesindeki bireylerin yaşadığı illere bakıldığına; %27'si Trabzon'dan, %25,7'si Ordu'dan, %14,3'ü Giresun'dan, %13,1'i Gümüşhane'den, %11,2'si Rize'den ve %8,7'si Artvin'den çalışmaya katılmıştır. Trabzon ve Ordu illerinden çalışmaya katılım fazla iken Artvin ilinden çalışmaya katılımın az olmasının nedeni illerin nüfus sayısına göre yaptığımız dağılımdır.

Tablo 3.4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Sorular	Değişken	Frekans	Yüzde (%)
Yaş	17-22	266	29,3
	23-28	148	16,3
	29-34	169	18,6
	35-40	147	16,2
	41-46	85	9,4
	47-52	51	5,6
	53-58	22	2,4
	58'den fazla	20	2,2
Cinsiyet	Kadın	456	50,2
	Erkek	452	49,8
Medeni Durum	Bekâr	458	50,4
	Evli	450	49,6
Meslek	Akademisyen	77	8,5
	Memur	149	16,4
	Öğretmen	174	19,2
	Öğrenci	300	33
	Esnaf	50	5,5
	Banka Çalışanı	45	5

	Diğer	113	12,4
	İlkokul	20	2,2
Eğitim Düzeyi	Lise – Ön Lisans	187	20,6
	Lisans	555	61,1
	Yüksek Lisans	95	10,5
	Doktora	51	5,6
	3.000'den az	454	50
Aylık Gelir	3.000-5.000	325	35,8
	5.001-7.000	93	10,2
	7.001'den fazla	36	4
	Trabzon	245	27
Yaşanılan Şehir	Gümüşhane	119	13,1
	Giresun	130	14,3
	Ordu	233	25,7
	Artvin	79	8,7
	Rize	102	11,2

Bu demografik özelliklerin yanı sıra katılımcıların alternatif bankacılık kullanım düzeylerine ait davranışsal sorularda incelenmiştir. Tablo 3.5'de görüldüğü gibi katılımcıların %39,5'lik bir kısmının banka kullanım sıklığı haftada bir defadır. %32,2'si ayda bir kullanmaktadır. Katılımcılar bunun nedeni olarak da bankayı sadece maaşlarını çekmek için kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %22,4'ü her gün banka kullanırken, %5,9'luk gibi bir azınlıkta yılda bir banka kullanmaktadırlar. Katılımcıların katılım bankacılığı hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemek için yönelttiğimiz soruya; %45,4'ü bu bankacılık türünü duyduklarını fakat bilgi sahibi olmadıklarını belirtirken, %25,1'i bu bankacılık hakkında yeterince bilgi sahibi olduğunu, %18,6'sı reklamlarda izlediği kadarıyla bilgi sahibi olduğunu, %10,9'u ise katılım bankacılığını hiç duymadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan anlaşıldığı gibi katılımcıların büyük bir çoğunluğu bu alternatif bankacılıktan haberdarlar ve az da olsa bilgi sahibidirler. Banka kullanıcılarından oluşturduğumuz bu örneklem kitlesine bir kez dahi olsa katılım bankacılığının herhangi bir ürün ve hizmetlerinden faydalanıp faydalanmadıklarını sorduğumuzda, %55,8'i ürün ve hizmetlerini kullandığını, %44,2'si ürün ve hizmetleri kullanmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 3.5. Katılımcıların Katılım Bankacılığı Kullanım Bilgileri

Davranışsal Sorular	Değişken	Frekans	Yüzde (%)
Ne sıklıkla banka kullanıyorsunuz?	Her gün	203	22,4
	Haftada bir	359	39,5
	Ayda bir	292	32,2
	Yılda bir	54	5,9
Katılım bankaları uygulamaları ile ilgili;	Yeterince bilgi sahibiyim	228	25,1
	Duydum ama bilgi sahibi değilim	412	45,4
	Reklamlarda izlediğim kadarıyla bilgi sahibiyim	169	18,6
	Hiç duymadım	99	10,9
Bir kez dahi olsa Katılım Bankacılığı hizmetlerini kullandınız mı? (Cari hesap, katılım hesabı, finansman desteği, kredi kartı, banka kartı, havale, EFT, kiralık kasa, ATM vb.)	Evet	507	55,8
	Hayır	401	44,2

3.5.2. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler betimsel istatistiki yöntemler kullanılarak sunulmuştur. Katılımcıların sorulara vermiş oldukları yanıtlar, her bir faktör ayrı olacak şekilde analiz edilip aritmetik ortalama ($\bar{x}$) ve standart sapma değerleri tablolar halinde verilmiştir. Oluşturulan bu tabloların her biri tek tek yorumlanmıştır. Likertli sorulara verilen cevapların yorumlanmasında Tablo 3.6’da verilen aralıklar dikkate alınmıştır.

Tablo 3.6. Ortalamaların Değerlendirme Aralığı

Aralık	Seçenek
1,00 – 1,80	Kesinlikle Katılmıyorum
1,81 – 2,60	Katılmıyorum
2,61 – 3,40	Kararsızım
3,41 – 4,20	Katılıyorum
4,21 – 5,00	Kesinlikle Katılıyorum

Katılım bankacılığı kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenmesinde ve çalışmanın modelinde oluşturulan değişkenler arası doğrusal ve doğrusal olmayan ilişkilerin test edilmesinde “Yapısal Eşitlik Modellemesi” kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modellemesinin kullanılacak yöntem olarak tercih edilme nedeni, deneysel

yaklaşımlarla kolaylıkla araştırılmayan temel sorunların aktif biçimde incelenmesinde, rastgele ve rastgele olmayan ölçüm hatalarını açıklamada ve karmaşık modelleri karşılaştırabilme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu doğrultuda içsel tutarlılık analizi ve tanımsal istatistik analizi için SPSS 20.0 paket programı kullanılırken, açımlayıcı faktör analizi ve yapısal modelin testinde AMOS 20.0 paket programı kullanılmıştır.

3.5.3. Katılım Bankacılığını Kullanan Müşterilerin Tutum ve Algılarının Ölçümlenmesi

Çalışmaya katkı sağlayan bireylerin katılım bankasına karşı algıladıkları faydayı ve kullanım kolaylığını, tutumlarını, niyetlerini, oluşan bu tutum ve niyetlerinin davranışa dönüşüp dönüşmeyeceği incelenmiştir. Ayrıca katılım bankacılığına karşı güven ve endişeleri, bankaya karşı olan tutum ve davranışlarında dış etkilerden veya özel normlardan ne ölçüde etkilendiklerinin yanı sıra bu bankacılığın kullanımını kolaylaştıran koşullar ve öz yeterliliklerine verdikleri cevaplar ayrı faktör değişkenler halinde incelenmiştir. Net bir değer belirtilmemiş olsa da, genellikle verilerin standart sapma değeri 3'ün üzerinde olanlar uç değerde veri olarak kabul görmektedir (Kline, 1998: 9). Anket formunun ikinci bölümünde yer alan likertli soruların tamamının ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır ve on iki faktör değişken ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 3.7. Algılanan Fayda Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Algılanan Fayda		
(AF1) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı hayatımda faydalı olacaktır.	3,19	1,15
(AF2) Katılım bankacılığı sistemi işimi pratikleştirecektir.	3,28	1,10
(AF3) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim verimliliğimi arttıracaktır.	3,17	1,09
(AF4) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim performansımı arttıracaktır.	3,11	1,12
(AF5) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim işlerimi kolaylaştıracaktır.	3,28	1,10
(AF6) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim maliyetlerimi azaltacaktır.	3,09	1,14

Katılımcıların katılım bankacılığı sistemini kullandıklarında günlük ve iş yaşantılarında meydana gelecek performans artışlarına yönelik algıları değerlendirilmiştir. Tablo 3.7’de verilen değerlendirme sonuçlarına bakıldığında katılım bankacılığı sistemi bireylerin hayatında faydalı olup işlerini pratikleştireceği, performanslarının artmasından kaynaklı olarak verimliliklerinin de artacağı, işlerini kolaylaştıracağı ve maliyetlerini azaltacağı düşüncelerinde katılımcıların kararsız oldukları görülmektedir. Katılımcılar her ne kadar bu bankacılık sisteminin işlerini pratikleştirip kolaylaştıracağı konusunda kararsız olduklarını belirtse de değişkenlerin ortalaması 3,28 olduğundan olumlu yönde kararlılığa sahip olduklarını yani bu düşünceye katıldıklarını söylemek mümkündür.

Tablo 3.8. Algılanan Kullanım Kolaylığı Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Algılanan Kullanım Kolaylığı		
(AKK1) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımını öğrenmek benim için kolaydır.	3,54	1,05
(AKK2) Katılım bankacılığı sistemini kullanarak, kullanımında uzman olmak kolaydır.	3,16	1,02
(AKK3) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı oldukça kolay bir teknolojidir (Sağlayıcı firma tüm gerekenleri yaptığı için).	3,32	1
(AKK4) Katılım bankacılığı sistemini kullanması kolaydır.	3,39	0,99
(AKK5) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak büyük çaba harcamayı gerektirmez.	3,44	1,01
(AKK6) Üniversite kampüsünde şube ve ATM’sinin olması katılım bankacılığı tercihim kolaylaştıracaktır.	3,49	1,18

Katılımcıların, katılım bankacılığı sisteminin kullanım kolaylığı hakkında belirttikleri görüşlerle ilgili analiz sonuçları Tablo 3.8’de verilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, katılımcıların katılım bankacılığı sistemini kullanma kolaylığı ile ilgili üç madde de kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, bu bankacılık sisteminin kolay bir teknolojiye sahip olduğu ($\bar{x} = 3,32$), bankacılık sistemini kullanmada uzman olmanın kolay olduğu ($\bar{x} = 3,16$) ve bu sistemi kullanmanın kolay olduğu ($\bar{x} = 3,39$) konularında kararsızlardır. Lakin AKK4 değişkeninin ortalama değeri her ne kadar kararsızlık sınırı içerisinde olsa da aslında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun bu fikre katıldığını söyleyebiliriz. Çalışmaya katılanlar, katılım bankacılığı sisteminin kullanımını öğrenmede zorlanmayacaklarını ve bu sistemi kullanmak için fazladan bir

çaba harcamaları gerekmediğini belirtmişlerdir. Ayrıca üniversite kampüslerinde şube ve ATM'lerinin bulunması bu bankacılık sistemini tercih etmelerinde etkili olacağı düşüncesine katılmaktadırlar. Bu oranın değişkenler arasında en yüksek değere sahip olmasının nedenini iki farklı şekilde açıklayabiliriz. Örneklem kütesinde akademisyen, üniversite personeli ve üniversite son sınıf öğrencileri de yer aldığından bu seçeneğe katılım oranı yüksektir. Bir diğer neden ise bu kişiler (öğrenciler, üniversite personeli ve akademisyenler) haricindeki örneklem kütesinin soruyu kendilerine göre uyarlamasından kaynaklanmaktadır. Örneklem kütesi her gelir grubunu ve tüm meslek gruplarını (öğrenci, öğretmen, akademisyen, esnaf, memur, banka çalışanı, ev hanımı vs.) kapsadığından katılımcılar bu maddeyi “buldukları çevrede katılım bankacılığı şube ve ATM'sinin bulunması” şeklinde algılayarak cevaplamışlardır.

Tablo 3.9. Gerçekleşen Davranış Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Gerçekleşen Davranış		
(GD1) Katılım bankacılığı sistemini sık sık kullanabilirim.	3,23	1,13
(GD2) Katılım bankacılığı sistemi bankacılık sisteminin en gerekli bölümüdür.	3,17	1,12
(GD3) Katılım bankacılığı sistemi kullanmam.	2,60	1,23
(GD4) Katılım bankacılığı sistemini seyrek kullanırım.	2,77	1,17
(GD5) Makul kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankacılığımı tercih ederim.	3,31	1,20
(GD6) İslami esaslara göre çalıştığı için katılım bankacılığımı tercih ederim.	3,21	1,26

Bir diğer faktör olan gerçekleşen davranış, katılım bankası müşterilerinin ve potansiyel müşterilerinin bu bankacılık sistemini gelecekte kullanabilme olasılıklarını tespit etmeye yönelik maddeler içermektedir. Katılımcıların, katılım bankacılığını kullanmam maddesine verdikleri cevapların ortalaması ($\bar{x} = 2,60$) bu fikre katılmadıklarını gösterse de ortalamanın kararsızlığa çok yakın bir değer olduğu göz ardı edilemez. Bunun yanı sıra katılım bankacılığını seyrek kullanacağını ($\bar{x} = 2,77$) ve bankacılık sektörünün en gerekli bölümlerinden biri ($\bar{x} = 3,17$) olduğu düşüncesinde katılımcıların net bir şekilde kararsız olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca çalışmaya katılanlar, katılım bankaları İslami esasları temel alarak faaliyet gösterdiği için tercih sebebi olabileceği, bu bankacılık sistemini sık sık kullanabilecekleri ve katılım

bankalarının sunduğu ürün/ hizmetlere bağlı olarak tercih edebilecekleri konularında kararsızdırlar. Tablo 3.9 incelendiğinde GD5 değişkeni en yüksek ortalama değere ($\bar{x} = 3,31$) sahip maddedir. Katılımcılar, rekabetin ön planda olduğu piyasa koşullarında ve yapacakları işlemlerde yüksek kazanç elde etme düşüncesi ile bir bankanın makul kredi ve ödeme imkânı sunması dâhilinde söz konusu bu bankayı tercih edebileceklerini söylemek doğru olacaktır.

Tablo 3.10. Uyumluluk Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Uyumluluk		
(U1) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim dini inancımla uyumludur.	3,14	1,22
(U2) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak işimi yapma şeklimle uyumludur.	3,19	1,12
(U3) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim iş yapma şeklim ile uyumludur.	3,13	1,12
(U4) Katılım bankacılığı sisteminin işleyişi benim işimi yapma şeklimle uyumludur.	3,13	1,10
(U5) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim yaşantımla uyumludur.	3,23	1,16

Uyumluluk, bireylerin kullanılacak olan yeni teknolojiye ait yapının gerçekleştirilen iş ile ne kadar uyumlu olduğunu ifade etmektedir. Uyumluluk faktörüne ait Tablo 3.10'da da görüldüğü gibi beş değişkende de katılımcıların genel olarak kararsız oldukları belirlenmiştir. İki değişkene (U3 ve U4) ait olan ortalamanın 3.13 olmasının nedeni, bu iki maddenin de katılımcılar tarafından birebir aynı soru olarak algılanmasıdır.

Tablo 3.11. Tutum Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Tutum		
(T1) Katılım bankacılığı sistemini güvenli bulduğum için kullanmak istiyorum.	3,05	1,17
(T2) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak hoş bir deneyim olacaktır.	3,16	1,09
(T3) Katılım bankacılığı sistemini gerekli buluyorum.	3,25	1,14
(T4) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı iyi bir fikirdir.	3,29	1,12

(T5) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak beni huzurlu edecektir.	3,12	1,15
(T6) Katılım bankalarının İslami esaslara göre çalışması yatırım kararlarımı etkiler.	3,25	1,22

Katılımcıların olumlu veya olumsuz düşüncelerini oluşturan tutum faktörü altında yer alan değişkenler incelendiğinde, katılım bankalarının İslami esaslar çerçevesinde faaliyette bulunmaları katılımcıların yatırım kararında etkili ($\bar{x} = 3,25$) olurken bu sistemin gerekli olduğunu ($\bar{x} = 3,25$) ve bu sistemi kullanma düşüncesinin iyi olacağı ($\bar{x} = 3,29$) fikirlerine katılmaktadırlar. Bu maddeler kararsızlık sınırı içerisinde olmasına rağmen yüksek ortalama değerlerine sahip olduklarından katılımcıların bu düşüncelere katıldıkları yani olumlu düşünce yapısına sahip oldukları söylenebilir. Çalışmaya katılanlar, bu bankacılık sistemini güvenli buldukları için kullanabilecekleri, bu kullanım neticesinde güzel bir deneyim elde edecekleri ve kullanım sonucunda huzurlu olacakları konularında çekimserdirler. Bu konuda bireylerin kararsız olmalarını, geçmiş yıllarda müşteri ve bankalar arasında yaşanan olumsuzluklar ya da çevresinde bulunan kişilerin banka ile yaşadıkları kötü deneyimler etkilemektedir. Bu noktada bireyler bankalarla ne kadar olumlu ilişkiler sürdürse de daha önceki deneyimlerinden/duyumlarından kaynaklı yeni bir bankacılık sistemi kullanımı konusunda kararsız kalmaktadırlar.

Tablo 3.12. Niyet Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Niyet		
(N1) Katılım bankacılığı sistemini çevremdeki insanların çoğu tarafından kullanılmaya başlayana kadar beklemek niyetindeyim.	2,77	1,16
(N2) Katılım bankacılığı sistemini gelecekte kullanmaya niyetliyim.	3,09	1,12
(N3) Katılım bankacılığı sistemi gelecekte tüm insanlar tarafından kullanılacağını düşünüyorum.	3,13	1,13
(N4) Katılım bankacılığı sistemini kullanımını tüm meslektaşlarıma tavsiye ediyorum.	3,04	1,14
(N5) Katılım bankacılığı sistemini kullanacağımı pek sanmıyorum.	2,76	1,17
(N6) Gelecekte katılım bankacılığı sistemini kullanmaya devam edeceğimi biliyorum.	3,09	1,09

Katılımcıların, katılım bankacılık sistemini kullanma niyetleri ile ilgili altı madde de genel olarak kararsız oldukları belirlenmiştir. Katılımcılar gelecekte bu

bankacılık sistemini kullanıp kullanmama ($\bar{x} = 3,09$) ya da kullanmaya devam etme ($\bar{x} = 3,09$) ve bu sistemi tüm meslektaşlarına tavsiye etme ($\bar{x} = 3,04$) konularında kararsızdırlar. Benzer şekilde gelecekte bu bankacılık sisteminin tüm insanlar tarafından kullanılacağı ($\bar{x} = 3,13$) konusunda da katılımcıların kararsız olduğu belirlenmiştir. Ancak birinci maddeden katılımcıların bu sistemi kullanıp kullanmama durumlarının, çevrelerindeki insanların bu sistemi kullanma eğilimlerine ($\bar{x} = 2,77$) az da olsa bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.13. Kolaylaştırıcı Koşullar Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Kolaylaştırıcı Koşullar		
(KK1) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için gerekli kaynağa sahibim.	3,04	1,13
(KK2) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için gerekli donanım ve hizmetlere erişimim var.	3,25	1,11
(KK3) Eğer katılım bankacılığı sistemini kullanmakta yardıma ihtiyacım olursa yardım/destek ve bilgi bulmam kolaydır.	3,37	1,06
(KK4) Katılım bankacılığı sisteminin hizmet kalitesinin yüksekliği katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.	3,31	1,12
(KK5) Katılım bankacılığı sisteminin bankacılık ürün çeşitliliği katılım bankalarını kullanımımı kolaylaştırır.	3,28	1,08
(KK6) Katılım bankacılığı sisteminin banka şubelerinin sayısı ve şubeye ulaşım katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.	3,31	1,14
(KK7) Yakınlarımda bankanın ATM'si bulunursa katılım bankacılığını kullanmam kolaylaşır.	3,36	1,15
(KK8) Cazip kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankalarını tercih ederim.	3,33	1,18

Kolaylaştırıcı koşullar, banka kullanıcılarının iş ve sosyal yaşamlarındaki olanaklarının katılım bankacılığı sistemini kullanmaya uygun olup olmadığını belirleyen değişkenleri içermektedir. Bunun yanı sıra bankanın müşterilere sağladığı ürün ve hizmetler müşterilerin yaşamlarını kolaylaştırıcı niteliği taşıyıp tercih etmelerinde etken olup olmadığını da belirlemek amaçlı değişkenler içermektedir. Katılımcıların, katılım bankacılığı sistemini kullanma ve tercih etmelerindeki kolaylaştırıcı koşullardan yedi madde genel olarak katılıyorumu yakın değerlere sahiptir. Katılım bankalarının hizmet kalitesinin yüksekliği ($\bar{x} = 3,31$), şube sayısı ve şubeye ulaşımındaki kolaylık ($\bar{x} = 3,31$) ve müşterinin dikkatini çekebilecek kredi ve ödeme imkânlarına sahip olması ($\bar{x} = 3,33$) katılımcıların bu bankacılığın tercih edilmesini sağlayabileceği konularına katılma eğilimindedirler. Ayrıca bu sistemi

kullanmak için gerekli olabilecek donanıma, hizmete, desteğe, bilgiye ve ihtiyaç halinde yardıma kolaylıkla ulaşabileceklerini düşünmektedirler. Müşteriler, katılım bankacılığı kullanımının kolaylaşabilmesi için ürün çeşitliliğinin ($\bar{x} = 3,28$) ve yakınlarında bankaya ait ATM'lerin bulunması ($\bar{x} = 3,36$) gerektiğini düşünmektedirler. Bu yedi maddenin ortalamalarının katılma derecesine yakın olmasının nedeni, katılım bankalarının hemen hemen her yerde şubesinin bulunmasıdır. Hem geleneksel bankacılık hem de katılım bankası şubeleri bulunan bazı kuruluşların her yerde katılım bankası adı altında şubesi bulunmasa dâhi geleneksel bankacılık faaliyeti yürüttükleri şubelerinde, aynı zamanda talepte bulunan müşterileri için katılım bankacılığı hizmeti de vermektedirler. Katılımcıların, bu bankacılık sistemini kullanabilmek için gerekli kaynağa sahip olup ($\bar{x} = 3,04$) olmadığı konusunda net bir şekilde kararsız oldukları görülmektedir.

Tablo 3.14. Endişe Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Endişe		
(E1) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak konusunda endişeliyim.	2,75	1,17
(E2) Katılım bankacılığı sistemini kullanırken verilerimin başka bir ele geçme ihtimali beni çok endişelendiriyor.	2,88	1,19
(E3) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için yeterli bilgiye sahip olmadığımı düşünüyorum.	2,97	1,18
(E4) Katılım bankacılığı sistemi bana korkutucu geliyor.	2,56	1,11

Tablo 3.14'de çalışmaya katılanların katılım bankacılığı sistemini kullanımında duydukları endişeyi ifade eden maddeler yer almaktadır. Endişe faktörüne ait değişkenlerin ortalamaları incelendiğinde, üç değişkene katılımcıların verdiği yanıtların ortalaması olumsuzluğa yakın kararsızlık belirtmektedir. Katılımcılar katılım bankacılığı sistemi kullanımı konusunda ($\bar{x} = 2,75$) ve sistemin kullanımı sırasında kendine ait verilerin üçüncü kişilerin eline geçme ihtimalinden ($\bar{x} = 2,88$) endişe duydukları ifadelerine katılıp katılmama konusunda kararsızlık yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca katılımcılar bankacılık sistemini kullanmak için yeteri düzeyde bilgi birikimine sahip olduklarını düşünmektedirler.

Tablo 3.15. Güven Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Güven		
(G1) Katılım bankacılığı sistemi güvenlik ve gizlilik konusunda beni rahatlatıyor.	3,05	1,03
(G2) Katılım bankacılığı sistemi verilerimin güvende olacağını düşünüyorum.	3,12	1,03
(G3) Katılım bankacılığı sistemine tam anlamıyla güveniyorum.	2,99	1,07
(G4) Katılım bankalarının güvenilir olması katılım bankalarını kullanımımı etkiler.	3,38	1,07
(G5) Katılım bankaları bankacılık işlemlerinde her zaman şeffaftır.	3,08	1,03
(G6) Katılım bankalarının faizsiz çalıştığına inanırım.	2,92	1,16
(G7) Katılım bankaları tüm bankalar içerisinde en güvenilir bankalardır.	2,97	1,10

Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığına karşı duydukları güveni ölçmek amaçlı verilen yedi maddeye, katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda ortalama değerler ve standart sapmalar hesaplanarak Tablo 3.15’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde genel olarak katılımcıları bu yedi maddedeki düşüncelere karşı kararsız oldukları görülmektedir. Fakat bankanın güvenilir olması bireylerin katılım bankası kullanımını etkilediğini ($\bar{x} = 3,38$) söyleyebiliriz. Çünkü bu maddenin sahip olduğu ortalama değer olumlu kararlılığa yani katılıyorumu yakın bir değeri temsil etmektedir.

Tablo 3.16. Özel Normlar Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Özel Normlar		
(ÖN1) Benim için önemli olan insanlar, katılım bankacılığı sistemini kullanmamda bana destek olurlar.	3,01	1,10
(ÖN2) Bankaların faizli ya da faizsiz olarak çalışması benim için önemlidir.	3,42	1,22
(ÖN3) Görüşleri benim için değerli olan insanlar benim katılım bankacılığı sistemini kullanmamı tercih ederler.	3,13	1,11
(ÖN4) Benim davranışlarımı ve yaşantımı bilen insanlar, katılım bankacılığı sistemi kullanmamın gerektiğini düşünürler.	3,08	1,13

Tablo 3.16, katılım bankacılığını kullanıp kullanmayacağına karar veren bireyin, davranışı gerçekleştirdiği sırada kendisi için önemli olan kişilerin ne düşündüğünü ve bireyin ne ölçüde bu düşünceleri önemseydiğini belirlemeye yönelik değişkenler

içermektedir. Katılımcılar, kendi yaşantısını ve davranışlarını bilen kişilerin bu bankacılık sistemini kullanmasında destekçi oldukları ($\bar{x} = 3,01$), bu sistemi kullanmasının gerekli olduğunu düşündüklerini ve bu kişilerin bu bankacılığı tercih etmesi gerektiğini düşündükleri yönündeki fikirler de kararsız kaldıkları görülmektedir. Bireyler için bir bankanın faizli ya da faizsiz işlem yapıyor olmasının vereceği kararlarda önemli bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.17. Dış Etki Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Dış Etki		
(DE1) Devlet kurumları ile etkileşimde katılım bankacılığı sistemini kullanmanın çok iyi bir yol olduğunu haberlerde okuyorum ve görüyorum.	3,05	1,12
(DE2) Birikintilerimi İslami esaslara göre çalışan katılım bankasında tutmak benim için önemlidir.	3,20	1,19
(DE3) Katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri hakkında bilgi sahibi olursam katılım bankalarını tercih edebilirim.	3,29	1,10
(DE4) Popüler basın katılım bankacılığı sistemini kullanmayı olumlu bir tavır olarak tanımlamaktadır.	3,15	1,05
(DE5) Kitle iletişim araçlarının haberleri katılım bankacılığı sistemini denemem konusunda beni etkiledi.	2,95	1,09

Tablo 3.17'ye göre her ne kadar katılımcıların dış etki ile ilgili maddelerde genel olarak kararsız olduğu belirlenmişse de DE3 maddesinde katılımcıların aritmetik ortalama değerleri ($\bar{x} = 3,29$) katılıyorum aralığına daha yakındır. Dolayısıyla katılımcılar, katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri hakkında bilgi edinmeleri durumunda bunun katılım bankalarına yönelimlerini artıracaklarını ifade etmişlerdir. Ancak katılımcılar, katılım bankacılığı ile ilgili haberlerin ($\bar{x} = 3,05$) (devlet kurumları ile katılım bankacılığının etkileşimi ile ilgili haberler), popüler basındaki olumlu görüşlerin ($\bar{x} = 3,15$), kitle iletişim araçlarının tavsiyelerinin ($\bar{x} = 2,95$) onları etkileyip etkilemediği konusunda kararsız kalmışlardır. Bu sonuçlar, katılımcıların katılım bankacılığını tercih etmede dış etkilerden çok fazla etkilenmediğini ortaya koymuştur.

Tablo 3.18. Öz Yeterlilik Faktör Değişkenlerine İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma
Öz Yeterlilik		
(ÖY1) Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri hakkında bilgi sahibi olursam katılım bankalarından finansman desteği (kredi) kullanabilirim.	3,14	1,15
(ÖY2) Kendi başıma katılım bankacılığı sistemini oldukça iyi kullanabilirim.	3,23	1,11
(ÖY3) Eğer etrafımda yardım olmasa bile kendi başıma katılım bankacılığı sistemini kullanabilirim.	3,33	1,14

Bireylerin katılım bankacılığı sistemini, bir başkasının yardımına ihtiyaç duymadan kullanıp kullanamayacağını ölçen öz yeterlilik faktörünün değişkenleri incelendiğinde katılımcıların kararsız oldukları görülmektedir. Her ne kadar kararsızlık olduğu görülse de katılımcılar, bir başkasının yardımına ihtiyaç duymadan bu bankacılık sistemini kullanabileceklerini düşünmektedirler.

3.6. Güvenilirlik ve Geçerlilik Analiz Bulguları

Faktör analizi, kalabalık bir değişkene sahip ölçeği sadeleştirerek değişken sayısını azaltan ve düzenleyip varsayım kurmayı sağlayan istatistiksel bir testtir. Bu analiz türünün temel amacı çok sayıdaki değişkeni ilişkilerine göre belli gruplar altında yani faktörler altında toplayarak az sayıda yeni değişken elde edilmesini sağlamaktadır. Faktör analizinin araştırmacıya sağladığı bir diğer fayda ise diğer analizlerde kullanmak üzere minimum bilgi kaybıyla olayları net bir şekilde açıklayabilecek ve çok sayıdaki değişkeni temsil edebilecek daha az sayıda faktör belirlemektir (Albayrak, 2006:109-111). Yapılış amacına göre faktör analizi açımlayıcı (keşfedici) ve doğrulayıcı faktör analizi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Açımlayıcı faktör analizi değişkenlerin ilişkilerine göre faktörler bulmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizinde de değişkenler arasındaki ilişkiden hareketle önceden tespit edilen hipotezin test edilmesini sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2002: 472).

Bir veri setine faktör analizi yapmadan önce ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliğinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Bir ölçeğin güvenilirliği ve yapı geçerliliği kontrol edilmeden analiz edilmesi, çıkan sonuçların sağlıklı olmamasına ve

oluşan faktörlerin kolaylıkla yorumlanamamasına neden olur (Albayrak, 2006: 179). Güvenilirlik, uygulanacak olan bir testteki veya anketteki soruların kendi aralarındaki tutarlılıklarını ve araştırmaya konu olan problemi ne ölçüde yansıttığıyla ilgilidir. Güvenilirliği test edilen ölçekle farklı zaman dilimlerinde toplanan verilerden elde edilen sonuçlar her defasında birbirine yakın değerde sonuç veriyorsa, bu durum kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu gösterir. Ters bir durumda ölçeğin güvenilir olduğunu söylemek mümkün değildir (Kalaycı, 2010: 403).

Açımlayıcı faktör analizi, faktöre dayanan ölçeklerin güvenilirliğini test etmenin yanı sıra asıl amacı ölçekte yer alan çok sayıdaki ve karmaşık olan değişkenlerin hangi gruplarda veya arka planda değişkenlerin hangi faktörler etrafında toplandığını keşfetmektir (Şencan, 2005: 361).

Yapılacak olan faktör analizi için oluşturulan veri setinin uygun olup olmadığını belirleyebilmek adına üç yöntem kullanılmaktadır. Bu üç yöntem; korelasyon matrisinin hesaplanması, Bartlett testi ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi'dir. **Korelasyon matrisinin hesaplanmasında;** değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı incelenerek yüksek korelasyon ilişkisi aranmaktadır. Değişkenler arasındaki katsayının yüksek korelasyona sahip olması istenir. Çünkü korelasyon değeri ne kadar düşüğe faktör analizine olan güvende o oranda düşecektir. Bir başka ifade ile aralarında yüksek korelasyon ilişkisi bulunan değişkenler aynı faktör altında toplanmaktadır. Buna bağlı olarak da değişkenlerin buldukları faktörle ilişkileri daha güçlü olacaktır. Yeterli korelasyon derecesine sahip (korelasyon katsayısı %30'dan büyük) olmayan değişkenlerin analiz dışı tutulması daha doğru olacaktır. **Bartlett testinde;** korelasyon matrisi sınanmaktadır. Matrise ait köşe terimlerinin 1, bunun dışında kalan terimlerin ise 0 olması gerekmektedir. Bir başka ifade ile korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığına bakılmaktadır. Analizi sürdürebilmek için matrisin birim matris olması yani sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekmektedir. Bu durum değişkenlerin birbirine yüksek korelasyonla bağlandığını ve elde edilen veri setinin faktör analizi için uygun bir set olduğunu göstermektedir. Lakin sıfır hipotezi kabul edilirse, faktör analizine devam edilmeyip modelin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. **KMO testi;** çalışmanın örneklem büyüklüğünün yeterli olup olmadığını inceler. Bunu tespit edebilmek için gözlenen korelasyon katsayılarının büyüklüğüyle kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğü karşılaştırılır. Bu karşılaştırma sonucunda faktör analizine devam edebilmek

için çıkan sonucun 0,5'ten büyük çıkması istenir. KMO değeri 0,90⁺ çıkarsa mükemmel veya olağanüstü, 0,80⁺ çıkarsa çok iyi, 0,70⁺ çıkarsa iyi, 0,60⁺ çıkarsa orta, 0,50⁺ çıkarsa zayıf ve 0,50⁻ çıkarsa kabul edilemez şeklinde yorumlanmaktadır (Albayrak, 2006:130-132; Kalaycı, 2010:321-322; Karagöz, 2016: 878-879; Karagöz, 2017: 403-404). Faktör analizi sonucunda elde edilen KMO değeri 0,978'dir. Bu durumda veri setinin faktör analizi için uygunluğunun “mükemmel” düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca analiz sonucunda Bartlett değeri 42132,822 ve P değeri 0,000 olarak hesaplanmıştır.

3.6.1. Ölçeğin Güvenilirlik ve Geçerlilik Sonuçları

Tablo 3.19. Faktör Analizi Geçerlilik ve Güvenilirlik Analiz Sonuçları

Faktörler	Faktör Yüğü	Öz Değer	Varyans	Cronbach -Alfa
ALGILANAN FAYDA		29,466	11,028	0,942
(AF1) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı hayatımda faydalı olacaktır.	0,655			
(AF2) Katılım bankacılığı sistemi işimi pratikleştirecektir.	0,745			
(AF3) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim verimliliğimi artıracaktır.	0,748			
(AF4) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim performansımı artıracaktır.	0,746			
(AF5) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim işlerimi kolaylaştıracaktır.	0,766			
(AF6) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim maliyetlerimi azaltacaktır.	0,645			
ALGILANAN KULLANIM KOLAYLIĞI		3,350	10,443	0,895
(AKK1) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımını öğrenmek benim için kolaydır.	0,711			
(AKK2) Katılım bankacılığı sistemini kullanarak, kullanımında uzman olmak kolaydır.	0,642			
(AKK3) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı oldukça kolay bir teknolojidir (Sağlayıcı firma tüm gerekenleri yaptığı için).	0,710			
(AKK4) Katılım bankacılığı sistemini kullanması kolaydır.	0,769			
(AKK5) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak büyük çaba harcamayı gerektirmez.	0,726			
GERÇEKLEŞEN DAVRANIŞ		2,522	9,952	0,782
(GD1) Katılım bankacılığı sistemini sık sık kullanabilirim.	0,532			
(GD2) Katılım bankacılığı sistemi bankacılık sisteminin en gerekli bölümüdür.	0,455			
(GD5) Makul kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankacılığını tercih ederim.	0,446			
(GD6) İslami esaslara göre çalıştığı için katılım bankacılığını tercih ederim.	0,699			
UYUMLULUK		2,103	9,871	0,928

(U1) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim dini inancım ile uyumludur.	0,708			
(U2) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak işimi yapma şeklimle uyumludur.	0,651			
(U3) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim iş yapma şeklim ile uyumludur.	0,621			
(U4) Katılım bankacılığı sisteminin işleyişi benim işimi yapma şeklimle uyumludur.	0,631			
(U5) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim yaşantımla uyumludur.	0,636			
TUTUM		1,609	7,991	0,904
(T1) Katılım bankacılığı sistemini güvenli bulduğum için kullanmak istiyorum.	0,406			
(T2) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak hoş bir deneyim olacaktır.	0,435			
(T3) Katılım bankacılığı sistemini gerekli buluyorum.	0,456			
(T4) Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı iyi bir fikirdir.	0,431			
NİYET		1,399	7,285	0,857
(N2) Katılım bankacılığı sistemini gelecekte kullanmaya niyetliyim.	0,535			
(N3) Katılım bankacılığı sistemi gelecekte tüm insanlar tarafından kullanılacağını düşünüyorum.	0,443			
(N4) Katılım bankacılığı sistemini kullanımını tüm meslektaşlarıma tavsiye ediyorum.	0,438			
(N6) Gelecekte katılım bankacılığı sistemini kullanmaya devam edeceğimi biliyorum.	0,446			
KOLAYLAŞTIRICI KOŞULLAR		1,287	4,679	0,888
(KK4) Katılım bankacılığı sisteminin hizmet kalitesinin yüksekliği katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.	0,593			
(KK5) Katılım bankacılığı sisteminin bankacılık ürün çeşitliliği katılım bankalarını kullanımımı kolaylaştırır.	0,655			
(KK6) Katılım bankacılığı sisteminin banka şubelerinin sayısı ve şubeye ulaşım katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.	0,688			
(KK7) Yakınlarımda bankanın ATM'si bulunursa katılım bankacılığını kullanmam kolaylaşır.	0,679			
(KK8) Cazip kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankalarını tercih ederim.	0,487			
ENDİŞE		1,223	3,257	0,775
(E1) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak konusunda endişeliyim.	0,810			
(E2) Katılım bankacılığı sistemini kullanırken verilerimin başka bir ele geçme ihtimali beni çok endişelendiriyor.	0,771			
(E3) Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için yeterli bilgiye sahip olmadığımı düşünüyorum.	0,579			
(E4) Katılım bankacılığı sistemi bana korkutucu geliyor.	0,787			
GÜVEN		1,136	3,025	0,919
(G1) Katılım bankacılığı sistemi güvenlik ve gizlilik konusunda beni rahatlatıyor.	0,631			
(G2) Katılım bankacılığı sistemi verilerimin güvende olacağını düşünüyorum.	0,622			
(G3) Katılım bankacılığı sistemine tam anlamıyla	0,614			

güveniyorum.				
(G5) Katılım bankaları bankacılık işlemlerinde her zaman şeffaftır.	0,591			
(G6) Katılım bankalarının faizsiz çalıştığına inanırım.	0,587			
(G7) Katılım bankaları tüm bankalar içerisinde en güvenilir bankalardır.	0,555			
ÖZEL NORMLAR		1,112	2,986	0,857
(ÖN1) Benim için önemli olan insanlar, katılım bankacılığı sistemini kullanmamda bana destek olurlar.	0,540			
(ÖN2) Bankaların faizli ya da faizsiz olarak çalışması benim için önemlidir.	0,462			
(ÖN3) Görüşleri benim için değerli olan insanlar benim katılım bankacılığı sistemini kullanmamı tercih ederler.	0,605			
(ÖN4) Benim davranışlarımı ve yaşantımı bilen insanlar, katılım bankacılığı sistemi kullanmamın gerektiğini düşünürler.	0,618			
DIŞ ETKİ		1,091	2,431	0,861
(DE1) Devlet kurumları ile etkileşimde katılım bankacılığı sistemini kullanmanın çok iyi bir yol olduğunu haberlerde okuyorum ve görüyorum.	0,596			
(DE2) Birikintilerimi İslami esaslara göre çalışan katılım bankasında tutmak benim için önemlidir.	0,458			
(DE3) Katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri hakkında bilgi sahibi olursam katılım bankalarını tercih edebilirim.	0,505			
(DE4) Popüler basın katılım bankacılığı sistemini kullanmayı olumlu bir tavır olarak tanımlamaktadır.	0,575			
(DE5) Kitle iletişim araçlarının haberleri katılım bankacılığı sistemini denemem konusunda beni etkiledi.	0,630			
ÖZ YETERLİLİK		1,027	2,131	0,816
(ÖY1) Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri hakkında bilgi sahibi olursam katılım bankalarından finansman desteği (kredi) kullanabilirim.	0,593			
(ÖY2) Kendi başıma katılım bankacılığı sistemini oldukça iyi kullanabilirim.	0,518			
(ÖY3) Eğer etrafımda yardım olmasa bile kendi başıma katılım bankacılığı sistemini kullanabilirim.	0,474			

Yapılan geçerlilik analizi sonucunda bütün faktörlerin uygun ölçüde dağıldığı Tablo 3.19’da görülmektedir. Modelin en uygun şekilde gelebilmesi için yapılan geçerlilik analizi sonucunda model oluşturulmadan önce ölçek temizlenmiştir. Geçerlilik analizi sonucunda AKK6, GD3, GD4, T1, T5, T6, N1, N5, KK1, KK2, KK3 ve G4 değişkenleri uygun yüklerle sahip olmadığından ve ölçeğin içinde farklı faktörlere dağıldıkları için ölçekten çıkarılmıştır.

3.6.1.1. Algılanan Fayda Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.20. Algılanan Fayda Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
AF1	15,9350	24,617	0,791	0,661	0,936
AF2	15,8447	24,524	0,849	0,752	0,928
AF3	15,9570	24,326	0,877	0,785	0,925
AF4	16,0165	24,270	0,856	0,753	0,928
AF5	15,8425	24,362	0,862	0,752	0,927
AF6	16,0374	25,366	0,723	0,556	0,944

Tablo 3.21. Algılanan Fayda Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Algılanan Fayda	6 Değişken	AF1, AF2, AF3, AF4, AF5, AF6

Algılanan fayda faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.20’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda algılanan fayda faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,942$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Tablo 3.20’deki değerlere bakıldığında AF6 değişkeni dışındaki diğer değişkenler genel alfa değerinden düşük olduğu için tüm değişkenlerin ölçeğin güvenilirliğine olumlu yönde katkıda bulunmaktadırlar. AF6 değişkeni ise genel alfa değerine yakın bir katsayıya sahip olduğundan bu değişkende ölçeğin güvenilirliğini olumsuz etkilememektedir. Bundan dolayı ölçekten değişken çıkartılmamalıdır.

3.6.1.2. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.22. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
AKK1	13,3161	11,870	0,706	0,511	0,881
AKK2	13,6883	12,052	0,707	0,511	0,880
AKK3	13,5264	11,901	0,747	0,581	0,871
AKK4	13,4626	11,631	0,810	0,681	0,858
AKK5	13,4119	11,896	0,744	0,590	0,872

Tablo 3.23. Algılanan Kullanım Kolaylığı Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Algılanan Kullanım Kolaylığı	5 Değişken	AKK1, AKK2, AKK3, AKK4, AKK5

Algılanan kullanım kolaylığı faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.22’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda algılanan kullanım kolaylığı faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,895$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren AKK6 değişkeni ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltilmiştir. Bu değişken çıkartıldıktan sonra hesaplanan sonuçlar Tablo 3.22’de yer almaktadır. Bu değerlere bakıldığında, bütün değişkenler genel alfa değerinden düşüktür. Fakat genel alfa değerinden çok düşük değerler olmadığı için çıkarılmayarak modele dâhil edilmiştir.

3.6.1.3. Gerçekleşen Davranış Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.24. Gerçekleşen Davranış Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
GD1	9,6916	8,088	0,635	0,471	0,706
GD2	9,7599	8,086	0,640	0,479	0,704
GD5	9,6112	8,397	0,519	0,277	0,765
GD6	9,7126	7,846	0,567	0,327	0,742

Tablo 3.25. Gerçekleşen Davranış Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Gerçekleşen Davranış	4 Değişken	GD1, GD2, GD5, GD6

Gerçekleşen davranış faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.24’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda gerçekleşen davranış faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,782$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren GD3 ve GD4 değişkenleri ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltilmiştir. Bu değişkenler çıkartıldıktan sonra hesaplanan sonuçlar Tablo 3.24’de yer almaktadır. Bu değerlere bakıldığında, bütün değişkenler genel alfa değerinden düşüktür. Fakat genel alfa değerinden çok düşük değerler olmadığı için çıkarılmayarak modele dâhil edilmiştir.

3.6.1.4. Uyumluluk Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.26. Uyumluluk Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
U2	12,6311	16,562	0,835	0,719	0,908
U3	12,6861	16,511	0,843	0,739	0,906
U4	12,6861	16,665	0,842	0,732	0,907
U5	12,5914	16,381	0,816	0,672	0,911

Tablo 3.27. Uyumluluk Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Uyumluluk	5 Değişken	U2, U3, U4, U5

Uyumluluk faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.26’da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda uyumluluk faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,928$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Tablo 3.26’daki değerlere bakıldığında U1 değişkeni dışındaki diğer değişkenler genel alfa değerinde ciddi bir yükselme sağlamadığı için ölçekte kalması uygun görülmüştür. Bu bağlamda sadece U1 değişkeni ölçekten çıkarılmıştır.

3.6.1.5. Tutum Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.28. Tutum Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
T2	6,5441	4,570	0,784	0,616	0,883
T3	6,4482	4,281	0,814	0,669	0,858
T4	6,4064	4,308	0,829	0,689	0,845

Tablo 3.29. Tutum Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Tutum	3 Değişken	T2, T3, T4,

Tutum faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.28’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda tutum faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,904$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren T1, T5 ve T6 değişkenleri ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltilmiştir.

3.6.1.6. Niyet Ölçeğinin Güvenilirliği ve Geçerliliği

Tablo 3.30. Niyet Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
N2	9,2654	8,517	0,651	0,435	0,839
N3	9,2247	8,196	0,707	0,510	0,816
N4	9,3172	7,915	0,748	0,588	0,798
N6	9,2665	8,425	0,699	0,527	0,819

Tablo 3.31. Niyet Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Niyet	4 Değişken	N2, N3, N4, N6

Niyet faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.30’da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda niyet faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,857$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren N1 ve N5 değişkenleri ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltildi.

3.6.1.7. Kolaylaştırıcı Koşul Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.32. Kolaylaştırıcı Koşullar Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
KK4	13,2808	14,787	0,727	0,577	0,865
KK5	13,3084	14,688	0,773	0,641	0,855
KK6	13,2764	14,097	0,802	0,653	0,847
KK7	13,2313	14,372	0,752	0,580	0,859
KK8	13,2599	15,328	0,601	0,378	0,894

Tablo 3.33. Kolaylaştırıcı Koşullar Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Kolaylaştırıcı Koşullar	5 Değişken	KK4, KK5, KK6, KK7, KK8

Kolaylaştırıcı koşul faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-

Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.32’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda kolaylaştırıcı koşul faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,888$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren KK1, KK2 ve KK3 değişkenleri ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltilmiştir.

3.6.1.8. Endişe Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.34. Endişe Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
E1	8,4086	7,455	0,642	0,433	0,688
E2	8,2841	7,478	0,593	0,368	0,713
E3	8,1916	8,206	0,463	0,215	0,781
E4	8,5980	7,661	0,625	0,407	0,698

Tablo 3.35. Endişe Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Endişe	4 Değişken	E1, E2, E3, E4

Endişe faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.34’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda endişe faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,775$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından

ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir.

3.6.1.9. Güven Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.36. Güven Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
G1	15,0804	21,159	0,754	0,619	0,906
G2	15,0088	20,875	0,795	0,671	0,901
G3	15,1432	20,654	0,782	0,629	0,902
G5	15,0562	20,781	0,800	0,643	0,900
G6	15,2159	20,399	0,731	0,572	0,910
G7	15,1619	20,586	0,761	0,603	0,905

Tablo 3.37. Güven Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Güven	6 Değişken	G1, G2, G3, G5, G6, G7

Güven faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.36'da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda güven faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,919$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70'den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürmektedir. Güvenilirlik ve geçerlilik kapsamında modelin uyumunu düşüren G4 değişkeni ölçekten çıkartılarak genel alfa değeri yükseltilmiştir.

3.6.1.10. Özel Norm Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.38. Özel Norm Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
ÖN1	9,6355	8,849	0,691	0,521	0,822
ÖN2	9,2269	8,745	0,604	0,384	0,861
ÖN3	9,5176	8,367	0,777	0,610	0,787
ÖN4	9,5661	8,409	0,744	0,565	0,800

Tablo 3.39. Özel Norm Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Özel Norm	4 Değişken	ÖN1, ÖN2, ÖN3, ÖN4

Özel norm faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.38’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda özel norm faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,857$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişkenin güvenilirliği düşürdüğü düşünülmektedir.

3.6.1.11. Dış Etki Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.40. Dış Etki Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
DE1	12,5936	13,168	0,675	0,460	0,833
DE2	12,4361	12,608	0,693	0,542	0,829
DE3	12,3502	12,938	0,722	0,561	0,821
DE4	12,4857	13,778	0,638	0,427	0,842
DE5	12,6938	13,350	0,667	0,471	0,835

Tablo 3.41. Dış Etki Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Dış Etki	5 Değişken	DE1, DE2, DE3, DE4, DE5

Dış etki faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.40’da verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda dış etki faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,861$ olarak hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70’den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir. Kısaca ölçekten çıkaracağımız değişken genel alfa değerinde ciddi bir yükselmeye neden oluyorsa, o değişken ölçekten çıkarılmalıdır.

3.6.1.12. Öz Yeterlilik Ölçeğinin Güvenilirliği

Tablo 3.42. Öz Yeterlilik Ölçeğinin Değişken İstatistiği

Değişken	Soru Silinirse Ölçeğin Ortalaması	Soru Silinirse Ölçeğin Varyansı	Düzeltilmiş Değişken-Toplam Korelasyon	Çoklu Korelasyon Katsayıları	Değişken Silinirse Cronbach-Alfa
ÖY1	6,5661	4,405	0,565	0,321	0,849
ÖY2	6,4736	3,970	0,731	0,577	0,682
ÖY3	6,3744	3,908	0,713	0,564	0,699

Tablo 3.43. Öz Yeterlilik Ölçeğini Oluşturan Yapı

ÖRTÜK DEĞİŞKEN	DEĞİŞKENLER	GÖZLENEN DEĞİŞKEN
Öz Yeterlilik	3 Değişken	ÖY1, ÖY2, ÖY3

Öz yeterlilik faktörünün güvenilirliğinin sağlıklı bir şekilde değerlendirmesini yapmak amacıyla faktör altında yer alan her bir sorunun Cronbach-Alfa güvenilirlik kat sayısı değeri hesaplanmış ve sonuçları Tablo 3.42’de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda öz yeterlilik faktörünün genel Cronbach-Alfa katsayısı $\alpha=0,816$ olarak

hesaplanmıştır. Faktör bazında hesaplanıp değerlendirilen alfa değeri, %70'den büyük bir değere sahip olduğundan faktörün güven aralığı içerisinde yani güvenilir bir faktör olduğunu göstermektedir. “Değişken Silinirse Cronbach-Alfa” sütunu incelendiğinde, genel alfa değerinden daha yüksek alfa değerine sahip değişken güvenilirliği azalttığından ölçekten çıkartılıp analiz dışı tutulması gerekir.

3.7. Yapısal Eşitlik Analiz Sonuçları

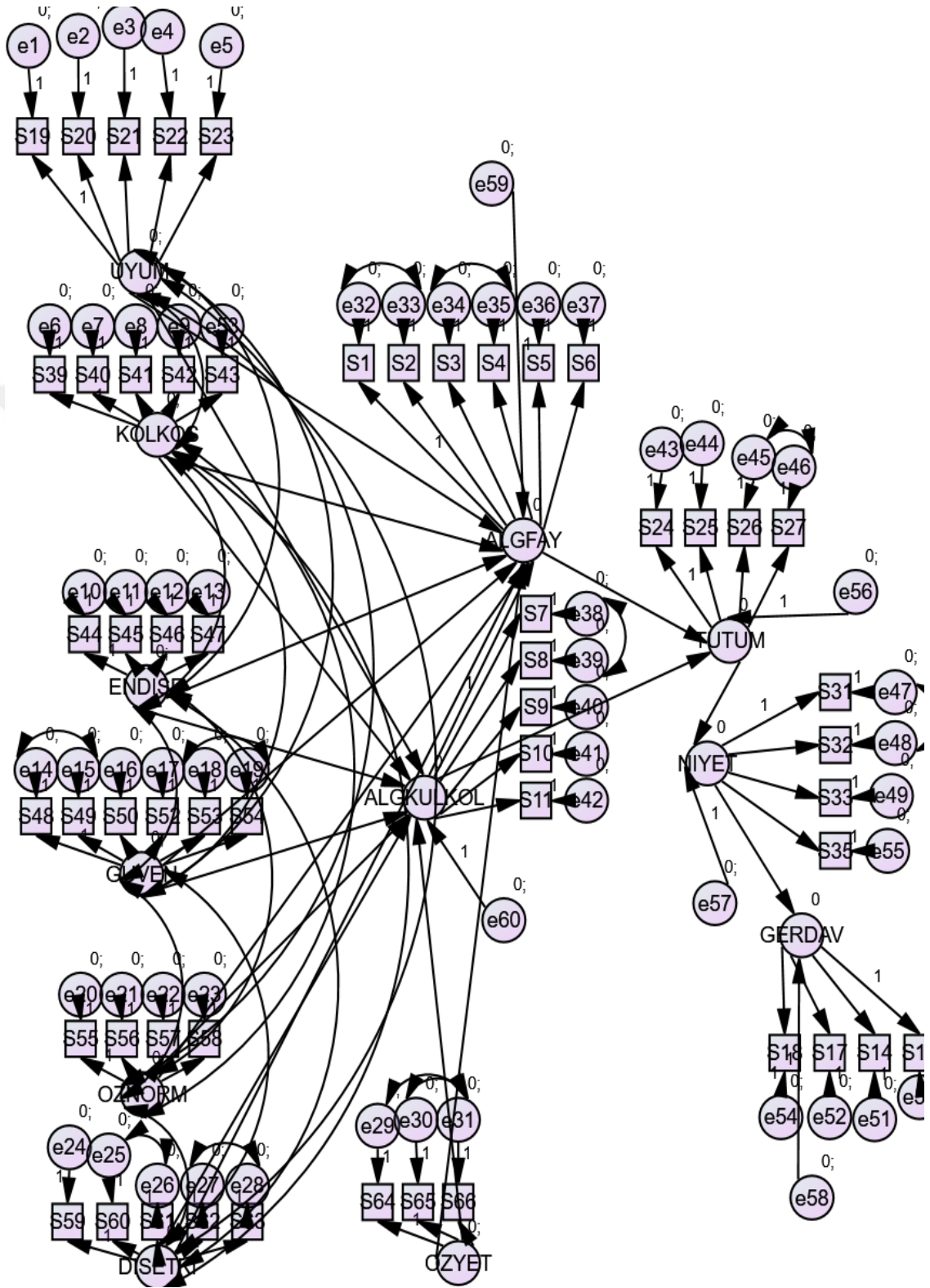
Açımlayıcı faktör analizi yardımıyla ölçeğin güvenilirliği ve geçerliliği analiz edilerek ölçek temizlenmiştir. Ölçek geçerli ve güvenli hale getirdikten sonra yapısal bir model oluşturulmuştur. Bir sonraki adım olan yapısal modelin test edilebilmesi için AMOS 20.0 paket programından yararlanılmıştır. Yapısal eşitlik modelinde, toplanan veriler önceden oluşturulan modeli ne derecede açıklayabildiğini anlamak için uyum iyiliği ölçüleri dikkate alınarak incelenmiştir. Elde edilen uyum iyiliği ölçüleri kurulan modelin anlamlılığını test edebilmek için önemlidir. Literatürde birçok uyum iyiliği ölçüleri yer almaktadır. Çalışma modelinin değerlendirilmesinde Tablo 3.1'de verilen uyum iyiliği ölçüleri kullanılmıştır. Modelin uyum değerlerinin değerlendirilmesinde dikkate alınacak kabul edilebilir uyum düzeyi ve ideal uyum düzeyi aralıkları Tablo 3.44'de verilmiştir.

RMSEA değerinin 0,00 ile 0,05 arasında mükemmel uyum değerine sahip olduğu Tablo 3.44'de görülmektedir. Bu aralık dikkate alındığında RMSEA değeri 0,048'le ideal uyum değerine sahip olduğundan dolayı modelimiz geçerlidir. AGFI değerinin mükemmel uyum değeri aralığı 0,90 ile 1 arası olduğundan ve AGFI uyum iyiliği ölçümümüzün değeri 0,928'le bu aralık içerisinde bulunduğundan modelimiz geçerlidir. Serbestlik derecesine göre ki-kare değerinin kabul edilebilir uyum değeri $\chi^{2/df} \leq 5$ ve modelimizin serbestlik derecesine göre ki-kare değeri 3,057 ile kabul edilebilir uyum değerine sahip olduğundan modelimiz geçerlidir. GFI, CFI, NFI, TLI ve RFI değerlerinin kabul edilebilir uyum değerleri ve ideal uyum değerleri Tablo 3.44'de gösterilmiştir. Bu değerler baz alınarak modelimiz uyum değerleri incelendiğinde bu beş uyum değerimizin kabul edilebilir ölçüler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Değerlerin hepsi kabul edilebilir ve ideal uyum değerlerine sahip olması hem modelin geçerli olduğunu hem de model üzerinde yorum yapılabileceğini göstermektedir.

Tablo 3.44. Araştırma Modelinin Uyum İyiliği Ölçüleri

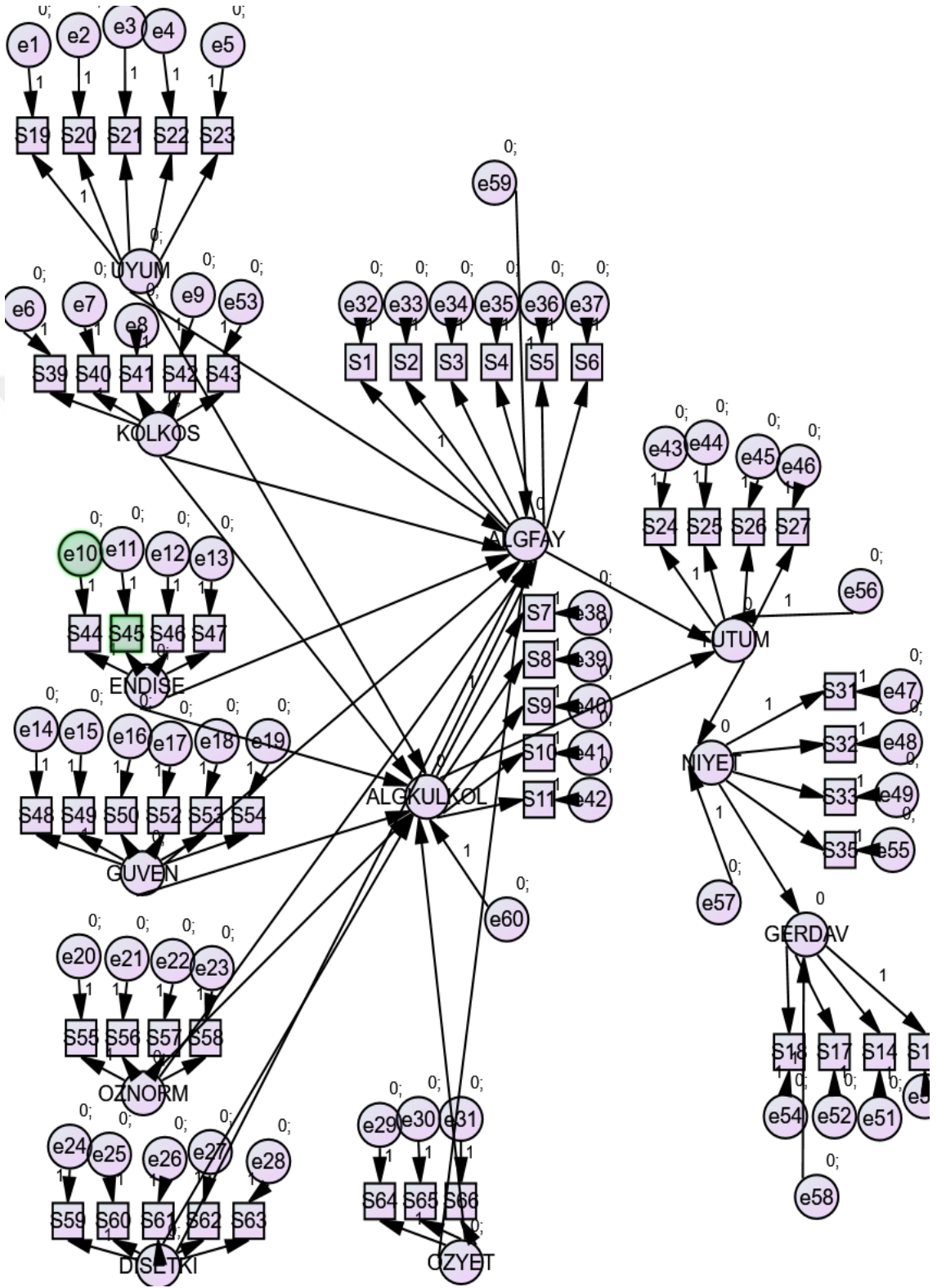
UYUM ÖLÇÜSÜ	İdeal Uyum Değerleri	Kabul Edilebilir Uyum Değerleri	Modelin Uyum Değeri
χ^2	(P>0,05) arzulanmaktadır.		
χ^2/df	$\chi^2/df \leq 2$	$\chi^2/df \leq 5$	3,057
RMSEA	0.00<RMSEA<0.05	0.05<RMSEA<0.10	0,048
GFI	0.95<GFI<1.00	0.90<GFI<0.95	0,947
AGFI	0.90<AGFI<1.00	0.80<AGFI<0.90	0,928
CFI	0.95<CFI<1.00	0.90<CFI<0.95	0,930
NFI	0.95<NFI<1.00	0.90≤NFI<0.95	0,90
TLI	0.95<TLI<1.00	0.90≤TLI<0.95	0,924
RFI	0.90<RFI<1.00	0.85<RFI<0.90	0,892

Şekil 3.7. Araştırmanın Yapısal Eşitlik Modeli AMOS Çıktısı

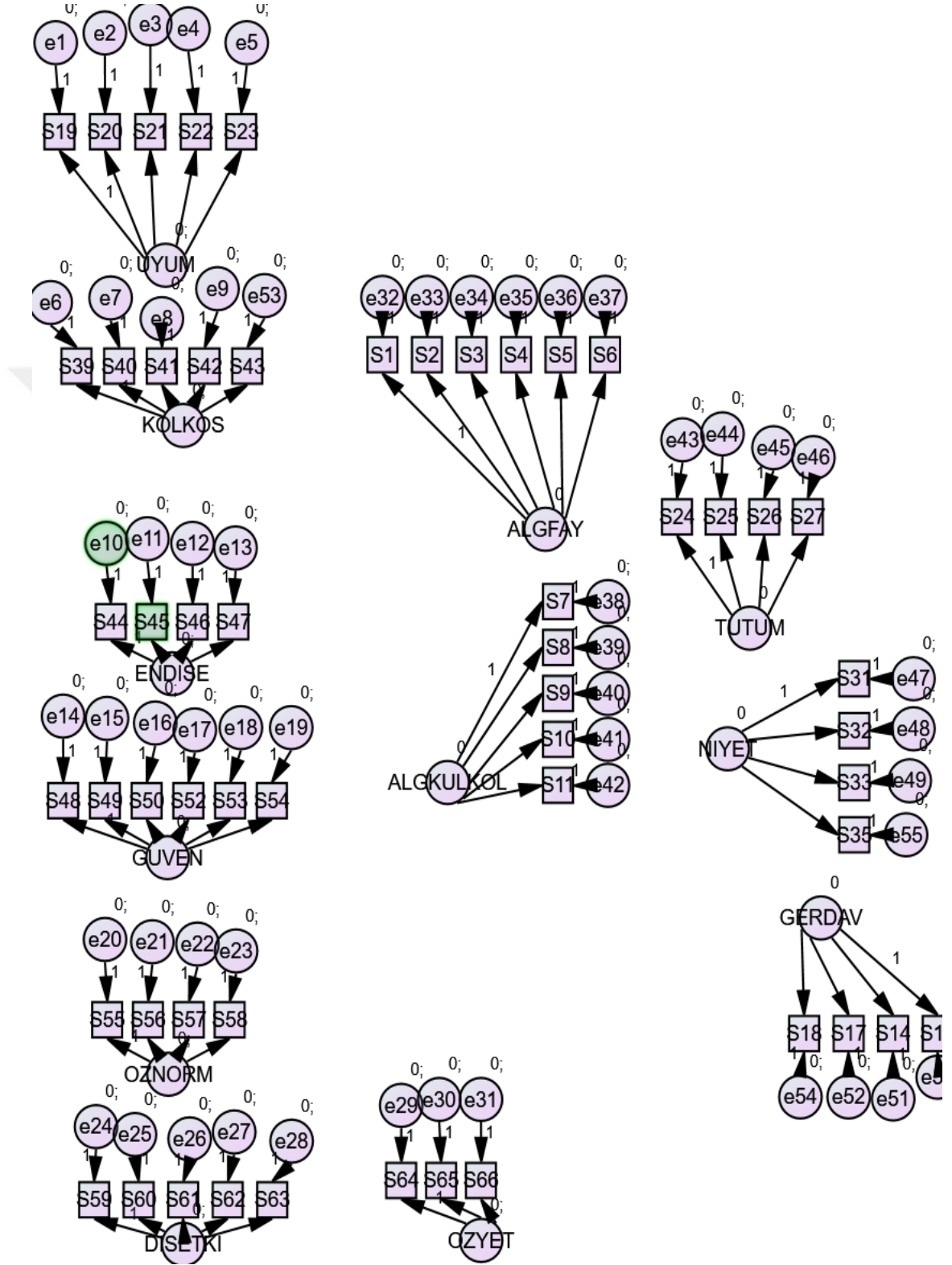

Şekil 3.8. Araştırmada Çalışılan Model

Şekil 3.9. Değişkenlerin Model İçerisindeki Görünümü

Çoklu regresyonda yer alan regresyon ağırlıkları yapısal modelde yer alan standart olmayan yüklere karşılık gelmektedir. Bu durum da farklı modeller arasında karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamaktadır. İlişkiler arası etki gücünü gösterip 0 ile 1 arası değerler alan standart regresyon yükleri, regresyondaki beta değerleriyle örtüşmektedir (Hair vd., 1998: 614). Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren regresyon yükleri Tablo 3.45’de ve Şekil 3.10’da verilmektedir.

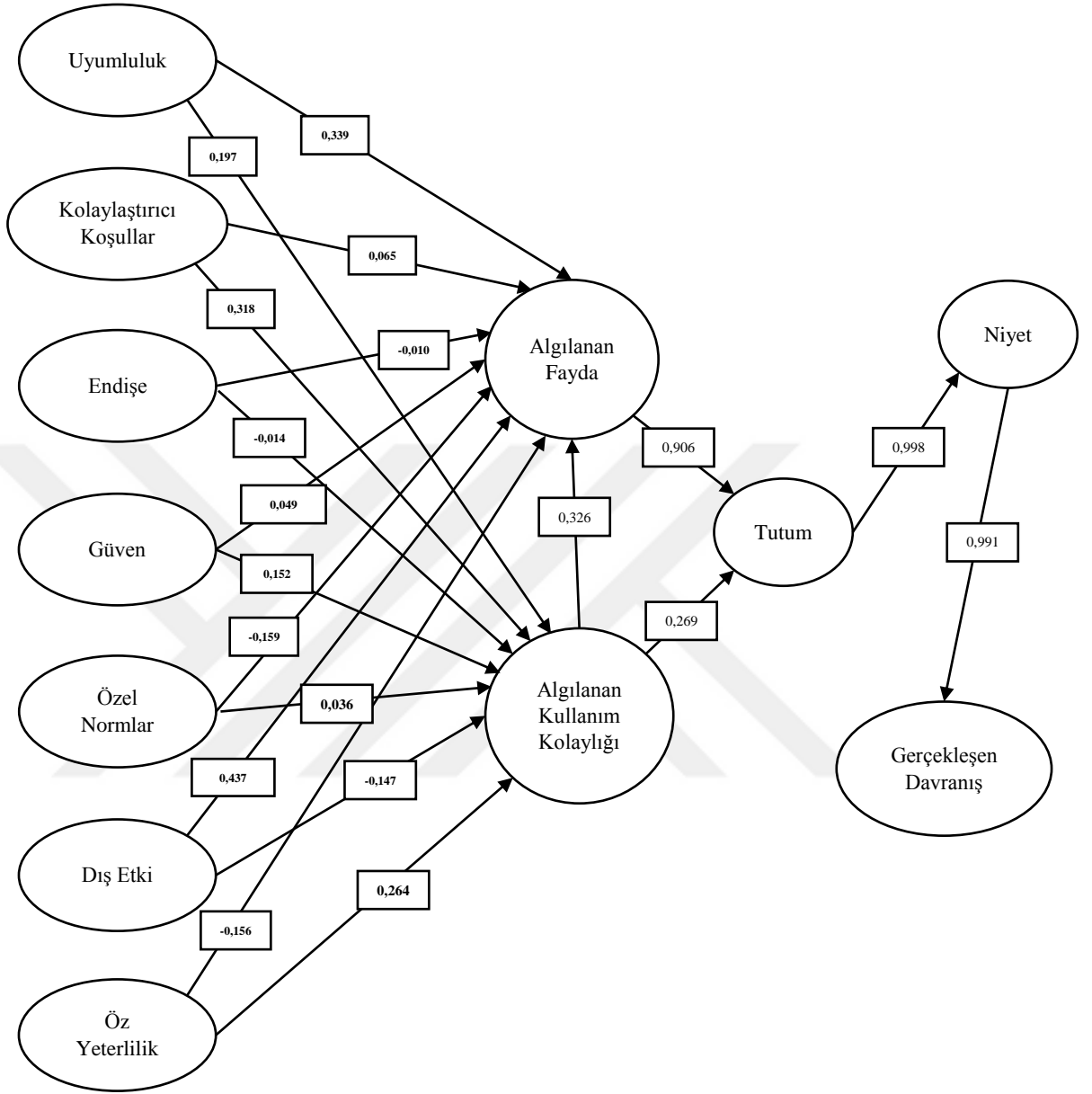
Tablo 3.45 incelendiğinde uyumlulukla algılanan kullanım kolaylığı arasındaki ilişkinin, 0,197 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Kolaylaştırıcı koşullar ve kullanım kolaylığı arasındaki ilişkinin, 0,318 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Güven ve kullanım kolaylığı arasındaki ilişkinin, 0,152 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Uyumlulukla algılanan fayda arasındaki ilişkinin, 0,339 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Özel normlarla algılanan fayda arasındaki ilişkinin, -0,159 beta değerine sahip negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Dış etki ile algılanan fayda arasındaki ilişkinin, 0,437 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Algılanan kullanım kolaylığı ile algılanan fayda arasındaki ilişkinin, 0,326 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Tutum ile algılanan kullanım kolaylığı arasındaki ilişkinin, 0,269 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Tutum ile algılanan fayda arasındaki ilişkinin, 0,906 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Niyet ile tutum arasındaki ilişkinin, 0,998 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tutum ve niyet bağımsız değişkeni açıklamadaki en önemli değişkenlerdir. Gerçekleşen davranış ile niyet arasındaki ilişkinin, 0,991 beta değerine sahip pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Bağımsız değişkeni ikinci en iyi açıklayan değişkenler ise gerçekleşen davranış ve niyettir. Bağımsız değişkeni en iyi açıklayan diğer faktörler sırasıyla; tutum–algılanan fayda ($\beta = 0,906$), algılanan fayda–dış etki ($\beta = 0,437$), algılanan fayda–uyumluluk ($\beta = 0,339$), algılanan fayda–algılanan kullanım kolaylığı ($\beta = 0,326$), algılanan kullanım kolaylığı–kolaylaştırıcı koşullar ($\beta = 0,318$), tutum–algılanan kullanım kolaylığı ($\beta = 0,269$), algılanan kullanım kolaylığı–uyumluluk ($\beta = 0,197$), algılanan kullanım kolaylığı–güven ($\beta = 0,152$), algılanan fayda–özel normlar ($\beta = -0,159$) şeklindedir.

Beta katsayısı, her bir bağımsız değişkenin (diğer tüm bağımsız değişkenler sabit tutulduğunda) bağımlı değişken üzerindeki etkisinin ölçüsüdür (Albayrak, 2006: 259). Çalışmada yer alan diğer bağımsız değişkenler sabit tutulduğunda niyet ve tutum arasında %99,8'lik sebep sonuç ilişkisi bulunduğu görülmektedir.

Tablo 3.45. Modelin Standart Regresyon Yükleri

Değişkenler	Regresyon Yükü
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Uyumluluk	0,197
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Kolaylaştırıcı Koşullar	0,318
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Endişe	-0,014
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Güven	0,152
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Özel Normlar	0,036
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Dış Etki	-0,147
Algılanan Kullanım Kolaylığı ← Öz Yeterlilik	0,264
Algılanan Fayda ← Uyumluluk	0,339
Algılanan Fayda ← Kolaylaştırıcı Koşullar	0,065
Algılanan Fayda ← Endişe	-0,010
Algılanan Fayda ← Güven	0,049
Algılanan Fayda ← Özel Normlar	-0,159
Algılanan Fayda ← Dış Etki	0,437
Algılanan Fayda ← Öz Yeterlilik	-0,156
Algılanan Fayda ← Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,326
Tutum ← Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,269
Tutum ← Algılanan Fayda	0,906
Niyet ← Tutum	0,998
Gerçekleşen Davranış ← Niyet	0,991

Şekil 3.10. Modelin Regresyon Yönleri ve Standart Regresyon Yükleri

Çoklu regresyon modeli içinde yer alan regresyon ağırlıklarıyla yapısal modeldeki standart olmayan yükler birbiriyle örtüşmektedir. Bu eşitlik farklı modeller arasında karşılaştırma yapma olanağı sağlamaktadır. Regresyondaki beta değerleri de standart yüklerle karşılık gelmekte ve ilişkiler arasındaki etki gücünü ifade etmektedir. Bu yükler 0 ile 1 arasında değerler alabilmektedirler (Hair vd., 1998: 614). Tablo 3.46'da standart olmayan yükler, standart olan yükler ve kurulan hipotezlerin değerlendirilmesinde kullanılacak olan değerler verilmiştir. Ayrıca kurulan ilişkilerin anlamlılığı P değerinden yararlanılarak değerlendirilmiştir. P değeri, hipotez testi

sonucunda anlamlı farklılık olup olmadığı noktasında yanlış kararda bulunma ihtimalinin ne oranda olduğunu gösterir. P değerinin olabildiğince küçük bir değere sahip olması H_0 hipotezinin reddi için önemlidir. P değeri $0,01 \leq P < 0,05$ aralığında ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğu, $0,001 \leq P < 0,01$ aralığında ise yüksek düzeyde anlamlı farklılık, $P < 0,001$ aralığında ise çok yüksek düzeyde anlamlı farklılık, $0,05 \leq P < 0,10$ aralığında ise anlamlılık eğilimi (sınırdan anlamlı farklılık) ve $P > 0,10$ ise istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır (Kul, 2014: 12). Tablo 3.46’da verilmiş olan P değerleri incelendiğinde H5, H6 ve H11 hipotezlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu; H17 hipotezinde istatistiksel olarak yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık olduğu; H1, H8, H9, H15, H16, H18, H19 hipotezlerinde çok yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık olduğu ve bu hipotezlerin kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca H2, H3, H4, H7, H10, H12, H13 ve H14 hipotezlerinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır ve istatistiksel olarak desteklenemediğinden dolayı hipotezler reddedilmiştir. Modelde yer alan H3 ve H10 hipotezleri olumsuz yönde, geriye kalan tüm hipotezler olumlu yönde olan hipotezlerdir.

Tablo 3.46. Araştırma Modelinin Hipotezlerinin Değerlendirilmesi

Modeldeki Yapısal İlişkiler	Standart Olmayan Yükler	Standart Olan Yükler	Standart Hata	Critical Ratio t Değerleri	P Değerleri	Hipotez Sonucu
Algılanan Fayda Faktörünü Etkileyen Değişkenler ($R^2 = 0,70$)						
H1: Algılanan Fayda – Uyumluluk	0,346	0,339	0,040	8,737	0,000	KABUL
H2: Algılanan Fayda – Kolaylaştırıcı Koşullar	0,068	0,065	0,54	1,289	0,198	RED
H3: Algılanan Fayda – Endişe	-0,010	-0,010	0,027	-0,384	0,701	RED
H4: Algılanan Fayda – Güven	0,057	0,049	0,067	0,879	0,388	RED
H5: Algılanan Fayda – Özel Normlar	-0,171	-0,159	0,095	-1,800	0,042	KABUL
H6: Algılanan Fayda – Dış Etki	0,495	0,437	0,239	2,073	0,038	KABUL

H7: Algılanan Fayda – Öz Yeterlilik	-0,127	-0,156	0,174	-0,730	0,465	RED
H15: Algılanan Fayda – Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,406	0,326	0,081	5,033	0,000	KABUL
Algılanan Kullanım Kolaylığı Faktörünü Etkileyen Değişkenler ($R^2= 0,51$)						
H8: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Uyumluluk	0,161	0,197	0,039	4,097	0,000	KABUL
H9: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Kolaylaştırıcı Koşullar	0,269	0,318	0,055	4,890	0,000	KABUL
H10: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Endişe	-0,012	-0,014	0,031	-0,384	0,701	RED
H11: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Güven	0,144	0,152	0,070	2,048	0,041	KABUL
H12: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Özel Normlar	0,031	0,036	0,096	0,327	0,744	RED
H13: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Dış Etki	-0,133	-0,147	0,258	-0,516	0,606	RED
H14: Algılanan Kullanım Kolaylığı – Öz Yeterlilik	0,172	0,264	0,206	0,837	0,403	RED
Tutum Faktörünü Etkileyen Değişkenler ($R^2= 0,58$)						
H16: Tutum – Algılanan Fayda	0,908	0,906	0,096	9,471	0,000	KABUL
H17: Tutum – Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,337	0,269	0,129	2,167	0,009	KABUL
Niyet Faktörünü Etkileyen Değişkenler ($R^2= 0,90$)						
H18: Niyet - Tutum	0,831	0,998	0,038	21,606	0,000	KABUL
Gerçekleşen Davranış Faktörünü Etkileyen Değişkenler ($R^2= 0,81$)						
H19: Gerçekleşen Davranış - Niyet	0,998	0,991	0,056	20,034	0,000	KABUL

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Katılım bankacılığı, bankacılık sektörü içerisinde geleneksel bankalara alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Bu bankacılık türünün çıkış amacı faizden uzak duran kesimin elindeki atıl fonu piyasaya çekmektir. Faiz konusunda muhafazakâr olan kesimin halk arasındaki tabiriyle “yastık altı” yaptığı fonlar katılım bankaları sayesinde piyasaya çekilmiştir ve piyasanın daha da canlanmasına neden olmuştur. Katılım bankaları ilk kurulduğu yıllarda pek fazla gelişim gösterememişlerdir. Fakat son dönemde faizsiz bankacılık/ İslami bankacılık olarak da adlandırılan katılım bankaları, bankacılık sektörü içerisinde hızlı büyüyen ve gelişen bir banka haline gelmiştir. Artık sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan katılım bankalarının hitap ettiği müşteri kitlesi, İslami kuralları önemseyen kişilerin yanı sıra her düşünceden müşterilere de hitap etmektedir.

Çalışmanın örneklem kütesini TR90 bölgesinde yaşayan mevcut ve potansiyel 908 banka müşterisinden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında cinsiyet (Kadın %50,2, Erkek %49,8) ve medeni durum (Bekâr %50,4, Evli %49,6) değişkenlerinin normal dağılıma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yaş ve meslek durumlarına bakıldığında yoğun olarak; 266’sı 17-22 yaş aralığında, 169’u 29-34 yaş aralığında olduğu ve 300’ünün öğrenci, 174’ünün ise öğretmen olduğu görülmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında yoğun olarak lisans düzeyi (555 kişi) eğitime sahip oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların, katılım bankası kullanım bilgileri incelendiğinde ise banka kullanım sıklıklarının haftada bir ve ayda bir kriterleri etrafında toplandığı, büyük bir çoğunluğunun (412 kişi) katılım bankasını duyduklarını fakat bu bankacılık türü hakkında yeteri düzeyde bilgiye sahip olmadıkları ve örneklemin yarısından fazlası (507 kişi) bir kez dahi olsa katılım bankacılığı işlemlerinden en az birini kullanıkları görülmektedir.

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik ve geçerlilik analiz sonuçları değerlendirildiğinde, kabul edilebilir uyum iyiliği ölçüleri dışında kalan değişkenler ölçekten çıkartılmıştır. Güvenilirlik analizi için ölçeğin tesadüfi hatalardan temizlendiğini gösteren Cronbach-Alpha istatistiği ve ölçeğin geçerliliğinin testi içinse değişkenler arasındaki ilişkisini gösteren açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Bu aşamaların ardından ölçek yapısal eşitlik modeline girmeye uygun hâle getirilerek

model oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. Araştırmada modelin kabul veya reddedilmesi kararının verilebilmesi için ve elde edilen veriler ile modelin ne ölçüde iyi açıklandığının belirlenmesinde uyum iyiliği ölçüleri kullanılmaktadır. Bu bağlamda yapısal eşitlik modellemesi araştırmanın yöntemi olarak belirlenmiştir. Kurulan modelin kabul edilebilir ölçülerde olup olmadığını belirleyebilmek için modelin uyum iyiliği ölçüleri incelenmiştir. Modelin uyum iyiliği ölçüleri; $\chi^{2/df}$: 3,057, RMSEA: 0,048, GFI: 0,947, AGFI: 0,928, CFI: 0,930, NFI: 0,90, TLI: 0,924 ve RFI: 0,892 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu değerlerin bir kısmının kabul edilebilir sınırları içerisinde olduğunu bir kısmının ise ideal uyum değeri sınırları içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durumda verilerin modeli iyi ölçüde açıkladığını ve modelin uyumunun iyi olduğunu göstermektedir. Kurulan model kapsamında 19 adet hipotez yer almaktadır. Bu hipotezlerin tek tek regresyon katsayıları (beta değerleri) ve P değerleri hesaplanarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

✓ *Katılım bankacılığı kullanımına gösterilen uyum, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,339$ ve $p=0,000$ değerleri H1 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Bu durum mevcut ve potansiyel katılım bankası kullanıcılarının, katılım bankasının sağladığı faydaya bağlı olarak bu bankacılık türüne daha kolay uyum sağladıklarını göstermektedir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani uyumluluk değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları faydayı %33,9 oranında artma eğilimine sahiptir.

✓ *Katılım bankacılığı kullanımının kolaylaştırıcı koşulları, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H2 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,198$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılım bankaları, her ne kadar cazip kredi ve ödeme imkânlarının olması, ulaşılabilir her yerlerde ATM'sinin bulunması ve şube sayısının fazla olması gibi hizmetler sunmuş olsa da katılımcılar bu hizmetleri banka tercihinde bir fayda olarak algılamamaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında yaşanan endişe algısı, müşterinin algıladığı faydayı olumsuz yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H3 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine (p=0,701) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Her ne kadar katılımcıların bir kısmı banka kullanımı konusunda endişeli olsa da katılım bankacılığı sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını düşündüklerinden, bu bankacılık sisteminin kullanımı ile ilgili fazla endişe duymadıkları söylemek mümkündür. Bu bağlamda endişe değişkeni algılanan faydayı olumsuz etkilememektedir.

- ✓ *Katılım bankacılığına duyulan güven algısı, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H4 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine (p=0,388) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılımcılar, katılım bankalarının da geleneksel bankalar gibi faaliyet gösterdiğini düşündüklerinden kaynaklı olarak katılım bankalarının faizsiz işlem yaptıklarına inanmamaktadırlar. Ayrıca birçok katılımcı, farklı bankalarla yaşadıkları önceki olumsuz deneyimlerinin bir sonucu olarak hiç bir bankaya güvenmediklerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda güven değişkeninin, bireylerin katılım bankalarına karşı olan fayda algısında bir etkiye neden olmadığı söylenebilir.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki özel normlar, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta = -0,159$ ve $p = 0,042$ değerleri H5 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımları yönündeki düşüncesinde etkili olan yakın çevre, katılımcıların bu bankacılık sistemini kullamalarındaki algıladıkları faydayı olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Regresyon katsayısının negatif olması iki değişken arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende azalış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani özel norm değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları faydayı % 15,9 oranında azaltmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki dış etkiler, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,437$ ve $p=0,038$ değerleri H6 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Bu durum mevcut ve potansiyel katılım bankası kullanıcılarının, katılım bankasının sağladığı fayda algısına karşı dış etkilerden olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani dış etki değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları faydayı %43,7 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki öz yeterlilik düzeyi, müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H7 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,465$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılımcılar, başkasına ihtiyaç duymadan tek başlarına katılım bankacılığı sistemini oldukça iyi kullanabileceklerini düşünmektedirler. Bu bağlamda, bankacılık sisteminin katılımcılar üzerinde sağladığı fayda algısında öz yeterliliklerinin pek etkisi olmadığı söylenebilir.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımına gösterilen uyum, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,197$ ve $p=0,000$ değerleri H8 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Bu durum mevcut ve potansiyel katılım bankası kullanıcılarının, katılım bankasının sağladığı kullanım kolaylığına bağlı olarak bu bankacılık türüne daha kolay uyum sağladıklarını göstermektedir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani uyumluluk değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığını %19,7 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımının kolaylaştırıcı koşulları, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,318$ ve $p=0,000$ değerleri H9 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Katılım bankalarının sağladığı kolaylaştırıcı koşullar, mevcut ve potansiyel müşteriler tarafından bankanın kullanımını kolaylaştırdığı yönünde algılanmaktadır. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani kolaylaştırıcı koşul değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığını %31,8 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında yaşanan endişe algısı, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumsuz yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H10 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,701$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılımcılar, katılım bankacılığı sistemi hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olduklarını düşünmektedirler. Buna bağlı olarak bireylerin katılım bankacılığı sisteminin kullanımı ile ilgili endişe duymadıkları söylenebilir. Bu bağlamda endişe değişkeni algılanan kullanım kolaylığını olumsuz etkilememektedir.

- ✓ *Katılım bankacılığına duyulan güven algısı, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,152$ ve $p=0,041$ değerleri H11 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımlarında hissedecekleri güven duygusu, bu bankanın kullanımına yönelik algıladıkları kullanım kolaylığını olumlu yönde etkileyecektir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani güven değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığını %15,2 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki özel normlar, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H12 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,744$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılımcılar, katılım bankacılığı kullanma konusunda karar verirken çevresinde bulunan kişilerin görüşlerini almatadırlar. Fakat

nihai karar noktasına geldiklerinde çevresindeki kişilerin görüşlerinden çok etkilenmemektedirler. Bu bağlamda katılımcıların, bankacılık sisteminin kullanım kolaylığı algısı üzerinde diğer kişilerin düşüncelerinin etkisi yoktur.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki dış etkiler, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H13 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,606$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılım bankacılığıyla ilgili olarak, popüler basın ve kitle iletişim araçları olumlu reklamlar yapsa da, devlet kurumları ile etkileşim için her ne kadar iyi bir yol olduğuyla ilgili haberlerle karşılaşılsa da, bu tür dış etkiler katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki öz yeterlilik düzeyi, müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememektedir.*

Tablo 3.46'ya göre H14 hipotezi, 0,05'ten yüksek bir p değerine ($p=0,403$) sahip olduğu için hipotez reddedilmiştir. Katılımcılar, başkasına ihtiyaç duymadan tek başlarına katılım bankacılığı sistemini oldukça iyi kullanabileceklerini düşünmektedirler. Bu bağlamda, bankacılık sisteminin kullanım kolaylığı üzerinde öz yeterliliklerinin pek etkisi olmadığını söylemek mümkündür.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı, müşterinin faydasını olumlu yönde etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,326$ ve $p=0,000$ değerleri H15 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel katılım bankası müşterilerinin bu bankacılık sistemini kullanımlarında algıladıkları faydanın, bu bankacılık sistemini benimseme doğrultusunda algılanan kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemesidir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani algılanan fayda değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığını %32,6 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında algılanan fayda, müşterinin tutumunu olumlu etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,906$ ve $p=0,000$ değerleri H16 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımları sırasında sergiledikleri tutum, bu bankanın kullanımına yönelik algıladıkları faydayı olumlu yönde etkileyecektir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani tutum değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları faydayı %90,6 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı, müşterinin tutumunu olumlu etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,269$ ve $p=0,009$ değerleri H17 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımları sırasında sergiledikleri tutum, bu bankanın kullanımına yönelik algıladıkları kullanım kolaylığını olumlu yönde etkileyecektir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani tutum değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların algıladıkları kullanım kolaylığını %26,9 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımında oluşan tutum, müşterinin niyetini olumlu etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,998$ ve $p=0,000$ değerleri H18 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımları sırasında sergiledikleri niyet, bu bankanın kullanımlarındaki tutumu olumlu yönde etkileyecektir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani tutum değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların katılım bankasını kullanım niyetlerini %99,8 oranında artırmaktadır.

- ✓ *Katılım bankacılığı kullanımındaki niyet, müşterinin gerçekleşen davranışını olumlu etkilemektedir.*

Tablo 3.46'ya göre $\beta=0,991$ ve $p=0,000$ değerleri H19 hipotezinin kabul edildiğini göstermektedir. Mevcut ve potansiyel müşterilerin katılım bankacılığını kullanımları, katılımcıların niyetini olumlu yönde etkileyecektir. Regresyon katsayısının pozitif olması iki değişken arasında doğru yönlü bir ilişki olduğunu ve birinin değerinde artış olması sonucunda diğer değişkende de artış meydana geleceği anlamına gelmektedir. Yani niyet değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik artış katılımcıların gerçekleştirecek davranışını %99,1 oranında artırmaktadır.

Genel olarak, katılım bankacılığı kullanımındaki uyumluluk, özel normlar, dış etkiler ve endişe müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilemişken, kolaylaştırıcı koşullar, güven ve öz yeterlilik ise müşterinin algıladığı faydayı olumlu yönde etkilememiştir. Ayrıca katılım bankacılığı kullanımındaki uyumluluk, kolaylaştırıcı koşullar, endişe ve güven müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilemişken, özel normlar, dış etki ve öz yeterlilik müşterinin algıladığı kullanım kolaylığını olumlu yönde etkilememiştir. Ek olarak, katılım bankacılığı kullanımında algılanan kullanım kolaylığı ile algılanan fayda müşterinin tutumunu, müşterinin tutumu niyetini ve müşterinin niyet ise davranışını olumlu yönde etkilemiştir.

Nitel araştırma yöntemine sahip bir çalışmaya alternatif olarak yapılacak bir nitel araştırma ile katılım bankası müşterilerinin görüşleri derinlemesine incelenerek daha net önerilerde bulunulabilir. Araştırmanın örneklemini TR90 bölgesi kapsamında yer alan Trabzon, Gümüşhane, Artvin, Giresun, Rize ve Ordu illerinde yaşamakta olan mevcut ve potansiyel katılım bankası müşterileri oluşturduğundan, elde edilen sonuçlar Türkiye'nin tamamı için genellenemez. Bu nedenle farklı bölgelerde yer alan illerde yapılacak benzer çalışmalar sayesinde daha kesin sonuçlar elde edilebilir. Ayrıca araştırma sonucunda elde edilen verilere bağlı olarak katılım bankacılığının gelişimi ve bankacılık sektöründeki payını daha da arttırması için aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur. Birçok banka kullanıcısının sahip olduğu, 'katılım bankaları ile geleneksel bankaların verdikleri hizmet ve işlemler açısından aralarında fark yoktur' algısını değiştirmek için katılım bankalarının daha çok reklam ve tanıtımlar yapması önerilmektedir. Bu reklam ve tanıtımlarla müşterinin, katılım bankalarının geleneksel

bankalar gibi faizli çalıştığı, islami esaslara uygun olarak çalışmadığı, yönündeki algısını değiştirmelerine yönelik çalışmalarda bulunulma önerilmektedir. Bunun yanı sıra reklam ve tanıtımlardan, müşterinin haberdar olmasına rağmen bu reklam ve tanıtımlardan etkilenmedikleri, bununla beraber müşterinin tutum ve davranışlarında bir değişiklik olmaması da dikkate alınarak müşterinin tutum ve davranışında değişiklik meydana getirecek yeni tanıtımların yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULLRAHİM Najat; (2010), Service Quality of English Islamic Banks, Bournemouth University Unpublished Doctoral Thesis, England.
- AGGARWAL Rajesh K. And YOUSEF Tarık; (1996), “Islamic Banks and Investment Financing”, **Journal of Money**, 32 (1), pp. 93-120.
- AHMAD Ausaf; (1994), “Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques”.
- AHMAD Norafifah and HARON Sudin; (2002), “Perceptions of Malaysian Corporate Customers Towards Islamic Banking Products & Services”, **International Journal of Islamic Financial Services**, 3 (4), pp. 13-29.
- AJZEN Icek; (1991), “The Theory of Planned Behavior”, **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 50 (2), pp. 179-211.
- AJZEN Icek; (2002), “Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and The Theory of Planned Behavior¹”, **Journal of Applied Social Psychology**, 32 (4), pp. 665-683.
- AJZEN Icek and FISHBEIN Martin; (1980), **Understanding Attitudes and Predicting Social Behaviour**, Prentice-Hall.
- AK Öznur; (2018), “İslam Hukuku, Uygulanabilirliği ve Finansal Gelişim”, **Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 121-136.
- AKBULUT Mübeyra; (2015), İşletmelerde Kurumsal Kaynak Planlaması Sistemlerinin Kabulü ve Kullanımının Geliştirilmiş Teknolojik Kabul Modeline Göre Değerlendirilmesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye.
- AKÇA Yaşar ve ÖZER Gökhan; (2012), “Teknoloji Kabul Modeli’nin Kurumsal Kaynak Planlaması Uygulamalarında Kullanılması”, **Business and Economics Research Journal**, Cilt: 3, Sayı: 2, Sayfa: 79-96.
- AKGÜÇ Öztin; (2010), **Finansal Yönetim**, Sekizinci Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.

- AKKUŞ Hilmi Tunahan; (2017), Türk Bankacılık Sektöründeki Katılım Bankalarının Finansal İstikrarının Stres Testi Yöntemi ile Analizi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir.
- AKTAŞ Sonnur; (2007), Teknoloji Kabul Modeli ile Muhasebecilerin Bilgi Teknolojisi Kullanımına Yönelik Bir Uygulama, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- AKTEN ÇÜRÜK Suna; (2013), İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- AKTEPE İshak Emin; (2013), **Sorularla Katılım Bankacılığı**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul.
- AKTEPE İshak Emin; (2010), **Faiz ve Finansman Hadisleri**, Yedirenk Yayınları, İstanbul.
- AKTEPE İshak Emin; (2010), **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, Hayat Yayın Grubu, İstanbul.
- AL ISTITHMAR Dar; (2006), "Sukuk: An Introduction to The Underlying Principles and Structure", **Retrieved on October, 24**.
- AL-AJMI Jasim, ABO Hameeda and AL-SALEH Nadhem; (2009), "Clients of Conventional and Islamic Banks in Bahrain: How They Choose Which Bank to Patronize", **International Journal of Social Economics**, 36 (11), pp. 1086-1112.
- AL-GAHTANI Said S. and KING Malcolm; (1999), "Attitudes, Satisfaction and Usage: Factors Contributing to Each in The Acceptance of Information Technology", **Behaviour & Information Technology**, 18 (4), pp. 277-297.
- AL-SOMALI Sabah Abdullah, GHOLAMI Roya and CLEGG Ben; (2009), "An Investigation Into The Acceptance of Online Banking in Saudi Arabia", **Technovation**, 29 (2), pp. 130-141.
- ALBAYRAK Ali Sait; (2006), **Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Birinci Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.; “**30 Haziran 2017 Tarihinde Sona Eren Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Sınırlı Denetim Raporu**”, <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/bagimsiz-denetim-raporlari/konsilde/ALBARAKA-TURK-30-06-2017-TR-KONS.pdf> , Erişim Tarihi: 13.02.2018.

ALEXAKIS Christos, IZZELDIN Marwan, JOHNES Jill and PAPPAS Vasileios; (2018), “Performance and Productivity in Islamic and Conventional Banks: Evidence From The Global Financial Crisis”, **Economic Modelling**, pp. 1-14.

ALHARBI Ahmad; (2015), “Development of the Islamic Banking System”, **Journal of Islamic Banking and Finance**, 3(1), pp. 12-25.

ALSU Erkan, TAŞDEMİR Ahmet ve KALLO Zakaria; (2018), “Katılım Bankalarının Performanslarının Değerlendirilmesi: Topsis Yöntemi ile Uluslararası Karşılaştırma”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, Cilt: 17, Sayı: 1, Sayfa: 303-316.

ALTINKAYA Rıdvan; (2014), Sukuk Finansal Modeli ve Türkiye’deki Potansiyelinin Araştırılması, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük.

AMIN Muslim and ZAIDI Isa; (2008), “An Examination of The Relationship Between Service Quality Perception and Customer Satisfaction: A SEM Approach Towards Malaysian Islamic Banking”, **International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management**, 1 (3), pp. 191-209.

AMOAKO-GYAMPAH Kwasi; (2007), “Perceived Usefulness, User Involvement and Behavioral Intention: An Empirical Study of ERP Implementation”, **Computers in Human Behavior**, 23 (3), pp. 1232-1248.

AMOAKO-GYAMPAH Kwasi and SALAM Abdus F.; (2004), “An Extension of The Technology Acceptance Model in an ERP Implementation Environment”, **Information & Management**, 41 (6), pp. 731-745.

ANAÇ Turhan ve KAYA Ferudun; (2017a), “Bireysel Müşterilerin Katılım Bankacılığı Tercih Etmesini Etkileyen Faktörler”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 15, Sayfa: 145-182, Bartın.

- ANAÇ Turhan ve KAYA Ferudun; (2017b), “Katılım Bankacılığı Sektöründe Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneği”, **Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, Sayfa: 75-96.
- ANDERSON John E. and SCHWAGER Paul H.; (2004), “SME Adoption of Wireless LAN Technology: Applying The UTAUT Model”, **In Proceedings of The 7th Annual Conference of The Southern Association For Information Systems**, 7, pp. 39-43
- ARABACI Nihat; (2007), Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.
- ARAS Osman Nuri ve ÖZTÜRK Mustafa; (2011), “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, Sayfa:167-179.
- ARISS Rima Turk; (2010), “Competitive Conditions in Islamic and Conventional Banking: A Global Perspective”, **Review of Financial Economics**, 19 (3), pp. 101-108.
- ARSLANTÜRK Zeki ve ARSLANTÜRK E. Hamit; (2013), **Uygulamalı Sosyal Araştırma Kavramlar – Metotlar – Teknikler – Bilgisayar Uygulamaları**, Üçüncü Baskı, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- ATAR Abdulkadir; (2017), “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslâmi Bankacılığın Genel Durumu”, **Journal of History Culture and Art Research**, Cilt: 6, Sayı: 4, Sayfa: 1029-1062.
- AVCI Tunahan ve AKTAŞ Metin; (2015), “Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri ile Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması”, **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, Sayfa: 41-52, Niğde.
- AYAYDIN Hasan ve BARUT Abdülkadir; (2016), Hasan Ayaydın ve Savaş Durmuş (Ed.), “Faizsiz Bankacılık: Temel İlkeleri, Yöntemleri ve Müşterileri Tarafından Tercih Edilme Nedenleri Üzerine”, **Banka ve Finansal Sistem**, içinde (199-236), Ekin Kitabevi, Bursa.

- AYRIÇAY Yücel, ADA Şebnem ve KAYA Ahmet; (2013), “Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:1, Sayfa: 119-137.
- BAĞLIBEL Murat, SABANCIOĞLU Mustafa ve SUMMAK Semih; (2010), “Okul Yöneticileri Tarafından E-Okul Uygulamasının Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeline Göre Değerlendirilmesi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:7, Sayı: 13, Sayfa: 331-348.
- BAKIR Hasan ve ŞAHİN Cumhuri; (2009), **Yöneticiler İçin Finansal Tablolar**, Birinci Baskı, Detay Yayınları, Ankara.
- BATİR Tugba Eceyurt, VOLKMAN David A. and GUNGOR Bener; (2017), “Determinants of Bank Efficiency in Turkey: Participation Banks Versus Conventional Banks”, **Borsa İstanbul Review**, 17 (2), pp. 86-96.
- BAYINDIR Abdulaziz; (2007), **Ticaret ve Faiz**, Birinci Baskı, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul.
- BİENSTOCK Carol C., ROYNE Marla B., SHERRELL Dan and STAFFORD Thomas F.; (2008), “An Expanded Model of Logistics Service Quality: Incorporating Logistics Information Technology”, **International Journal of Production Economics**, 113 (1), pp. 205-222.
- BİLDİRİCİ ÇALIK Esra ve AYGÜN Mehmet; (2017), “Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması”, **Journal of Current Researches on Business and Economics**, Cilt: 7, Sayı:2, Sayfa: 47-64.
- BULDUM Gökhan; (2016), Katılım Bankacılığı ve Sukuk (Kira Sertifikası): Bir Katılım Bankası Örneği Olarak Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BULUT Halil İbrahim ve ER Bünyamin; (2009), “Katılım Bankacılığında İki Yeni Finansal Teknik Önerisi: Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıkları ve Mudaraba-Risk Sermayesi Yatırım Fonları”, **Finansal Yenilik ve Açılımları**

ile **Katılım Bankacılığı**, içinde (11-76), Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul.

BURTAN DOĞAN Bahar, KAYA Mehmet ve NARÇİÇEK Nevzat; (2017), “Dünya Bankacılık Sektöründe İslami Bankacılık Sisteminin Gelişimi, Çalışma Prensipleri ve Türkiye’de İslam Bankacılığı Üzerine Bir Analiz”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 48, Sayfa: 175-190.

BÜYÜKAKIN Figen ve BİLEL Ersa; (2015), “Finansal Krizlere Karşı Dayanıklı Bir Enstrüman: Sukuk”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, Sakarya.

BÜYÜKÖZTÜRK Şener; (2002), “Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, Sayfa: 470-483.

CARAYANNIS Elias G. and TURNER Eric; (2006), “Innovation Diffusion and Technology Acceptance: The Case of PKI Technology”, **Technovation**, 26 (7), pp. 847-855.

CHANG I-Chiu, Lİ Yi-Chang, HUNG Won-Fu and HWANG Hisn-Ginn; (2005), “An Empirical Study on The Impact of Quality Antecedents on Tax Payers’ Acceptance of Internet Tax-Filing Systems”, **Government Information Quarterly**, 22 (3), pp. 389-410.

CHANG Man-Kit, CHEUNG Waiman, CHENG Chun-Hung and YEUNG Jeff H.Y.; (2008), “Understanding ERP System Adoption From The User’s Perspective”, **International Journal of Production Economics**, 113 (2), pp. 928-942.

CHENG T.C. Edwin, LAM David Y.C. and YEUNG Andy C.L.; (2006), “Adoption of İnternet Banking: An Empirical Study in Hong Kong”, **Decision Support Systems**, 42 (3), pp. 1558-1572.

CHONG Beng Soon and LIU Ming-Hua; (2009), “Islamic Banking: Interest-Free or Interest-Based?”, **Pacific-Basin Finance Journal**, 17 (1), pp. 125-144.

CHURCHILL Jr. and GILBERT A.; (1979), “A Paradigm For Developing Better Measures of Marketing Constructs”, **Journal of Marketing Research**, 16 (1), pp. 64-73.

- ÇİVAN Mehmet, DAYI Faruk ve AKDEMİR Erdem; (2015), “Yapay Sinir Ağı ile Katılım Bankalarında Kar Payının Tahmin Edilmesi: Türkiye Uygulaması”, 19. Finans Sempozyumu, 21-24 Ekim, Çorum.
- ÇABUK Adem ve LAZOL İbrahim; (2009), **Mali Tablolar Analizi**, Dokuzuncu Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- ÇAKAR Mustafa Murat; (2018), Girişimcileri Bilgi Teknolojilerini Kullanma Nedenlerinin Teknoloji Kabul Modeli Kapsamında Analizi: Manisa İli Örneği, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- ÇAKAR Recep; (2018), “Dünyadaki İslami Bankacılığın Gelişimi ile İslam İşbirliği Teşkilatına Üye Ülkelerin Makroekonomik Göstergeleri; Granger Nedensellik Analizi”, **Electronic Turkish Studies**, Cilt: 13, Sayı: 15, Sayfa: 81-99.
- ÇAM Handan; (2012), Türkiye’deki Üniversitelerde Bulut Bilişim Teknolojisinin Uygulanabilirliğinin Teknoloji Kabul Modeli Yaklaşımıyla Belirlenmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- ÇANAKÇI Mehmet; (2014), “Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları”, **Türkiye İslam İktisadı Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Sayfa: 43-58.
- ÇETİNER Ertuğrul; (2008), **İşletmelerde Mali Analiz**, Altıncı Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ÇİVİCİ Tülay ve KALE Serdar; (2007), “Mimari Tasarım Bürolarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanımını Etkileyen Faktörler: Bir Yapısal Denklem Modeli”, **İnşaat Yönetimi Kongresi Bildiriler Kitabı**, Sayfa: 119-128.
- ÇOBAN Yasin; (2016), Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Finans Sektöründeki Yeri, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÇOLAK Ömer Faruk; (2007), **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Beşinci Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

- DAĞLI Hüseyin; (2001), **Finansal Yönetim**, Derya Kitapevi, Trabzon.
- DARÇIN Ahmet Cüneyt; (2007), **Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları**, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- DAVIS Fred D.; (1989), “Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and Use Acceptance of Information Technology”, **MIS Quarterly**, 13 (3), pp. 319-340.
- DAVIS Fred D., RICHARD P. Bagozzi and PAUL R. Warshaw; (1989), “User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models”, **Management Science**, 35 (8), pp. 982-1003.
- DEĞER Şenay; (1991), **Türkiye’de İslam Bankacılığı – Özel Finans Kurumları**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- DİKİCİ Yakup; (2018), “Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi ile Karşılaştırılması”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4: Sayı: 2, Sayfa: 117-125.
- DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI; <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/28/2/275-ayet-tefsiri>, Erişim Tarihi: 21.01.2018.
- DOĞAN Mesut; (2013), “Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 58, Sayfa: 175-188.
- DOUMPOS Michael, HASAN Iftekhar and PASIOURAS Fotios; (2017), “Bank Overall Financial Strength: Islamic Versus Conventional Banks”, **Economic Modelling**, 64, pp. 513-523.
- DÖNDÜREN Hamdi; (2010), **Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali**, Erkam Yayınları, İstanbul.
- DURAMAZ Selim ve EROL İbrahim; (2018), “Banka Müşterilerinin Katılım Bankası Tercihlerine Yönelik Bir Araştırma: Ege Bölgesi Örneği”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, Sayfa: 251-267.

DURMUŞ Muhammed Emin ve YARDIMCIOĞLU Fatih; (2018), “İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?”, **Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı:1, Sayfa: 167-183.

DUYCK P. Pynoo, PYNOO B., DEVOLDER Pieter, VOET Tony, ADANG L. and VERCRUYSSSE J.; (2008), “User Acceptance of A Picture Archiving and Communication System. Applying The Unified Theory of Acceptance and Use of Technology in A Radiological Setting”, **Methods of Information in Medicine**, 47 (2), pp. 149-156.

EKER Aytaç, DEVRİM Fevzi, SAVCI Hikmet, MİROĞLU İsmet, YAVUZ Kemal, YAMANKARADENİZ Mümin, KARMIŞ Orhan, ÇIKMAN Zeki, EKER Ayşegül, TATLI Beşir, KUZU Burhan, DOĞAR Hasan, MALYER Hulusi, AYVALI Ramazan, GÜNGÖR Şeyma, ŞİMŞİRGİL Ahmet, ÖZCAN Besim, LEVENT Ethem, İNAN Nuri, EGEMENOĞLU Abdülkadir, YILDIRIM Ahmet, ÖZER Osman, OKÇU Refik, YOLDAŞ Zeynep, KANTER Ahmet, KARA Ali, YILMAZ Ali, APAK Bahaddin, KILIÇ Burhan, KARADAYI Cevat, SEVİM Erdoğan, ESEN Fehim, ŞAHİN Gazanfer, YAVAŞ Hasan, ÖZFATURA Mustafa Necati, DURGUT Muzaffer, AKTUĞ Sabahattin, KÖKÇÜ Saim, YAĞCI Yasemin, TAŞDEMİR Yaşar; (1993), “İslam Kalkınma Bankası ve İslam Konferansı Teşkilâtı”, **Yeni Rehber Ansiklopedisi** içinde, (146-149), İstanbul: İhlâs Gazetecilik Holding A.Ş..

ENGİNYURT Hazar; (2006), Türkiye Çay Sanayiinde Finansal Analiz Tekniklerinin Uygulanması: Çaykur A.Ş.’de Bir Uygulama, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

ER Bünyamin ve GÜNEYSU Yusuf; (2016), Hasan Ayaydın ve Savaş Durmuş (Ed.), “Katılım Bankacılığı”, **Banka ve Finansal Sistem**, içinde (51-79), Ekin Kitabevi, Bursa.

ER Bünyamin ve UYSAL Mustafa; (2012). Türkiye’deki Ticari Bankalar ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2005-2010 Dönemi Değerlendirmesi, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 3-4, Sayfa: 365-387, Erzurum.

- ERDAŞ Mehmet Levent; (2015), “Katılım Bankalarının Kar Dağıtım Metodları ve Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 4, Sakarya.
- ERDEM Hale Kaşmer; (2011), Kurumsal Kaynak Planlama Sistemlerinin Kullanımında Etkili Olan Faktörlerin Geliştirilmiş Teknoloji Kabul Modeli ile İncelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ERDOĞAN Doğa; (2011), Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERDOĞAN Mehmet; (2010), **Fıkıh ve Hukuk Terimleri**, Üçüncü Baskı, Ensar Neşriyat Ticaret Anonim Şirketi, İstanbul.
- ERGEÇ Etem Hakan, KAYTANCI Bengül Gülümser ve TOPRAK Metin; (2014), “Katılım Bankası Müşterilerinin Bankacılık Sistemi Kullanım Tercihleri: Mevduat Bankaları İçin İslami Bankacılık Penceresi”, **Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 2, Sayfa: 53-90.
- EROL Hayriye Meltem; (2006), Dünyada ve Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye’de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERSOY Mehmet, ÇATIKKAŞ Özgür ve YATBAZ Ayhan; (2018), “İslami Muhasebenin Geleneksel Muhasebe ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, **Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, Sayfa: 95-109.
- ESMER Yusuf ve BAĞCI Haşim; (2016), “Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 15, Sayfa: 17-30, Burdur.
- FU Jen-Ruei, FARN Cheng-Kiang and CHAO Wen-Pin; (2006), “Acceptance of Electronic Tax Filing: A Study of Taxpayer Intentions”, **Information & Management**, 43 (1), pp. 109-126.

- GEDİKLİ Ayfer ve ERDOĞAN Seyfettin; (2018), “Endonezya’da İslami Bankacılık ve İslami Finans Uygulamaları”.
- GENÇTÜRK Mehmet ve ÇOBANKAYA Fatma Tuba; (2015), “Katılım Bankalarının Batı Akdeniz Bölgesindeki Farkındalık Düzeyinin Tespiti”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:93, Sayfa: 82-105, İstanbul.
- GUDİL Orhan; (2007), Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- GUMUSSOY C. A., CALIŞIR F. and BAYRAM A.; (2007), “Understanding The Behavioral Intention to Use ERP Systems: An Extended Technology Acceptance Model”, **In 2007 IEEE International Conference on Industrial Engineering and Engineering Management**, pp. 2024-2028.
- GÜNAL Mehmet; (2007), **Para Banka ve Finansal Sistem**, İkinci Baskı, Yeni Dönem Yayınları, Ankara.
- GÖĞÜŞ Çağla Gizem; (2014), Teknoloji Kabul Modeli ve Değiştirme Maliyetinin Müşteri Sadakati Üzerine Etkileri: Muhasebe Yazılım Programları Üzerine Bir Çalışma, Gebze İleri teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gebze.
- GÖKALP Füsün; (2014), “Kriz Öncesi ve Kriz Sonrası Dönemler İtibariyle Katılım Bankaları ve Ticari Bankaların Karlılığı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 32, Sayfa: 191-201, Konya.
- HAIR Joseph F., ANDERSON Ralph E., TATHAM Ronald L. and BLACK William C.; (1998), **Multivariate Data Analysis**, Beşinci Baskı, Prentice Hall: Upper Saddle River, New Jersey.
- HAMZAH Noradiva, ISHAK Noriah Mohd and NOR Nurul Izzah Mohd; (2015), “Customer Satisfactions on Islamic Banking System”, **Journal of Economics, Business and Management**, 3 (1), pp. 140-144.

- HANIF Muhammad; (2014), “Differences and Similarities in Islamic and Conventional Banking”, **International Journal of Business and Social Sciences**, 2 (2).
- HARIDAN Nurfarahin M., HASSAN Ahmad F. S., KARBHARI Yusuf; (2018), “Governance, Religious Assurance and Islamic Banks: Do Shariah Boards Effectively Serve?”, **Journal of Management and Governance**, pp. 1015-1043.
- HARTWICK Jon and BARKI Henri; (1994), “Explaining The Role of User Participation in Information System Use”, **Management Science**, 40 (4), pp. 440-465.
- HARUN Siti Latipah, WAHAB Norazlina Abd and YUSOF Rosylin Mohd; (2018), “Islamic Financial Institutions and Real Estate Cycle: A Review”, **Indian-Pacific Journal of Accounting and Finance**, 2 (3), pp. 16-23.
- HASSAN M. Kabir and BASHIR Abdel-Hameed M.; (2003), “Determinants of Islamic Banking Profitability”, 10th ERF Annual Conference, Cilt: 7, Fas.
- HAZIROĞLU Temel; (2017), **Katılım Ekonomisi Yeni Zihin, Yeni İktisat**, İz Yayıncılık, İstanbul.
- HONG Jon-Chao, HWANG Ming-Yueh, HSU Hsuan-Fang, WONG Wan-Tzu and CHEN Mei-Yung; (2011), “Applying The Technology Acceptance Model in a Study of The Factors Affecting Usage of The Taiwan Digital Archives System”, **Computers & Education**, 57 (3), pp. 2086-2094.
- HU Paul Jen-Hwa, CLARK Theodore H.K. and MA Will W.; (2003), “Examining Technology Acceptance By School Teachers: A Longitudinal Study”, **Information & Management**, 41 (2), pp. 227-241.
- İLHAN Mustafa ve ÇETİN Bayram; (2014), “LISREL ve AMOS Programları Kullanılarak Gerçekleştirilen Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Analizlerine İlişkin Sonuçların Karşılaştırılması”, **Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 2, Sayfa: 26-42.
- İSLAMOĞLU Ahmet Hamdi ve ALTUNIŞIK Remzi; (2008), **Tüketici Davranışları**, İkinci Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

- İŞBULAN Onur; (2015), Öğretmen Adaylarının Eğitim Amaçlı Facebook Kullanımlarının Teknoloji Kabul Modeline Göre İncelenmesi ve Geliştirilmesi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- JAWADI Fredj, JAWADI Nabila, CHEFFOU Abdoulkarim Idi, AMEUR Hachmi Ben and LOUHICHI Wael; (2017), “Modelling The Effect of The Geographical Environment on Islamic Banking Performance: A Panel Quantile Regression Analysis”, **Economic Modelling**, 67, pp. 300-306.
- KAÇMAZ Ahmet; (2009), Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Projesi, İstanbul.
- KAHYA Vasfi; (2015), İnsan Kaynakları Bilgi Sistemlerinin Kullanımında Etkili Olan Faktörlerin Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli ile İncelenmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kütahya.
- KALAYCI Şeref; (2010), **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Beşinci Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KARA Mustafa; (2006), Katılım Bankalarında Personel Eğitimi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KARAGÖZ Yalçın; (2016), **SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler**, Birinci Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- KARAGÖZ Yalçın; (2017), **SPSS ve AMOS Uygulamalı Nicel-Nitel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği**; Birinci Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- KARAKAYA Aykut; (2018), “Katılım Bankalarının Teknik ve Ölçek Etkinlikleri”, **Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Sayfa: 109-118.
- KARAMAN Hayrettin, ÇAĞRICI Mustafa, DÖNMEZ İbrahim Kâfi ve GÜMÜŞ Sadrettin; (2007), **Kur’an Yolu: Türkçe Meal ve Tefsir I**, Üçüncü Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.

- KARAMAN Hayrettin; (2003), **Mukayeseli İslâm Hukuku 2**, Üçüncü Baskı, İz Yayıncılık, İstanbul.
- KARHAN Coşkun; (2015), Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Katılım Bankalarının Etkinlik ve Verimliliklerinin Ölçülmesi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- KARTAL Mustafa Tevfik; (2018a), “Katılım Bankacılığında Kredilerin Yapılandırılması: Metal Borsası Perspektifinden Bir İnceleme”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 5, Sayfa: 736-759.
- KARTAL Mustafa Tevfik; (2018b), “Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Alanında Yayınlanmış Tezlerin Analizi”, **Maliye Finans Yazıları**, Sayı: 110, Sayfa: 175-198.
- KHATTAK Naveed Azeem and REHMAN Kashif-Ur; (2010), “Customer Satisfaction and Awareness of Islamic Banking System in Pakistan”, **African Journal of Business Management**, 4 (5), pp. 662-671.
- KIM Byung Gon, PARK Soon Chang and LEE Kyoung Jun; (2007), “A Structural Equation Modeling of The Internet Acceptance in Korea”, **Electronic Commerce Research and Applications**, 6 (4), pp. 425-432.
- KIM Dohoon and CHANG Hyejung; (2007), “Key Functional Characteristics in Designing and Operating Health Information Websites for User Satisfaction: An Application of The Extended Technology Acceptance Model”, **International Journal of Medical Informatics**, 76, pp. 790-800.
- KIM Tae Goo, LEE Jae Hyoung and LAW Rob; (2008), “An Empirical Examination of The Acceptance Behaviour of Hotel Front Office Systems: An Extended Technology Acceptance Model”, **Tourism Management**, 29 (3), pp. 500-513.
- KLINE Rex B.; (1998), **Principles and Practice of Structural Equation Modeling**, UK: The Guilford Press.
- KOCAMAN Ç. Berna; (2004), **Finansal Piyasalar (Kurumlar, Teknikler ve Araçlar)**, Birinci Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.

- KOÇ Erdoğan; (2012), **Tüketici Davranışı ve Pazarlama Stratejileri: Global ve Yerel Yaklaşım**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- KUL Seval; (2014), “İstatistik Sonuçlarının Yorumu: P Değeri ve Güven Aralığı Nedir?”, **Plevra Bülteni**, Cilt: 8, Sayı: 1, Sayfa: 11-13.
- KUO Ying-Feng and YEN Shieh-Neng; (2009), “Towards an Understanding of The Behavioral İntention to Use 3G Mobile Value-Added Services”, **Computers in Human Behavior**, 25 (1), pp. 103-110.
- KUTVAL Yunus; (2014), Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye Örneği, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.; <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/faizsiz-bankacilik> , Erişim Tarihi: 04.02.2018.
- KÜÇÜKKOCAOĞLU Güray; (2010), “İslâmi Bankalar ve İslâmi Finans Kurumları”, www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc, Erişim Tarihi: 03.03.2018.
- KWAHK Kee Young and LEE Jae Nam; (2008), “The Role of Readiness For Change in ERP İmplementation: Theoretical Bases and Empirical Validation”, **Information & Management**, 45 (7), pp. 474-481.
- KWAK Young Hoon, PARK Jane, CHUNG Boo Young and GHOSH Saumyendu; (2012), “Understanding End-Users’ Acceptance of Enterprise Resource Planning (ERP) System in Project-Based Sectors”, **IEEE Transactions on Engineering Management**, 59 (2), pp. 266-277.
- LACKMANN Bedi Gunter; (2015), “Types of Sukuk (Islamic Bonds) and History of Japanese Company Issuance”, **Nomura Institute of Capital Markets**, 6(3), pp. 1-20.
- LEDERER Albert L., MAUPİN Donna J., SENA Mark P. and ZHUANG Youlong; (2000), “The Technology Acceptance Model and The World Wide Web”, **Decision Support Systems**, 29 (3), pp. 269-282.

- LEE Ya-Ching; (2008), “The Role of Perceived Resources in Online Learning Adoption”, **Computers & Education**, 50 (4), pp. 1423-1438.
- LEE Matthew K.O., CHEUNG Christy M.K. and CHEN Zhaohui; (2005), “Acceptance of Internet-Based Learning Medium: The Role of Extrinsic and İntrinsic Motivation”, **Information & Management**, 42 (8), pp. 1095-1104.
- LEGRIS Paul, INGHAM John and COLLERETTE Pierre; (2003), “Why do People Use Information Technology? A Critical Review of The Technology Acceptance Model”, **Information & Management**, 40 (3), pp. 191-204.
- LÓPEZ-NICOLÁS Carolina, MOLINA-CASTILLO Francisco J. and BOUWMAN Harry; (2008), “An Assessment of Advanced Mobile Services Acceptance: Contributions From TAM and Diffusion Theory Models”, **Information & Management**, 45 (6), pp. 359-364.
- MAHMUD Faik Laik; (2016), Türkiye’de Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etme Nedenleri, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- MESLIER Celine, RISFANDY Tastaftiyan and TARAZI Amine; (2017), “Dual Market Competition and Deposit Rate Setting in Islamic and Conventional Banks”, **Economic Modelling**, 63, pp. 318-333.
- METAWA Saad A. and ALMOSSAWI Mohammed; (1998), “Banking Behavior of Islamic Bank Customers: Perspectives and İmplications”, **International Journal of Bank Marketing**, 16(7), pp. 299-313.
- MEYDAN Cem Harun ve ŞEŞEN Harun; (2015), **Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları**, İkinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- MOHD Haslina and SYED MOHAMAD Sharifah Mastura; (2005), “Acceptance Model of Electronic Medical Record”, **Journal of Advancing Information and Management Studies**, 2 (1), pp. 75-92.
- MUTLU H. Murat, ÇEVİKER Abdüllatif ve ÇİRKİN Zeynep; (2011), “Tüketici Etnosentrizmi ve Yabancı Ürün Satın Alma Niyeti: Türkiye ve Suriye Üzerine Karşılaştırmalı Analiz”, **Sosyoekonomi**, Cilt:14, Sayı:1, Sayfa: 51-74.

- NASER Kamal, JAMAL Ahmad and AL-KHATLB Khalki; (1999), “Islamic Banking: A Study of Customer Satisfaction and Preferences in Jordan”, **International Journal of Bank Marketing**, 17 (3), pp. 135-151.
- NAWAZ Tasawar; (2017), “Conventional vs. Islamic Banks in Dual-Banking Systems: Business Model, Outlay Stratagems and Economic Performance”, **Int. J. Business Governance and Ethics**, 12 (4), pp. 330-348.
- OBAIDULLAH Mohammed; (2005), Islamic Financial Services.
- ORMAN Sabri; (2016), **İktisat, Tarih ve Toplum**, Dördüncü Baskı, Küre Yayınları, İstanbul.
- OTHMAN AbdulQawi and OWEN Lynn; (2001), “The Multi Dimensionality of Carter Model to Measure Customer Service Quality (SQ) in Islamic Banking Industry: A Study in Kuwait Finance House”, **International Journal of Islamic Financial Services**, 3 (4), pp. 1-12.
- ÖNDEŞ Turan, ŞİMŞEK Abdurrahim ve SUMER Serpil; (2018), “Katılım Bankalarının Kredi Kullananlar Açısından Tercih Edilmeme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 4, Sayfa: 897-920, Erzurum.
- ÖZDAMAR Kazım; (2016), **Eğitim, Sağlık ve Davranış Bilimlerinde Ölçek ve Test Geliştirme: Yapısal Eşitlik Modellemesi**, Nisan Kitabevi, Eskişehir.
- ÖZER Gökhan, ÖZCAN Murat ve AKTAŞ Sonnur; (2010), “Muhasebecilerin Bilgi Teknoloisi Kullanımının Teknoloji Kabul Modeli (TKM) ile İncelenmesi”, **Journal of Yasar University**, Sayfa: 3278-3293.
- ÖZGÜR Ersan; (2007), “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1-2, Sayfa: 11-19.
- ÖZGÜR Ersan; (2007), Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar.

- ÖZGÜR Ersan; (2008), “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, Sayfa: 159-175, Afyonkarahisar.
- ÖZKAN Hamza; (2012), Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- ÖZSOY İsmail, GÖRMEZ Birol ve MEKİK Seden; (2013), “Türkiye’de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 20, Sayı: 1, Sayfa: 187-206, Manisa.
- ÖZSOY İsmail ve YABANLI Aydın; (2011), “Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye’de Faizsiz Finans ve Katılım Bankacılığı”, *Turcomoney Dergisi*.
- ÖZSOY Şerafettin; (2012), **Katılım Bankacılığına Giriş**, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., İstanbul.
- ÖZTÜRK Funda; (2013), Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Sukuk, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖZULUCAN Abitter ve DERAN Ali; (2009). Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 11, Sayfa: 85-108, Hatay.
- QAMBAR Amal Sabah Obaid; (2015), Human Capital Development in the UAE Islamic Banking Sector: Addressing the Challenges of Emiratisation, Cardiff Metropolitan University Cardiff School of Management, Unpublished Doctoral Thesis, England.
- PARLAKKAYA Raif ve ÇÜRÜK Suna Akten; (2011), “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 11, Sayı: 3, Sayfa: 397-405.
- PEHLİVAN Pınar; (2016), “Türkiyede Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 31, Sayfa: 296-324, Konya.

- PLATONOVA Elena, ASUTAY Mehmet, DIXON Rob and MOHAMMAD Sabri; (2018), “The Impact of Corporate Social Responsibility Disclosure on Financial Performance: Evidence From The GCC Islamic Banking Sector”, **Journal of Business Ethics**, 151 (2), pp. 451-471.
- PLOUFFE Christopher R., HULLAND John S. and VANDENBOSCH Mark; (2001), “Research Report: Richness Versus Parsimony in Modeling Technology Adoption Decisions-Understanding Merchant Adoption of a Smart Card-Based Payment System”, **Information Systems Research**, 12 (2), pp. 208-222.
- POLAT Ali, YEŞİLYAPRAK Mehmet and KAYA Raci; (2014), “Understanding Islamic Bank Selection of Customers: A Field Research From Turkish Participation Banks”, **International Journal of Financial Research**, 5 (4), pp. 22-38.
- PORTER Constance Elise and DONTHU Naveen; (2006), “Using The Technology Acceptance Model to Explain How Attitudes Determine Internet Usage: The Role of Perceived Access Barriers and Demographics”, **Journal of Business Research**, 59 (9), pp. 999-1007.
- RAMADAN Zeyad Saleem; (2013), “Jordanian Criteria for Islamic Banks Selection: Evidence From The Jordanian Banking Sector”, **International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences**, 3 (3), pp. 139-145.
- RAMMAL Hussain Gulzar and ZURBRUEGG Ralf; (2007), “Awareness of Islamic Banking Products Among Muslims: The Case of Australia”, **Journal of Financial Services Marketing**, 12, pp. 65-74.
- RESMÎ GAZETE; (1975), “**27 Kasım 1975 Tarihli 15425 Sayılı Resmi Gazete**”, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/15425.pdf> , Erişim Tarihi: 30.01.2018.
- RESMÎ GAZETE; (2001), “**20 Eylül 2001 Tarihli 24529 Sayılı Resmi Gazete**”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/09/20010920.htm> , Erişim Tarihi: 16.12.2018.

- RESMÎ GAZETE; (2011), “**11 Ocak 2011 Tarihli 27836 Sayılı Resmi Gazete**”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-1.htm>, Erişim Tarihi: 19.12.2018.
- RIAZ Umair Ahmad; (2014), Perceptions and Experiences of British-Based Muslims on Islamic Banking and Finance in The UK, University of Dundee Unpublished Doctoral Thesis, England.
- ROBINSON JR Leroy, MARSHALL Greg W. and STAMPS Miriam B.; (2005), “Sales Force Use of Technology: Antecedents to Technology Acceptance”, **Journal of Business Research**, 58 (12), pp. 1623-1631.
- ROGERS Everett M.; (1983), **Diffusion of Innovations**, A Division of Macmillan Publishing Co.
- SAADE Raafat & BAHLI Bouchaib; (2005), “The Impact of Cognitive Absorption on Perceived Usefulness and Perceived Ease of Use in On-line Learning: An Extension of The Technology Acceptance Model”, **Information & Management**, 42 (2), pp. 317-327.
- SAADE Raafat George and KİRA Dennis; (2007), “Mediating the Impact of Technology Usage on Perceived Ease of Use By Anxiety”, **Computers & Education**, 49 (4), pp. 1189-1204.
- SAHNI Arti; (1994), “Incorporating Perceptions of Financial Control in Purchase Prediction: An Empirical Examination of The Theory of Planned Behavior”, **ACR North American Advances**.
- SALH Shamsalden Aziz; (2017), A Critical Evaluation of the Legal and Sharia Aspects of the Iraqi Islamic Banking System, Using the Case Studies of Malaysia and Bahrain, Bangor University University Unpublished Doctoral Thesis, England.
- SERPAM (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi); (2013), **İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, İslamî Finans**, Araştırma Notları-1.
- SEVİL Güven; (2013), Vedat Akgiray ve Fatih Temizel (Ed.), “Sermaye Piyasası Araçları”, **Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar**, içinde (112-135), Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

- SHANMUGAM Bala and ZAHARİ Zaha Rina; (2009), **A Primer on Islamic Finance**, Research Foundation of CFA Institute.
- SHIVERS-BLACKWELL Sheryl L. and CHARLES Atira C.; (2006), “Ready, Set, Go: Examining Student Readiness to Use ERP Technology”, **Journal of Management Development**, 25 (8), pp. 795-805.
- SOLAK Mehmet; (2012), Öğretmenlerin Akıllı Tahta Kullanımına Karşı Tutumlarının Teknoloji Kabul Modeline Göre İncelenmesi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- SOLE Juan; (2007), “Introducing Islamic Banks Into Conventional Banking Systems”, **International Monetary Fund**, 7(175), pp. 1-26.
- SÖYLER İlhami; (2016), **Sukuk (Kira Sertifikaları): Hukuki ve Mali Boyutlarıyla**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- SUKMANA Raditya and IBRAHİM Mansor H.; (2017), “How Islamic Are Islamic Banks? A Non-Linear Assessment of Islamic Rate-Conventional Rate Relations”, **Economic Modelling**, 64, pp. 443-448.
- SUNBAT Alican; (2016), Katılım Bankacılığı, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- SÜMER Gökhan ve ONAN Fatih; (2016), “Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 3, Sayfa: 296-308, Ankara.
- SZAJNA Bernadette; (1996), “ Empirical Evaluation of The Revised Technology Acceptance Model”, **Management Science**, 40 (1), pp. 85-92.
- ŞEN Sedef; (2011), Türk Bankacılık Sistemi İçerisinde Katılım Bankacılığı'nın Yapısal Analizi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ŞENCAN Hüner; (2005), **Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik**, Birinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞENGÜL Ümran, ESLEMIAN Seyedhadi ve EREN Miraç; (2013), “Türkiye’de İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik

Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması”,
Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı:21, Sayfa: 75-99.

TAT Hasan; (2014), Katılım Bankacılığı (Faizsiz Bankacılık) Sistemi Türk Bankacılık Sistemine Kazandırdığı Ürünler Türk Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Gelişimi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

TAYLOR Shirley and TODD Peter; (1995), “Decomposition and Crossover Effects in The Theory of Planned Behavior: A Study of Consumer Adaption Intentions”,
International Journal of Research in Marketing, 12 (2), pp. 137-155.

THAMBIAH Seethaletchumy; (2012), A Study on Consumer Adoption of Islamic Retail Banking Services in Malaysia, Multimedia University Unpublished Doctoral Thesis, Malaysia.

TKBB; (2011), **Katılım Bankaları 2011**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2012), **Katılım Bankaları 2012**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2013), **Katılım Bankaları 2013**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2014), **Katılım Bankaları 2014**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2015), **Katılım Bankaları 2015**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2016), **Katılım Bankaları 2016**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TKBB; (2017), **Katılım Bankaları 2017**, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

TERZİ Ahmet; (2013), “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 9.

- TLEMSANI Issam; (2010), “Co-Evolution and Reconcilability of Islam and The West: The Context of Global Banking”, **Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues**, 3 (4), pp. 262-276.
- TORAMAN Cengiz, ATA H. Ali ve BUĞAN Mehmet Fatih; (2015a), “İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, Cilt: 14, Sayı: 4, Sayfa: 761-779.
- TORAMAN Cengiz, ATA H. Ali ve BUĞAN Mehmet Fatih; (2015b), “Mevduat ve Katılım Bankalarının Karşılaştırmalı Performans Analizi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, Sayfa: 301-310.
- TUNG Feng-Cheng, CHANG Su-Chao and CHOU Chi-Min; (2008), “An Extension of Trust and TAM Model With IDT in The Adoption of The Electronic Logistics Information System in The Medical Industry”, **International Journal of Medical Informatics**, 77 (5), pp. 324-335.
- TUNG Feng-Cheng and CHANG Su-Chao; (2008), “Nursing Students’ Behavioral Intention to Use Online Courses: A Questionnaire Survey”, **International Journal of Nursing Studies**, 45 (9), pp. 1299-1309.
- TÜRK DİL KURUMU; http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BANKA, Erişim Tarihi: 21.01.2018.
- TÜRK DİL KURUMU; http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c2a1ad24278a9.78425883, Erişim Tarihi: 31.12.2018.
- TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ; (2005), “**Bankacılık Kanunu**”, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/811/5411_Guncel.pdf , Erişim Tarihi: 30.01.2018.
- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI; (2001), “**Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun**” <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4672.html> , Erişim Tarihi: 04.02.2018.

TÜRKMENOĞLU Rüveyda Ebru; (2007), Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.

URL-1; History of Islamic Banking & Finance, <https://www.coursehero.com/file/27545268/History-of-Islamic-Banking-Financepdf/> , Erişim Tarihi: 11.02.2018.

URL-2; Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/03/20020329.htm#6> , Erişim Tarihi: 27.05.2018.

URL-3; 2000-2010 Yılları Arası Katılım Bankaları Gelişimi, <https://www.ilimvemedeniyet.com/katilim-bankaciligi-tarihcesi-gelisimi-ve-faizsiz-finans-urunleri.html>, Erişim Tarihi: 31.12.2018.

URL-4; Türkiye Katılım Bankaları Birliği, <http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri#1708>, Erişim Tarihi: 04.01.2019.

URL-5; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., <https://www.albaraka.com.tr/albarakayitaniyin.aspx>, Erişim Tarihi: 04.01.2019.

URL-6; Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 04.01.2019.

URL-7; Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>, Erişim Tarihi: 05.01.2019.

URL-8; Ziraat Katılım Bankası A.Ş., <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>, Erişim Tarihi: 06.01.2019.

URL-9; Vakıf Katılım Bankası A.Ş., <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>, Erişim Tarihi: 06.01.2019.

USMANI Muhammad Taqı; (2002), **An Introduction to Islamic Finance**, An Introduction to Islamic Finance.

USTAOĞLU Didar; (2014), Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

- VENKATESH Viswanath, MORRIS Michael G., DAVIS Gordon B. and DAVIS Fred D.; (2003), “User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View”, **MIS Quarterly**, 27 (3), pp. 425-478.
- VENKATESH Viswanath and DAVIS Fred D.; (2000), “A Theoretical Extension of The Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies”, **Management Science**, 46 (2), pp. 186-204.
- VINNICOMBE Thea; (2010), “AAOIFI Reporting Standards: Measuring Compliance”, **Advances in Accounting**, 26 (1), pp. 55-65.
- VIVERITA Kym Brown and SKULLY Michael; (2007), “Efficiency Analysis of Islamic Banks in Africa, Asia and The Middle East”, **Review of Islamic Economics**, 11(2), pp. 5-16.
- WU Chin-Shan, CHENG Fei-Fei, YEN David C. and HUANG Yu-Wen; (2011), “User Acceptance of Wireless Technology in Organizations: A Comparison of Alternative Models”, **Computer Standards & Interfaces**, 33 (1), pp. 50-58.
- WU Jen-Her and WANG Shu-Ching; (2005), “What Drives Mobile Commerce? An Empirical Evaluation of The Revised Technology Acceptance Model”, **Information & Management**, 42 (5), pp. 719-729.
- WU Jen-Her, WANG Shu-Ching and LIN Li-Min; (2007), “Mobile Computing Acceptance Factors in The Healthcare Industry: A Structural Equation Model”, **International Journal of Medical Informatics**, 76 (1), pp.66-77.
- WU Jen-Her, WANG Shu-Ching and LIN Li-Min; (2007), “Mobile Computing Acceptance Factors in The Healthcare Industry: A Structural Equation Model”, **International Journal of Medical Informatics**, 76 (1), pp. 66-77.
- YANPAR Atila; (2015), **İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar**, İkinci Baskı, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- YAZICI Mehmet; (1999), **Faiz**, Birinci Baskı, Yaylım Yayıncılık, İstanbul.
- YAZMAN İrfan; (1964), “Mecelle Hukukunda Selem Akdi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Sayfa: 281-307, Ankara.

- YILDIRIM İsmail ve ÇAKAR Recep; (2016), “Katılım Bankacılığı Kullanımını Etkileyen Faktörlere Yönelik Bir Araştırma”, **PressAcademia Procedia**, Cilt: 2, Sayı: 1, Sayfa: 552-563.
- YILMAZ Erdal; (2014), “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayfa: 81-100.
- YILMAZ Hatice Nermin; (2010), Türkiye’de Katılım Bankaları Alanında Yaşanan Gelişmeler ve Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyeti: Türkiye Finans Katılım Bankası Örneği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- YİĞİTER Şule Yüksel, YAVUZ Selahattin ve SARI Salim Sercan; (2018), “Bist Yatırımcıları Açısından Kamu ve Özel Sektör Kira Sertifikalarının (Sukuk) Analizi”, International Congress on Politic, Economic and Social Studies, Cilt: 4, 28-30 Haziran, İtalya.
- YUDISTIRA Donsyah; (2004), “Efficiency in Islamic Banking: an Empirical Analysis of 18 Banks”, pp. 1-17.
- ZAIN Mohamed, ROSE Raduan Che, ABDULLAH Iskandar and MASROM Maslin; (2005), “The Relationship Between Information Technology Acceptance and Organizational Agility in Malaysia”, **Information & Management**, 42 (6), pp. 829-839.
- ZHOU Tao; (2012), “Examining Mobile Banking User Adoption From The Perspectives of Trust and Flow Experience”, **Information Technology and Management**, 13 (1), pp. 27-37.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Aleyna FURUNCU
Doğum Yeri ve Tarihi : TRABZON / 03.03.1995

Eğitim Durumu

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi (2016 -....) / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Anabilim Dalı
Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi (2012 - 2016) / İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi / İşletme Bölümü
Ön Lisans Öğrenimi : Atatürk Üniversitesi (2014 - 2018) / Açık Öğretim Fakültesi / İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü
Lise Öğrenimi : Vakıfkebir İMKB Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi (2008-2012) / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü / Erken Çocukluk Eğitimi Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : -

İş Deneyimi

Stajlar : *İnciler Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi / Özel Eğitim Öğretmeni
*Yalıköy İlköğretim Okulu / Okul Öncesi Öğretmeni
*AYEN Mühendislik ve Su Ürünleri Yetiştirme, İnş. Taah. Tic. Ltd. Şti. / Muhasebe Yardımcısı
Projeler : -
Çalıştığı Kurumlar : Gümüşhane Özel Eğitim Uygulama Okulu / Özel Eğitim Öğretmeni

İletişim

Telefon : 0537 231 64 32
e-posta Adresi : aleynafrc@hotmail.com

Tarih : 23/05/2019

EKLER

Ek 1: ANKET FORMU

Değerli Katılımcı,

Bu anket “Alternatif Bankacılık Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Çalışması” konulu yüksek lisans tezi için tasarlanmıştır. Bu anket sonucunun güvenilirliği, tamamen verdiğiniz yanıtların içtenliğine bağlıdır. Vereceğiniz yanıtlar yalnız araştırma için kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Çalışmaya olan katılımlarınızdan dolayı şimdiden teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Handan ÇAM

YL Öğrencisi: Aleyna FURUNCU

1	Yaşınız?	① 17-22 ④ 35-40 ⑦ 53-58	② 23-28 ⑤ 41-46 ⑧ 58'den fazla	③ 29-34 ⑥ 47-52
2	Cinsiyetiniz?	① Kadın	② Erkek	
3	Medeni Durumunuz?	① Bekar	② Evli	
4	İşiniz?	① Akademisyen ④ Öğrenci ⑦ Diğer (.....)	② Memur ⑤ Esnaf	③ Öğretmen ⑥ Bankacı
5	Eğitim Durumunuz?	① İlkokul ③ Lisans	② Lise – Ön lisan ④ Yüksek Lisans	⑤ Doktor
6	Ne sıklıkta banka kullanıyorsunuz?	① Her gün ④ Yılda bir	② Haftada bir	③ Ayda bir
7	Katılım bankacılığı uygulamaları ile ilgili;	① Yeterince bilgi sahibiyim ② Duydum ama bilgi sahibi değilim ③ Reklamlarda izlediğim kadarıyla bilgi sahibiyim ④ Hiç duymadım		
8	Bir kez dahi olsa Katılım Bankacılığı hizmetlerini kullandınız mı? (Cari hesap, Katılım hesabı, Finansman desteği, Kredi kartı, Banka kartı, havale, EFT, Kiralık kasa, ATM vb.)	① Evet	② Hayır	
9	Aylık geliriniz ne kadardır?	① 3000'den az ④ 7001'den fazla	② 3000-5000	③ 5001-7000
10	Bulduğunuz il?	① Trabzon ④ Ordu	② Gümüşhane ⑤ Artvin	③ Giresun ⑥ Rize

			Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Aşağıdaki Katılım Bankacılığı ile ilgili ifadelere hangi oranda katılıyorsunuz?							
Algılanan Fayda	1	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı hayatımda faydalı olacaktır.					
	2	Katılım bankacılığı sistemi işimi pratikleştirecektir.					
	3	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim verimliliğimi arttıracaktır.					
	4	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim performansımı arttıracaktır.					
	5	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim işlerimi kolaylaştıracaktır.					
	6	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı benim maliyetlerimi azaltacaktır.					
Algılanan Kullanım Kolaylığı	1	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımını öğrenmek benim için kolaydır.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini kullanarak, kullanımında uzman olmak kolaydır.					
	3	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı oldukça kolay bir teknolojidir (Sağlayıcı firma tüm gerekenleri yaptığı için).					
	4	Katılım bankacılığı sistemini kullanması kolaydır.					
	5	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak büyük çaba harcamayı gerektirmez.					
	6	Üniversite kampüsünde şube ve ATM'sinin olması katılım bankacılığı tercihimizi kolaylaştıracaktır.					
Gerçekleşen Davranış	1	Katılım bankacılığı sistemini sık sık kullanabilirim.					
	2	Katılım bankacılığı sistemi bankacılık sisteminin en gerekli bölümüdür.					
	3	Katılım bankacılığı sistemini kullanmam.					
	4	Katılım bankacılığı sistemini seyrek kullanırım.					
	5	Makul kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankacılığımı tercih ederim.					
	6	İslami esaslara göre çalıştığı için katılım bankalarını tercih ederim.					
Uyumluluk	1	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim dini inancımla uyumludur.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak işimi yapma şeklimle uyumludur.					
	3	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim iş yapma şeklim ile uyumludur.					
	4	Katılım bankacılığı sisteminin işleyişi benim işimi yapma şeklimle uyumludur.					
	5	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak benim yaşantımla uyumludur.					

Tutum	1	Katılım bankacılığı sistemini güvenli bulduğum için kullanmak istiyorum.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak hoş bir deneyim olacaktır.					
	3	Katılım bankacılığı sistemini gerekli buluyorum.					
	4	Katılım bankacılığı sisteminin kullanımı iyi bir fikirdir.					
	5	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak beni huzurlu edecektir.					
	6	Katılım bankalarının İslami esaslara göre çalışması yatırım kararlarımı etkiler.					
Niyet	1	Katılım bankacılığı sistemini çevremdeki insanların çoğu tarafından kullanılmaya başlayana kadar beklemek niyetindeyim.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini gelecekte kullanmaya niyetliyim.					
	3	Katılım bankacılığı sistemi gelecekte tüm insanlar tarafından kullanılacağını düşünüyorum.					
	4	Katılım bankacılığı sistemini kullanımını tüm meslektaşlarıma tavsiye ediyorum.					
	5	Katılım bankacılığı sistemini kullanacağımı pek sanmıyorum.					
	6	Gelecekte katılım bankacılığı sistemini kullanmaya devam edeceğimi biliyorum.					
Kolaylaştırıcı Koşullar	1	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için gerekli kaynağa sahibim.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için gerekli donanım ve hizmetlere erişimim var.					
	3	Eğer katılım bankacılığı sistemini kullanmakta yardıma ihtiyacım olursa yardım/destek ve bilgi bulmama kolaydır.					
	4	Katılım bankacılığı sisteminin hizmet kalitesinin yüksekliği katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.					
	5	Katılım bankacılığı sisteminin bankacılık ürün çeşitliliği katılım bankalarını kullanımımı kolaylaştırır.					
	6	Katılım bankacılığı sisteminin banka şubelerinin sayısı ve şubeye ulaşım katılım bankalarını tercih etmemi kolaylaştırır.					
	7	Yakınlarımda bankanın ATM'si bulunursa katılım bankacılığımı kullanmam kolaylaşır.					
	8	Cazip kredi ve ödeme imkânları olursa katılım bankalarını tercih ederim.					
Endişe	1	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak konusunda endişeliyim.					
	2	Katılım bankacılığı sistemini kullanırken verilerimin başka bir ele geçme ihtimali beni çok endişelendiriyor.					
	3	Katılım bankacılığı sistemini kullanmak için yeterli bilgiye sahip olmadığımı düşünüyorum.					
	4	Katılım bankacılığı sistemi bana korkutucu geliyor.					
Güven	1	Katılım bankacılığı sistemi güvenlik ve gizlilik konusunda beni rahatlatıyor.					
	2	Katılım bankacılığı sisteminde verilerimin güvende olacağını düşünüyorum.					
	3	Katılım bankacılığı sistemine tam anlamıyla güveniyorum.					

	4	Katılım bankalarının güvenilir olması katılım bankalarını kullanımımı etkiler.					
	5	Katılım bankaları bankacılık işlemlerinde her zaman şeffaftır.					
	6	Katılım bankalarının faizsiz çalıştığına inanırım.					
	7	Katılım bankaları tüm bankalar içerisinde en güvenilir bankalardır.					
Özel Normlar	1	Benim için önemli olan insanlar, katılım bankacılığı sistemini kullanmamda bana destek olurlar.					
	2	Bankaların faizli ya da faizsiz olarak çalışması benim için önemlidir.					
	3	Görüşleri benim için değerli olan insanlar benim katılım bankacılığı sistemini kullanmamı tercih ederler.					
	4	Benim davranışlarımı ve yaşantımı bilen insanlar, katılım bankacılığı sistemi kullanmamın gerektiğini düşünürler.					
Dış Etki	1	Devlet kurumları ile etkileşimde katılım bankacılığı sistemini kullanmanın çok iyi bir yol olduğunu haberlerde okuyorum ve görüyorum.					
	2	Birikintilerimi İslami esaslara göre çalışan katılım bankasında tutmak benim için önemlidir.					
	3	Katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri hakkında bilgi sahibi olursam katılım bankalarını tercih edebilirim.					
	4	Popüler basın katılım bankacılığı sistemini kullanmayı olumlu bir tavır olarak tanımlamaktadır.					
	5	Kitle iletişim araçlarının haberleri katılım bankacılığı sistemini denemem konusunda beni etkiledi.					
Öz Yeterlik	1	Katılım bankalarının fon kullandırma yöntemleri hakkında bilgi olursam katılım bankalarından finansman desteği (kredi) kullanabilirim.					
	2	Kendi başıma katılım bankacılığı sistemini oldukça iyi kullanabilirim.					
	3	Eğer etrafımda yardım olmasa bile kendi başıma katılım bankacılığı sistemini kullanabilirim.					

Ek 2: ETİK KURUL ONAYI

T.C. GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ
Rektörlüğü

GÜMÜŞHANE
UNIVERSITY
Rector's Office

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : 95674917-051.99-E.16489

21/05/2018

Konu : Etik Kurul Onay

DAĞITIM YERLERİNE

Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna yapmış olduğunuz başvurunuz Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 2018/5 sayılı ve 17/05/2018 tarihli toplantısında görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Proje onay formu yazımız ekinde. Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır

Prof. Dr. Günay
ÇAKIR Kurul
Başkanı

Ek: Proje Onay Formu

Dağıtım:

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Handan ÇAM
Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Burhan ÇAKICI
Sayın Doç. Dr. Mehmet Salih GÜRAN
Sayın Öğr. Gör. Hatice DEMİRAĞ
Sayın Dr. Öğr. Üyesi Salih YILDIZ
Sayın Arş. Gör. Sevda UZUN
Sayın Doç. Dr. Sedat BOSTAN
Sayın Dr. Öğr. Üyesi Handan ÖZCAN
Sayın Dr. Öğr. Üyesi Melike DEMİR DOĞAN
Sayın Öğr. Gör. Nurşen KULAKAÇ
Sayın Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

(Proje Onay Formu)

TARİH :
YER :
KATILIMCILAR : Prof.Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan)
Prof.Dr. BAHRİ BAYRAM (Üye)
Prof.Dr. HÜSEYİN DEMİR (Üye)
Prof.Dr. BAYRAM NAZIR (Üye)
Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye)
Prof.Dr. SAİME ŞAHİNÖZ (Üye)
Doç.Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	ALTERNATİF BANKACILIK KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÇALIŞMASI
Projenin Niteliği:	BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJESİ
Proje Araştırmacıları:	Dr. Öğr. Üyesi Handan ÇAM (Yürütücü) Y. Lisans Öğrencisi Aleyna FURUNCU (Araştırmacı)
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Bağlarbaşı Mahallesi Gümüşhane Üniversitesi İİBF. No:429 Gümüşhane /Merkez Tel: 0 544 2419315
Araştırmanın Amacı:	<p>Araştırmanın amacı; Faizsiz bankacılık sisteminin ve geleneksel bankacılık sisteminin kullanım oranları karşılaştırıldığında son dönemlerde faizsiz bankacılığın kullanım oranının da artma eğilimi gösterdiği fakat belli bir ivmenin üstüne çıkamadığı görülmektedir. Katılım bankalarının sadece İslami çevre tarafından kullanılabilmesi algısının da ortada olduğu dikkate alınırsa bu tip bankacılığın sadece İslami yönünün değil diğer avantajlı yönlerinin de vurgulanması gerekmektedir. Bu noktada çalışmada alternatif bankacılık olarak değerlendirilen katılım bankacılığının kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı ve kullanım yönündeki eylemlerinin hangi faktörlerden etkilendiğini belirlemeye yönelik bir model ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın başlıca hedefleri şunlardır;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Katılım bankacılığının kullanım düzeyi belirlenecek - İlgili bilim dalının da kullanılabilmesi bir model ortaya koyulacaktır. - Benzer çalışmalara referans oluşturacaktır. - Katılım bankacılığının kullanımının avantaj ve dezavantajları ortaya çıkarılacaktır. - Modelin çıktıları alternatif bankacılığa karşı eğiliminin onunde yer alan engellerin tespitinde ve çözümünde çözüm yolları sunacaktır.

<p>Araştırmanın Gerekçesi:</p>	<p>Uluslararası alanda İslami bankacılık, faizsiz bankacılık veya katılım bankacılığı olarak adlandırılan alternatif bankacılık, faiz getirisi elde etmek istemeyen finansal tüketicilerin tercih ettiği bankacılık türüdür. Türkiye'de ise katılım bankacılığı faaliyetleri 1985 yılında özel finans kurumları olarak başlamış 2005 yılında katılım bankacılığı adıyla devam etmiştir. Özellikle kamunun katılım bankacılığı sektörüne giriş yapması sektöre büyüme ivmesi katacağı ve bu nedenle de katılım bankalarının gelecek yıllarda bankacılık sektöründe önemli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmada alternatif bankacılık kullanımını etkileyen faktörler belirlenerek, yeni bir kabul modeli oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu proje nicel araştırma desenine sahip olup veriler farklı örneklem grupları üzerinden ölçeklerle toplanacaktır. Çalışma sonucunda ortaya konulacak olan model özellikle katılım bankalarının oluşturacağı politikalar ve geliştireceği yeni yöntemler konusunda bir altyapı oluşturacaktır.</p>
<p>Araştırmanın Yöntemi:</p>	<p>Proje faizsiz bankacılık kullanımını etkileyen değişkenler üzerine odaklanmıştır. Bu kapsamda alternatif bankacılık kullanımını etkileyen faktörlerin belirlenerek ve yeni bir kabul modeli oluşturulacaktır. Çalışmada nicel araştırma yöntemleri kullanılacaktır. Çünkü nicel araştırmalar, sayısal olarak ölçülebilen verilerin istatistiksel çözümlenmeleri aracılığıyla sosyal olguları inceleyen ve bu olgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini ortaya koyarak sosyal düzenin kanunlarını keşfetmeyi amaçlayan araştırmalardır. Çalışma ile derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesini sağlayan amaçlı örnekleme tekniğine göre örneklem seçilecektir. Veriler literatür destekli hazırlanmış ölçekler yardımıyla toplanacaktır. Bu bağlamda çalışmanın ana kümesini TR90 Bölgesi kapsamında yer alan (Trabzon, Gümüşhane, Ordu, Artvin, Giresun, Rize) iller oluşturmaktadır. Çalışma, TR 90 Bölgesi'ndeki illeri kapsadığı için, çalışma sonuçları tüm Türkiye'ye genellenemez. Elde edilen verilere ise betimsel ve yapısal analizler uygulanacaktır.</p>

Handwritten signature or initials.

Handwritten signature or initials.

Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	Çalışmada bireylerin alternatif bankacılık kullanımına bakış algıları ve alternatif bankacılık kullanım düzeyleri belirleneceğinden, bireylerin hiçbir şekilde biyolojik veya fizyolojik özellikleri çalışma kapsamında değildir.
--	---

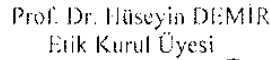
Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden Sayın Dr. Öğr. Üyesi Handan ÇAM'ın "ALTERNATİF BANKACILIK KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÇALIŞMASI" adlı projesi değerlendirilmiştir.

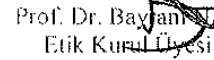
Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

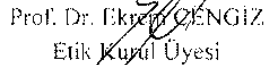
Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

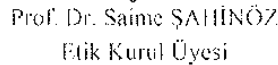
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

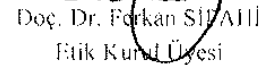

Prof. Dr. Bahri BAYRAM
Etik Kurul Üyesi

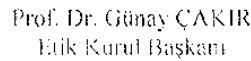

Prof. Dr. Hüseyin DEMİR
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Bayram NAZIK
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ekrem ÇENGİZ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Saim ŞAHİNÖZ
Etik Kurul Üyesi

Doç. Dr. Ferkan SİVAHİ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Günay ÇAKIR
Etik Kurul Başkanı